M. SEBASTIAN

OPERE ALESE

Ediţie îngrijită şi prefajafă de
V. MINDRA

Voi. II

PROZĂ
PUBLICISTICĂ

Bucureşti
EDITURA PENTRU LITERATURA
1962

P R O Z Ă

ACCIDENTUL

ROMAN

I

Nu-şi dădea seama cît timp trecuse. Cîteva secunde? Cîteva lungi minute?

Nu simţea nimic. Auzea în jurul ei voci, paşi, chemări, dar totul surd şi cenuşiu, ca un fel de pastă sonoră, din care numai uneori se desprindea cu o subită claritate un clopot de tramvai sau un strigăt, pentru ca imediat să reintre în aceeaşi rumoare stinsă.

«Va să zică un -accident», gîndi ea foarte calm, aproape cu indiferenţă.

Gîndul nu-i deştepta nici o alarmă, nici o grabă. Avea foarte vag impresia că trebuie să fie lungită pe jos, lîngă trotuar, cu capul în zăpadă, dar im încercă să facă nici o mişcare.

îi trecu prin minte o întrebare stupidă, fără sens: «Cît să fie ceasul?»

Se încorda să audă tic-tacul ceasornicului de mînă, dar nu-l auzi. «S-o fi spart.» Pe urmă, într-un efort de atenţie, răsfrîntă parcă în ea însăşi, observă că de fapt nu aude nimic din propria ei fiinţă: nici pulsul, nici inima, nici respiraţia.

«Am stat, reflectă ea, am stat ca un ceasornic.» Şi i se păru că surîde, dar nu-şi simţea buzele, pe care căuta inutil să le contureze undeva în acest lucru familiar şi totuşi pierdut, care era corpul ei insensibil.

îşi aminti atunci brusc momentul căderii, atît de brusc, încît avu impresia că din nou cade, şi auzi încă o dată zgomotul scurt, ca de resort spart, pe care-l auzise atunci.

Nu-l reținuse pe moment, dar acum îi revenea cu o precizie absurdă: sunet sec de ligament care se rupe, de arc ce se sparge, şi într-adevăr i se păru că undeva, în intimitatea acestui trup pe care nu-l mai simțea, ceva trebuie să se fi rupt din loc.

încercă să se străbată pe ea însăşi, cu o scurtă privire interioară, şi să surprindă, ca pe o placă de radiografie, locul exact al ruperii.

Clavicula? Aorta? Rotula?

Pentru fiecare cuvînt, i se părea că trebuie să găsească un răspuns în corpul ei inert, pe care îl asculta din nou silindu-se să-l pătrundă cu auzul, pînă la cele mai depărtate fibre.

«Hotărît, ceva s-a rupt. Dar ce?»

Vocile creşteau şi descreşteau pe stradă, în jurul ei, cu răbufniri zgomotoase şi îndepărtări subite. Veneau pînă la ea, ca prin ceață, aburite.

Deodată o străpunse o senzaţie' ascuţită de frig şi în acelaşi timp îşi simţi genunchiul drept gol în zăpadă, ca şi cum singur din întreg corpul s-ar fi trezit dintr-o profundă anestezie. Ce depărtat, dar ce intens îl simțea! Un moment îl fixă cu gîndul şi i *se* păru nespus de straniu acest unic punct sensibil, desprins din leşin ca o mică insulă vie.

Pe urmă, ca un val de sînge, frigul urcă mai sus de genunchi şi se răspîndi cu o fină rețea tactilă pe pulpă, chemînd la viață noi regiuni de epidermă. Zăpada era pufoasă, mîngîietoare şi avea o moliciune de aşternut rece. îşi afundă cu oarecare lene piciorul drept în această zăpadă, şi îl simți pe de-a-ntregul gol, cu ciorapul căzut pînă la gleznă.

în aceeaşi clipă, avu fulgerător senzația rupturii de adineauri. Gîndul, care pînă acum ezitase, merse de astă dată exact spre mica piesă anatomică ruptă: jartiera. Liberat, resortul ei metalic se imprima sus pe pulpă, ca un mic sigiliu rotund.

«Trebuie să fiu pe jumătate goală», gîndea eâ fără alarmă. Ridică abia atunci capul, şi în acelaşi timp vocile se limpeziră, ca ieşite brusc din ceață.

— Criminali, striga un domn bătrîn, răstindu-se, sufocat de violenţă, la un vatman, care tăcea încurcat. Criminali. Nu vă uitaţi nici înainte, nici înapoi, daţi buzna peste călători, peste dame, peste copii...

Omul de la tramvai încercă să schiţeze un gest de explicaţie.

— Păi dacă dumneaei coboară...

— Ei şi-ce-i dacă coboară? Adică n-are voie?

— N-are voie, că aici nu e stație... zise altcineva, o voce indiferentă.

De jos, ea încercă să-l vadă pe cel care vorbise, dar nu distinse în întuneric decît o privire fără curiozitate.

— Sigur că nu e stație... reluă vatmanul, puţin încurajat.

Domnul bătrîn indignat nu voia să cedeze.

— Foarte rău că nu e. Să fie. Că de aia plătim noi. Bani ştiţi să ne luaţi, dar staţii nu vă dă mîna să faceţi. Criminali, bandiţi... V-aţi îmbogăţit pe punga noastră...

Ea simţi un zîmbet care flutura în întuneric şi, fără să ridice bine capul pentru a-l primi din faţă, avu certitudinea că e zîmbetul vocii indiferente de adineauri.

— ...da, bine ne faceţi, aşa ne trebuie, că sîntem proşti şi nu reacţionăm...

Era stupid, desigur, dar îşi dădu seama că, trîntită acolo în zăpadă, ea nu asculta vocea stridentă a bătrînului indignat, ci urmărea tăcerea depărtată a celuilalt.

— ...da, domnilor, nu reacţionăm. Ia să chemăm noi agentul şi să-ți trîntim un proces-verbal, mă-nțelegi...

în sfîrşit, auzi din nou vocea celuilalt, aceeaşi voce puțin surdă, puțin leneşă. Vorbea probabil cu vatmanul.

— Vezi-ți de drum, băiatule, Urcă-te în vagon şi dă-i drumul,

— Sigur. Să-şi vadă de drum, şi pe dumneaei s-o lase aicea, moartă, în zăpadă.

Toate privirile se îndreptară din nou spre ea. în focul discuţiei fusese uitată, dar acum redeveni personajul principal al scenei.

Se simţi ridiculă, trîntită cum era — cine ştie de cînd? — în plină stradă, într-un grup de trecători curioşi. Ar fi vrut să se ridice, dar singură ştia bine că nu va putea.

Aruncă o privire circulară, căutînd parcă o figură cunoscută printre , acele feţe cenuşii, şi se opri la bărbatul a cărui voce leneşă o reţinuse. îl recunoscu după privirea lui indiferentă, care-i semăna foarte bine cu vocea,

— Decît să te cerţi, mai bine m-ai ajuta să mă ridic.

Omul nu păru de loc surprins. Făcu fără grabă un pas spre ea, îngenunche cu oarecare întîrziere, îi trecu o mînă pe sub braţul drept şi o ridică fără prea mare îndemînare, dar cu o mişcare fermă.

Ea nu-şi putu opri un mic strigăt de durere, cînd, pentru ca să se ridice, se lăsă cu toată greutatea pe piciorul drept.

— Doare?

—- Nu ştiu. O să văd mai tîrziu.

Şi acum ce să facă? Cercul curioşilor se strînse şi mai tare în jurul ei. Pălăria îi cădea pe ceafă, ciorapul drept îi curgea de-a lungul piciorului, mantoul era plin de zăpadă, mănuşile erau ude...

îi păru rău că se ridicase: fusese mult mai comod pe jos, în zăpadă. Un moment, o ispiti gîndul absurd de a se trînti la loc, ceea ce o făcu să sUrîdă şi să-şi recapete puţin calm. «Trebuie să scap de ăştia», îşi zise ea, înfruntînd cu bravură curiozitatea grupului.

Se întorsese din nou spre omul ei, care şi el părea acum puţin stînjenit de spectacol.

—- Nu vrei să faci cu mine cîţiva paşi?

Propunerea părea că-1 plictiseşte. Ea se grăbi să-1 liniştească.

— Numai cîţiva, pînă la o maşină.

Nu aşteptă răspunsul, îi lua braţul şi porni lîngă el, călcînd cu băgare de seamă, ca să nu redeştepte durerea de adineauri.

Nu se vedea nici o maşină, nici o trăsură. Tînărul domn nu se silea de loc să-şi ascundă plictiseala. Tăcea cu încăpăţînare, absent.

L-ar fi lăsat bucuroasă şi şi-ar fi continuat singură drumul, dar nu avea încredere în piciorul ei drept. De două ori fticercase să calce puţin mai apăsat, şi durerea o străpunsese de la gleznă, ca o lamă.

«E prost-crescut, dar am nevoie de el.» îl luă şi mai bine de braţ, ca şi cum ar fi vrut să-i arate că nu se lasă intimidată de proasta lui creştere şi că nu renunţă.

Mergea'puţin în urma lui, căci nu îndrăznea să-i spună că face paşii prea mari. îl putea privi pieziş, din profil, fără ca el să observe. Un tip şters, cu trăsături nesigure, tînăr parcă, dar fără vîrstă precisă, blond parcă, dar fără culoare certă. «Parcă l-am mai văzut undeva.»

E înalt? E scund? N-ar fi putut spune. în paltonul acela părea înalt, un palton gri, larg, cu buzunare mari, în care mîinile se înfundau cu un aer de securitate.

Continua să tacă, o tăcere de drum lung, închisă, rezistentă, fără expresie.

«Parcă ar fi singur. Parcă n-aş fi lîngă el. Parcă ar fi uitat că sînt lîngă el. Şi dacă într-adevăr a uitat? Dacă se va trezi cu mine de braţ şi mă va întreba ce caut aici, atîrnată de braţul lui?»

Se hotărî să rupă ea tăcerea.

— Nu înţeleg cum s-a întâmplat. Am alunecat, se vede, de pe treapta tramvaiului. Voiam să cobor.

— Din mers?

Se miră auzindu-i glasul. Credea că n-o aude, că nu-i va răspunde. Surpriza o însufleţi.

— Da, din mers. Totdeauna cobor din mers. Nici nu se poate altfel. Eu locuiesc aici aproape, în bulevardul Dacia, şi tramvaiul 16 nu opreşte decît ori la Donici, ori la Vasile Lascăr. E prea departe. De

asta cobor la cotitură, unde tramvaiul o ia pe Orientului. Nu numai eu. Toată lumea care stă prin apropiere. Şi nu se întîmplă niciodată nimic. Numai astăzi... Nu ştiu cum s-a întîmplat...

Treceau tocmai sub bătaia unui felinar. în lumină, figura lui i se păru din nou absentă.

«Ce tip urîcios!» Totuşi, îndrăzni să se oprească.

— Nu te supăra. Vreau să-mi ridic ciorapul. Am înghețat de tot.

Se aplecă, dar abia acum băgă de seamă că sîngerează: genunchiul drept era roşu, iar mai jos, spre gleznă, unde se zgîriase probabil mai tare, țesătura ciorapului se lipise de rana cu sînge înghețat.

— E grav?

— Nu ştiu. Decamdală nu mă doare. Ar trebui să trec pe la o farmacie. Vrei?

El nu răspunse, dar o luă de braț şi o întrebă din ochi: «Unde?»

— Nu e departe. Uite, pe trotuarul celălalt.

Trecură drumul. De departe, ea avu oarecare greutate să se recunoască în oglinzile farmaciei, la dreapta acestui domn, care i se părea şi mai străin în imaginea depărtată din oglindă. Cînd se apropie, surise cu compasiune propriei ei figuri. «Deplorabilă sînt, săraca de mine!» îşi scoase cu un gest scurt pălăria şi rămase cu ea în mînă, consternată.

— Nu pot să intru în halul ăsta. Farmacista mă cunoaşte, o să mă întrebe, va trebui să-i explic... Nu vrei dumneata?...

El acceptă fără entuziasm, cu o aprobare încruntată din sprîncene.

— Ce-ți trebuie?

— Puțină tinctură de iod şi... ştiu eu? puțină apă oxigenată.

Voi să-şi deschidă poşeta, ca să-i dea bani, dar el, fără să aştepte, împinse uşa farmaciei şi intră.

De afară, ea îl urmări prin geamul vitrinei, cum intră, cum se descoperă, cum spune bună seara, cum se apropie de farmacista în halat alb. I se păru curios să-1 vadă deschizînd gura şi rostind cuvinte,

pe care ea nu le auzea. Ciudată voce are! Puțin acoperită, puțin stinsă, şi totuşi avînd un accent aspru. Farmacista turna tinctura de iod în sticlă.

De ce durează aşa de mult? Trebuie să fie înăuntru o căldură dulce de seră. Balanțele de metal stau nemişcate. Lichiduri grele, somnoroase, dorm în rafturi, în sticle solemne de cristal.

Farmâcişta»îl întreabă ceva, şi el răspunde cu destulă voie bună. E mai vorbăreț înăuntru la căldură decît afară, în frig. Dacă l-ar lăsa? Dacă s-ar duce acum, fără să-1 mai aştepte? Ce cap uimit ar face nemaigăsind-o, dar şi ce sentiment de uşurare ar avea, impertinentul!

Genunchiul începu s-o doară. Mai mult s-o înțepe decît s-o doară. Se mai gîndi încă o dată la căldura bună de dincolo de vitrină şi închise ochii. I se părea că alunecă într-un fel de somn...

— Am stat prea mult?

Era vocea lui. Aceeaşi voce nesigură, care nu apasă pe cuvinte şi-ți face impresia că trece pe lîngă ele din neatenție.

Nu-i răspunse şi nu deschise ochii.

— Ți-e rău?

— Nu, nu mi-e rău. Dar aş vrea să ajung acasă. Am înghețat.

— Spuneai că nu e departe...

— Fii liniştit: nu e. Mai avem douăzeci de paşi, şi ai scăpat.

Nu aştepta nici o protestare politicoasă din partea lui. îl luă de braț, decisă să nu-i mai vorbească şi nerăbdătoare să poată în sfîrşit rămînea singură. Se silea să facă şi ea paşii cît mai mari, deşi piciorul drept o durea mereu.

Pentru prima oară de cînd i se întîmplase accidentul ăsta stupid, ar fi vrut să plîngă.

Se opri în sfîrşit în fața unei case cu multe etaje, se rezemă de portalul de sticlă şi îi întinse mîna...

— Aici. Acum, te poți duce. îți mulțumesc.

El îi strînse mîna o clipă, fără să i-o rețină, şi pe urmă duse degetul la pălărie, schițînd vag o jumătate de salut.

Ar fi vrut să-i spună: «Eşti cel mai urîcios om din lume», dar era prea obosită ca să-i spună ceva. ll lăsă acolo, în fața casei, şi intră în holul luminos, unde o primi un val de căldură moleşitoare.

...Era singură în ascensor. Apăsă pe butonul ultimului etaj, al şaselea, şi apoi căzu pe banchetă, cu un suspin de salvare. îşi promise să plîngă din toată inima cînd va ajunge sus în camera ei. Simțea că nimic nu i-ar fi putut face mai bine: un plîns bun şi pe urmă o baie fierbinte.

Undeva între două etaje, ascensorul se opri cu o scurtă zguduitură. Crezuse întîi că a ajuns, dar îşi dete seama că de fapt a rămas suspendată în drum.

«E ziua accidentelor», încercă să glumească în gînd. Sună lung pe butonul de alarmă.

îşi aduse aminte că vara trecută cucoana bătrînă de la. al treilea rămăsese o dimineață închisă în ascensor, între două etaje. Gîndul o îngrozi. Apăsă din nou, cu o tresărire de panică, lung, nervos, răstit, pe butonul roşu. Era în tot imobilul o tăcere adîncă: numai undeva, departe, slab ca o chemare din altă lume, soneria de alarmă suna fără răspuns.

Nu mai putea să reziste lacrimilor. Se privea în oglinda dreptunghiulară din ascensor şi i se făcu milă de starea în care se afla, ciufulită, ruptă, murdară, înghețată. Lacrimi calde, bune o podidiră, şi ea le primi cu o subită plăcere, de parcă s-ar fi apropiat de o sobă caldă.

De jos, cineva, portarul probabil, striga: «Hei, uşa de la al treilea. Cine a deschis uşa de la al treilea?»

«Uşa de la al treilea» fu închisă: ascensorul porni mai departe, fără zgomot. Ea ar fi vrut să nu se mai oprească, să meargă mereu aşa şi să poată plînge liniştită, în mişcarea lentă, tăcută a ascensorului.

Sus o aştepta tînărul domn în palton gri. îl privi uluită, neînțelegînd ce se întîmplă.

— Dumneata?

— Eu. Am uitat tinctura de iod şi apa oxigenată, într-adevăr, scoase din buzunar două sticluțe învelite în hîrtie multicoloră de farmacie.

— Şi cum te-ai urcat?

— Pe scară.

— Şase etaje?

— Şase.

«Ce tip curios!» gîndi ea privindu-1 un moment, intrigată încă o dată de lipsa lui de expresie. Avea şi acum aceeaşi privire depărtată, neîntrebătoare, pe care i-o întîlnise prima dată, ridicînd capul de jos, din zăpadă.

îşi aduse aminte că a plîns şi coborî jenată ochii, dar era prea tîrziu, căci el observase.

— Ai plîns?

— Nu... Adică da. Puțin. Dar n-are nici o importanță! Niciodată cînd plîng nu are importanță...

îşi scoase cheia din poşetă.

— Vrei să intri un moment?

El răspunse cu o ridicare din umeri.

— Asta însemnează «da», sau însemnează «nu»?

— Nu ştiu bine ce însemnează. E un gest familiar. ' Să zicem, «da».

— Atunci, să intrăm.

Pe uşă era o mică placă metalică: Nora Munteanu. El întrebă din ochi, şi ea confirmă: «Eu...»

Apa era fierbinte. Aruncase în cadă un pumn de lavandă, şi toată odaia era plină acum de aburi calzi, aromitori.

— Se simte şi dincolo?

-Ce?

— Lavanda.

— Lavandă e? Da, se simte.

Glasul lui venea şi mai şters, din odaia alăturată, prin uşa pe care Nora o lăsase într-adins puțin deschisă, ca să poată vorbi cu el, în timp ce ea îşi lua baia.

— Nu te plictiseşti?

— Nu.

— Esti bine instalat?

— Da.

/1962

îl instalase într-adevăr într-un fotoliu şi îi pusese înainte un vraf de reviste ilustrate. «Ca la dentist», observase el docil, ocupînd locul arătat.

«Da, ca la dentist. Şi te rog să fii cuminte pînă termin eu. Pe urmă, stăm de vorbă.»

Baia era adormitor de bună. Nora închise ochii, învinsă de căldura pe care o simţea pătrunzînd ca o dulce toropeală, prin tot corpul. Departe în adînc, se deschideau fine vase de sînge, pe care avea senzaţia că frigul le îngheţase.

Nora avu un gînd de prietenie pentru acest corp al ei, cunoscut, familiar şi de treabă. I se părea că e o veche cunoştinţă regăsită şi îl mîngîia cu o simpatie de camarad. Pe sîn mîna întîrzia, ca pe un obraz rotund. Ar fi vrut să doarmă...

în odaia alăturată sc mişcase parcă un scaun din loc.

— Ai vrut ceva?

— Nu. Mă uitam la fotografia de pe birou. Cine e?

— Eu.

— în costumul ăsta?

— Da, e un costum de schi. Eram la Predeal. îţi plac?

Nu răspunse. Poate că nici nu auzise întrebarea, pe care ea o pusese neglijent, coborînd vocea. îl auzi întorcînd o filă: citea probabil.

Nora se gîndi la el şi băgă de seamă cu surprindere că-1 uitase. îl ştia în odaia alăturată, cufundat în fotoliul ei, dincolo de această uşă întredeschisă, dar îi era cu neputinţă să-şi aducă aminte cum arată la faţă. Trăsăturile fugeau nesigure, sub un surîs vag, ca o lumină difuză.

îşi aminti în schimb cu precizie cravata pe care o purta, o cravată verde de lînă aspră, cu mărunte cusături oblice, paralele...

«Frumoasă cravată, dar nu ştie să şi-o facă. Nodul prea strîmb. Am să-1 învăţ eu cum se face un nod ca lumea.»

De dincolo, soneria telefonului izbucni energică.

— Ce să fac? întrebă din fotoliu tăcutul musafir.

— Nimic. Lasă-1 să sune.

Soneria insistă, mereu mai lung, mereu mai răstit. Nora surise cu oboseală. Un singur om putea să sune atîta.

— Fii bun şi răspunde.

El ridică receptorul, spuse «alo», şi apoi, după o pauză, îl puse la loc.

— Ce s-a întîmplat?

— Nu ştiu. Nu răspunde nimeni. E cineva care a închis telefonul fără un cuvînt.

— Trebuie să fie Grig.

— Grig?

— Da, un prieten. Trebuie să fi fost mirat auzind o voce de bărbat, de aici. O fi crezut că a greşit numărul.

Presupunerea Norei era probabil justă, căci telefonul sună iar.

— Nu te supăra. Răspunde-i, te rog. Spune-i că sînt în baie şi să mă cheme peste cinci minute.

îşi opri respiraţia şi ascultă cu urechea aţintită spre odaia cealaltă, ca să prindă şi ea vocea din receptor. O auzi într-adevăr vibrînd metalică, îndepărtată ca pe un minuscul disc de patefon.

— Alo, 2.65.80? Sînteţi sigur? Nu e greşală?

— Nu, domnule, nu e greşală.

— Atunci, cine e la telefon? întrebă mica voce de metal.

— Vă roagă domnişoara Nora...

— Nu mă interesează ce mă roagă domnişoara Nora. Vreau să ştiu cine e la telefon.

— Domnule, domnişoara Nora e în baie şi vă roagă...

— Nu vreau să ştiu unde este domnişoara Nora. Vreau să ştiu cine eşti dumneata.

Urmă o clipă de tăcere, apoi zgomotul scurt, retezat al receptorului ce cădea pe furcă, undeva departe, tăind legătura.

— Şi acum?... o întrebă el pe Nora, cu un calm pe care ciudata convorbire părea că nu-1 tulburase.

— Nimic. Reia-ţi locul în fotoliu şi aşteaptă-mă. Viu îndată.

Nora intră îmbrăcată într-un halat alb de baie, puţin prea larg pentru ea.

Se îndreptă spre fotoliul lui, aprinse o mică lampă cu abajur de pe divanul din apropiere şi o întoarse spre el, luminîndu-i brusc faţa.

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic. Vreau să te văd. închipuieşte-ţi că uitasem cum arăţi. Tot timpul, în baie, m-am căznit să-mi aduc aminte.

îl privi atentă, cu seriozitate, iar el îi suportă calm privirea.

— Ai terminat?

— Da, deocamdată. Ai o figură nesigură. Greu de ţinut minte.

El ridică din umeri. Ea recunoscu gestul.

— Nu-mi place ridicarea asta din umeri.

El nu răspunse nimic, iar ea îl privi mai departe lung, urmărind desenul evaziv al acelei figuri, în care i se părea că desluşeşte un amestec de oboseală şi de copilărie.

— Eşti un tip fumuriu. Parcă vii din ceaţă.

Pe divan erau cele două sticluţe, cumpărate de la farmacie. Nora le luă şi se duse lîngă noptieră, să-şi panseze «rănile», cum spunea exagerat, ca să glumească.

îşi dete la o parte halatul, cu o pudoare atentă, şi îşi dezveli piciorul drept, numai pînă la genunchi, atîta cît era nevoie, ca să se bandajeze. Nu era propriu-zis rănită. Mai mult zgîriată, dar destul de rău, căci chiar după baia fierbinte pe care o făcuse, sîngera încă uşor.

El urmărea din fotoliu operaţia, aşteptînd parcă s-o audă ţipînd cînd apăsa tamponul cu iod pe glezna însîngerată. Dar gesturile ei aveau ceva atent şi obiectiv de infirmieră aplecată asupra unui pacient străin. Părul negru îi cădea pe frunte, fără cochetărie.

Cîtăva vreme, ea continuă să plimbe tamponul de vată, pe gleznă şi apoi pe genunchi, cu totul absorbită de ceea ce făcea. Pe urmă se întrerupse, ca şi cum şi-ar fi adus deodată aminte de un lucru uitat.

— Te-a plictisit telefonul de adineauri?

— Nu.

— Cu atît mai bine. Eu... eu sînt obişnuită.

r

m

,4

îşi reluă delicata ei operaţie, spălînd cu apă oxigenată şi apoi cu tinctură de iod o mică zgîrietură pe care n-o descoperise pînă atunci.

— Da, sînt obişnuită. Cu asta şi cu atîtea altele. Vezi, Grig... Dar ar trebui să-l cunoşti.

— Nu vine astă-seară pe aici?

— Trebuia... Dar acuma nu mai vine. Nici astăseară, nici multe alte seri...

— îmi pai»e rău, crede-mă.

— Mie nu. îţi jur că nu.

— îl iubeşti?

Nora simţi în întrebarea lui o inflexie ironică. Era convinsă că surîde, aşa cum surîdea pe stradă, în grupul acela de curioşi, el singur indiferent.-

Ridică scurt capul, pentru ca să-l surprindă, şi fu mirată văzînd că se înşelase. Nu surîdea.

— Nu, nu-l iubesc. Nu cred că-l iubesc. Vine pe aici... în odaia asta... Vine, pleacă, telefonează, se supără, se împacă... Aşa e el. Cred că pe dumneata te-ar amuza.

— De ce?

— Nu ştiu bine. Mi se pare că este exact contrariul dumitale.

— După ce se cunoaşte asta?

— După multe. După voce. După cravată.

Se ridică şi veni spre el.

— Da, după cravată. El o poartă totdeauna corect. A dumitale e strîmbă. Nu ştii să ţi-o faci. Mă laşi pe mine?

Se aşeză pe speteaza fotoliului şi îi desfăcu nodul cravatei, cu degete uşoare, atente. El nu se împotrivi. Aştepta supus să termine. O aromă de lavandă trecea prin halatul ei poros, aducînd o undă de căldură, în care se simţea parcă zvîcnirea depărtată a sîngelui, bătaia măruntă a pulsului.

După ce sfîrşi de înnodat cravata, Nora se depărta puţin de el şi îl privi, ca să vadă cum îi stă.

— Nu, nu merge. E corectă, dar nu-ţi stă bine. E prea corectă pentru dumneata.

Şi tot ea, cu aceeaşi grijă, se sili să strice nodul prea bine făcut al cravatei şi să-i redea aerul de neglijenţă dinainte.

Era gata să plece. îşi pusese paltonul («Ce înalt e, Doamne, în palton!») şi se pregătea să-i spună bună seara.

— într-adevăr, te duci?

— E tîrziu.

— Nici nu te-ai prezentat. Nici nu ştiu cum te cheamă.

— E nevoie de hîrtiile mele de identitate?

— Nu strică să le vedem.

El căută cu seriozitate în buzunarul interior al hainei şi scoase de acolo \m carnet, pe care i-l întinse.

Nora îl răsfoi un timp, ca şi cum ar fi vrut să verifice fotografia, semnalmentele, semnătura. Pe urmă, îl privi deodată surprinsă.

— Esti născut la 18 decembrie?

— Da.

— La 18 decembrie? Eşti sigur?

Fără să aştepte răspunsul lui, întoarse capul spre calendarul din perete.

— Ştiai că e ziua dumitale astăzi?... Ştiai că împlineşti...

Se opri, deschise din nou carnetul de identitate pe care-l avea în mînă, citi anul naşterii lui...

— Ştiai că împlineşti 30 de ani astăzi? Tocmai astăzi ?

El nu părea surprins. Arăta mai mult amuzat de sincera ei stupoare. Ea insistă.

— Spune, ştiai?

El ridică din umeri, indiferenta lui ridicare din umeri.

— Nu.

Nora încercă să nu-l creadă.

— Nu-i adevărat. Nu-i aşa că nu-i adevărat? E cineva care te aşteaptă astă-seară. O femeie, o iubită. E cineva care ştie...

Se opri din vorbă. Era în tăcerea lui ceva împînzit, ceţos, din care avu deodată siguranţa că nu va putea smulge nici un răspuns.

fir

El făcu un pas spre uşă. Nora îl apucă de braţ.

— Nu pleca încă.

Pe o etajeră cu cărţi, într-un vas de sticlă, erau trei garoafe cu cotoarele lungi. Luă o garoafă şi i-o întinse fără să surîdă, aproape cu gravitate.

— De ziua dumitale.

Apoi, cu un neaşteptat elan, se apropie şi mai mult de el.

— Rămîi aici. După cum vezi, e lumină, e cald. îl sunăm pe portar şi-l trimitem la băcănie. Vom face un dineu somptuos şi vom ciocni un pahar. Asta aduce noroc.

— Crezi? întrebă el vag.

— Sînt sigură.

O sclipire copilăroasă îl lumină.

— Primesc. Dar trebuie să mă laşi să cobor eu după tîrguieli.

— Nu se poate.

— De ce?

— Pentru că nu te mai întorci.

— Ba da.

...Şi nu mai avu timp să-i răspundă, pentru că deschisese deja uşa şi dispăruse vijelios pe scări.

Nora rămase în prag, să-i asculte paşii depărtîndu-se.

Se uită neliniştită la ceasornicul de pe birou: au trecut 20 de minute. «Poate nu mai vine.»

Era o tăcere imensă în întreg imobilul. De undeva, de la un etaj depărtat, venea un cîntec slab de patefon, sau de radio:

> ***« Noapte bună, Mimy,***
> ***Şi somn uşor.***
> ***Noapte bună, Mimy,***
> ***Adormi uşor... »***

Nora se gîndi la această Mimy, care desigur dormea de mult, înduplecată de cîntec.

Şi ea ar fi vrut să doarmă. îi părea rău că-şi dezbrăcase halatul acela moale, în care se simţea aşa de cald îmbrăţişată. în rochia aceasta de seară, avea

i

incomoda impresie că se află în vizită, în propria ei cameră. Dar voise să ia cu totul în serios «dineul» pe care îl pregătea, şi se gîndise cu plăcere că, la întoarcere, el va găsi o femeie strălucitoare... «Strălucitoare.» îşi repetă cuvîntul în gînd şi zîmbi cu puţină oboseală.

Un uruit surd se desprinse din tăcerea generală a clădirii. Se urca cineva cu ascensorul.

Obişnuită cu secretele cele mai intime ale clădirii, urechea Norei urmărea sunetul cum ar fi urmărit ridicarea mercurului într-un fel de termometru imens.

Etajul I, etajul II...

Pe măsură ce se apropia, uruitul ascensorului vibra ca o coardă joasă de pian, prelungită de apăsarea pedalei. Se va opri la al treilea?... Nu, a trecut mai departe.

La fiecare etaj era o smucitură scurtă, ca o bătaie mai tare de puls.

Nora închise ochii. Simţea în propria ei fiinţă ridicarea aceasta, ca şi cum o secretă curea de transmisiune ar fi dus-o mai departe pînă în sîngele şi nervii ei.

Patru... cinci... S-a oprit?

Părea că în tăcerea de pînă atunci se deschide o nouă zonă de tăcere, mai adîncă.

S-a oprit?

Da. S-a oprit. "Grilajul interior, de lemn, e dat la o parte cu un zgomot dinţat de oblon, uşa se deschide şi se închide mecanic, uruitul de coardă al ascensorului se depărtează, descreşte...

«Inutil să-l aştept. Nu mai vine.»

Nora se ridică din fotoliu şi se apropie de oglindă, privindu-se lung.

«Ce comică eşti, scumpa mea fată, ce comică eşti!» îşi spuse cu glas tare.

îi era milă de rochia ei neagră, de braţele goale, de cele două garoafe, pe care le vedea prin oglindă clătinîndu-se în vasul de sticlă, prea grele pe tulpina lor subţire, ca şi cum şi ele ar fi fost obosite de aşteptare...

Ridică receptorul telefonului şi îl păstră cîtăva vreme în mînă, fără nici un gînd. Pe urmă îl puse la loc, neştiind de ce îl ridicase.

— Nu, nu, nu mai vine.

Se rezemase de perete şi îşi privea acum odaia, întîrziind asupra fiecărui lucru în parte, mirată că acele lucruri îi sînt în acelaşi timp aşa de cunoscute şi aşa de străine.

Pe birou zări» carnetul lui de identitate. îl luă în mînă şi abia acum băgă de seamă că e un paşaport. Nu cunoştea paşapoartele acestea noi, cu scoarţe lungi. îl deschise.

«Talia, mijlocie. Părul, castaniu. Sprîncenele, castanii. Ochii, verzi. Nasul, regulat. Gura, regulată. Barba, rade...»

Ultimul cuvînt o făcu să tresară. în sala de baie, pe mica etajeră metalică de deasupra chiuvetei, era serviciul de ras al lui Grig. «Trebuie să-l ascund», îşi spuse, gîndindu-se că celălalt, la întoarcere, ar putea să intre în baie şi să găsească acolo un obiect atît de indiscret. Dar se răzgîndi după primul pas... La ce bun să-l mai ascundă, de vreme ce el tot nu se mai întoarce...

Reciti din nou «semnalmentele» de pe foaia de paşaport. Ar fi vrut să regăsească în fiecare cuvînt o trăsătură din acel obraz nesigur, ce se pierdea acum din nou în ceaţa din care numai o clipă se desprinsese.

Părul, castaniu... Gura, regulată... Ce funcţionar plictisit ridicase un moment ochelarii dintre hîrtii şi îl privise, într-o doară, pentru ca pe urmă să-i scrie la rubrica respectivă culoarea ochilor, linia frunţii, conturul buzelor?... Ea îl avusese aici, în odaia ei, în plină lumină, în plină bătaie a lămpii, şi totuşi n-ar fi ştiut să spună nimic sigur despre figura lui cu linii nedecise.

«Gura, regulată»... Nora închise ochii şi se sili să-şi amintească acea gură, despre care paşaportul spunea cu indiferenţă că e regulată, ca şi cum n-ar fi fost o infinitate de linii posibile sub acest singur cuvînt. Ar fi vrut să-şi poată plimba arătătorul pe

buzele lui şi să surprindă în cea mai uşoară deschidere a lor acel surîs neterminat care arunca o lumină uşor ostenită pe întreaga figură.

I se părea că este în carnetul pe care-l avea în mînă un mister de descifrat şi că sub toate acele formule, peceți şi semnături era o viață care aşteaptă să fie întrebată. Se simțea singură, oribil de singură, în odaia cu toate luminile aprinse, ținînd în mînă o fotografie, un nume, cîteva semnalmente, sub care ar fi fost fericită să audă o bătaie de inimă, un glas.

Era ispitită să ducă acel carnet cu scoarțe albastre la ureche şi să asculte, ca într-un ghioc, şoaptele unei vieți pe care nu o cunoaşte.

Paginile «rezervate pentru vize» erau pline de felurite timbre şi ştampile. Nora citi pe ultima filă: *«Vise sous le no. 1464 ă la Legation de Belgique de Bucarest pour permettre au Utulaire...»*[1]

Două ştampile mai mici, dreptunghiulare, arătau în josul paginii trecerea frontierei, la ducere şi la întoarcere. *«Hergenrath 23 Juillet 1934. Contrtle des Passagers.»*[2] Şi apoi *«Hergenrath 12 Aout»*[3].

«Unde am fost eu între 23 iulie şi 12 august?» se întrebă Nora. Se revăzu pe plajă, la Agigea, în plin soare, treizeci de zile singură, în timp ce la Eforie, Grig juca ziua cărți la Cazinou şi dansa noaptea la buvetă... Uneori, cînd era marea liniştită, jazul se auzea pînă în cortul ei de la Agigea... în acelaşi timp, cineva trecea într-o noapte de iulie granița la Hergenrath, poate spre Bruxelles, poate spre un mic oraş de provincie, poate singur, poate cu o femeie, cineva care cinci luni mai tîrziu avea s-o ridice din zăpadă, pe o stradă din Bucureşti, şi s-o privească în ochi cu o indiferentă ridicare din umeri...

Ar fi vrut să poată retrăi acele zile, 23 iulie — 12 august, dar nu în cortul de la Agigea, ci undeva nevăzută, în umbra acestui necunoscut. Ar fi vrut să poată şti ce s-a întîmplat în acele 19 zile şi să vadă

1 **Vizat cu nr. 1464 la Legația Belgiei din Bucureşti, pentru a i se permite titularului... (fr.).**

2 **Hergenrath, 23 iulie 1934. Controlul călătorilor (fr.).**

3 **Hergenrath, 12 august (fr.).**

mica gară de frontieră în noapte, chipul vameşului, ştampila imprimînd cu tuş roşu pe hîrtie o zi ce nu se va mai întoarce... *«Hergenrath, 23 Juillet.»* Cuvîntul avea ceva misterios, indescifrabil pentru Nora.

Se cufundă în fotoliu, descurajată.

Ar fi trebuit să se dezbrace, să se culce, să doarmă. Dar simțea că nu ar avea putere să se ridice în picioare, să-şi scoată rochia, să-şi facă patul. Ar fi vrut să rămînă nemişcată şi să doarmă aşa cum era, ca într-o sală de aşteptare într-o gară. Gara de la Hergenrath...

Soneria sună deodată puternic, gălăgios. în primul moment, Nora nu-şi dădu seama de ce se întîmplă. O lăsă să sune lung, ca şi cum ar fi vrut să umple întreaga odaie cu chemarea ei. Pe urmă se îndreptă spre uşă, silindu-se să nu facă nici o presupunere. Deschise fără emoție. în prag era el, încărcat cu pachete.

Dopul zbură cu o detunătură puternică, şi şampania se revărsă peste gîtul sticlei, în timp ce Nora privea în sus, ca şi cum ar fi urmărit traiectoria proiectilului.

— Lovit! strigă el victorios.

Sus, pe tavan, o pată albă, cît o monedă, indica punctul atins.

— încă două lovituri ca asta, şi mîine mă dă proprietarul afară, pentru avarii grave, glumi Nora, nu fără îngrijorare totuşi.

— Două lovituri zici? Nu, scumpa mea prietenă. O sută una. Da, o sută una lovituri de tun. Ca la Bobotează, ca la 24 Ianuarie.

Şi punînd deoparte sticla deschisă, ca pe o armă descărcată, luă în mîini o nouă sticlă. De astă dată detunătura fu şi mai puternică decît cea dintîi. Se priviră surprinşi unul pe altul, fără să mai surîdă. Ferestrele vibrau cu un sunet subțire. Pe etajeră, cele două garoafe se clătinau trezite din somn. Detunătura părea că se răspîndeşte pînă departe prin toată clădirea adormită, de la etaj la etaj.

— Lovit!

Pe tavan apăruse un nou semn alb, la o distanţă foarte mică de primul.

— Sînt un trăgător formidabil! Ce siguranţă! Ce precizie!

Avea în privire o lumină, pe care Nora o vedea pentru prima oară aprinzîndu-se. Aproape că nu-l mai recunoştea pe omul tăcut care plecase cu jumătate oră înainte, din camera ei. Unde era tăcerea lui grea, unde acel surîs de oboseală şi de indiferenţă? Vorbea acum cu o însufleţire nervoasă străină parcă de el.

Şampania fierbea mărunt în pahare. Nora îl ridică pe al ei, cu oarecare gravitate.

— Pentru aniversarea dumitale. Pentru cei treizeci de ani pe care îi împlineşti.

Băgă de seamă că vocea îi tremură şi îi fu ruşine de această copilăroasă emoţie. El răspunse cu degajare, glumind:

— Pentru dumneata. Pentru tramvaiul 16. Pentru accidentul de astă-seară.

La al cîtelea pahar era? Numărase pînă la al cincilea, dar de acolo mai departe pierduse socoteala.

Era probabil tîrziu. Aparatul de radio (cine îl deschisese? cînd îl deschisese?) intona slab imnul englez. «Se termină emisiunea de la Droitwitch.»

Nora făcea eforturi să-şi ţină ochii mari, deschişi, dar lucrurile din cameră le vedea într-o pînză de fum.

Sus, pe tavan, grupate mărunt în jurul aceluiaşi punct, loviturile marcate i se păreau acum fără număr de multe.

în faţa ei, cînd foarte aproape, cînd nemăsurat de departe, ca şi cum l-ar fi privit prin lentilele întoarse ale unui ochean, era el. Vorbea, dar Nora, deşi auzea distinct fiecare cuvînjt, nu înţelegea nimic din ce spune. Mereu glasul acesta surd, stins, cu subite străpungeri de lumină, care se pierd apoi în aceeaşi indiferenţă...

.Lovit! Ce curios sună strigătul acesta scurt, de triumf, în' vorbirea lui leneşă. Lovit! Lovit ce? Lovit unde? Lovit în inimă, da, da, am spus în inimă.

Nora îşi luă capul în mîini. Ar fi vrut să oprească şirul dezordonat de gînduri, care o străbăteau, ar fi vrut să oprească bătaia tîmplelor.

«Dragă fată, să fim rezonabili, să nu ne pierdem capul. Domnul ăsta... cum îl cheamă?... vezi? ai şi uitat cum îl cheamă... în sfîrşit, cum l-o fi chemînd, are să plece. E "tîrziu şi are să plece... Afară dacă... afară dacă vrei să rămînă. Vrei să rămînă? Spune, mie poţi să mi-o spui... ne cunoaştem doar de atîta vreme... vrei să rămînă?»

El se ridicase probabil de la locul lui şi venise lîngă ea. îi simţea răsuflarea în spate, foarte aproape. Nora se ridică brusc.

— Aşteaptă-mă. Mă întorc îndată.

Intră în odaia de baie, fără să facă lumină, de teamă să nu-şi surprindă în oglindă figura descompusă de nesomn şi de vin, privirea tulbure, pe care şi-o cunoştea de mult, din rarele ei nopţi albe. Deschise robinetul şi lăsă să curgă apă rece pe obraji, pe ochi. Pe urmă abia, îndrăzni să aprindă lumina: îşi regăsi cu încredere privirea ei cuminte, de zi.. Se privi un timp, întrebîndu-se ce trebuie să facă. Ar fi atît de simplu să se întoarcă în cameră, să-i spună că e tîrziu, că e obosită şi că-l roagă să plece! Dacă ar fi avut curajul să-i spună acelaşi lucru, pe vremuri, într-o noapte ca asta, lui Grig... Serviciul ăsta de ras n-ar mai fi aici — şi cîte lucruri, cîte ar fi altfel de cum sînt!

îşi desprinse rochia cu mişcări încete, întîrziate, neştiind dacă pînă la urmă nu o va încheia la loc. Rămase goală, cu picioarele desculţe pe ciment, şi răceala pietrei răspunse în toată fiinţa ei, cu ceva mîngîietor, calmant. între pereţii albi de faianţă, strălucitori sub bătaia lămpii, corpul ei era palid, trist. Se privi cu o clătinare din cap: «Săraca mea Nora, ce singură eşti!» Un val de tandreţe o cuprinse pentru singurătatea ei şi un gust confuz de lacrimi neplînse.

La ce bun să se împotrivească? Va trece dincolo, va stinge lumina, se va culca şi-l va aştepta să se dezbrace, îl va săruta, ea cea dintîi, pe buze şi va surprinde acolo surîsul lui amar. Poate că şi el, da, poate că şi el are unele lucruri pe care vrea să le uite...

îşi îmbrăcă halatul alb şi se mai uită încă o dată în oglindă, căci nu voia să-şi evite privirea.

în prag se opri, neînţelegînd ce se petrece. în odaie nu era nimeni. Privi lung fotoliul gol, ţigara, care ardea singură în scrumieră, paharele deşarte. Uşa din vestibul era întredeschisă. Se îndreptă într-acolo, ieşi pe culoar şi ascultă un moment, fără curiozitate. I se părea că aude de jos, de la primele etaje, paşi care coboară.

Se întoarse în odaie şi din nou se uită cu un fel de atenţie stupidă la fiecare din lucruri, ca şi cum le-ar fi întrebat, ca şi cum ar fi aşteptat să-i răspundă.

Deschise fereastra. Jos, în stradă, pe trotuarul celălalt, un domn în palton gri se îndepărta cu paşi mari, cu mîinile în buzunare. Nora îşi aminti numele citit pe paşaport. îl strigă fără să-si dea seama ce face.

-Paul! Paul!

Pe urmă rămase peste fereastra deschisă, cu braţele căzute.

II

Paul se auzi strigat, dar nu întoarse capul. Glasul cădea de sus, îngheţat, fără accent. Era pe toată strada o tăcere încremenită. Trebuia să fie foarte tîrziu. Pe tot bulevardul Dacia, o singură fereastră luminată: fereastra ei. O simţea în spate, între umeri, ca o privire. Nu se opri decît după ce trecu de colţ, cînd simţi că ochiul acela de lumină nu-l mai poate ajunge.

Avea un sentiment de bruscă despovărare: «Liber şi singur».

Ce departe era de odaia din care fugise! Băuse mult, vorbise enorm, voise cu tot dinadinsul să fie tînăr şi vesel, dar a fost de ajuns să rămînă cîteva clipe singur, pentru ca toată animaţia lui să se prăbuşească. Nu avea nici o curiozitate pentru corpul tinerei femei, care se dezbrăca în odaia de alături. Se ridicase de la locul lui, îşi luase în grabă paltonul şi pălăria, ieşise lăsînd deschisă uşa, de teamă să nu fie auzit, coborîse treptele, sărindu-le cîte două, cîte trei. Liber şi singur...

...Se trezi umblînd de-a lungul trotuarului, drept la margine, cu paşi foarte mărunţi, unul după altul. Gheata se imprima adînc în zăpadă, lăsîndu-şi tiparul bine desenat. Cînd ajungea în dreptul unui nou felinar, se oprea pentru a privi înapoi: sub bătaia

lămpii, urmele paşilor se aliniau pînă departe, desenaţi parcă pe o nesfîrşită pagină albă. Pe urmă, pornea mai departe, cu acelaşi pas atent.

Un taximetru trecu pe lîngă el, încetinindu-şi mersul şi invitîndu-1 pe acest trecător întîrziat. Paul întîlni privirea şoferului, privire intrigată, poate puţin ironică, şi tresări de a fi fost surprins în stupidul său joc. Trecu drumul, spre celălalt trotuar, grăbind pasul, ca şi cum şi-ar fi amintit deodată că are de făcut o cursă, pe care o uitase.

Şi acum?

Se jena să reînceapă jocul întrerupt, căci avea impresia că nu şoferul, ci el însuşi se surprinsese adineauri. Mergea într-adins pe lîngă case, pe unde zăpada era bătătorită, şi paşii rămîneau fără urme.

Trecea prin faţa unui gard lung de lemn, făcut din scînduri vopsite. «Soţ ori făr'de?» Se decise pentru «soţ» şi începu să numere.

— Unu, doi, trei, patru...

Se oprea uneori, căci erau unele scînduri crăpate în două şi n-ar fi vrut să numere aceeaşi scîndură de două ori. Nu-i plăcea să trişeze cu propriile lui superstiţii.

O lumină de faruri izbucni din spate, proiectîndu-i umbra departe, pe zăpadă. Era însă hotărît de astă dată să nu se mai lase intimidat şi să-şi continue cu orice preţ jocul pe care îl începuse.

— Cincisprezece, şaisprezece...

Maşina trecu în viteză pe lîngă el: «O maşină de casă sau un taxi ocupat», gîndi Paul, fără să-şi întrerupă numărătoarea.

— Douăzeci şi opt, douăzeci şi nouă, treizeci...

Se opri în faţa scîndurii lîngă care ajunsese, o măsură din creştet pînă jos, ca pe un om, şi murmură de cîteva ori: treizeci, treizeci.

Treizeci de. ani! Iată, e inutil să fugi de singurul gînd care te urmăreşte; e inutil să cauţi uitarea în mici jocuri imbecile. Pînă la urmă, va trebui să-1 priveşti în faţă, să-1 accepţi: treizeci de ani.

Se rezemă cu spatele de gard şi închise ochii. Ar fi vrut să poată rămînea aşa, fără gînduri, fără amintiri, în această nesimţire binefăcătoare. Se vedea ca şi

cum s-ar fi privit de pe trotuarul celălalt, singur pe strada pustie, rezemat de o poartă străină în această noapte în care împlinea treizeci de ani, treizeci de ani cu care nu ştia ce să facă.

Dar simţea ridicîndu-se de undeva, din fiinţa lui, ca o ceaţă uşoară, un îndepărtat gust de tristeţe, un vechi gust de cenuşă. Ştia bine ce amintiri prost închise, ce imagini inutil reprimate se ascundeau dincolo de această indiferenţă, pe care o simţea acum destrămîndu-se.. Aşa cum la munte, în dimineţile de ceaţă, aştepţi să apară 'peisajul dispărut şi totuşi prezent, întrevedea dincolo de această melancolie imaginea iubitei, numele ei zadarnic alungat: Anna.

Repetă numele de cîteva ori, cu glas tare, despărţind cele două silabe, cum ar fi desfăcut piesele unui mic mecanism pentru a-i surprinde resortul ascuns.

De cîte zile nu o mai văzuse? Cineva răspunse pentru el: «23 de zile», şi Paul tresări îngrozit de preciziunea mecanică a răspunsului. Ultimele zile fuseseră destul de calme. Nu se gîndise la ea, lucrase în linişte, o credea uitată. Totuşi, s-ar fi spus că, în umbră, un nevăzut aparat sensibil îi cronometrase absenţa, înregistrînd parcă pe un ecran interior, gata să se lumineze la întîia cerere, clipă cu clipă, timpul trecut fără ea: 23 de zile, 8 ore, 26 de minute...

Revăzu capul ei blond, ochii prea vii, mîinile vorbăreţe — şi pe urmă acel surîs grav, care îi întrerupea uneori, pe neaşteptate, agitaţia, surîs prea greu pentru ochii ei mici ce se dilatau exagerat într-un efort de atenţie, ca şi cum ar fi făcut tăcere ca să asculte un alt glas, pe care vorbele ei de pînă atunci îl acoperiseră.

...Trecu drumul spre Grădina Icoanei şi nu recunoscu, în micul parc de iarnă, imaginea grădinii pe lîngă care trecuse de atîtea ori ziua. Totul era străin: aleile înzăpezite, copacii negri, goi în nemişcarea lor de lemn, băncile rare, lămpile electrice care ardeau inutil, ca şi cum cineva ar fi uitat să le stingă înainte de plecare.

Undeva, spre poarta din stingă, trebuia să mai fie banca pe care, într-o dimineaţă de octombrie 1932, îl aşteptase Ann, cu un bloc de desen în mînă, venită să ia cîteva schiţe de copii, pentru un proiect de afiş 1la care lucra pe atunci. Nu avu curajul să caute acea bancă şi poate că nici n-ar fi găsit-o în grădina atît de schimbată acum.

Se uită la ceas şi băgă de seamă că e totuşi mai puţin tîrziu decît îşi închipuise: două fără' zece.

La ora aceasta, Ann era poate la barul din bulevardul Qasarab, ca de obicei. Ieşea mereu în ultima vreme, şi de ce tocmai astăzi ar fi rămas acasă?

«Noaptea asta nu poate să treacă fără Ann», îşi spune Paul, şi gîndul că o poate întîlni, dacă vrea, îl înfioară.

Vede barul din Basarab, pereţii lui cu reflexe metalice, luminile albastre, puntea circulară de dans, ca o insulă de lumină. La masa lor de totdeauna, într-un grup de prieteni, trebuie să fie Ann. Se îndreaptă spre ea şi îi spune, privind-o, drept în ochi: «Ann, împlinesc în noaptea asta treizeci de ani. Nici eu nu ştiam; mi-am adus aminte întîmplător adineauri şi am venit să ciocnim un pahar împreună. Ştii bine cît sînt de superstiţios.»

Ea îl priveşte surîzînd. «Te aşteptam, Paul. Ştiam că ai să vii. Noaptea asta nu putea trece fără tine.»

Totul este halucinant de viu: simte căldura cuvintelor ei, aburul lor pe obraz. Totul e atît de prezent, atît de aproape: rochia ei neagră, mica broşa de argint pe sînul stîng, poşeta de mătase strălucind pe masă, paharul cu whisky, pe care ea 1-a dat cu un gest nervos deoparte, ca şi cum ar fi vrut ca între ea şi el să nu fie nimic care să-i despartă.

...Se trezi tîrziu, cu o tresărire de alarmă. Cîtă vreme pierduse oare visînd? Nu îndrăzni să se uite la ceas. Privi în jur şi nu-şi dădu seama unde se afla. Nu mai era în Grădina Icoanei, strada îi era necunoscută, casele — străine. Dincolo de aceste clădiri, pe care nu le cunoştea, o slabă aureolă albastră: luminile bulevardului Brătianu. Alergă într-acolo, silindu-se să nu se gîndescă la nimic. La primul colţ de stradă, găsi o staţie de maşini. Şoferul era adormit, motorul îngheţat porni greu — şi ce departe, ce insuportabil de departe era barul din bulevardul Basarab!

Sări din maşină, trîntind portiera, şi strigă în trecere portarului: «Plăteşte-i dumneata».

«Lume multă?» o întrebă pe fata de la garderobă, în timp ce-şi dezbrăca paltonul, neîndrăznind să pună mai clar singura întrebare care îl interesa.

Cineva îl -bătu pe umăr, şi el se întoarse cu o tresărire disproporţionată de spaimă. («Ar trebui să mă controlez», observă în gînd.) Era un coleg de barou, avocat la o societate petroliferă.

— Bine că te găsesc, nene. Toată ziua te-am căutat cu telefonul. Ce facem mîine cu procesul nostru?

— Ce proces? întrebă Paul absent, în timp ce peste umăr încerca să surprindă o deschidere a draperiilor din fund, spre interiorul barului.

— Cum ce proces? Ştii că-mi placi? Procesul de la comerţ doi, cu «Steaua Romînă». Nu ştii? 3.623 pe 929. Vrei să te judeci mîine? Eu zic să-1 arnînăm. N-are nici un haz acuma, înainte de Crăciun. După vacanţă oricînd, la dispoziţia dumitale. Ei! ce zici?

Paul răspunse vag, căci nu ascultase şi nici nu ştia despre ce este vorba.

— Lasă, om vedea mîine... Scuză-mă acum, sînt grăbit, caut pe cineva...

— Pe cine cauţi, că nu e nimeni înăuntru? O plictiseală de moarte. Mai bine vino cu mine la Zissu.

Paul se depărta de el, aproape fără să-1 salute. «Nimeni, nimeni.» Repeta cuvîntul automat, fără să-1 înţeleagă. Dădu perdelele deoparte, cu un gest scurt. Departe, foarte departe parcă, în colţul opus al barului, la o distanţă care dintr-o dată i se păru enormă, de nestrăbătut, masa lor obişnuită era goală.

Păşi într-acolo maşinal şi se sili să privească fix, mereu spre acelaşi punct, cu ochii deschişi mari, ca şi cum ar fi vrut să reţină imaginea pe retină şi să împiedice astfel să se transmită spre alţi centri de durere oribila veste.

Totul se petrecu fără accident. Căzu pe scaun frint, cu ceva de om uzat în această cădere, dar încă stăpîn pe mişcările lui.

Pianistul îi trimise un salut do recunoaştere («N-aţi mai fost de mult pe la noi»), şi el răspunse cu o ridicare de umăr, cu un gest vag, obosit, care răspundea la altceva, la cu totul altceva.

Barul era luminat slab, ca vagoanele de dormit noaptea. Regăsea totdeauna aici o atmosferă de călătorie, de plecare, şi oraşul i se părea că se depărtează, se pierde. Schiţele de decoraţie le făcuse Ann, din prietenie pentru patron, fost pe vremuri *maître (Thotel* la Colonade. Cu ce entuziasm copilăros desenase ea fiecare detaliu, ce absorbită era de fiecare nouă descoperire!

— Are să fie superb, dragul meu Paul. Superb, înţelegi? Şi uite aici (creionul ei se oprise pe hîrtie, indicînd un punct anumit), aici va fi masa noastră, a ta şi a mea.

Ce farsă a memoriei îi reamintea cuvintele ei uitate, tocmai în acest moment, ca şi cum vîrful ei de creion ar fi indicat, cu luni înainte, locul exact în care într-o noapte viitoare, în noaptea aceasta, va avea să aştepte o umbră care nu mai vine?

Şi dacă totuşi vine?

Paul refuză această speranţă, pe care o ştia înşelătoare. Nu voia să primească noi aşteptări inutile. Gîndul stărui însă ispititor: «Şi totuşi nu e exclus să vie».

Nu, exclus nu era, asta trebuia s-o recunoască şi el. De atîtea ori, spre dimineaţă, cînd luminile se stingeau, cînd jazul tăcea obosit, cînd instrumentele de metal intrau în îmbrăcămintea lor de pînză şi numai pianul continua să cînte pentru dansatoarele care se demachiau, pentru fetele de la garderobă sau pentru un client întîrziat, de atîtea ori, dînd deoparte perdelele din fund, albă, trează, strălucitoare, cu pasul ei decis, cu surîsul ei de dimineaţă, intra Ann.

Paul ridică scurt capul, strigat parcă de această arătare. Dar la capătul opus al sălii, perdelele erau nemişcate, şi cu faldurile lor grele, cu roşul lor de cupru vechi, despărţeau parcă o lume de altă lume.

Nu-şi putea lua acum privirea de la acel punct prin care totuşi, dintr-un moment într-altul, putea să apară ea. Avea senzaţia că un punct de durere se deplasasă acolo, ca o altă inimă desprinsă din el şi trimisă înainte, în recunoaştere, ca să pîndească şi să aştepte.

Uneori, perdelele se mişcau, o mînă apărea de dincolo, şi atunci Paul, ca şi cum n-ar mai fi putut suporta un nou grad de tensiune, avea o scurtă sincopă a conştiinţei, care îi permitea să privească fără strigăt, cu un fel de stupoare resemnată, cum draperiile se deschideau într-adevăr, lăsînd să treacă o dansatoare, o fată de la garderobă sau o florăreasă.

Şi mai greu de suportat era cînd mîna ce apăruse o clipă se retrăgea fără ca perdelele să se deschidă şi fără ca să se poată vedea cine anume era dincolo de ele, căci atunci nimeni nu l-ar fi putut convinge pe Paul că nu Ann se afla acolo, că nu ea venise pînă în pragul barului, pentru ca în ultimul moment (fiindcă era prea tîrziu, sau nu era destulă lume) să se răzgîndească şi să plece. Ar fi vrut să alerge după ea, s-o ajungă exact în momentul în care ieşea şi să-i poată spune: rămîi! Dar se vedea întorcîndu-se singur printre perechile de dansatori, printre mesele cu clienţi intrigaţi deducerile şi întoarcerile lui şi nu se simţea în stare să suporte atîtea priviri indiscrete, atîtea semne cu subînţeles, atîtea şoapte...

Un chelner stingea lămpile cu abajur pe mesele rămase goale. De la o masă vecină, pianistul, care discuta cu o dansatoare din local, se întoarse spre Paul.

— Merge prost prăvălia. Semn rău. începe să facă economii la lumină.

Numai în centru, puntea de dans rămase luminată, ca o placă de argint plutind prin spaţii albastre de fum de ţigară.

Patronul se apropie de masa lui Paul şi îi ceru voie să ia loc lîngă el. Era ora confidenţelor, cînd între personalul localului şi clienţii cunoscuţi se angajează conversaţii familiare.

— Nu ştiu ce să mai fac, se vaită patronul. Cred că am să lichidez. Aşa nu mai merge. Trec nopţi întregi cu un whisky şi două citronade. Şi nu că sînt superstiţios, dar de cînd duduia Ann nu mai vrea să dea pe la noi, merge din rău în mai rău. Nu ştiţi ce o fi avînd? de ce o fi supărată? Am vrut s-o întreb astă-noapte, dar...

— A fost pe aici?

— Da. Pe la unu.

— Singură?

— Cred că singură. Afară dacă n-o aştepta cineva în maşină. Nici n-a vrut să intre. «Nu rămîneţi, duduie Ann?» «Nu, căutam pe cineva.» Şi s-a dus.

Paul îl priveşte pe omul din faţa lui fără să-l vadă, îl aude fără să priceapă ce spune.

«Ann a fost aici şi m-a căutat.» Gîndul e de o simplitate care nu suferă răspuns. «A fost aici şi m-a căutat.»

Nu, într-adevăr, ea nu putea lăsa să treacă noaptea aceasta fără să-l întîlnească. L-a căutat acasă, i-a telefonat la birou, a venit pînă aici... Şi în timp ce ea alerga prin tot oraşul după el, ca să pună capăt acestei stupide despărţiri, în timp ce alerga să-i aducă în dar sărutul ei de întoarcere, sărutul ei de împăcare, el se lăsa tîrît în cel mai ridicul accident de stradă.

Paul plăteşte paharul lui de whisky, pe care abia acum îşi dă seama că nici nu l-a băut, îl consolează pe patron («Lasă, că se îndreaptă, barurile astea sînt ca femeile: nu ştii nici de ce vin, nici de ce te lasă»), aruncă un salut pianistului şi trece printre mesele goale, ocolind puntea de dans, cu o lene, cu o întîrziere de gesturi ce stă foarte bine unui client de bar, în zori. Nimeni nu va citi, pe obrazul lui palid, neaşteptatul strigăt, nevăzuta lumină...

Se opri în faţa telefonului şi privi cu emoţie pilnia de ebonit, în care peste o clipă avea să vibreze glasul lui Ann, glasul ei trezit din somn, puţin tulbure la început, dar clarificat apoi de surpriză.

Mîna îi tremura formînd pe discul aparatului numărul cunoscut, acel număr pe care şi-l interzisese sub jurămînt şi pe care îl făcea totuşi de sute de ori, maşinal, pe imaginare discuri, pe fereastră, pe birou, pe dosare. «

Telefonul sună lung, de cîteva ori, fără răspuns. «Greşală probabil», gîndi Paul, şi nici nu era de mirare, în halul de nerăbdare în care se afla.

Reluă operaţia de la început şi formă numărul cifră cu cifră, încet, rar, ca un începător, cu acea grijă atentă pe care o recomandă indicatoarele din cabinele telefonice. Soneria îşi repetă chemarea ei regulată şi, ca şi cum la capătul celălalt al firului s-ar fi aprins o lumină, Paul văzu cu ochii închişi aparatul de telefon aproape de patul lui Ann, lucrurile cunoscute din jur, micul elefant de argint, scrumiera de lemn ars («tek de Guyanne», îşi aminti fără rost numele lemnului), portretul din perete al lui Ingrid, fotoliul roşu, covorul, întreaga odaie în care soneria chema fără sens, fără răspuns.

— E stricat? întrebă fata de la garderobă, care aştepta să-i dea paltonul, văzîndu-l că stă de atîta vreme cu receptorul în mînă, fără să vorbească.

— Nu, nu e stricat. Nu e acasă, răspunse el, fără să ştie de ce, fără să ştie cui.

încercă să ridice din umeri, dar nu izbuti. Nici cele mai vechi gesturi nu-l ajutau.

Maşina cobora pe Calea Griviţei, spre oraş. în dreptul Gării de Nord, Paul făcu semn şoferului să oprească.

— Pleacă vreun tren la ora asta?

Şoferul întoarse capul spre ciudatul său client.

— De ce?

— întreb dacă pleacă vreun tren.

— La ora asta nu. Primul tren este la 5 şi 40. Personalul de Timişoara.

Paul se vedea prăbuşit intr-un compartiment de clasa treia, legănat de zgomotul roţilor, ameţit, călătorind fără ţintă, o zi şi o noapte,' şi încă o zi, şi încă o noapte, coborînd undeva la o gară fără nume, în plină cîmpie, murdar, negru de funingine, descompus de nesomn şi culcîndu-se pe pămîntul îngheţat, ca să doarmă şi să uite.

Şoferul porni mai departe, fără să întrebe. Avea obişnuinţa călătorilor pe care îi găsea noaptea, singuri la un colţ de stradă, cu aerul nedecis dacă să oprească un taxi, sau să-şi tragă un glonte în cap.

Paul nici nu-şi dăduse seama că porniseră din nou şi, întorcînd capul, zări ca printr-o pînză de somn clădirea Teatrului Naţional, pe fereastra prin care privise o clipă înainte clădirea Gării de Nord.

Maşina alerga mai departe pc strada Regală, dar cînd ajunse la bulevardul Brătianu, şoferul se opri şi el, neştiind încotro s-o mai ia.

— Să vă duc acasă?

— De ce acasă?

— Ştiu eu? Poate vă aşteaptă cineva.

Paul tresări. «Poate aşteaptă cineva.» Parcă a mai auzit în noaptea aceasta aceleaşi cuvinte. «E cineva care ştie, e cineva care aşteaptă.»

Gîndul e absurd, şi Paul simte că într-adevăr nu mai are puterea de a-l primi. în resemnarea lui de cenuşă, nu mai e loc pentru această nouă aşteptare, pentru această nouă inutilă speranţă. Ar vrea s-o oprească undeva dincolo de conştiinţă, în camera obscură a memoriei, dar fulgerător cuvîntul spus a developat o imagine mai vie, mai repede decît voinţa lui de a uita: «Sus, în camera lui, Ann îl aşteaptă».

îi e ruşine să creadă, şi totuşi nu poate altfel. I-a spus şoferului adresa, încet, în şoapte, cu jenă — şi totuşi cu ce nerăbdare! Maşina zboară pe bulevardul pustiu, spre un miracol care devine cu fiecare secundă mai plauzibil, mai cald, mai convingător: Ann este la el acasă şi îl aşteaptă.

De atîtea ori, da, de atîtea ori, deşi se despărţise de ea numai cu cîteva ore înainte, o găsise în patul

V

lui, dormind, într-una din pijamalele lui prea lungi pentru ea, în care se pierdea toată, ca un copil. De atîtea ori o găsise la biroul lui citind un roman, luat la întîmplare din cărţile lui, sau, cînd nu era nici un roman, o carte de drept comercial, o revistă de jurisprudenţă, în care părea cufundată cu toată seriozitatea, îşi aminteşte, nu se poate opri să nu-şi amintească, acea uitată seară de noiembrie 1932, cînd, rămas* acasă să studieze dosarul unui proces pentru a doua zi, ea sunase noaptea la uşa lui şi apăruse în prag cu o valiză mică, în care avea o cămaşă de noapte, peria de dinţi, o pereche de ciorapi: «Am venit să dorm la tine. Pe strada mea se repară linia de tramvai şi e un scandal asurzitor. Te superi?»

Se opri în faţa casei, îl plăti pe şofer şi-l aşteptă să plece. îşi acorda cîteva ultime minute de speranţă. Nimic nu era încă decis, nimic nu era încă pierdut. Cîtă vreme rămînea acolo, în faţa porţii, destinul era oprit în loc. Era încă posibil ca Ann să fie sus.

îşi ridică privirea spre fereastra lui de la etajul al treilea, ca şi cum ar fi vrut s-o întrebe, şi tresări: fereastra era luminată.

Numără încă o dată etajele, numără încă o dată ferestrele — «a doua din dreapta» — şi se întrebă dacă nu se înşală, dacă nu visează. Rămase cu ochii fixaţi spre acel ochi de lumină, care-l aştepta la sfîrşitul acestei groaznice nopţi.

«Aşadar, e adevărat. Aşadar, e aici.»

Simţi o nesfîrşită oboseală, ca şi cum toată încordarea de pînă atunci ar fi plesnit într-o singură clipă. Un moment îi trecu prin minte gîndul absurd de a pleca, de a rămînea singur. Ann era sus, şi acest lucru îi aducea o linişte neaşteptată, care închidea toate întrebările ca într-un somn.

Se scutură din această renunţare şi porni nebuneşte pe scări, cu o bruscă, disperată nevoie să o

vadă, să o strîngă în brațe. Ann! Ann! Ann! Numele alerga înaintea lui ca un strigăt.

Găsi ușa deschisă şi o împinse cu umărul. In vestibul, pe cuier, era un mantou de stofă pe care nu-1 cunoştea.

Se opri în pragul biroului şi cuprinse cu o singură privire întreaga încăpere. La birou era o femeie tînără, cu o carte deschisă înaintea ei. «Nu e Ann», şopti el amețit.

Pe urmă abia o recunoscu pe Nora.

m

Se priviră în tăcere cîteva clipe.

— Ce cauți dumneata aici?

Nora se ridicase în picioare, înclinată spre el, gata parcă să-i vie în ajutor.

Ca şi cum ar mai fi fost nevoie să observe ciudățenia situației, el repetă întrebarea:

— Aici, la ora asta?

Nu-i recunoscu vocea, prea guturală, prea apăsată. Nu recunoştea nimic din figura lui nesigură.

«Cum s-a schimbat!» gîndi Nora. Unde-i era surîsul care îl apăra aseară aşa de bine, ca o vizieră? Avea acum trăsăturile devastate. Prin ce dezastru trecuse, ce anume se întîmplase în cele cîteva ore de la despărțirea lor, pentru ca să ajungă în starea asta deplorabilă?

li arătă cu mîna fotoliul de lîngă birou.

— Nu vrei să şezi?

— Ei, dar ştii că ai haz dumneata! izbucni Paul. Te găsesc la patru dimineața în casa mea — de ce? Ca să-mi oferi un scaun?

Ea nu răspunse. Continua să-1 privească cu aceeaşi privire mirată, căutînd să descifreze pe acest obraz devastat ce se întîmplase. Rămăsese cu mîna întinsă, în gestul neterminat cu care îi indicase scaunul.

— Te rog să pleci, zise el,

Pe urmă trecu de partea cealaltă a biroului şi o apucă de braţ.

— Te rog pleacă. Nu mă sili să fac lucruri de care mîine îmi va fi ruşine. Pleacă. Sînt obosit. Trebuie să rămîn singur.

Dar pentru că ea tăcea mai departe şi îl privea mereu cu aceeaşi privire, care nu punea întrebări, el, cu o schimbare de ton, cu un efort de căldură, cu o voce care ar fi vrut să fie caldă şi nu izbutea decît să fie surdă, o rugă încet, înăbuşit:

— Ştiu, îţi datorez o explicaţie. M-am purtat oribil cu dumneata. Ai avea dreptul să întrebi. Aş avea datoria să răspund. Dar nu acum. Te rog, nu acum. Mi-e imposibil să vorbesc. Ne vom întîlni altădată, oricînd, mîine dacă vrei, dar acum pleacă.

Nora se desprinse de lîngă el.

— Bine, plec. Dar nu imediat. îţi promit că peste cinci minute nu voi mai fi aici. Dar ascultă-mă aceste . cinci minute. Cu ochii pe ceas.

Cu un gest loaial, îşi desprinse ceasul de la mînă şi îl puse pe birou, între amîndoi. Pe urmă, îşi ridică ochii asupra lui.

— Mi-a fost frică să nu faci o prostie... De aceea am venit.

El rămase cu privirea fixată pe micul ceas de pe birou, urmărind mişcarea secundarului pe cadran şi aşteptînd parcă să treacă cele cinci minute, nimic altceva.

— Mi-a fost frică să nu te omori.

— De ce? întrebă el, cu o uşoară tresărire şi totuşi fără să-şi ridice privirea.

— Nu ştiu de ce. Privirea dumitale, care nu priveşte nimic. Surîsul dumitale pierdut. Ridicarea dumitale din umeri. Şi pe urmă, fuga... fiindcă... ai fugit. Altă dată, cînd pleci dintr-o casă, nu uita să închizi cel puţin uşa după dumneata. Dacă ai şti ce frig s-a făcut în urma dumitale...

Se opri o clipă. Spusese ultimele cuvinte cu vocea scăzută, ca şi cum ar fi vorbit cu ea singură. Dar reveni imediat la felul ei de vorbă, clar.

— La început, n-am înţeles ce se petrece. Te priveam de la fereastra mea cum te îndepărtai, şi totul mi se părea absurd, ca într-o glumă proastă. Cred că te-am strigat, dar nu-mi aduc aminte. Nu-mi aduc aminte nici cît am stat acolo, la fereastră. Mai ales aş vrea să crezi că nu eram jignită. Am treizeci şi doi de ani şi oarecare amintiri. E de ajuns ca o asemenea întîmplare să nu fie o catastrofă... Dar mi s-a părut? că e în plecarea dumitale un gest de rrîoarte. Am avut o prietenă care s-a sinucis acum patru ani. Avea surîsul dumitale. Asemenea lucruri sînt puţin ridicule înainte, dar sînt de nesuportat pe urmă... M-am decis să te caut, să te găsesc. îmi ziceam că nu te pot lăsa singur într-o noapte ca asta... Ţi-am găsit adresa în cartea de telefon, am venit pînă aici într-o suflare şi am găsit uşa încuiată. Eram hotărîtă să cobor în stradă şi să te aştept jos pînă te vei întoarce. Nu ştiu cum mi-a trecut prin minte să caut sub preş: acolo pun eu cheia dimineaţa cînd plec, ca s-o găsească femeia de serviciu, care vine să facă curat. Cel puţin într-asta ne asemănăm: cheia dumitale era acolo. Am deschis, am intrat, am aşteptat. Eram decisă să aştept oricît.

Se opri din nou din vorbă şi se uită la ceas.

— Mai am două minute. Prea puţin pentru cît mi-a mai rămas. Totuşi, vreau să-ţi mai spun un singur lucru. Să ştii că dacă am venit, dacă am făcut nebunia să vin, n-a fost numai pentru dumneata. A fost puţin şi pentru mine.

Părea că mai are de spus ceva, se opri, ezită, dar pe urmă, cu un gest hotărît, îşi luă ceasul de pe masă şi-l puse la loc pe mîna stingă.

— Asta e tot. Şi acum, te las.

Se apropie de el, ca să-i întindă mîna, dar în acea clipă zări la butoniera hainei lui floarea de aseară, biată floare ofilită, îngheţată. O scoase cu mare grijă, cu nesfârşite precauţii, de teamă să nu-i rupă cotorul prea lung, şi căută din ochi un vas de flori, dar nu era decît unul singur, prea larg pentru o singură floare. «Mai bine un pahar», zise ea şi trecu în sala de baie, ca să găsească apă, dar apa rece era

prea înghețată, iar robinetul de apă caldă nu funcționa. («Ce dezordine în casa asta! Cum se cunoaşte că trăieşte singur!») Deschise o uşă ce da într-un oficiu şi găsi acolo o sticlă cu apă de casă. Se întoarse în odaie, turnă apă, şi pe urmă, punînd floarea în pahar, îl depuse pe un mic taburet, lîngă patul lui, îngenunchind şi ținînd cu grijă paharul între palme, ca şi cum ar fi vrut să transmită palidei flori căldura mîinilor ei.

Apoi se ridică şi se îndreptă spre vestibul.

în prag îl găsi pe Paul, cu brațele deschise larg, ca să-i baricadeze trecerea. Părea că vrea să-i spună ceva, dar era încurcat şi nu ştia cum.

— îți mulțumesc că ai venit. Acuma... Dacă nu ar fi prea tîrziu... te-aş ruga să rămîi.

Ca şi cum acest «prea tîrziu» s-ar fi referit la oră, şi nu la cele întîmplate pînă atunci, ea se uită la ceas.

— într-adevăr, e foarte tîrziu. Patru şi zece. Totuşi, dacă vrei, am putea să aşteptăm împreună să se lumineze de zi. Nu mai e mult.

Pe birou era un calendar. Ea rupse foaia zilei ce trecuse şi citi pe foaia zilei care venea: 19 decembrie. Răsăritul soarelui 7.41.

— Mai avem prin urmare 2 ore şi 39 de minute.

Rămăsese în mînă cu foaia ruptă a zilei ce se sfîrşea şi i-o întinse surîzînd.

— Vezi? A trecut. A fost greu, dar a trecut.

Şi pe urmă, cu o neobişnuită gravitate:

— Cred că nu mă vei uita niciodată. Voi fi totdeauna femeia pe care ai întîlnit-o în noaptea în care împlineai treizeci de ani.

Stau unul în fața celuilalt, jumătate în întuneric. Au stins toate lămpile, afară de lampa cu abajur de pe birou. El este în fotoliu, unde l-a obligat ea, autoritară, să şadă; ea este în colțul de lîngă divan, unde şi-a îngrămădit cîteva perne. între ei, e masa de ceai cu ceşti albe, calde, ca nişte globuri slabe de lumină.

«E frig în casa asta», spusese Nora, şi în cîteva clipe apa clocotea, iar în toată casa era o aromă de ceai, de lămîie, de rom — toate găsite fără să-1 întrebe pe el. Umbla printre lucrurile lui cu mîini uşoare, sigure, ca şi cum ar fi mers spre ele din instinct sau dintr-o veche obişnuință.

Paul o ascultă vorbind, fără să fie prea atent la ce spune. Vorbeşte liniştit, rar, fără ridicări de voce, cu monotoniei Este un glas grav, exagerat de grav, fără mişcare, fără vioiciune, aproape inexpresiv.

Ce odihnitor este s-o asculți! I se pare că o cunoaşte de mult. I se pare că nimic nu este între ei ascuns. Nici un mister. Nici o întrebare de pus. Nimic de aflat.

îi ia mîna stingă în mîinile lui şi o întoarce cu palma spre lumină.

— Ştii să citeşti în palmă? întreabă Nora.

— Nu. Dar îmi place să privesc.

Este o mînă simplă, cu cîteva linii curgînd regulat, ca fluviile pe o hartă. Paul o priveşte cîtva timp, şi pe urmă o închide, ca pe o carte citită.

— Nu-mi spui şi mie ce ai aflat?

— Nu e nimic de aflat. E mîna dumitale. îți seamănă. O mînă gravă. Calmă... şi totuşi...

— Totuşi?

— E un singur lucru care rămîne inexplicabil: faptul că ai venit. E o mică nebunie, pe care nu ştiu unde s-o citesc.

Ea îşi deschise din nou mîna stîngă spre lumină.

— Poate că tot aici. Uită-te bine: poate că este undeva o încrucişare de linii, care arată întîlnirea noastră.

Spunea aceste cuvinte fără nici un surîs, fără nici un gest care să le atenueze neaşteptata lor gravitate.

— Ce curios spui dumneata «întîlnirea noastră». E o aventură?

— Ce?

— Această întîlnire.

— O aventură, nu. O întîmplare. E şi asta destul de mult. Mie nu mi se întîmplă niciodată nimic.

S-a terminat apa caldă. Nora se ridicase de la locul ei, făcîndu-i semn că-i interzice să se mişte.

0 aude umblînd prin casă. Ce liniştitor e acest pas! O aude respirînd. Parcă ar fi de totdeauna aici.

îi e recunoscător că se află în casa lui. Prezenţa ei opreşte gîndurile, ţine în loc amintirile.

Şi ce mînă bună are, în care se poate odihni o frunte ostenită.

îi vede umbra — cînd mare, cînd mică, după cum se apropie sau se depărtează de lampă — trecînd peste lucruri. în rochia de stofă pe care o poartă, trupul ei este apărat, ca sub o mantie. Numai uneori, la o redresare a umerilor, se poate distinge linia sinilor, şoldul.

S-a oprit în faţa lui, cu ceainicul în mînă, aplecată deasupra mesei, şi toarnă cu băgare de seamă apa fierbinte în ceşti. El se ridică în picioare şi o priveşte lung. Ea îi suportă privirea fără mirare.'Un miros de lavandă pluteşte slab între ei.

Paul îşi puse gura pe buzele ei, care acceptau sărutul fără grabă, cu linişte. Mîna lui dreaptă era pe sînul stîng. îi simţea bătăile inimii rare, distincte.

1 se părea că aceste bătăi răspund departe, în marea lui singurătate.

IV

Nora se trezi dimineaţa, mirată că nu-l găseşte pe Paul lîngă ea. Purtase în somn tot timpul greutatea trupului lui, un trup morocănos, primind fără gratitudine mîngîieri, pe care nu le înapoia. Simţea încă pe sînul stîng mîna lui dreaptă, grea, cu toate degetele deschise. Dacă ar fi dat deoparte cuvertura, nu s-ar fi mirat să-i găsească urma imprimată pe sîn, ca un tatuaj.

Din sala de baie se auzea apa curgînd în chiuvetă, îl strigă pe nume, dar nu primi nici un răspuns. «Să fi plecat?» Sări din pat, îmbrăcă în grabă un halat pe care îl găsi pe marginea patului, înfiorată de răceala ţesutului («Ar trebui să poarte un halat mai gros acuma, în decembrie»), şi merse într-acolo.

Nu era nimeni. Robinetul fusese uitat deschis. Pe placa de sticlă, sub oglindă, pensula de ras era plină de săpun. «Cum s-a grăbit să plece!» clătină ea din cap.

Se întoarse în cameră şi zări pe birou o hîrtie, pe care erau scrise cîteva cuvinte, întîi cu creion roşu şi pe urmă cu creion albastru — probabil că în graba scrisului vîrful se rupsese.

«Cînd pleci, cheia o pui afară, sub preş. La 11 vine femeia să facă curat.»

«Cînd pleci.» Era aşa de sigur că va pleca! Şi nici un cuvînt de revedere, nici unul de prietenie...

Se apropie de fereastră şi aruncă o privire spre stradă, dar tresări nemairecunoscînd priveliştea ei de fiecare dimineaţă, imaginea familiară a bulevardului Dacia, curtea maiorului de peste drum, farmacia din colţ, staţia de taximetre, lucruri vechi care o întîmpinau în fiecare zi, la ridicarea oblonului, parcă pentru a-i spune, prin nemişcarea lor, că nimic nou nu s-a întîmplat de aseară în lume.

Ca şi cum cineva ar fi schimbat în timpul nopţii lentilele acestui ochean, prin care arunca dimineaţa întîia privire asupra lumii, avea acum înaintea ei alte imagini, ce se substituiseră parcă, peste noapte, vechiului peisaj cunoscut.

De unde răsărise, la distanţe cu care ochii ei nu erau obişnuiţi, această mică lume necunoscută: piaţa rotundă de jos, firmele albastre ale băcăniei din colţ, depoul de benzină, cu cele două pompe roşii, fixate la marginea trotuarului, ca două imense 'sifoane metalice, chioşcul de ziare, castanii cu ramurile subţiri, îngheţate?

Totul era ameţitor, şi din cauza strălucirii albe a zăpezii, dar mai ales prin noutate, prin surpriză.

Rezemată de fereastră, Nora îşi dădea acum abia seama că ceva s-a schimbat într-adevăr în viaţa ei.

Se gîndi că nu-1 va găsi jos pe portarul cunoscut, care o saluta în fiecare dimineaţă, cînd pleca spre şcoală, şi nici cutia de scrisori, spre care arunca în trecere, din obişnuinţă, o privire fără curiozitate, căci nu aştepta niciodată scrisori şi nici nu avea de la cine. Se gîndi că nu va face drumul ei obişnuit, pe care îl străbătea zilnic cu paşi maşinali, pînă îa strada Donici, de unde lua tramvaiul 16, spre şcoală.

Erau atîtea lucruri care începeau altfel în dimineaţa aceasta...

Se uită la ceas. Dacă se grăbea, mai putea ajunge la liceu, pentru ora treia şi a patra, ora de franceză cu clasa a VlII-a şi a IV-a B.

îşi aminti de pasajul din Bossuet, pe care îşi propusese să-1 dicteze fetelor dintr-a VlII-a înainte de a le da vacantă.

Dar nu se simţea în stare să plece în halul în care se afla. îi era cu neputinţă să iasă în stradă îmbrăcată în grabă, cu cordonul prost încheiat, rău pieptănată, mici detalii pe care altcineva nici nu le-ar fi băgat în seamă, dar care ei i-ar fi agravat sentimentul intim de dezordine.

Singurul lucru pe care se silise să-1 impună, ca profesoară, elevelor ei fusese o grijă meticuloasă, aproape maniacă, de îmbrăcăminte. Dintr-un fel de solidaritate feminină cu fetele pe care le privea de pe catedră, le obliga să aibe totdeauna şorţul călcat, gulerul alb. îşi spunea că vor avea ce inimă rănită să ascundă mai tîrziu sub o rochie bine făcută. Se temea de dezordinea morală, care începe de la un ciorap rupt, purtat cu indiferenţă.

Astăzi mai mult decît altă dată, Nora simţea nevoia să-şi controleze cu severitate ţinuta.

Ridică receptorul şi formă numărul şcolii. Mai erau cîteva minute pînă la recreaţia de la ora zece, aşa încît nu risca să dea la telefon peste directoare, într-adevăr, îi răspunse secretara. Nora îi spuse că nu poate veni la şcoală (o migrenă, o rudă bolnavă...) şi o rugă să aibe grijă de clasele a IV-a B şi a VlII-a, ca să fie linişte. Secretara însă îi aminti că era marţi, că a doua zi urma să se ia vacanţă de Crăciun, că nici nu era sigur dacă se va mai ţine curs şi că directoarea va fi furioasă de lipsa ei. O sfătuia ca cel puţin de la ultima oră să nu lipsească.

— Da, poate că ai dreptate. Voi încerca să viu la ora a patra. Spune fetelor dintr-a VlII-a să fie liniştite. Voi trece îri ultima recreaţie pe la ele să le dau lecţia de vacanţă.

închise telefonul şi rămase absentă lîngă el. Lipsea, de la începutul anului, pentru prima oară de la şcoală, şi acest lucru îi sporea senzaţia de nelinişte, nu atît din corectitudine, cît pentru că îi tulbura vechi obişnuinţe.

Se uită la halatul străin pe care îl purta, albastru cu mici buline albe, cu mînecile prea lungi pentru ea, cu reverele răscroite, cu buzunarul mic deasupra sinului stîng. Vedea în acelaşi timp clasa a VIII-a, unde

era aşteptată: fetele, în şorţuri negre, aşezîndu-şi cu gesturi mărunte cărţile, dicţionarele, caietele liniate cu roşu pe margine, şi aruncînd priviri neliniştite spre uşa prin care aşteptau să intre dintr-un ' moment într-altul «Domnişoara de Franceză».

I se părea Norei că ea însăşi aşteaptă cu teamă această apariţie şi că între tînăra profesoară, care ar fi trebuit să intre în acel moment în clasă, şi această Noră trezită în casa unui bărbat străin erau distanţe de netrecut. Ce ar fi putut să-i spună? Cum ar fi putut să-i explice?

Ieri, la această oră...

Ieri, la această oră, era o tînără femeie liniştită, care se ducea în fiecare dimineaţă la liceu, dejuna în fiecare zi la o pensiune ieftină de pe strada Cîmpineanu (cu figuri de funcţionari indiferenţi, pierduţi în citirea ziarelor de amiază...), avea după masă ore de franceză la un institut particular şi se întorcea acasă, aducînd în servieta ei. mîncarea de seară şi, uneori, un teanc de teze, pe care îi plăcea să le citească, fiindcă recunoştea scrisul fiecărei eleve cu întorsăturile obişnuite de frază şi greşelile, mereu aceleaşi, de ortografie.

Se simţea bine în casa din bulevardul Dacia, în acea cameră albă de la al şaselea etaj, mobilată cu lucruri alese de ea şi cumpărate cu răbdare din economii eroice. E adevărat că mai erau şi banii trimişi de mama ei, măritată în a doua căsătorie la Cernăuţi, cu un bancher, de unde îi trimitea din timp în timp cărţi poştale indiferente, iar de Paşti, de Crăciun, mici sume de bani, dar lucrurile pentru care Nora avea mai multă afecţiune erau cele cumpărate din leafa ei de profesoară, din ore suplimentare, din taxe de examen. Ii plăcea mai ales lampa cu abajur, sub care se refugia ca să citească seara, o lampă cu picior înalt, ca mu mic felinar de interior, care arunca un cerc alb de lumină şi lăsa tot restul casei într-o penumbră protectoare.

Numai joi seara se ducea uneori la Filarmonică, mai ales cînd venea un solist celebru sau cînd era în program mai mult Beethoven. Păstra din amintirile ei de fată de familie, care învăţase pe vremuri să cînte la pian, un respect speriat pentru marile simfonii: a treia, a cincea. Îşi cumpăra biletul din timp, aşteptînd dimineaţa la Feder deschiderea ghişeului, ca nu cumva să se termine biletele de stalul al treilea, singurele pe care cuteza să le cumpere, nu fără a se gîndi însă de două ori ce cheltuieli va trebui să suprime din bugetul săptămînii pentru ca să acopere banii de concert.

Mai erau şi serile cînd venea Grig, din ce în ce mai rare în ultima vreme, fără ca totuşi ceea ce se numeşte o «ruptură» (c/uvînt care o speria pe Nora, ca toate cuvintele fără întoarcere) să fi intervenit între ei.

îl aştepta fără nerăbdare, îl primea iară surpriză, uneori după lungi absenţe, după lungi despărţiri, dar erau între ei prea multe obişnuinţe comune şi un prea vechi acord senzual pentru ca revenirile lui neaşteptate să nu-i facă plăcere.

«Tu eşti o iubită conjugală; eşti predestinată să fii nevastă», glumea uneori Grig, ştiind că. nu riscă să fie luat în serios. Chestiunea fusese pentru totdeauna limpezită între ei, încă din primele timpuri ale legăturii lor, cînd el întrebînd-o, într-o zi, cu prudenţă şi destul de vag, dacă vrea să-i fie soţie, Nora îi dăduse, privindu-1 în faţă, singurul răspuns pe care îl aştepta, un simplu şi irevocabil «nu, niciodată».

Dar dimineaţa cînd, plecînd la şcoală, îl lăsa dormind, era bucuroasă că, privindu-1 încă o dată din prag, îşi putea spune: «Totuşi, nu sînt o fată bătrînă». Era singurul gînd care o speria într-o viaţă de singurătate.

Altfel, zilele, serile, nopţile treceau neschimbate şi calme între aceste lucruri cunoscute. Numai uneori, privind pe fereastra ei de la al şaselea etaj, se trezea din senin lăcrimînd, şi atunci îşi ştergea grăbită aceste neaşteptate lacrimi, certindu-se cum ar fi certat o elevă: «Ce-i asta, Nora? Nu ţi-e ruşine?»

îşi spunea că într-o zi se va întîmpla ceva care să schimbe totul şi să o facă a începe o viaţă nouă, nu ştia bine ce: o scrisoare, o întîlnire, o veste, dar deocamdată era bucuroasă să poată amina cît mai mult această schimbare şi să îndepărteze, într-un viitor cît mai

nesigur, aceste aşteptări, ea continuînd să rămînă /între vechile lucruri, de care se simţea apărată.

O viaţă nouă! Cuvîntul avea ceva magic.

Dar dacă pentru a ajunge la această viaţă nouă n-ar fi trebuit decît să spună un cuvînt sau să întindă • o mînă, poate că n-ar fi întins-o, poate că nu l-ar fi spus.

«Şi totuşi, iată-mă aici», îşi spuse Nora. Aici, în casa unui bărbat pe care nu-l cunoaşte.

Pe un scaun sînt aruncate hainele lui de aseară, iar lîngă ele, într-o ordine exagerată, lucrurile ei, rochia, cordonul, pantofii. O cravată verde a căzut pe covor. Nora o recunoaşte. E singurul lucru pe care-l recunoaşte. încolo totul e străin, biroul, cărţile, tablourile, obiectele mici, aruncate într-o dezordine care respiră grabă şi indiferenţă. Nora le priveşte şi le întreabă pe toate.

Ştie atît de puţine lucruri despre omul care plecînd după o noapte de iubire a lăsat în urma lui patrusprezece cuvinte scrise "pe o bucată de hîrtie! Şi ea însăşi îşi dă seama că a rămas o necunoscută pentru el. Simte în fiinţa ei atîtea lucruri ce n-au fost spuse, atîtea rezistenţe care n-au cedat...

Pe birou era o agendă de avocat, un carton cu numere de telefon şi o fotografie de fată tînără. Nora o privi cîtva timp. Era blondă şi purta un pulover negru, cu mîneci lungi şi cu o iniţială albă, sus, în stînga, ca un buzunar mic: un A oblic, de tipar.

Paul încercase de multe ori să-şi amintească în ce împrejurări o cunoscuse pe Anna. Ar fi vrut să poată retrăi momentul exact în care cineva îi pusese faţă în faţă întrebîndu-i aşa cum se întreabă de obicei: «Cum, nu vă cunoaşteţi?» Dar memoria lui nu reţinuse acest moment şi poate că lucrurile nici nu se întîmplaseră aşa. Anna se pierdea în mulţimea acelor figuri nesigure, pe care le cunoşti «de pe stradă», «din tren», «de la Sinaia», formule vagi care acoperă cu ceaţa lor prima strîngere de mînă, întîiul cuvînt schimbat.

Mai tîrziu, aflase dintr-un cuvînt aruncat la întîmplare că petrecuseră cîndva o vacanţă împreună, foarte aproape unul de altul, fără să se cunoască însă.

— Acum şase ani, cînd eram la Satu-Lung...

— Acum şase ani? Eşti sigură?

— Da. în 1926. în august.

Paul revăzuse atunci, deodată, întreaga lui vacanţă de la Cernatu, cele patru săptămîni de singurătate petrecute în micul sat braşovean, colţul de stradă de unde începea, fără tranziţie, Satu-Lung şi pe unde trecea, ca printr-un punct de frontieră, linia nevăzută dintre comune.

Revedea grupul de tinere fete şi băieţi, ce coborau dimineaţa dinspre Satu-Lung, dezordonaţi, gălăgioşi, puţin provocatori, cu sentimentul că se află într-un oraş străin, în care nimeni nu-i cunoaşte şi nimic nu-i compromite: mîncau covrigi în plină stradă, se strigau

pe riume în gura mare, se fugăreau de la un trotuar la altul, aruncau cu pietre în copacii de la marginea drumului — acei încîntători meri de la Cernatu, cu trunchiul văruit pînă la jumătate şi cu fructe verzi, lucioase.

Trecerea lor pe «promenadă», un pod de lemn pardosind unul din trotuare, provoca în fiecare zi aceeaşi rumoare. Săsoaice scandalizate îşi făceau apariţia la ferestre, copiii se opreau intimidaţi în faţa porţilor, domnişoarele de familie bună «din localitate»,' care citeau sau lucrau pe bănci, abia îndrăzneau să ridice capul spre această bandă de nebuni, fetele desculţe, ciufulite, băieţii fără haină, fără cravată...

Ostilităţile erau deschise între populaţia civilă din Cernatu şi grupul din Satu-Lung în aşa măsură încît Paul, seara, cînd ieşea la plimbare, dacă o lua la stînga, pe lîngă primărie, avea sentimentul de a păşi într-o zonă de luptă, pe un teritoriu duşman.

Era de obicei ora de tenis a grupului. Terenul lor de tenis ajunsese celebru în întreaga regiune pînă la Dîrste, pînă la Noua. Parii albi, dreptunghiurile de var, trase pe pămînt, plasa bine întinsă la mijloc, gardul de sîrmă ce înconjura întreg terenul, totul fusese făcut de ei, cu lucruri în parte aduse de la Braşov şi în parte inventate pe loc, spre secreta vanitate aSatului-Lung şi spre pizma mocnită a oamenilor din Cernatu.

Lui Paul îi plăcea să se oprească acolo, în faţa gardului de sîrmă, şi să privească agitaţia rachetelor, bătaia regulată a mingii, rochiile albe ale jucătoarelor.

într-o seară, o minge aruncată prea înalt trecuse peste gard şi se oprise lîngă el. O ridicase ca să o dea tinerei jucătoare care venise s-o caute.

— Poate că erai tu, Ann?

— Foarte posibil, dragul meu. Dintre toţi, jucam cel mai mult. Jucam prost, abia atunci învăţasem, dar mult.

Gîndul că o zărise cu atîţia ani în urmă, înainte de a o iubi, înainte măcar de a şti cine este, gîndul că fusese odată un moment în care se priviseră în ochi, în care îşi vorbiseră poate, el pentru a-i întinde mingea pierdută, ea pentru a-i mulţumi, gîndul acesta 11 înfiora. De la alba jucătoare înclinată un moment spre el cu racheta în mînă, într-o seară de august 1926, ce distanţe fuseseră de străbătut pînă la aceasta cunoscută, dureroasă Ann!

Vedea încă trenul municipal, care făcea curse regulate pînă la Satu-Lung, vagoanele galbene, locomotiva demodată, ţipătul ei disproporţionat în gările minuscule, trena de scîntei, noaptea, cînd se întîmpla să întîrzie la Braşov şi să se întoarcă acasă cu ultima cursă...

într-o astfel de noapte, trenul fusese oprit înainte de Noua, de grupul din Satu-Lung, care îi barase drumul, aşezîndu-se pe şine şi fluturînd lanternele aprinse, hainele albe, eşarfele... Călătorii erau indignaţi, personalul de serviciu, lovit în demnitatea lui («Un tren oprit ca o simplă căruţă»), ameninţa cu procese-verbale şi amenzi, toată lumea vocifera, dar ei parcă nici nu auzeau şi poate că în realitate nici nu auzeau. Veneau de la Rîşnov, spunea unul din ei mai rezonabil, erau morţi de oboseală şi nu puteau pierde ultima cursă. Năvăliseră în vagoane, fără să ţină seama de scandalul provocat.

Era tîrziu, călătorii erau somnoroşi, trenul se golea, lumea coborîse la Dîrste, la Turcheş, revolta se potolise... Dincolo de Turcheş nu se mai auzea decît tăcerea acelei nopţi de august, acoperită rar de ţipătul locomotivei. Atunci porniseră să cînte: era o romanţă la modă, pe care o cîntau lăutarii la Braşov, dar care acum, în acel ceas de noapte, în vocile lor tinere, căpăta o neaşteptată melancolie.

Paul, aducîndu-şi aminte de acel moment, ar fi vrut, aşa cum un dirijor suspendă cu un singur gest toate instrumentele, lăsînd să se audă doar vioara solistului, ar fi vrut să poată suprima în memoria lui vocile celorlalţi, pentru a nu păstra decît, aşa cum trebuie să fi fost în acea noapte de august 1926, vocea lui Ann.

«De ce nu te-am cunoscut atunci? spunea ea. De ce au trebuit să treacă atîţia ani pînă să te întîlnesc?

De ce n-a fost in seara aceea cineva care să-mi fi spus: Vezi domnul acela tînăr de lingă fereastră? Pe domnul acela ai să-l iubeşti într-o zi...

Şi totuşi, ştiu eu dacă nu a fost mai bine aşa? Cred că nu m-ai fi iubit şi cred că aş fi fost destul de proastă ca să nu-mi placi. îmi plăceau bărbaţii care dansau bine, şi tu dansezi atît de prosti Nu ştii cît de mult m-am schimbat de atunci. Mă pieptănam prost, purtam rochii scurte, eram zăpăcită, eram nebună, eram...uite cum eram.»

Şi luînd de pe masă un creion de cărbune, desenă pe o hîrtie de bloc o siluetă subţire de fată zăpăcită, cu picioarele în aer ca pentru o săritură, cu braţele deschise, cu părul fluturînd în vînt. în cîteva clipe, blocul era plin de imagini, care repetau aceeaşi siluetă de fată nebună, ce părea că-şi transmite elanul^săriturii de la imagine la imagine.

Din acest joc, ieşi în cîteva zile o întreagă serie de desene şi acuarele, din care o parte fuseseră expuse în aceeaşi toamnă la salonul de Alb şi Negru, iar celelalte aveau să ocupe mai tîrziu, în iarnă, un întreg perete din expoziţia ei personală, toate purtînd acelaşi titlu: august 1926.

Paul asistă cu stupoare la naşterea acestor imagini, pe care cărbunele ei părea că le înviază, le desprinde din propria lui memorie. Nu lipsea nimic: nici promenada de la Cernatu, nici terenul de tenis, nici trenul municipal, cu vagoanele lui galbene, nici acele minuscule gări pline de soare, în care aştepta cîte o săsoaică tînără, cu o pălărie imensă de pai galben în cap şi purtînd o poşetă mare, lată, orăşenească...

Multă vreme nu ştiuse nimic precis despre ea, deşi o saluta pe stradă, ba de cîteva ori se şi întîmplase să schimbe cîteva cuvinte împreună. îl irita^doar numele ei mic, acel pretenţios' Ann, cînd Anna ar îi îost un nume atît de^liniştit.

încerca acum, cînd iubirea lui devenise o aşa de ascuţită suferinţă, să regăsească în amintire pe această Annă indiferenta şi pierdută din primele timpuri, să fixeze în mici fapte din trecut apariţia acelei tinere femei, pe care de-abia o cunoştea şi care, pe atunci, nu-i putea face nici rău, nici bine.

Erau în memoria lui anumite teritorii calme, anumite zone de indiferenţă, spre care revenea, cînd imaginea de astăzi a iubitei i se părea intolerabilă. Se căznea să reconstituie fiecare detaliu al acestor vechi întîmplări şi se reîntorcea spre ele cu îngrijorare, ca gpre nişte fotografii vechi, pe care i-ar fi fost frică să nu le găsească ^decolorate de timp.

Retrăia cu uri sentiment de răzbunare anticipată ziua în care se întîlniseră la un cinematograf pe Bulevard. El era la casa de bilete, cînd cineva îl bătuse pe umăr. Era, spre mirarea lui, Anna, pe care nu o cunoştea destul de bine pentru un gest atît de familiar.

— Nu vrei să-mi cumperi şi mie un bilet? ca să nu mai stau la rînd.

Intraseră împreună în sală, dar el refuzase, aproape nepoliticos, rugămintea ei de a veni cu ea în primele rînduri, unde obişnuia sa stea, din cauza uşoarei ei miopii.

— Iartă-mă, dar nu pot să stau prea aproape de ecran.

Şi lăsînd-o să-şi continue drumul, se oprise pe la mijlocul sălii, bucuros că rămîne singur.

Ce departe, ce odihnitoare, ce neverosimilă era această întîmplare, acum, cînd, în orice sală ar fi intrat, gîndul că şi ea ar putea să fie acolo, însoţită poate de altcineva, îl tortura silindu-l să stea mereu la pîndă pentru a recunoaşte în obscuritate, în lungile şiruri de spectatori, capul ei blond, sclipind un moment sub lanterna unui plasator şi pierzîndu-se pe urmă mai departe, in întunericul sălii...

Revedea de asemeni depărtata zi de~ ianuarie în care se întîlniseră în tren, venind de la Sinaia. El citea o carte, cînd Ann îi bătuse în geamul compartimentului.

— Ce surpriză! Mă credeam singură în tot trenul. Nu vii cu mine în vagonul-restaurant? Să luăm un ceai, să stăm de vorbă...

Refuzase plictisit, dînd scuze vagi: prea multă lume în restaurant, preferă să rămînă în compartiment, are de citit...

Pe vremea aceea nici nu ştia bine cum o cheamă.

Că este pictoriță nu aflase decît mult mai tîrziu şi cu totul din întîmplare.

Era la un salon oficial (unul din primele saloane oficiale, organizate la Şosea), unde venise cu un prieten, şi se opriseră în fața unui grup de acuarele în care îl surprindea un albastru strigător, puțin metalic, de «creion chimic». Desenul era nesigur, nervos, încurcat în liniile lui capricioase, ca o scriere grăbită, dar cu neaşteptate preciziuni de detaliu, ca şi cum din cînd în cînd pensula s-ar fi oprit ca să pună un punct sau o virgulă într-o frază prea confuză. Aceste mici trăsături atente păreau să fie semnele ortografice ale unei misterioase scrieri.

Era un grup de «scene de stradă» — case, pomi, trăsuri — toate văzute de sus, şi ceea ce părea mai curios în ele era tocmai punctul de vedere ridicat de la care fuseseră privite. Albastrul tare de anilină le dădea un aer de dimineață, cu mult soare, cu multă lumină.

— E amuzant şi neserios, spuse Paul. De altfel am impresia că sînt lucruri pe care le-am mai văzut.

Se gîndea la anumite tablouri de Raoul Duffy, cîmpuri de curse, porturi pavoazate, imagini de aceeaşi dezordine copilăroasă.

Tocmai se pregăteau să treacă mai departe, cînd Anna, care era din întîmplare aproape de ei şi pe care o şi salutase în trecere, îl opri.

— Iartă-mă că sînt indiscretă, dar te-am auzit vorbind despre tablourile mele şi aş vrea să-mi spui tot ce gîndeşti.

— Cum tablourile dumitale? Pictezi?

— Nu ştiai?

încercă să-şi ceară scuze pentru dubla gafă de a-i fi arătat că o cunoaşte atît de puțin, încît nici nu ştie că e pictoriță, şi de a fi spus, cu gias tare, lucruri neplăcute despre lucrările ei. Ar fi vrut să retracteze, să se explice, dar ea nu-l lăsă să termine.

— Te rog, nu continua. Mi-ai făcut o plăcere, şi acum vrei să mi-o strici. Eşti primul om pe care-l aud vorbind deschis despre lucrările mele. Aici toată lumea e drăguță cu mine şi toată lumea îmi face complimente. E mai comod pentru ei, dar nu e de

loc folositor pentru mine. Haide, spune-mi tot ce gîndeşti. Şi mai ales fii sever. Te rog să fii sever.

Vorbea fără cochetărie, cu ceva loaial, serios în privire, ca o elevă care aşteaptă să i se arate pe caietul ei de clasă unde anume a greşit.

Paul îi spuse încă o dată că el nu are nici o cădere să vorbească despre pictură, că de altfel tablourile ei îi plac, mai ales pentru acel albastru aşa de curajos şi pentru desenul ei spiritual, care are îndrăzneala să fie cu atîta nepăsare stîngaci.

— E foarte frumos şi îți mulțumesc, dar simt că păstrezi o rezervă, pe care nu vrei să mi-o spui. De ce? Ți-aş fi aşa de recunoscătoare! Haide, încearcă să fii sincer.

El privi încă o dată, încurcat, acele tablouri, încercând să găsească un cuvînt just.

— Ei bine, pentru că insişti, uite: am impresia că sînt prea volubile.

Anna nu înțelese cuvîntul, căci, desigur, dintre toate obiecțiile posibile, numai la aceasta nu s-ar fi putut aştepta.

— Nu-mi cere să-ți spun mai mult, se scuză Paul. Cred că n-aş putea. Am impresia că e ceva care gesticulează în tablourile dumitale. Sînt prea expansive, prea vorbărețe, prea familiare de la prima vedere... Dar, la urma urmelor, e ăsta un cusur?

Anna rămase o clipă pe gînduri. Pe urmă abia răspunse întrebării lui.

— Cred că da, şi încă unul foarte grav. Ştiu eu dacă am să mă pot lecui vreodată? Sînt aşa de vorbăreață, aşa de neserioasă...

Abia atunci surise, nu fără puțină tristețe.

Se întîlniră cîteva luni mai tîrziu, în primăvară, într-o dimineață de duminică, la Snagov, unde Paul venise pentru cîteva zile, invitat la vila unor prieteni. Se oprise cu ei, în treacăt, la mica mănăstire de pe malul lacului şi o găsise acolo cu surprindere pe Ann, singură în biserica rece, cu un bloc de desen în mînă.

— Nu te credeam atît de harnică.

— Nici nu sînt. Am trecut cu totul întîmplător pe aici. Am venit la Snagov cu mai mulți prieteni, dar i-am lăsat pe lac, la pescuit, şi eu m-am oprit un moment să revăd mănăstirea. Nu ştiu dacă o cunoşti bine. Sînt unele lucruri fermecătoare.

Se îndreptase spre ieşire, şi de acolo, din prag, întorcîndu-se cu fața spre interior, îi arătă pe peretele din față, la intrarea în naos, o frescă de culori stinse, dar cu un grup de femei admirabil. Prima femeie din dreapta era întoarsă spre celelalte cu o mişcare grațioasă, ce imprima stofei o cădere în falduri mîngîietoare.

— Dar nu asta e tot ce îmi place mai mult aici. Vino, te rog, cu mine, să-ți arăt un lucru într-adevăr miraculos.

11 luă de mînă şi-1 duse după ea spre centrul bisericii, aproape de altar, de unde îi arătă, pe peretele advers, o altă frescă, o coborîre de pe cruce.

— Sînt aici cîteva greşeli de perspectivă, care mă emoționează. Şi uite, este în planul al doilea un bătrîn care-şi duce mîna la barbă, cu un gest — cum să-ți spun eu? — cu un gest de fiecare zi, familiar... E un gest laic şi sînt atît de mirată că-1 găsesc pe un perete de biserică!

Vorbea cu însuflețire, cu aprindere, deşi în şoapte, căci între timp mica biserică se umpluse de vizitatori, dar străbătea prin cuvintele ei un accent de convingere, de emoție, pe care Paul nu i l-ar fi bănuit niciodată pînă atunci.

Se făcuse tîrziu, prietenii lui erau grăbiți să meargă la masă şi, deşi i-ar fi făcut plăcere să mai stea de vorbă cu ea, îşi ceru scuze că trebuie să plece.

— Mai rămîi, insistă ea. Peste douăzeci de minute trebuie să vie barca să mă ia pe mine şi te conduc eu pînă la vilă.

Fu silit să refuze, dar se despărțiră cu promisiunea de a se revedea, promisiune politicoasă ca atîtea altele.

O revăzu totuşi, nu multă vreme după aceea.

Paul ieşise de la tribunal, după o zi întreagă pierdută într-o sală mică de şedință, la o audiere de martori, într-un proces fără interes.

Ca pe vremuri la şcoală, zilele cele mai atroce din tribunal erau cele de primăvară. îi făcea rău soarele tînăr care inunda străzile şi pe care el îl privea ore întregi de la fereastra unei săli de şedință, îi făceau rău figurile şterse, livide, care se agitau pe culoare, oameni'uzați care dormitau acolo pe bănci, într-o lumină galbenă, prăfuită de arhivă.

Se oprise pe stradă, buimăcit de soare, şi închise un moment ochii. Se simțea murdar, hainele i se păreau grele, gulerul — moale, cravata — strîmbă. Ar fi vrut să se scuture ca de funingine după un drum lung cu trenul. Ducea cu el un miros de arhivă, şi pe buze — un gust de hîrtii vechi, îngălbenite.

O luase încet, cu paşi grei, prin dosul tribunalului. Se simțea bătrîn, şi toată lumea care trecea pe lîngă el i se părea tînără. Servieta atîrna greu, ca de plumb. Dacă nu s-ar fi jenat, ar fi lăsat-o un moment jos, cum lasă un hamal povara ca să se odihnească.

Pe Sfinții Apostoli, dincolo de Apolodor, tresărise, zărind la cîțiva paşi de el un lucru cu totul neaşteptat: agățată băiețeşte de gratiile unei porți de fier, peste care treceau, înalte, cîteva crengi de liliac, o fată se lupta să rupă o creangă.

Paul se opri locului, de teamă să nu o sperie, şi se ascunse după un felinar, de unde putea privi fără să fie văzut.

Ar fi putut crede că e o şcolăriță dacă n-ar fi fost îmbrăcată cu o eleganță de doamnă. Purta un taior gri, o pălărie gri cu boruri albastre, pantofi de antilopă albastră. Pe parapetul de piatră al porții, o poşetă din aceeaşi antilopă ca şi pantofii fusese probabil lăsată jos, pentru a-i permite să aibe mîinile libere.

Paul o recunoscu fără greutate pe Ann, dar îi venea greu să creadă că este ea. înălțată în vîrful pantofilor pe parapetul de piatră, cu o mînă agățată de

gratiile porţii, cu cealaltă se lupta să reţină creanga de liliac, prea înaltă. Foile taiorului se ridicau mai sus de genunchi, doi genunchi rotunzi, delicaţi, de adolescentă.

Strada era goală, dar dintr-o clipă într-alta putea trece cineva, dacă nu chiar proprietarul prădat. Creanga cedă în sfîrşit, o creangă mare cu buchete dese, violete. Fata sări pe trotuar, fără grabă, fără emoţie, se scutură uşor pe mîneci, îşi luă poşeta, privi în sus pe stradă, şi pe urmă, cu creanga de liliac în braţe, cu capul ei blond ascuns în flori—doar fruntea ridicată puţin deasupra lor—porni în sus, bravă, cu pasul ei mic, decis.

Paul o privi cum se depărtează şi i se părea că rămîne în urma ei o trenă de lumină. Se simţea şi el mai tînăr, anotimpul, pe care îl uitase, era regăsit, mica nebunie a fetei aducea puţină inconştienţă, puţină lumina în toată acea zi. Ar fi vrut să fugă după ea, să-i mulţumească, să-i sărute mîna, dar o lăsă să treacă netulburată colţul şi să dispară.

Totuşi, simţea nevoia să-i trimită un cuvînt de simpatie, primul de cînd o cunoştea. îşi aminti că prin apropiere, în Piaţa Senatului, era o florărie. Intră acolo şi cumpără tot liliacul, cît se găsea, spre stupoarea vînzătorului, care îl întreba, fără ironie desigur:

— Dacă mai aveţi nevoie, vă mai putem aduce.

în mai, era nespus de ieftin, şi cu cele cîteva sute de lei, pe care le avea la el, Paul cumpără o grădină întreagă, pe care i-o trimise lui Ann cu frunze cu tot şi cu cîteva cuvinte scrise în grabă, pe o carte de vizită.

«Altă dată cînd vrei liliac, fii mai prudentă. Dacă ai nevoie de avocat (articolul 306 şi 308 codul penal: Acela care va lua într-ascuns un lucru al altuia săvîrşeşte un furt. Furtul se va pedepsi cu închisoare de la 15 zile pînă la 2 ani...) îţi stau la dispoziţie.»

«Nu ştii ce ruşine mi-e de dumneata», îi spunea Ann a doua zi, primindu-l la ea acasă. «Dacă aş fi ştiut că mă vezi, cred că aş fi îngheţat acolo, cu mîinile pe poartă. Eşti un om de care mi-a fost totdeauna puţin frică. Nu ştiu de ce, nu mă întreba de ce...»

Casa era plină de liliacul trimis în ajun. Cît nu încăpuse în vasele de flori, era pus în carafa de apa, în pahare, pe masă, pe etajere, la fereastră.

— Am să-l păstrez mereu, aici. Cînd s-o vesteji, am să pun altul în loc. Şi poate că nici nu se veştejeşte.

Purta o rochie simplă, bleumarin, cu guler alb, ceea ce îi dădea un aer de şcolăriţă.

— Eşti într-adevăr aşa de tînără?

— Eşti într-adevăr aşa de bătrîn? Mi-e frică de dumneata. Totdeauna mi-a fost frică de dumneata. Eşti atît de încruntat, atît de absent! Cînd mă saluţi pe stradă—şi nici nu mă saluţi totdeauna—am impresia că nici nu mă vezi.

Vorbea repede, temîndu-se, parcă, de tăcerea lui. îşi dusese mîinile la piept, şcolăreşte, ca să-şi reprime gesturile, lucru care îi dădea, o dată mai mult, un aer de fată de şcoală.

— Mi-e greu să cred că eşti aici. M-am gindit de atîtea ori că ai putea să vii, dar niciodată n-am îndrăznit să sper. Ştiu atîtea lucruri despre dumneata. Ştiu cărţile pe care le citeşti. Ştiu cu cine ai fost vara trecută la Balcic. Ştiu că joi seara ai fost la Filarmonică şi ai plecat în pauză... Nu vrei să fim prieteni? Nu vrei să încercăm? De cîte ori pictez ceva, mă întreb: lui i-ar plăcea? De cîte ori citesc o carte, mă întreb: el ce ar crede? Aş vrea să te văd mai des. Mi-e necaz pe gesturile mele prea vii, pe felul meu de vorbă, aşa de neserios. Aş vrea să crezi că sînt mai puţin zăpăcită decît par, mai puţin superficială... îţi promit că voi fi o prietenă cuminte, care nu întreabă, care nu cicăleşte. Vino cînd vrei. Sau mai bine, pentru început, hai să fixăm o zi pe săptămînă în care să vii totdeauna. O să încercăm cîtăva vreme. Dacă va merge — bine; dacă nu, renunţăm.

în amintirea acelei zile, liliacul rămăsese singura lor floare.

Mai tîrziu, în iarnă, Paul se oprise cu uimire, într-o zi de ianuarie, în fața unei vitrine de florărie, în care zărise cîteva crengi albe de liliac. Nu știuse pînă atunci că se pot găsi în plină iarnă și i se păreau, dincolo de geamul înghețat, ireale.

Le mîngîia totdeauna cu timiditate, temîndu-se, parcă, să nu se desfacă sub degetele lui. Liliacul alb de iarnă nu avea aroma violentă a celui de primăvară, ci un miros slab, stins, ca o răsuflare, ca un fum.

Dacă se întîmpla să fie certați, era de ajuns să trimită sau să primească o creangă de liliac, pentru ca, fără cuvinte și fără explicații, o despărțire de cîteva zile să ia dintr-o dată sfîrșit. Liliacul era pentru amîndoi o superstiție, care îi dezarma, care îi ajuta să se regăsească.

Nu putea pe atunci bănui că va exista într-o zi o altă Ann, pentru care acele flori albe își vor fi pierdut întreg înțelesul, ca un obiect fără nume, fără amintiri.

Primele zile ale iubirii lor le petrecuseră la Sibiu, oraș pe care nu-l cunoștea nici unul din ei.

— Mi-e indiferent unde, dragul meu. Undeva unde să fiu singură cu tine, cîteva zile. Pe urmă, oricum ai să mă lași.

— De ce?

—- Pentru că nu mă iubești.

El nu răspunsese nici da, nici nu — și de altfel ea părea că nici nu așteaptă un răspuns.

Sibiul îl aleseseră în ultimul moment, în gară, pentru că primul tren care pleca era spre Sibiu.

Totul o încînta în orașul transilvănean: străzile largi, vitrinele prăvăliilor, firmele nemțești, dialectul săsesc, masa la restaurant, lista cu feluri de mîncare pe care nu le cunoștea și din care alegea la nimereală, închizînd ochii și oprindu-și degetul pe listă: «Să vedem ce o fi asta».

Dimineața, cînd se trezea din somn, îi plăcea să privească de la fereastra hotelului copiii care treceau

spre școală cu ghiozdanele pe spate, săsoaicele opulente care se întorceau de la piață cu coșurile în mînă și se opreau la un colț de stradă, cîte trei-patru, vorbind cu aprindere, obloanele prăvăliilor, care se ridicau uruind... Totul i se părea onorabil și sever.

— Sîntem singurii oameni care se iubesc în orașul ăsta, spunea ea.

Și pe urmă, ca și cum abia în acel moment și-ar fi dat seama că e goală, alerga cu o tresărire de alarmă înapoi în pat; ca să se ascundă, ca să se acopere. Era albă, așa de albă, încît, goală fiind, părul ei blond părea că se decolorează sub lumina trupului gol.

Cînd cobora în holul acelui mic hotel de provincie, o intimidau privirile respectuos intrigate ale oamenilor de serviciu și ale funcționarilor, căci tinerețea ei aducea acolo o undă de mister, poate chiar de scandal.

Era fericită de tot ce vedea. Se plimba toată ziua în acele delicioase tramvaie sibiene, de la «Orașul de sus» la «Orașul de jos», și o amuzau chipiul taxatorilor, ca al ofițerilor austriaci în operetele vieneze, rochiile greoaie ale săsoaicelor, rochii de provincie, cu agrafe, cu flori, cu noduri. Dacă ar fi avut un bloc de hîrtie cu ea, ar fi desenat, căci găsea pretutindeni motive de desen.

Cu un desen — cu unul singur — tot se întorsese de la Sibiu. Erau la o masă, pe trotuar, în fața unui restaurant, la ora prînzului, cînd tocmai ieșeau copiii de la școală. Trecea un grup de fetițe prin fața lor, și Ann o oprise pe una din ele, întrebînd-o cum o cheamă.

«Ingrid», răspunsese ea, puțin speriată, iar colegele ei adăugaseră cu mai mult curaj: «Ingrid Schreiber».

Ingrid era blondă, avea cozi împletite pe spate, o șapcă albastră trasă băiețește pe frunte și doi ochi oblici, care dădeau figurii ei de înger saxon o ciudată grație de mică tătăroaică dobrogeană.

— Ingrid, ți-a spus cineva cît ești de frumoasă? Dă-mi o hîrtie și un creion din ghiozdanul tău. Vreau să te desenez.

Ingrid era şi speriată, şi mîndră, iar Ann prinsese acolo într-o schiţă grăbită acest aer de copil uimit, schiţă care la întoarcere avea să devină un portret în ulei, pus în camera lui Ann, deasupra patului, de unde ea avea să privească mai departe, cu aceeaşi privire nedumerită, lucruri încă neînţelese.

Unde era acum această Ann din primele timpuri ale iubirii lor?

Era pe atunci gata oricînd şă-1 primească sau să vie la el, să accepte o chemare sau un refuz, să-şi facă într-o clipă valizele cînd pe neaşteptate el venea s-o ia într-o călătorie de cîteva zile, sau, dimpotrivă, să şi le desfacă, atunci cînd tot pe neaşteptate, şi fără s-o întrebe, el renunţa la o plecare de mult plănuită şi care între timp devenise pentru ea o copilăroasă bucurie.

— Tu nu întrebi niciodată nimic, Ann?

— Pentru că nu aş avea, dragul meu, decît o singură întrebare de pus — «de ce nu mă iubeşti?» — şi pe asta, vezi, nu vreau s-o pun.

Cum dintr-o iubire, începută aşa de uşor (căci, blondă cum era, fără mistere şi fără secrete, Ann părea tipul predestinat alunei iubiri uşoare), avea să ajungă la această suferinţă era pentru el inexplicabil.

Ultimul ei surîs, ultimul ei gest îi erau cunoscute — şi totuşi trebuia să vie o zi în care fiece surîs să fie o enigmă, fiece cuvînt — o taină; trebuia să vie un timp în care simplul fapt de a o zări să devină un lucru greu, de multe ori imposibil, un timp în care avea să cutreiere nopţi întregi din restaurant în restaurant, din bar în bar, cu speranţa că o va găsi în sfîrşit şi o va vedea, fie numai o singură clipă.

Cînd o regăsea totuşi pe vechea Ann, cînd se întîmpla să revină iubitoare spre el («Eşti un prost, şi eu tot numai pe tine te iubesc»), cînd o vedea agitîndu-se goală prin casă, aruncîndu-şi lucrurile şi nemaiştiind unde să le găsească, o oprea într-una din pozele ei comice, ciufulită, cu părul căzîndu-i

pe frunte, cu un ciorap pe braţ şi cu celălalt aruncat pe umeri ca o eşarfă şi ştiind prea bine că fata aceasta zăpăcită şi scumpă este totuşi pierdută şi că a doua zi va reîncepe aceeaşi suferinţă, o privea îndelung: «Lasă-mă, Ann, să văd cum arată o femeie fatală».

Erau nenumărate lucruri pe care la început abia le vedea, cu un fel de nepăsare amuzată, dar pe care mai tîrziu — fără să ştie exact cînd şi de ce — începuse să'le observe cu o chinuitoare nelinişte. Il irita cît de multă lume cunoaşte Ann.

Intrarea ei într-un restaurant era salutată de zeci de priviri, care se întorceau în acelaşi timp spre ea, cu ceva indiscret, insistent.

— De unde cunoşti tu atîta lume? Cine 3 tipul care a trecut?

Răspunsurile ei erau de obicei vagi, evazive. «Nu ştiu cine e. Vine pe la expoziţii.» Paul vedea totdeauna dincolo de această imprecizíune mari enigme de dezlegat.

Mai dureroase însă erau răspunsurile ei precise, spuse cu indiferenţă.

«L-am cunoscut acum trei ani, în tren spre Budapesta. »

Paul vedea vagonul de dormit, culoarul cu lumini albastre, Ann lîngă fereastră stînd de vorbă cu tovarăşul ei întîmplător de călătorie; o auzea parcă rîzînd (căci rîde, vai! atît de uşor...) cînd o zguduitură mai puternică o arunca în braţele lui. Vedea aşternutul alb al paturilor, prin uşile rămase deschise, culoarul pustiu, trecerea ei dintr-un compartiment într-altul, în plină noapte... îşi amintea cu cîtă uşurinţă îi cedase lui pe vremuri — şi îl scandaliza în amintire. Ar fi vrut să-i fi rezistat mai mult atunci, pentru ca acum să poată crede că pentru ea a se culca sau nu cu un bărbat nu era de loc un lucru fără importanţă*

în fiecare privire străină care se îndrepta spre Ann, în fiecare salut, i se părea că e o amintire, o chemare. Era furios că din politeţă trebuie şi el să răspundă acestor saluturi, semne ce treceau deasupra lui ca nişte telegrame cifrate, pe care le interceptezi

fără să le poţi citi, căci nimeni nu-l putea asigura că fiecare nou salut nu purta un mesaj, o aluzie sau o propunere: «Iţi aminteşti?» sau «Te aştept».

Vernisajele Annei aduceau în sălile de pictură o lume nouă: figuri de bar, figuri de curse, figuri de premieră, şi a doua zi în ziare, la rubrica mondenă, se publicau fotografii şi nume de la «cel mai strălucit vernisaj al anului».

Tablourile ei se vindeau prea bine, lucru pe care la început Paul nu-l remarcase, dar care mai tîrziu, cînd, fără să vrea, începuse să cunoască mai de aproape «bursa» tablourilor, i se păru neliniştitor. Cînd un tablou de Margareta Sterian sau de Cornelia Babic se vindea cu trei sau patru mii de lei, cînd Iorgulescu-Yor, care avea totuşi reputaţia de a «ţine la preţ», vindea o pînză de 30/50 cu 5.000 de lei, iar una de 50/70 cu 8.000, tablourile lui Ann obţineau preţuri pe care numai un Iser sau un Petraşcu le putea cere.

Rămăsese celebru între pictori un mic Balcic albastru, agreabil desigur, dar nu extraordinar nici faţă de celelalte lucrări ale ei — şi pe care ea îl vînduse cu suma fabuloasă de 50.000 de lei.

Cînd se întîmpla să expună într-o expoziţie colectivă, la Salon, la Grupul nostru, tablourile ei se distingeau uşor de celelalte, prin acel carton alb, care dă prestigiu şi lumină unui tablou: «reţinut».

Paul se jena de repeziciunea cu care, din primele zile, aceste cartoane albe înfloreau în colţul pînzelor ei, în timp ce ceilalţi pictori aveau atîtea greutăţi pînă să-şi plaseze tablourile, ba uneori rămîneau cu ele nevîndute pînă la închiderea expoziţiei.

Ar fi vrut ca Ann să aibe puţină discreţie în satisfacţia ei, puţină nepăsare în succes, dar odată, cînd încercase să o facă a înţelege acest lucru, îşi atrăsese din partea ei un răspuns zdrobitor: «Ce? Vrei să-mi fie ruşine că am succes?»

Cu atît mai zdrobitor răspuns, cu cît el tocmai acest lucru i-ar fi cerut: să-i fie puţin ruşine de succesele pe care le are.

Ann Îşi pierduse cu totul timiditatea ei de pe vremuri, îndoiala cu care începea un tablou, frica de şcolă**riţă** cu care aştepta o impresie.. Avea acum o adevă**rată** artă de a-şi plasa tablourile, de a-şi folosi relaţiile, **de** a simţi într-o nouă cunoştinţă un client posibil.

«Client» era cuvîntul care revenea mai des în limbajul ei, şi pe Paul îl îngrozea dublul înţeles al vorbei.

«Ce fel de client?» o întrebase odată cu brutalitate, privind-o drept în ochi. Ea se clătinase sub oribila injurie, ca pălmuită, şi izbucnise într-un plîns zguduit, disperat, pe care el abia reuşi să-l potolească, cerîndu-şi iertare, plin de remuşcări şi totuşi fericit că plînsul ei aşa de sincer, aşa de copilăros, dezminţea bănuielile şi temerile lui.

Erau zile în care Ann devenea de negăsit. Toate insistenţele lui de a o întîlni se loveau mereu de acelaşi cuvînt, pe care ea îl spunea puţin sentenţios, ridicîndu-l ca pe un scut : «întîi pictura!» Nimic n-o apăra mai bine, nimic n-o ascundea mai mult.

«Astă-seară nu sînt liberă. Am o întîlnire de afaceri: un client cu care tratez să-i vînd florile albastre.»

Luase obiceiul de a-şi întîlni clienţii la ea acasă sau în oraş, la restaurant, la o masă de bar, şi nu la expoziţie, pe unde venea de altfel rar, numai în treacăt, ca să fumeze o ţigară, ca să schimbe cîteva cuvinte, în rochie de stradă, fără să-şi scoată pălăria, în vizită.

Paul încercase să o convingă că prestigiul ei de artistă pierde prin acest exces de familiaritate cu publicul.

— înţelege, dragă Ann, nu-ţi vorbesc ca un om gelos, ci ca un prieten îngrijorat. Un artist nu are dreptul să facă publicului concesiile pe care le faci tu cumpărătorilor. Trebuie să fie mai puţin abordabil, mai mîndru, mai orgolios, mai singuratec.

Ea asculta cu luare-aminte şi părea că aprobă tot, că înţelege tot, dar cînd de la consideraţiile de ordin general despre îndatoririle artistului «adevărat» el trecea la propuneri concrete (şi aici prietenul dezinteresat nu-l mai ascundea prea bine pe amantul gelos) şi cînd îi cerea să renunţe la întîlnirea fixată şi să-i telefoneze amatorului că dacă ţine cu adevărat să

cumpere «florile albastre» n-are decît să treacă a doua zi dimineață pe la sala Dalles, între 11 şi 12, ea nu mai era dispusă să-l asculte şi îl întrerupea scurt:

— Ce? Vrei să-mi zdrobeşti cariera?

«A zdrobi cariera» era o expresie care apărea pentru prima oară în limbajul lui Ann. Paul cunoştea prea bine acest limbaj pentru ca schimbările de vocabular să nu-l neliniştească. De unde veneau aceste cuvinte noi, care răsăreau deodată în vorbirea ei, ca nişte ecouri dintr-o viață pe care el nu o cunoştea şi din care nu străbătea pînă la el decît un cuvînt scăpat din neatenție?

S-o asculte vorbind pe Ann fusese pentru el în primele timpuri o plăcere plină de surprize. I se păruse la început că e foarte vorbăreață, dar cu vremea observase că volubilitatea ei era făcută mai mult din gesturi şi zîmbete, dintr-o alternanță de scurte exclamații **şi** scurte tăceri, care dădeau vorbirii ei un aer de agitație continuă.

«Ce sintaxă curioasă ai tu, dragă fată!» spunea el, amuzat de construcțiile ei de frază. Ceva dintr-o veche manie de latinist se trezea în el ca să studieze gramatical micile ei discursuri.

Vorbea cu fraze simple, pe care însă le complica o ploaie de interjecții şi întrebări — da? nu? vezi? ştii? vrei? — ca o serie de bemoli şi diezi într-o gamă cu variațiuni, ceea ce făcea din cea mai simplă povestire a ei un lucru palpitant, cu ridicări şi scăderi de ton, cu inflexiuni de voce, cu întoarceri subite în privire. Ceva mirat, ceva surprins era în toată vorbirea ei, ca **şi** cum s-ar fi luptat cu replici pe care numai ea le auzea şi cărora trebuia să le răspundă pe rînd, ca un jucător de şah angajat în mai multe partide deodată. Şi tot ca un jucător de şah care în anumite situații confuze recurge la unele mişcări tip, de aşteptare — a deplasa fără utilitate un pion, sau a mişca un turn pe o linie moartă — avea şi ea unele expresii uniforme, pe care le repeta aproape mecanic, fiindcă nu spuneau nimic şi îi erau la îndemînă, ca nişte vechi gesturi obişnuite, care de mult îşi pierduseră sensul lor de la

început: «Asta e cu totul altceva», «Totul e posibil», «Ştiu şi eu ce să mai cred?».

Ann primea cu uşurință cuvinte şi expresii pe care le auzea uneori întîmplător şi care pe urmă rămîneau în vorbirea ei obişnuită, la început în glumă poate, pe urmă însă dintr-o adevărată neputință de a le uita, pînă ce se stabileau definitiv în argoul ei personal.

La Sibiu, opriseră într-o dimineață pe un trecător, ca să-l întrebe dacă muzeul Bruckenthal, unde voiau să meargă, eră departe. «Departe, da' nu cine ştie ce» fusese răspunsul — şi acest fel de aproximație o amuzase pe Ann atît de mult, încît o repetă cîteva zile în şir, cu toate prilejurile posibile: mîncarea era bună, «da' nu cine ştie ce», apa în baie era fierbinte, «da' nu cine ştie ce», noaptea era înstelată, «da' nu cine ştie ce». La început spunea acest lucru rîzînd, ca şi cum ar fi subliniat cuvintele, dar cu vremea intenția ironică se şterse, ba chiar dispăru de tot, iar acest «da' nu cine ştie ce», care cîtva timp avusese ceva comemorativ (ca şi cum i-ar fi spus indirect lui Paul: «îți aduci aminte, ia Sibiu...»), deveni nu numai una din locuțiunile ei cele mai întrebuințate, dar modul ei preferat de a nuanța o opinie, de a exprima o rezervă.

Fusese la început, în primele timpuri ale iubirii lor, una din bucuriile lor reciproce să-şi descopere unul altuia anumite ticuri de gest sau de vorbă, care pentru cealaltă lume, care îi cunoştea mai demult, deveniseră poate prin repetare şi obişnuință imperceptibile, dar care, remarcate pentru prima oară, aveau ceva cu totul neaşteptat.

«Ce curios te încrunți tu!» observase din primele zile Ann şi încercase să-l imite, lăsînd sprînceana stîngă în jos şi ridicînd-o pe cea dreaptă, foarte arcuită, lucru pe care la început nu-l reuşea decît trişînd puțin şi deschizîndu-şi mare ochiul drept, cu două degete, ca şi cum ar fi vrut să fixeze în arcada lui un monoclu.

Erau o sumă de gesturi mărunte, pe care mai întîi le observase la el, în glumă, cu o tandrețe ironică şi le imita rîzînd, ca şi cum ar fi vrut să-l dezvețe de ele, dar care, cu trecerea timpului, intrau pe nesimțite în propriile ei deprinderi. Paul asistase, la început

indiferent, sau cel mult amuzat, dar mai tîrziu cu o emoţionată mirare, la această insensibilă transmisiune de gesturi şi cuvinte pe care le regăsea în limbajul lui Ann, puţin modificate de mişcările sau de pronunţarea ei, ca şi cum ar fi fost adaptate la registrul ei vocal, ca o arie de bărbat retranscrisă pentru voce de soprană. Erau aceleaşi cuvinte, aceleaşi gesturi, dar ele îşi păstrau multă vreme un aer particular, de parcă ar fi fost imprimate în vorbirea lui Ann cu litere speciale, detaşîndu-se în frază ca un citat dintr-o limbă străină, ca un proverb pus între ghilimele, pînă ce aceste ultime rezistenţe cădeau şi ele, iar gestul sau cuvîntul care fusese pînă atunci pentru Ann un fel de neologism era pentru totdeauna încorporat în vocabularul ei curent.

Ea îl făcuse pe Paul pentru prima oară atent asupra obişnuinţei lui de a repeta, două cîte două, expresiile de afirmaţie sau negaţie: «evident-evident», «în nici un caz-în nici un caz», «absolut exclus-absolut exclus».

«Cît de puţin mă supraveghez, gîndise atunci Paul, dacă ani de zile am putut vorbi în felul acesta fără măcar să bag de seamă! A trebuit să vie Ann ca să observe».

De cîte ori într-o frază a lui revenea acel dublu «evident-evident», ea îl sublinia cu o explozie de rîs.

^ «Nu te supăra, dragul meu Paul, că rîd. Ţi-am spus că mi-e puţin frică de tine şi — ce vrei? — cînd descopăr o copilărie ca asta, parcă mă tem mai puţin, parcă mă apropiu mai mult. Aş vrea să ai o mie'de defecte mici, aş vrea să vorbeşti'cu „r", aş vrea să nu-l poţi pronunţa pe „s", aş vrea să pot rîde de tine, dragul meu, înţelegi?»

^ Dar fără să ştie cum, ea însăşi se deprinse mai tîrziu să vorbească în felul lui, şi printre primele lucruri pe care le împrumutase de la el fusese tocmai această manieră de a întări, prin repetare, anumite cuvinte şi exclamaţii, confirmînd sau negînd ceva. Vorbirea ei era acum plină de «evident-evident», «nici vorbă-nici vorbă», «imposibil-imposibil», pe care dacă el le spunea oarecum maşinal, din neatenţie, ea le pronunţa cu un accent bătăios, de convingere,' de intransigenţă, ceea ce le sublinia si mai mult.

Erau unele cuvinte care dispăreau uneori din expresiile lui curente şi care, după o trecere de timp, apăreau din nou, dar de astă dată nu în vocabularul lui, ci al ei, aşa cum la munte un izvor poate intra sub pămînt, pentru ca după un lung drum subteran să iasă din nou la suprafaţă, cu totul în altă parte însă. Pe buzele lui Ann, cuvinte uitate de el căpătau o nouă viaţă, iar în mîinile ei vioaie, gesturi pe care el le părăsise cîndva reînviau cu im fel de fidelitate automată, care mai tîrziu avea să supravieţuiască poate iubirii lor sfîrşite.

«Cu nici un preţ, cu nici un preţ nu mai vreau să te văd», îi scrisese ea odată, după o ceartă, dar acel dublu «cu nici un preţ » purta parcă în el însuşi propria lui dezminţire, căci în timp ce Ann era convinsă că se vor despărţi, limbajul ei păstra, ca pe un gaj de fidelitate, acel tic de a repeta două cîte două cuvintele şi în care, fără voia ei, stăruia amintirea lui Paul.

Dar apăreau alteori cuvinte şi expresii noi, pe care el le auzea pentru întîia dată şi pe care le reţinea alarmat, întrebîndu-se de unde vin şi bănuind că dincolo de ele se ascunde o întreagă lume de întîmplări, de aventuri, de taine, pe care ar fi vrut să le descifreze.

în ultima vreme mai ales, vocabularul lui Ann suferise nenumărate mici inovaţii, şi după fiecare despărţire mai lungă — fie că erau certaţi, fie că el trebuia să plece în provincie pentru diverse procese, fie în sfîrşit că ea era prea ocupată cu lucrul — cînd se regăseau, el descoperea cu dezolare noi schimbări în felul ei de vorbă, noi gesturi sau noi cuvinte.

«E rulant», spunea Ann de la un timp cînd ceva i se părea excesiv de comic, şi atunci dădea capul pe ceafă, rîzînd zgomotos, cu toată gura deschisă. Şi cu insistenţa ei copilăroasă de a repeta un cuvînt nou, pentru că o amuza să-l audă, aşa cum ar fi amuzat-o să deschidă şi să închidă de nenumărate ori o brichetă sau o pudrieră nouă, spunea de zeci de ori pe zi, despre orice lucru, despre orice prostie, «e rulant», «e rulant», «e rulant»... De fiecare dată, Paul tresărea străpuns, păci i se părea că dincolo de această vorbă **e o** privire

de bărbat, bărbatul de la care Ann va fi deprins noul ei cuvînt preferat. Era tentat s-o întrebe, ca şi cum ar fi văzut în degetul ei un inel necunoscut: «Spune! De unde îl ai? Cine ţi l-a dat?»

Era în argoul ei de pictoriţă o expresie care la început îl încîntase, dar care mai tîrziu, printr-o secretă deviere de sens, îi devenise de nesuportat: «Mă duc la motiv».

«A se duce la motiv» însemna pentru Ann a regăsi un anumit loc, unde să-şi fixeze şevaletul, a regăsi un anumit punct dinainte fixat — un pom, o casă, o piatră — care îi delimita «pe teren» peisajul pe care începuse să-1 picteze,

«Motivele» Annei erau de nepătruns. Uneori, primăvara mai ales, sau spre sfîrşitul toamnei, lă începutul lui martie sau la sfîrşit de octombrie, cînd era prea devreme sau prea tîrziu ca să plece la Balcic, îl ruga pe Paul, dar asta cu totul în primele timpuri ale dragostei lor, cînd ea avea sentimentul că-i cere astfel o mare favoare, îl ruga să iasă cu ea afară din oraş, dincolo de Herăstrău, sau şi mai des, pentru că locurile erau mai puţin cunoscute, dincolo de Filaret, dincolo de moara lui Ciurel, în căutare de «motive».

— M-am săturat să lucrez în casă. Vreau să ies la cîmp. Vino cu mine, să găsim ceva de pictat.

Erau lungi plimbări de recunoaştere, dincolo de calea ferată, dincolo de ultimele bordeie ale Bucureştilor, pe cîmpul abia dezgheţat de martie, sau negru-ruginit de octombrie. Ţinutul părea cu totul necunoscut, şi dacă n-ar fi fost avioanele care se ridicau şi coborau dinspre Băneasa, zburînd jos, aproape de pămînt, cu motorul uruind ca o uzină, ar fi putut crede că sînt undeva, foarte departe de Bucureşti.

Cîţiva salcîmi strînşi laolaltă făceau un început de pădure, o apă răsărită nu se ştia de unde — poate din ultimele zăpezi topite, poate din ultimele ploi de toamnă — părea un afluent rătăcit pe drum.

Paul nu izbutise niciodată să înţeleagă pentru ce raţiuni ascunse Ann alegea un loc şi nu pe altul, pentru

ce acolo] unde el nu vedea nimic deosebit ea se oprea deodată din mers, privind cu un fel de atenţie îngrijorată un punct pentru el invizibil, pe care îl indica cu un gest decis: «Aici».

' — Ce e aici, Ann?

— Noul meu motiv.

Revenea în zilele următoare singură, cu instrumentele de lucru, dar spre seară Paul venea să o ia acasă, căci se făcea întuneric devreme şi, cum ar fi fost prea scump să ţină "toată după-masa cu ea pe cîmp un taximetru, trebuia să se întoarcă o bună bucată de drum pe jos. Trecerea lor seara prin mahalale producea oarecare senzaţie şi, ca pe vremuri la Cernatu, gospodinele ieşeau în prag, şi copiii se opreau din joc, ca s-o privească pe această fată blondă, cu pantaloni băieţeşti *" (căci purta şort şi bluză de sport sau, cînd era frig, un trening albastru de lînă), care îşi ducea în spinare şevaletul, cutia de culori, scaunul de pînză, lăsîndu-1 pe Paul să-i ducă cel mult un pled, un termos cu ceai cald sau o pungă cu fructe. Uneori, pentru că nu găseau în drum o maşină liberă — sau pur şi simplu pentru că-i plăcea lui Ann să braveze lumea, să simtă în jurul ei o mică rumoare scandalizată — îl convingea pe Paul să se întoarcă pînă în centru cu tramvaiul sau cu autobuzul, ba chiar, pentru ca scandalul să fie întreg, luau bilete de corespondenţă şi aşteptau pe trotuar, la una din staţiile din centru, la Carpaţi, la strada Regală, să le vină tramvaiul.

«Vreau să te compromit, vreau să ştie toată lumea că ne iubim, vreau să nu mai poţi scoate capul în lume», spunea Ann cînd îl vedea pe Paul jenat, neobişnuit să înfrunte privirile intrigate ale trecătorilor, pe care ea, dimpotrivă, le suporta cu bravură, ba chiar le şi provoca puţin.

E adevărat însă că mai tîrziu, printr-o totală schimbare de idei asupra lucrurilor care se cuvin sau nu se cuvin şi printr-o subită grijă de onorabilitate, Ann suprimase cu totul asemenea aventuri şi nu numai că i s-ar fi părut de prost gust să meargă cu şevaletul în

tramvai, dar îi şi interzicea lui Paul să mai vină seara pe cîmp, ca să o ia de la lucru, fiindcă — spunea ea — e la urma urmelor penibil să umble mereu cu el, pe străzi mărginaşe, mai ales că ar putea să o vadă camarazi de ai ei, care întîmplător s-ar fi întors de la lucru prin acelaşi cartier.

Astfel, «a merge la motiv» încetase a fi, ca altădată, un prilej fericit de întîlnire, ba chiar devenise un obstacol, cu atît mai greu de înlăturat, cu cît Ann obişnuia să invoace acum munca ei, arta ei şi argument ultim: «cariera» ei.

^ «Mîine nu te pot vedea: mă duc la motiv» sau «iartă-mă că n-am fost ieri: am fost la motiv» erau explicații fără replică posibilă.

Paul încerca să afle pe unde se găseau acum «motivele» Annei, dar ea nu-i dădea decît foarte vagi indicații («Ştii? nu sînt încă decisă, ezit, o să văd...»), şi chiar dacă uneori, din neatenție sau indiferență, îi spunea cu oarecare preciziune locul unde se afla actualul ei motiv («Uite, spre Filaret, dincolo de casa galbenă, unde am căzut eu — ții minte? — toamna trecută, cînd mi-am rupt catarama de la pantoful de antilopă»), el ştia prea bine că ar fi inutil s-o caute, pentru că nu o va găsi şi pentru că a doua zi ea se va mira foarte sinceră: «Cum? ai fost? Vai, ce prost eşti... m-a durut capul... m-am răzgîndit în ultimul moment... nu m-am putut duce... nu ți-am spus să nu vii?»

Motivele Annei deveniseră pretexte, şi «a merge la motiv» era acum forma ei cea mai comodă de a minți.

Nu o văzuse de o săptămînă, cînd, într-o dimineață aruncîndu-şi ochii pe un ziar, numele ei, deşi tipărit, cu litere mici, la o rubrică de informații, se desprinse singur din toată pagina. Era o notă despre pavilionul romînescla expoziția din Liege din 1934, un fel de comunicat oficial al Comisariatului Expoziției, prin care, se anunța că pictorii şi sculptorii însărcinați cu decorarea interioară a pavilionului vor pleca peste

cinci zile, «sîmbătă, 12 mai **a.c,** orele 9.50», spre Bruxelles. între cei cîțiva decoratori aleşi era şi Ann.

Paul crezuse că era o greşală, căci nu-şi putea imagina că Ann l-ar fi lăsat să afle un lucru atît de important din ziare şi nici că în preajma unei plecări atît de apropiate ar fi lăsat să treacă o întreagă săptămînă fără să-1 vadă, chiar dacă din cine ştie ce prostie se considerau de cîtva timp certați.

«E adevărat»? Pleci?» o întrebase la telefon, ținînd încă ziarul în mînă, cu ochii ațintiți spre uluitoarea veste.

«A, nu ştiu — răspunsese evaziv Ann — nu e încă nimic sigur, s-ar putea, dar deocamdată nu e nimic fixat. Dacă o fi ceva, te anunț. Uite, să ne întîlnim diseară... adică nu, diseară nu, că tocmai mă întîlnesc cu arhitecții pavilionului, dar mîine dimineață telefonează, sau mai bine lasă, că te chem eu... te chem sigur, m-auzi?...»

Cele cinci zile pînă la plecare trecuseră încet, într-o aşteptare de fiecare secundă, cu răsuflarea tăiată, la **fiecare** pas pe scară, la fiecare zgomot de ascensor, la fiecare sonerie de telefon, căci întrebarea nu mai era dacă Ann va pleca sau nu la Liege, ci — mai simplu, mai urgent şi mai dureros — dacă va veni să-1 vadă, dacă-1 va chema, dacă-i va trimite cel puțin un cuvînt, sau un semn. îi era teamă să plece de acasă sau de la birou—singurele două locuri unde ea i-ar fi putut telefona— ca nu cumva tocmai în lipsa lui să vină în sfîrşit apelul ei atît de aşteptat, şi cînd totuşi era silit să iasă în oraş, îi înnebunea pe şoferi grăbindu-i spre casă, unde reîncepea aceeaşi aşteptare, aceeaşi pîndă. De sute de ori ridicase receptorul, ca să o cheme el pe Ann, de sute de ori începuse să formeze acel număr care îl obseda ca un nume, dar nu îndrăznise niciodată să-1 ducă pînă la capăt. Ce ar fi putut să-i spună acestei Ann, care se ascundea şi care îşi pregătea plecarea ca pe o fugă?

Uneori telefonul suna totuşi, şi el nu-şi putea reprima o tresărire nervoasă de spaimă şi de speranță, care pe urmă i se părea cu atît mai ridiculă, cu cît nu era decît

o greşală sau cine ştie ce comunicare fără importanţă — de altfel toate erau fără importanţă.

«E absurd, e de neiertat, parcă aş fi un licean, parcă aş avea douăzeci de ani, trebuie să înţeleg că aşa nu mai merge, nu, nu mai merge, ceva trebuie să se schimbe...» îşi promitea să fie calm şi într-adevăr dacă telefonul sau soneria de la intrare sunau din nou, le lăsa cîtva timp să sune, înainte de a ridica receptorul sau de a deschide uşa, pentru că de o parte voia să-şi dea astfel o probă de stăpînire de sine, dar pentru că de altă parte, cîteva secunde, îşi putea spune copilăreşte: poate că e ea... ar putea să fie ea...

Ba, cîteodată, din superstiţie, din necaz sau numai din teama de a nu suferi încă o deziluzie, nu răspundea de loc şi lăsa soneria telefonului să sune fără răspuns, pînă cel care chema renunţa. Dar în momentul în care auzea acel declic ce întrerupea contactul, în momentul în care telefonul tăcea definitiv, gîndul că totuşi în clipa aceea fusese Ann, că nu i-a răspuns şi că a pierdut astfel poate singura şansă de a-i vorbi şi' de a o vedea îi dădea un intolerabil sentiment de nenoroc, ca unui jucător pasionat care, după ce, din superstiţie, a spus «pas» pe nevăzute, tresare la gîndul insuportabil că poate cărţile pe care le-a aruncat fără să le privească erau tocmai careul sau chinta regală ce i-ar fi permis să se refacă la capătul unei nopţi de joc din care iese ruinat.

Plecările lui Ann! Le cunoştea atît de bine, trăise de atîtea ori în agitaţia lor, în zăpăceala lor! Valizele care se deschid şi se închid zgomotos, dulapul cu uşile date larg de perete, rochiile întinse pe fotolii, pe pat, cordoanele, eşarfele aruncate pe unde se nimerea, biletele multicolore de călătorie răsfoite cu febrilitate, cu nelinişte («Astea sînt toate? Crezi că n-am uitat nimic?»), cumpărăturile de ultim moment, cursele alarmate în oraş, pachetele cu care se întorcea acasă şi pe care nu mai ştia unde să le pună, de unde să le ia, ce să facă cu ele...

O vedea parcă alergînd pe străzi, sărind dintr-un taxi într-altul, oprindu-se la o vitrină, intrînd într-un

magazin, uitînd de ce a intrat, zăpăcită, entuziastă, obosită, plină de nelinişte, de curiozitate, de aşteptare... Ar fi fost aşa de uşor, ar fi fost aşa de normal ca într-una din aceste curse să-şi aducă deodată aminte de el, cu acea tresărire speriată pe care o avea cînd îşi amintea ceva închizînd ochii şi ducîndu-şi mîna copilăreşte la frunte — «Vai, ce zăpăcită sînt» — şi de la primul telefon public («Oraşul ăsta e plin. de telefoane, ce Dumnezeu!») să-1 cheme şi să-i spună în sfîrşit: aş*teaptă-mă, viu.

Cu fiecare' ceas care trecea şi făcea deci plecarea mai ameninţătoare, acel «sîmbătă, 12 mai a.c. orele 9.50» citit în ziare, care fusese la început o dată abstractă, ceva inform, depărtat, neprobabil, prindea realitate şi devenea un punct viu, un punct dureros, greu de privit în faţă. Cu fiecare ceas, cu fiecare zi, aşteptării lui Paul i' se adăuga un sentiment de stupoare, ca în faţa unui fapt cu desăvîrşire absurd, şi pe care totuşi îl vezi împlinindu-se sub privirea ta înmărmurită.

Urmărise în dimineaţa plecării, pe cadranul ceasului său de mînă, rotirea lentă a minutarelor, mişcarea măruntă, dinţată a secundarului — aşa cum aştepţi să se facă 12 precis ca să stingi luminile în noaptea Anului Nou — şi cînd cele două minutare se suprapuseseră exact, arătînd ora zece fără zece, ridică receptorul şi chemă biroul de informaţii al Gării de Nord, ca să întrebe dacă Simplonul a plecat.

«Da, a plecat, chiar în momentul ăsta s-a pus în mişcare», răspunse un funcţionar.

O absurdă linişte îl cuprinse, ca şi cum toată febra lui din ultimele zile n-ar fi fost provocată decît de îndoiala dacă în ziua de «sîmbătă 12 mai 1934» trenul Simplon va pleca sau nu la ora reglementară de 9.50, iar acum, de vreme ce aflase în sfîrşit ceea ce voia să ştie, putea să doarmă şi să uite.

într-un ziar de după-amiază văzu o fotografie luată dimineaţa pe peronul Gării de Nord: «Grupul de artişti romîni plecaţi în Belgia pentru lucrările pavilionului nostru de la Liege».

Ann purta un taior de voiaj şi avea pe cap un iei de caschetă albă, pusă băieţeşte, puţin oblic pe frunte. Paul o privi cîtva timp liniştit: i se părea că nu are nimic să-i spună, nimic s-o întrebe.

Un Bucureşti din care lipsea Ann devenea un oraş calm, puţin provincial. Era ca şi cum, deodată, zgomotele s-ar fi îndepărtat, străzile ar fi tăcut. Paul avea impresia că se află undeva în provincie, la Craiova, la Rîmnicu-Sărat, la Roman, unul din acele mici oraşe pe unde se ducea uneori pentru un proces şi unde ştia bine că nu i se poate întîmpla nici o surpriză, nici o întîlnire.

Plecarea lui Ann îi aducea o neaşteptată linişte, un sentiment de toropeală, de indiferenţă. Totul era decolorat, cenuşiu şi suportabil. Odihna de a nu aştepta nimic avea poate ceva amar, dar o primea ca pe un somn.

La birou îl aşteptau scrisori nerezolvate, la tribunal — lucrări rămase în întîrziere. Revenea spre ele cu o totală indiferenţă, dar decis să se lase prins într-un orar mecanic de lucru. Redacta lungi scrisori de afaceri, pe care le bătea singur la maşină: îi plăcea să asculte zgomotul sec al clapelor, bătaia lor scurtă.

întîlnea uneori în ziare fotografii şi dări de seamă despre lucrările de la Liege şi le citea fără curiozitate, fără nelinişte. într-un număr din *Illustration* apăruseră cîteva schiţe şi planşe în culori despre pavilionul romînesc, care era aproape gata, de altfel data inaugurării se apropia, şi Paul, găsind revista într-o seară la restaurant, uitată pe un scaun, o răsfoise liniştit, ca şi cum nici n-ar fi fost vorba despre Ann.

— Ei, îţi place ce fac dumnealor? îl întrerupsese din lectură o voce indignată.

Era un pictor destul de cunoscut, retras de cîţiva ani la Iaşi, profesor la şcoala de belle-arte de acolo şi care expunea din ce în ce mai rar la Bucureşti, de unde fugise — spunea el — pentru că nu se mai găsea nici vin bun, nici pictură bună. Paul îl cunoştea vag, de la un vernisaj, unde apariţia lui de urs îmbufnat fusese primită de pictorii tineri cu un val de simpatie şi de spaimă, căci se cunoştea mania lui de a se opii în faţa tablourilor şi de a vorbi tare, aproape vociferînd, şi de a arunca «verde în faţă» ori laude enorme, de necrezut, ori, mult mai des, înjurături şi invective cutremurătoare.

Se aşezase la masa lui Paul fără să-l întrebe, şi luîndu-i revista din mînă o răsfoia nervos.

— Te întreb, îţi place? Zi-i şi dumneata, asta-i pictură? Astea-s panouri? Au înnebunit de tot. Dau cu bidineaua în neştire, şi uite că peste noapte pavilionul e gata. Au venit, domnule, şi la mine de m-au întrebat: nu vii, coane Fănică, la Liege să ne faci un panou, pînă-n zece zile, de opt pe şase, uite bani, uite bilet de tren... M-am uitat la bani — buni bani, n-am ce zice! — m-am uitat la ei, şi-mi venea să mă crucesc: păi bine, mă, ştiţi voi ce e aia un panou, mă? De opt pe. şase? Zece zile? Dar nici o sută nu-s destule. Daţi-mi un an, şi vi-l fac. Asta-i treabă grea, mă, asta-i treabă subţire: te dai cu capul de toţi pereţii pînă o termini, şi nici atunci parcă n-ai lăsa-o din mîini, că parcă ai vrea s-o mai dregi şi s-o mai ştergi şi s-o mai schimbi. Cum ziceau latinii ăia, de cică ne-au fost strămoşi: *ars longa,* cucoane, *ars longa.*

Paul îl asculta fără curiozitate — ce străine îi erau toate aceste poveşti de pictură! — dar cu oarecare plăcere de a auzi un glas jovial, care înjură, bruftuieşte, se indignează, singur îşi dă replica, singur se contrazice sau se aprobă. Era oricum un om, acolo lîngă el, un om care îl privea în ochi şi îl îndemna să bea. De atîtea zile nu întîlnise pe nimeni, de atîtea zile nu schimbase cu nimeni un cuvînt. Şi decît să umble năuc pe străzi, parcă tot mai bine era în acea grădină de restaurant, cu sticlele de vin care se adunau goale, jos pe pietriş, sub masă, cu taraful de lăutari care din cînd în cînd se trezea din somn, cu cele cîteva femei elegante, în rochii deschise, imprimate — era la început de iunie — care aduceau în noaptea de vară bucureşteană o vagă fluturare de plajă, de mare... Pictorul ieşean vorbea mereu, şi după fiecare

pahar golit, indignarea lui, care intre timp obosise, urca cu un nou semiton, refăcută, pornită pe noi bătălii. Arunca mereu numărul din *Illustration* şi pe urmă iar îl lua în mîini, iar îl redeschidea, în căutare de noi argumente.

— ...uite, fata asta — şi arătă spre o schiţă pe care Paul abia atunci observă că era semnată de Ann — are talent, domnule, să ştii că are talent... Mi se pare că o cunoşti... bav-amşi văzut împreună la Balcic... amor mare, ai?

Paul protestă plictisit.

— Nu, nu e ce crezi dumneata. Ne salutăm, ne cunoaştem, dar nu e nimic...

— Ei lasă, dragă, că dacă o fi şi dacă n-o fi, tot acolo iese ea cu socoteala. Unde merge mia, merge şi suta. Nu eşti primul, n-o să fii ultimul. La îmbulzeală mare, nu se cunoaşte.

Paul privi lung paharul cu vin pe care îl avea în mîna dreaptă şi observă că mîna nu-i tremură. Departe, în adînc, aproape de inimă, ceva se oprea în loc şi aştepta să se rupă sau să se dezlege. Era ca sub un profund anestezic: simţi rana, simţi rezistenţa ţesutului sub tăiş, e ca o sfîşiere foarte precisă, foarte exactă şi totuşi, nu doare, nu doare...

— Da, domnule, are talent, dar la ce-i serveşte? Talentul e ca banul, îl găseşti pe toate drumurile, totul e să ştii ce sa faci cu el. Uite, îmi pare rău de fata asta, că mi-a plăcut de la început şi are mîna subţire. Nu se omora ea desenînd, dar cînd punea o linie pe hîrtie, înţelegeai ceva... Numai că trebuia să muncească, să aştepte şi mai ales să-i fie frică, mă-n- * ţelegi? Să-i fie frică de ce face, şi să nu ştie niciodată dacă e rău sau dacă e bine... Eu credeam că vrea să facă pictură — şi putea, mă auzi? putea, numa să fi vrut — dar ea voia carieră. Ei, uite c-a făcut-o. Vopseşte acum la Liege pentru cinci mii de lei pe zi. Cinci mii! Pe mine nu m-a plătit nimeni, niciodată, nici cu cinci sute, şi uite, o să am la Sfîntu Anton patruzeci şi nouă de ani, şi ea nici douăzeci şi cinci n-are, şi se grăbeşte să ia cinci mii de lei pe zi, că dacă ar afla bietu Luchian, d-acolo de unde este, s-ar trezi

din morţi de mînie. Cinci mii de lei pe zi. Uite aşa, se duce de rîpă breasla asta, care avea pe vremuri boieria ei, ţîfna ei, că nu putea fitecine să mă cumpere, şi dacă nu-mi plăcea mie mutra dumitale, nu-ţi vindeam un tablou, nu ţi-1 vindeam şi pace bună, măcar că mi-ai fi dat de zece ori atîta aur cît făcea el. Da' acuma, nu te uiţi la dezmăţatele astea, de se-mbulzesc şi se-nghiontesc pentru o comandă, doar că nu se trag de păr? Fata asta, domnule, a intrat în pictură ca o şantez'ă, ca o teatralistă, de-alea de aleargă pentru un rol pe la directori, pe la ministere, pe la rude, pe la ţiitori şi se culcă-n dreapta, şi se culcă-n stînga, şi cu directoru, şi cu şefu de cabinet, ba şi cu portaru, dacă e nevoie, da' nu se lasă pînă nu ajunge. Păi să facem noi socoteala cu creionu-n mînă cu cîţi s-a culcat ea, la fiecare expoziţie, la fiecare comandă, la fiecare premiu, ne-apucă dimineaţa, şi tot n-ajungem să-i numărăm pe toţi. Dinspre mine, culcă-se cu cine vrea, dacă-i face plăcere, că e tînără şi, bat-o Dumnezeu, niciurîtă nu-i, da'sănu amestece—mă-nţelegi?—culcatu şi pictura, să nu le amestece, că e altceva, ehei, cu totul şi cu totul altceva...

Paul încercase de cîteva ori să-1 oprească din vorbă, dar gestul lui slab de protest era luat de torentul de vorbe al pictorului şi înecat sub un nou val de indignări, exclamaţii şi înjurături. De cîteva ori ar fi vrut să se ridice de la masă, să fugă, dar o dureroasă plăcere îl ţinea pe loc: vechi îndoieli, vechi torturi, toate întrebările lui din nopţile fără somn, toată stupida lui zbatere între a crede şi a nu crede, toată acea pîndă de om gelos care vede peste tot indicii şi nicăieri o certitudine, toate, toate căpătau în noaptea aceea un răspuns.

Se întorsese acasă, în zori, pe străzile albe şi deşarte de dimineaţă, singur, golit de orice amintire, de orice speranţă.

Era într-o zi, pe Calea Victoriei, în faţă la Corso, cînd i se păruse că de pe celălalt trotuar o privire cunoscută o căuta pe a lui. Trecu drumul, chemat parcă, şi descoperi într-o vitrină de fotograf, între

mai multe portrete de femei frumoase, o fotografie a lui Ann. «A făcut-o, probabil, înainte de plecare», îşi spuse. 0 privise îndelung, ca şi cum într-adevăr ar fi revăzut-o după lunga lor despărţire. Purta în fotografie un pulover negru, cu mîneci lungi şi închis complet la gît, ca o tunică, iar în stînga, ţinînd loc de buzunar, o iniţială albă, nu suprapusă, ci lucrată chiar din ţesătura puloverului, un A triunghiular, ca o iniţială de club sportiv. In contrast cu puloverul negru şi cu ţesătura lui aspră, părul ei părea de două ori mai blond, ca sub o puternică lumină de dimineaţă. Era prima fotografie, din cîte văzuse el, în care Ann nu rîdea. Un surîs aproape stins îi deschidea foarte uşor buzele. Capul era puţin înclinat, cu un gest de atenţie şi de întrebare.

Plecase de acolo cu paşi rari şi mersese fără ţintă în sus spre Nestor, oprindu-se din obişnuinţă la vitrinele librăriilor, în care însă nu vedea nimic, nici un titlu de carte, nici o revistă, ci mereu acelaşi cap blond înclinat, acelaşi A imprimat pe sînul stîng, ca un cuvînt adresat lui, ca o şoaptă pe care numai el o putea distinge. îşi spunea că nu era de loc exclus ca în preziua plecării Ann să fi făcut această fotografie anume pentru el şi să o fi lăsat ca să fie expusă, poate cu gîndul secret că el va trece pe acolo şi o va zări, atît de mult regăsea în acea fotografie o Ann din alte vremuri, atît de mult i se părea că acel surîs descurajat e pentru el. Dar refuză să se lase cucerit de acest gînd, care îl învăluia, şi îşi întrerupse brutal reveria. «Sînt un dobitoc fără leac. Uite-mă acuma sedus şi de pozele din vitrine.»

Totuşi, revenise în zilele următoare să o vadă. Ceva se schimbase de cînd ştia că fotografia aceea din vitrină e acolo. Avea sentimentul că e mai puţin singur în acest oraş, care i se păruse atît de pustiu pînă atunci. Dimineaţa, plecînd la lucru, ducea cu el acea confuză senzaţie de nerăbdare, din zilele în care avea fixate o întîlnire, o plecare sau un concert de mult aşteptat. Trecea prin faţa vitrinei de cîteva ori pe zi, uneori fără curajul de a arunca mai mult decît o privire grăbită spre fotografia lui Ann, căci se tşmea să nu se observe insistenţele lui—mai ales la orele de seară, cînd cafeneaua de peste drum era plină de oameni, iar la mesele de pe trotuar erau atîţia cunoscuţi, actori, pictori şi scriitori—dar alteori, oprindu-se din mers, ca şi cum abia în clipa aceea ar fi descoperit-o, cu totul din întîmplare, şi rămînea multă vreme să o privească. Recurgea la tot felul de trucuri, care să-i mascheze neliniştea şi să-i dea opririi lui în faţa aceleiaşi vitrine un aer întîmplător, un aer normal, *şi nici unul din aceste trucuri nu i se părea prea naiv, nici banul pe care simulezi că l-ai pierdut şi te opreşti să-1 cauţi, nici carnetul scos din buzunar pentru a însemna în el un lucru pe care tocmai ţi l-ai amintit, nici privirea vagă cu care aştepţi la un colţ de stradă să treacă o trăsură goală.

Revenea de fiecare dată cu puţină teamă, teama că între timp fotografia a fost scoasă din vitrină şi înlocuită cu o fotografie străină, şi era aceeaşi teamă, aceeaşi emoţie cu care, cînd Ann era în Bucureşti, urca scările spre apartamentul ei, întrebîndu-se dacă o va găsi sau nu acasă.

Surîsul din vitrină îl chema însă de departe, liniştitor, neschimbat. Era un surîs aburit, trist, care parcă nu avea curajul să se deschidă mai mult. Era o Ann care îl privea cu o clătinare obosită din cap, cu o ridicare descurajată din umeri, parcă i-ar fi spus: «La ce bun să-ţi spun: tot n-ai să crezi, tot n-ai să înţelegi...»

într-o dimineaţă, Paul rămăsese încremenit pe trotuar: fotografia nu mai era în vitrină. Cu o seară înainte fusese încă acolo — o văzuse el — dar peste noapte totul se schimbase. O nouă serie de poze apăruseră dincolo de geam, cîteva fotografii de mireasă, un tînăr ofiţer în mare ţinută, mai mulţi copii bucălaţi, tot felul de figuri necunoscute, care schimbau între ei priviri, zîmbete şi saluturi. Paul le privea întrebător, jenat, cu expresia de căutare încurcată, pe care o ai cînd deschizi uşa unui compartiment de tren şi întrerupi, cu intrarea ta neaşteptată, atmosfera de familie ce s-a creat acolo după cîteva ceasuri de voiaj în comun.

«Nu mai e nici un loc liber», spune tăcerea ostilă care deodată se face in jurul tău — şi parcă acelaşi lucru i-l spuneau acum fotografiile din vitrină, surprinse de privirea lui, care insista. Era gata parcă să-şi ceară scuze (iertaţi-mă, e o greşală, căutam pe cineva), era gata să se desprindă de acolo, deşi îi era atît de greu să renunţe, cînd din dreapta vitrinei, ca şi cum pînă atunci s-ar fi ascuns de el, abia ţinîndu-şi rîsul, şi acum i-ar fi sărit de gît cu o explozie de veselie şi de tandreţe, răsări chipul lui Ann, un nou chip al ei, atît de diferit de cel pe care îl lăsase acolo în ajun, încît nu era de mirare că nu-l recunoscuse din primul moment.

Tot astfel i se întimpla mai demult să vină la ea acasă şi, sunînd, uşa să se deschidă singură, trasă parcă de o mînă nevăzută; trecea pragul, o striga pe Ann, o căuta în toate odăile, şi abia tîrziu de tot ea izbucnea cu o săritură din colţul în care pînă atunci se ascunsese, mai ales în zilele în care purta o rochie nouă şi voia să-i facă surpriza de a i-o arăta lui cel dintîi.

Purta şi acum, în fotografie, o rochie nouă, de mătase imprimată, cu un desen de floare mică, iar pe cap avea o pălărie de pai deschis, aproape alb, care se confunda cu blondul părului, pălărie cu boruri mari, ca pentru soare, la cîmp. Totul era foarte tînăr, foarte de dimineaţă, dar era ceva senzual în braţele ei albe, în gîtul ei gol, dezgolit şi mai mult de mişcarea capului lăsat puţin pe spate, parcă pentru a rîde în voie, căci în noua fotografie rîdea, cu un rîs deschis, liber.

Era o Ann cu totul deosebită de cea din ajun, care în pulovşrul negru semăna cu un băiat rămas pe gînduri. De multe ori îl neliniştise pe Paul prin uşurinţa ei de a deveni o nouă fiinţă.

Era de ajuns să-şi schimbe coafura sau să se îmbrace într-o culoare nouă pentru ca ceva să pară adînc schimbat în ea, pînă departe în privire. Erau nenumărate Ann posibile, şi în faţa fiecăreia din ele Paul rămînea o clipă intimidat, neştiind cum s-o regăsească în această străină pe fata iubită de care s-a despărţit aseară.

Se obişnuise greu cu noua fotografie din vitrină. Nu-i plăcea această Ann care rîdea şi mai ales nu-i plăcea capul lăsat pe spate, cu acel gest recent al ei de ilaritate, ce părea că spune: «E rulant, e rulant».

Trecea însă ca de obicei de cîteva ori pe zi pe acolo şi, încetul cu încetul, se familiarizase cu noul obraz al lui Ann, cu rochia ei, cu pălăria ei largă de pai şi în cele din urmă cu acel rîs, care nu i se mai părea străin, ba chiar avea impresia că vine din cele mai vechi amintiri ale dragostei lor, rîsul lui Ann în zilele fericite de la Sibiu.

Vitrina fotografului se schimba în fiecare săptămînă, şi acum Paul aştepta cu o dublă nelinişte sfîrşitul ei, căci trebuia să se despartă de o Ann cu care între timp se împrietenise şi trebuia în acelaşi timp să aştepte o nouă Ann, pe care nu o cunoştea încă şi care nici nu era sigur că va veni.

Sîmbătă noaptea, rămînea tîrziu în oraş pentru ca să o mai poată privi încă o dată şi, cum nu mai erau pe stradă decît foarte rari trecători, cum la Corso se închidea după ora 2, el putea rămîne în voie, în faţa vitrinei, să-şi ia rămas bun de la această Ann, care a doua zi dimineaţă nu va mai fi. Luminile erau stinse, şi în semiobscuritatea din vitrină ea părea că-l aşteaptă şi îi răspunde.

Duminică dimineaţa, un nou surîs, o rochie nouă, o eşarfă, o pălărie, un gest îl salutau dintr-o noiiă fotografie expusă. Cîte fotografii făcuse Ann? Şi de ce atît de multe? Paul nu-i cunoscuse pînă atunci pasiunea de a se fotografia, şi în afara cîtorva poze de amator, făcute mai ales în excursii, şi a cîtorva mici poze de legitimaţie, făcute pentru paşaport, nu avea de la ea nici o fotografie.

Era desigur o pasiune nouă, un capriciu recent şi, poate mai mult decît atîta, o socoteală, o măsură de prevedere cu prilejul plecării. într-adevăr, Ann devenise în ultima vreme o «figură» în viaţa Bucureştilor, o «apariţie». Era văzută peste tot, la teatru, la curse, la meciurile de fotbal; rochiile ei erau remarcate, se vorbea despre ea şi îi plăcea să se vorbească.

Plecînd din Bucureşti pentru mai multă vreme, ea risca poate să iasă din atenţia lumii şi să piardă mica notorietate mondenă, pe care şi-o cîştigase cu greu. Poate că fotografiile lăsate în urma ei nu aveau alt rost decît să-i menţină această notorietate şi să împiedice uitarea. Era o vitrină care lansa cu atît mai sigur un portret, cu cît nu avea nimic ostentativ; niciodată nu se expuneau acolo poze de actualitate sau fotografii politice, din acelea care atrag grupuri îmbulzite de privitori curioşi, ci numai fotografii de artă, portrete care păreau expuse nu atît pentru numele lor, cît pentru calitatea clişeului şi fineţea desenului, ceea ce nu le împiedica totuşi să poarte nume bucureştene din cele mai strălucite, principese, mari artiste, soţii de industriaşi celebri.

în această varietate de «capete de expresie», Ann îşi făcea loc cu simplitate, cu oarecare neglijenţă parcă, dar pozele ei erau atît de numeroase şi apariţia ei în fiecare nouă vitrină, atît de regulată, încît Paul se întreba cu dezolare dacă nu intra puţin cabotinaj în insistenţa ei de a se arăta şi de a fi văzută. I se părea uneori că gesturile ei, păstrate atît de vii, atît de vorbitoare în fotografii, devin atitudini de mică vedetă, şi o privea atunci cu necaz, cu ostilitate — necaz ce trecea însă repede, căci se obişnuia cu noua fotografie şi simţea cum, zi de zi, se leagă între el şi ea o caldă intimitate.

• Altădată, în vară, n-ar fi lăsat nici un sfîrşit de săptămînă fără să plece din Bucureşti, la mare sau în munţi, dar acum refuza orice invitaţie, căci avea sentimentul că duminică dimineaţa avea o întîlnire de la care nu poate lipsi, şi într-adevăr primul lui drum în oraş era spre acea vitrină, unde trebuia să găsească— cu cîtă teamă! cu cîtă nelinişte! — o nouă Ann pentru săptămînă care începea.

Uneori venea prea devreme, vitrina încă nu era gata, şi o perdea de pînză era trasă pînă jos, ca o cortină, dincolo de care se aranjau noile fotografii. Paul se plimba atunci pe trotuar, în lung şi în lat, cu un sentiment de nerăbdare şi de securitate, cum s-ar fi plimbat în faţa casei lui Ann, în timp ce ea, sus

in camera ei, s-ar fi îmbrăcat şi l-ar fi trimis pe el s-o aştepte în stradă: sentiment de securitate, fiindcă era sigur că va veni şi în privinţa aceasta nimic nu-l ameninţa, dar sentiment de nerăbdare, totuşi, fiindcă se întreba cum va coborî ea, ce rochie va purta, cît va fi de frumoasă...

într-o dimineaţă cortina de pînză se ridicase zadarnic: Ann lipsea din vitrină. Paul o căută cu răbdare, la început fără nelinişte, cercetînd portret cu portret, pe urmă alarmat, înspăimîntat că ar putea într-adevăr să nu mai fie, să n-o mai găsească. Ar fi vrut să creadă că e o greşală sau o glumă, că se ascundea şi că va apărea brusc înaintea lui. Ar fi vrut să-i spună ca altădată: «Haide, Ann, încetează; ai glumit destul...»

Rămăsese pironit acolo cu un sentiment de surpare; i se părea că o pierde încă o dată, că o priveşte încă o dată plecînd, poate într-adevăr pentru totdeauna.

«Trebuie s-o văd, îşi spuse cu glas tare. Trebuie neapărat s-o văd.»

Trei zile mai tîrziu era la Liege.

Plecase nebuneşte în cîteva ceasuri, cu puţinii bani pe care-i găsise în grabă, cu un paşaport făcut în ultimul moment, pe ruta cea mai lungă şi mai ieftină, prin Polonia şi Germania, cu clasa treia, schimbînd de cîteva ori trenul, aşteptînd prin diverse gări legături complicate pentru Berlin, Koln şi Hergenrath şi ajuns în sfîrşit în plină noapte la Liege, ameţit de nesomn şi încordare.

Tot timpul îşi spusese că face o nebunie, că se aruncă în plin ridicul, că femeia pe care o caută e definitiv pierdută şi că în orice caz o pierde acum pentru totdeauna, alergînd după ea, dar nimic nu-l putea opri din această cursă absurdă, în care se angajase cu ochii închişi.

Avusese un singur moment de ezitare, în dimineaţa plecării. Era la Ministerul de Interne, în cabinetul unui subsecretar de stat, pe care-l cunoştea şi pe care venise să-l roage pentru paşaport. Pe perete, deasupra biroului, era un tablou de Ann, un Balcic

nisipos, cu cîteva plante aspre, prăfuite, aproape albicioase şi cu un singur colţ de mare, intens, albastru.

Paul rămăsese cu privirea spre tablou. Ce căuta în biroul acesta? Cine îl cumpărase şi de ce? Tînăr încă, subsecretarul era cunoscut prin cîteva legături amoroase în lumea teatrului, despre care se vorbea destul de deschis, şi pe care de altfel nici el nu se silea să le ascundă prea mult.

— De ce ai rămas gînditor? îl întrebă pe Paul, luîndu-i din mînă cererea.

Paul nu răspunsese nimic. îi era însă greu să-şi ia ochii de la semnătura lui Ann, din colţul de jos al tabloului, aproape acoperită de ramă, semnătura ei oblică, măruntă.

Primi înapoi hîrtia rezolvată şi se întrebă ce să mai facă acum cu ea: totul i se părea inutil, fără sens.

— Te duci la prefectura de poliţie. Dau eu între timp un telefon. în jumătate oră, pînă ajungi acolo, paşaportul ţi-e gata.

Şi cum el continua să tacă, privind mereu în sus spre acel Balcic neaşteptat din perete, ministrul întoarse şi el capul spre tablou, îl măsură cu oarecare surpriză, ca şi cum atunci l-ar fi privit întîia oară cu atenţie, şi pe urmă, revenit din nou spre Paul, îi zîmbi: «Dulce fată, nu?»

Toată călătoria avusese ceva buimăcit: trecea prin ţări pe care nu le cunoştea, aştepta legătura trenurilor în mici oraşe de frontieră, privea noaptea de la fereastra deschisă a vagonului, lunga, dezolata cîmpie poloneză, tristă şi parcă stearpă în plină vară, citea în trecere nume de gări nemţeşti, cum le-ar fi citit pe cadranul aparatului de radio: Beuthen, Gleiwitz, Breslau. Toate treceau pe lîngă el, jumătate în vis, nesigure, stranii şi totuşi indiferente: undeva departe la capătul drumului, era Ann.

Se oprise în zori într-un Berlin adormit, deşert, cu străzi largi, depopulate, cu clădiri cufundate în tăcere, cu statui pompoase, care în lumina de dimineaţă aveau ceva ireal, de decor părăsit —- un oraş

de ipsos, un oraş care părea să fie propria lui machetă,
* în mărime naturală, şi în care paşii lui Paul răsunau pe asfalt, rari, unul cîte unul.

• Seara o petrecuse la Koln, în aşteptarea ultimului tren, care trebuia să-l ducă în sfîrşit la Liege. Era obosit, cu ochii adînciţi de nesomn, neras, cu hainele în dezordine. «Ce aer de om fugărit», îşi spusese, privindu-se într-o oglindă din gară. Avea de altfel 'impresia că e suspectat din toate părţile, iar peroanele i se păreau înţesate de agenţi şi patrule.

Era în iulie 1934, puţin timp după gravele tulburări ce avuseseră loc de curind în toată Germania, şi, în halul deplorabil în care se afla, putea foarte bine să fie luat drept un evadat politic. întreg oraşul era de altfel într-o tăcere încordată de asediu. Trupele de asalt erau de cîteva zile în concediu silit, iar portul uniformelor — interzis, şi acest Koln dezarmat, fără cizme, fără chipiuri, fără drapele, părea un oraş care se preda.

Pînă la graniţă îl însoţise aceeaşi atmosferă de panică surdă. Pe culoare se auzeau voci înăbuşite, uşa compartimentului se deschidea mereu pentru interminabile controluri şi verificări, ieşirile din vagon erau păzite de sentinele. La Aachen, ultimul punct german de oprire, trenul fusese oprit înainte de gară, şi călătorii — coborîţi într-un dublu cerc de agenţi şi vameşi. Semnale luminoase, şuierături, comenzi scurte, răstite se încrucişau în noapte. Cineva îi luase paşaportul şi i-l cerceta cu de-amanuntul, pagină cu pagină.

— De ce vă duceţi la Liege?

întrebarea îl surprindea.

Nici el nu ştia bine de ce se duce acolo. Pentru prima oară, de cînd plecase, era pus în faţa acestei întrebări fără răspuns. Ridică încurcat din umeri, gest cu care nu răspundea agentului de poliţie, ci propriei lui nedumeriri. Dar tăcerea lui era probabil suspectă, căci agentul aprinse brusc lampa de buzunar şi o ridică spre fruntea lui Paul, ca pe o ţeava de revolver. în bătaia luminii, Paul întîlni o privire rece, tăioasă, care îl sfredelea. «Sînt pier-

,dut», îşi zise. Se vedea oprit acolo, în gara de frontieră, pus sub escortă, trimis poate înapoi la Koln pentru cercetări. Auzise că se fac zilnic sute de arestări la toate punctele de frontieră, pe unde foştii soldaţi din batalioanele de asalt, scăpaţi din măcelul de la Munchen, încercau să fugă în haine civile de împrumut, cu paşapoarte false.

Omul continua să ţină lampa lui orbitoare, fixată spre Paul.

«Ar trebui să vorbesc, ar trebui să răspund, tăcerea asta mă va pierde», gîndea Paul, dar în acelaşi timp se simţea incapabil să articuleze o vorbă, să găsească o explicaţie.

«Mă duc la Liege ca să văd o femeie pe care o iubesc», gîndea el, dar cuvintele rămîneau nerostite, ca în acele groaznice vise în care îţi simţi gura încleştată, deşi ai vrea să strigi în ajutor, să chemi. Era acum aşa de aproape de Ann (58 de kilometri pînă la Liege, îşi aminti înfiorat), şi totuşi mai departe ca niciodată.

— *Es geht schon*[1], mormăi agentul şi cu un gest cu totul neaşteptat, stinse lampa şi îi înapoie paşaportul, trecînd mai departe.

Abia mai tîrziu, cînd zări primul chipiu de vameş belgian şi auzi primele cuvinte franţuzeşti, Paul îşi reveni din tensiunea acelei teribile clipe.

De afară se auzeau voci cordiale, paşi calmi, puţin somnoroşi, pe peron. «Sînt în Belgia», îşi zise ca la capătul unui coşmar din care se trezea. Se uită lung la dreptunghiul de tuş roşu, umed încă, pe care-1 imprimase pe paşaportul lui un funcţionar: *«Hergenrath, 23 Juillet 1934. Contrâle des Passagers.»*

Ann nu era la Liege. Plecase de cîteva zile, nu se ştia bine unde. La pavilionul romînesc nimeni nu-i putea da o informaţie sigură.

«în ziua de 15 am inaugurat pavilionul, în ziua de 16 ea a plecat», îi spusese lui Paul unul din co-

[1] **In regula (germ.).**

legii lui Ann, rămas la Liege să supravegheze cîteva lucrări întîrziate.

«Unde a plecat? Cine ştie? Poate la Bruxelles, poate undeva la mare. Era moartă de oboseală. în ultimul timp, muncise zi şi noapte. întreabă oricum la hotel.»

Nici la hotel nu se ştia mai mult. Ann plecase fără adresă.

«Se întoarce, sigur, îl asigură portarul pe Paul. Mi-a spus sa-i* păstrez corespondenţa. De altfel a lăsat aici o valiză şi o cutie întreagă cu tuburi **şi** culori.»

Nici bani nu mai avea destui, pentru a pleca mai departe, la Bruxelles, să o caute şi nici nu i se părea posibil să o găsească acolo, într-un mare oraş necunoscut, unde de altfel era cu totul neprobabil că se află. Singurul lucru cuminte era să aştepte pe loc, la Liege, unde cel puţin era sigur că va reveni şi unde, în aşteptarea ei, erau atîtea lucruri de văzut, în acest oraş în care Ann trăise cîteva săptămîni şi care îi păstra poate în nenumărate lucruri mici amintirea. Erau străzi pe care se plimbase ea, erau vitrine la care se oprise, emoţionante vitrine de provincie belgiană cu vagi ambiţii de lux — Parisul nu e departe! — dar cu ceva onest, greoi, puţin stîngaci, în lipsa lor de fantezie.

Desigur, în serile de ploaie, de-a lungul acestei Meuse domolite, care curge prin mijlocul oraşului, Ann se plimbase singură, cum îi plăcea să facă altădată la Bucureşti, în trench-coat, cu capul gol, cu mîinile în buzunar.

După o astfel de ploaie, Paul zări într-o zi pe un zid, de pe care apa dezlipise ultimele afişe de spectacole, un afiş mai vechi, îngălbenit, pe jumătate rupt: *«Salle Communale, 26 Juin 1934, Clothilde et Alexandre Sacharoff, grand recital de danse»*[1]. Fără îndoială, Ann fusese la acest recital, ea care, nepăsătoare pentru muzică, păstra în schimb pentru dans mai mult decît o pasiune de spectator, un fel de nos-

[1] **Sală comunala, 26 iunie, 1931, Clotilda şi Alexandru Zaharov, mare recital de dans (fr.).**

talgie ascunsă, care o făcea să regrete că în loc de pictură n-a avut curajul să se apuce la timp de dans. Era ceva în ea care o chema spre scena deschisă, spre lumina de rampă, spre aplauze... Fără îndoială, Ann fusese la acel recital, şi Paul rămăsese multă vreme gînditor în faţa afişului care deschidea deodată viziunea unei seri de spectacol, şi nu o seară abstractă, nesigură, pierdută între altele o mie, ci o seară precisă, care purta un nume, o dată — miercuri 26 iunie 1934, la orele 8% precis, seară pe care o putea desprinde din timpul petrecut de Ann departe de el şi o putea retrăi după atîta vreme.

Jurnalele de actualităţi care rulau în săptămînă aceea la cinematografele din Liege erau în cea mai mare parte dedicate expoziţiei şi mai ales serbărilor de inaugurare. Paul le văzu pe fiecare, de cîteva ori, cu aviditate, căci erau în ele cîteva scurte apariţii ale lui Ann, prinsă în trecere de obiectivul reporterului, apariţii atît de repezi însă, încît, abia zărită, Ann se şi pierdea, ca şi cum s-ar fi rătăcit în mulţime. într-unui din aceste jurnale—căci Fox, Paramount, Pathe prezentau fiecare în mod diferit ceremonia de inaugurare—silueta lui Ann rămînea totuşi cîteva clipe destul de distinct în primul plan, dar cu capul întors în altă parte, în aşa fel încît Paul era tentat să o strige, să-i facă semn, ca şi cum ar fi fost posibil ca ea să-1 audă, să întoarcă deodată privirea spre el şi să-1 vadă. De departe se vedeau venind, într-un grup de uniforme şi fracuri, regele Leopold şi regina Astrid şi, pe măsură ce grupul regal se apropia, Ann ridicîndu-se pe vîrfuri întorcea şi mai mult capul spre dreapta, probabil ca să vadă mai bine.

Peste cîteva zile, sosi cu întîrziere jurnalul Eclair, în care din întîmplare vizita regelui şi a reginei la pavilionul romînesc era mai lung filmată. Aici Ann se vedea destul de bine, rezemată de panoul ei, gata parcă să dea explicaţii. Regina Astrid se oprea puţin în trecere în faţa panoului şi părea că-i zîmbeşte lui Ann: rochiile lor albe, una lîngă alta, luminau întreg ecranul. Totul nu ţinea mai mult de cîteva secunde, dar imaginile erau atît de clare şi luate în

plin, din faţă, încît Paul avea timp să o privească drept în ochi.

Panoul pictat de Ann acoperea aproape în întregime peretele din fund al pavilionului. Fusese lucrat de-a dreptul pe zid, pe tencuiala udă, lucru pe care, după cîte ştia Paul, ea nu-1 mai încercase niciodată pînă atunci. Erau două peisaje, un peisaj de sonde şi un peisaj de cîmp, despărţite de o apă ce curgea la mijloc, ca o linie de hotar.

— A avut noroc, îi spunea lui Paul pictorul pe care-1 găsise la pavilion şi care-1 conducea prin expoziţie. A avut mare noroc. Să pictezi o apă în frescă e curată nebunie. Şi uite că ei i-a reuşit. Vezi ce adîncime are, ce claritate!

într-adevăr, totul era în lucrarea lui Ann mai sigur, mai decis decît în maniera ei obişnuită. Cîteva detalii de peisaj, nişte flori de cîmp, un grup minuscul de vite, în depărtare, aminteau încă desenul ei mărunt ca un joc glumeţ de peniţă, dar liniile mari ale panoului, sondele negre, ţărăncile din primul plan erau pictate robust, cu o linişte potolită. Culorile lui Ann, care în tablourile ei aveau ceva violent metalic, se stingeau pe zid şi, fără să devină palide, erau calme.

Paul venea în fiecare zi la pavilion, în speranţa că va găsi veşti. Era acolo un birou de recepţie, un fel de sală de lectură unde se primeau ziare din ţară şi corespondenţa. într-o zi recunoscu pe o carte poştală scrisul lui Ann: era o ilustrată trimisă colectiv «băieţilor» de la pavilion, cu saluturi de la Ostenda. «Sîntem în trecere, vreme splendidă, ce se mai aude pe la voi? » Lîngă semnătura lui Ann mai era o semnătură indescifrabilă, dar vizibil bărbătească.

— Cine e? întrebase Paul.

— Dănulescu, arhitectul, nu-1 cunoşti? A plecat cu el. Mi se pare că ţi-am spus. Cu maşina lui.

Nu avu curajul să întrebe mai mult. Ce însemna «a plecat cu el»?

Formula era oribilă. I se părea totuna cu «trăieşte cu el», «se culcă cu el».

Nu avu curajul să întrebe şi de altfel nu mai era nimic de întrebat. Totul era în sfîrşit clar. înţelegea

acum şi plecarea ei din Bucureşti fără nici un cuvînt de rămas bun, ba înțelegea şi simplul fapt al participării ei la expoziția de la Liege, unde desigur n-ar fi fost chemată şi nu i s-ar fi încredințat o lucrare de aşa de mare răspundere — era prea tînără şi prea lipsită de experiență — dacă n-ar fi fost «protejata» lui Dănulescu, arhitectul care se ocupase şi condusese decorația interioară a pavilionului.

Acum, privind din nou, dar cu alți ochi, panoul semnat de Ann, îşi dădea seama de unde venea marea diferență față de stilul ei obişnuit.

într-adevăr, nu agitata Ann pe care o cunoştea el pictase acest panou. Dacă desenul era ferm, şi culorile calme, era pentru că un bărbat intervenise acolo şi luase în mîna lui puternică mîna ei grăbită, conducînd-o atent pe toată întinderea peisajului, cum ar fi condus pe o hîrtie de caiet o mînă de copii care ține strîns între degete creionul, dar nu ştie să scrie.

Şi ca şi cum ar fi lipsit un ultim indiciu pentru evidența lucrurilor, Paul găsi în aceeaşi sală de lectură, într-o revistă belgiană de artă, apărută în număr festiv, cu prilejul expoziției, un articol al lui Dănulescu despre *Pictura murală în mănăstirile romîneşti,* cu cîteva planşe şi reproduceri, în care cele mai insistent prezentate erau frescele de la Snagov şi cu deosebire acea «coborîre de pe cruce», pe care, cu ani în urmă, i-o arătase Ann în mica mănăstire de pe malul lacului. într-o fotografie mărită, de detaliu, era reprodus bătrînul din planul al doilea, care îşi mîngîia barba cu acel gest îngrijorat, pe care Ann îl numise un gest «laic» şi pe care acum Dănulescu îl remarca şi el în articolul său.

Era imposibil să fie o coincidență şi era cu atît mai puțin posibil ca Ann să-i fi revelat ea arhitectului, specialist reputat în pictură murală, acest detaliu. Mult mai de crezut era că el i-l arătase cel dintîi, dar în acest caz Ann şi Dănulescu se cunoşteau de foarte multă vreme, şi legătura lor era probabil veche,

mai veche decît ceea ce pînă atunci crezuse că fusese dragostea lui cu Ann.

Se simțea trădat, mințit pînă departe, în cele mai vechi amintiri. în aceeaşi zi plecă din Liege înapoi spre țară.

Venise toamna, ultimii întîrziați se întorceau din călătorie, Bucureştii căpătau un aer înfrigurat de început de, stagiune, teatrele, concertele, expozițiile de pictură se deschideau pe rînd, Ann însă nu se arăta pe nicăieri. Desigur, se afla în Bucureşti, mai ales acum, după ce expoziția de la Liege se închisese, dar Paul n-o întîlnise niciodată. E adevărat că el ieşea rar, şi serile mai ales, obosit de tribunal, le petrecea în casă, citind, ascultînd muzică, fără nici un entuziasm nici pentru lectură, nici pentru muzică, dar bucuros că avea astfel un pretext să nu iasă din casă şi să nu vadă pe nimeni. Avea uneori nostalgia unei vieți de profesor, la un liceu de provincie, undeva, într-un tîrg depărtat, fără drum de fier, fără ziare, jucînd cel mult şah cu profesorul de fizico-chimice, un fel de celibatar înrăit de singurătate.

Trecuse într-o seară din întîmplare prin fața casei lui Ann şi, mai mult din obişnuinţş. decît din curiozitate, ridicase privirea spre ferestrele ei: erau luminate. «E acasă», gîndise Paul, dar liniştit, fără emoție ş fără dorința de a o vedea, cum ar fi spus «plouă» sau «e tîrziu».

Treceau zile întregi fără nici un gînd pentru ea, fără nici o amintire, totul i se părea depărtat, stins, căzut pentru totdeauna în uitare. La birou, telefonista îi spunea uneori: «A întrebat cineva de dumneata; o voce de doamnă; n-a vrut să spună cine e», şi el nici măcar nu se ostenea să facă presupuneri. «Poate Ann? Da, poate Ann. Ei şi?»

Totuşi, i se întîmpla să se trezească noaptea din somn, cu numele ei pe buze — şi simțea atunci, ca o durere ascuțită, nevoia să o vadă nu pentru a-i vorbi, căci nu mai avea nimic să-i spună şi simțea

că orice reîntoarcere spre trecut e imposibilă, dar pentru a o privi, fie chiar fără ştirea ei, ca de la o fereastră, ca pe o trecătoare.

Primise odată la birou vizita unui director de casă de filme şi, în timp ce discutau un apel fiscal ce trebuia introdus, Paul îl întrerupse deodată, străfulgerat de un gînd:

— Ce faceţi dumneavoastră cu jurnalele sonore vechi?

Omul, fără să înţeleagă ce legătură avea această întrebare cu procesul lui, răspunsese nedumerit:

— Pe unele le trimitem înapoi la centrală. Cele mai multe rămîn la noi în depozit. După un an, doi, le distrugem.

— Ai putea dumneata să-mi găseşti un jurnal Eclair de astă-vară, din iulie? Cel cu expoziţia de la Liege? Şi dacă-l găseşti, ai putea să-l proiectezi pentru mine, undeva, într-o sală?

— Asta e foarte uşor. Avem sala noastră de proiecţie. Numai să găsim filmul în depozit. Dacă e din iulie, s-ar putea să fie pe undeva prin provincie. Sînt unele tîrguri în care trimitem, pe nimica toată, se înţelege, jurnale vechi de cîteva luni, ba chiar de un an...

Paul rămase pe gînduri; dacă filmul era în Bucureşti, o putea revedea în chiar acea zi pe Ann, dar dacă era trimis în provincie, planul lui cădea. Fusese aşa de aproape de a-l realiza, încît acum, cînd nu mai era sigur de el, avea senzaţia că pierde o întîlnire de mult fixată cu Ann.

— Uite ce te rog, îi spuse clientului său. Telefonează imediat la depozit să se caute filmul. Dacă se găseşte, aş vrea să-l văd chiar astăzi. Dar dacă e în provincie, să se cerceteze în ce oraş anume şi la ce cinematograf. Iartă-mă, e un lucru pe care nu ţi-l pot explica, dar trebuie neapărat să văd filmul ăsta, oriunde ar fi.

Era într-adevăr hotărît să plece în provincie, oriunde, şi într-o clipă îşi şi făcuse în gînd pregătirile de plecare (un proces de amînat a doua zi, două scrisori de dictat în grabă dactilografei...), dar i se telefonase peste un sfert de oră că jurnalul care-l interesa fusese găsit în depozit şi că poate să-l vadă după masă la ora 4.

Sala de proiecţie era în piaţa Sfîntul Gheorghe, într-o cameră mică de la etajul al cincilea, cu ferestrele astupate şi cu tavanul scund, o adevărată cutie cubică, în care aparatul de proiecţie făcea un zgomot exagerat de uzină sau de avion. Paul trebuise să vadă mai întîi sfîrşitul unui film care era proiectat pentru cîţiva proprietari de cinematografe din provincie, veniţi la Bucureşti ca să angajeze filme pentru «stagiunea de iarnă» 1934—1935. Era o comedie de aventuri, *Bolero,* cu Carole Lombard şi George Raft, din care nu înţelese nimic. Cînd se făcu lumină, cei cîţiva spectatori îl priviră bănuitori ca pe un nou concurent, şi suspiciunea lor deveni şi mai îngrijorată cînd, fiind chemaţi în biroul directorului, ca să discute condiţiunile contractului, îl lăsară pe el acolo, poate — se temeau ei — ca să vadă un film special, o «bombă a stagiunii», care nu era arătat decît, în mare taină, cumpărătorilor cu protecţie.

Paul rămase singur numai cu operatorul, luminile se stinseră din nou, şi după cîteva tremurături imaginea se fixă în sfîrşit pe ecran, şi vechiul jurnal de actualităţi, văzut în iulie la Liege, reapăru pe pînză, parcă mai puţin fastuos ca atunci, căci pelicula era uzată, imaginea neclară şi mai ales ecranul mult mai mic, aproape jumătate cît un ecran normal de spectacol. Scenele jurnalului se succedau uitate: Sir John Simon, ministrul de externe al Marii Britanii, întîmpină în gara Londra pe domnul Louis Barthou, ministrul de externe al Franţei... Greva din San Francisco ia proporţii. Majoritatea uzinelor şi fabricilor sînt închise. Numărul total al greviştilor este de 150.000... Funerariile ambasadorului Dogvalevski la Paris. Rămăşiţele pămînteşti ale diplomatului sovietic sînt incinerate la crematoriul Pere Lachaise... Cancelarul Dolfuss formează un nou guvern, larg remaniat... Inaugurarea expoziţiei de la Liege... O vedere generală a pavilioanelor, poarta principală de intrare, sosirea cortegiului regal, trecerea pe aleea principală, pe urmă deodată Ann, Ann rezemată de panoul ei,

Ann primind zîmbetul reginei Astrid, rochiile lor albe, una lîngă alta.

Singur în sala de proiecţie, foarte aproape de acel ecran, nu mai mare decît o fereastră, Paul o privea pe Ann în ochi, fără emoţie însă. Dacă i-ar fi putut vorbi, dacă l-ar fi putut auzi, i-ar fi spus liniştit: te voi uita, Ann, te voi uita, vreau să te uit.

în noiembrie, în sala Dalles, se deschidea expoziţia de pictură a lui Ann. Afişe albe, sobru tipărite, dar răspîndite peste tot, anunţau cu mult înainte vernisajul. Pe toate zidurile, pe toate placardele de publicitate era numele lui Ann: «10 noiembrie — 10 decembrie. Expoziţie de pictură. Ulei, acuarelă, guaşe.»

Paul trecea pe lîngă acele afişe silindu-se să nu le vadă. I se părea că fiecare din ele îl cheamă. Altădată avea o copilăroasă mîndrie să vadă numele acela iubit în jurnale, în vitrine, pe ziduri. Acum i se părea o indiscreţie, un abuz — şi într-adevăr niciodată poate nu se făcuse pentru o expoziţie de pictură atîta reclamă.

Cu cîteva zile înainte, primise acasă prin poştă o invitaţie pentru vernisaj. Textul tipărit anunţa vernisajul pentru ora 11, dar Ann adăugase cu mîna ei: «dar nu e interzis să se vină mai devreme». Erau, după atîtea luni de tăcere, primele cuvinte pe care le primea din partea ei.

Era hotărît să nu se ducă la expoziţie şi în nici un caz la vernisaj. Un moment, se gîndise chiar să plece din Bucureşti, dar se răzgîndi: nu voia să-şi dea lui însuşi impresia că fuge.

în dimineaţa vernisajului, rămase în casă să studieze un dosar, pe care într-adins îl luase cu el de la birou. Era o zi de noiembrie, udă, plumburie, care trăgea la lene. Minutele treceau încet, desfăcute. Deschise fereastra şi lăsase să intre în odaie aerul acelei reci dimineţi, ploaia, mirosul de frunze căzute...

Telefonul sună, şi Paul îl lăsă să sune cîtăva vreme, îi era lene să răspundă: nu aştepta pe nimeni. Ridică tîrziu receptorul şi rămase înmărmurit: era vocea lui Ann.

— Nu vii? Nu vrei să vii? Te rog, vino. Nu pot pleca de aici, e atîta lume, dar te aştept, Paul, te aştept, înţelegi? Tu îmi aduci noroc dacă vii...

Paul ridică descurajat din umeri. Ann făcea apel la vechile lor superstiţii, la tot ce era mai dezarmat în el, mai puţin pregătit să reziste: «Tu îmi aduci noroc dacă vii...»

La Dalles, se oprise în pragul primei săli, căutînd-o din ochi pe Ann. El venea din ploaie, cu trench-coatul pe el, cu pălăria în mînă şi se jena să intre: o rumoare de voci, de rîsete, de exclamaţii, un foşnet de rochii şi blănuri îl ţinea acolo în prag, puţin ameţit, puţin încurcat, întrebîndu-se dacă nu mai e timp să se întoarcă.

Ann îl zărise însă din fundul sălii şi îi făcuse semn cu mîna s-o aştepte. Venea spre el făcîndu-şi loc cu greu între grupurile care îi barau drumul, fără să ceară scuze celor de care în trecere se lovea, şi uitîndu-se mereu înainte, spre Paul, cu o sclipire intensă în ochi, ca şi cum ar fi vrut să-l strige.

— De ce-ţi sînt mîinile ude? Ai venit prin ploaie? Ai venit pe jos? De asta ai întîrziat, nu? Credeam că n-ai să vii. Mereu mă uitam spre uşă. Mi-a fost aşa de frică, Paul, că n-ai să vii! S-ar fi putut, spune, s-ar fi putut să nu vii?

El o privea fără să răspundă: o privire grea, care nu punea întrebări. «E aici, e lîngă mine», îşi repeta în gînd, mirat că nimic în el nu tresare.

Ar fi vrut parcă să transmită vestea întoarcerii pînă departe, spre toate oribilele lui amintiri de pînă atunci şi pe care, deşi Ann era acolo, lîngă el, le simţea încă vii, ca acele avanposturi pierdute, care multă vreme, după ce bătălia a luat sfîrşit, continuă să rămînă treze, la pîndă, pentru ca vestea n-a ajuns încă pînă la ele.

Ann îl luă de braţ şi îl trase după ea, în vestibul.

— Să plecăm de aici, Paul. E prea multă lume. Să mergem afară, în ploaie, vrei?

— Ştii bine că nu se poate, Ann. Tu trebuie să rămîi aici. E vernisajul tău.

— 0! vernisajul meu! spuse ea cu un gest de nepăsare. Ce vrei să fac eu aici? Eu vreau să fiu cu tine, numai cu tine, înţelegi?

Fugi prin ploaie, cu capul gol, pînă la marginea trotuarului, unde se opri în faţa unui mic automobil albastru, cu caroseria joasă, pe care-1 deschise cu un gest familiar şi iritat, căci cheia intra greu în broască, din cauza ploii probabil. De la volan îl strigă pe Paul, care rămăsese pe treptele de piatră de la intrare, urmărind-o nedumerit cu privirea.

— Nu vii?

Dinăuntru, prin ferestrele mari ale sălii Dalles, cîţiva privitori urmăreau scena intrigaţi. «Totul durează prea mult», îşi spuse Paul, gîndindu-se la cîte se vor spune în urma lor. într-o clipă fu lîngă Ann, trăgînd cu putere portiera după el.

— Ce e cu maşina asta?

— Ea mea. O rablă.

— De unde o ai?

Ann întoarse capul spre el, fără să piardă însă controlul volanului. Alergau în sus, spre Piaţa Romană, pe bulevardul aproape pustiu în acea duminică urîtă de noiembrie.

— Asta e singura ta întrebare? E prima pe care mi-o pui, Paul.

— Şi ultima. Nu am nimic să te întreb.

Ann frînă scurt. Maşina se opri greu, patinînd pe pavajul ud, şi se lovi cu aripa dreaptă de marginea trotuarului. Ann îşi luase descurajată mîinile de pe volan. Privea drept înainte prin parbrizul, pe care picăturile de ploaie alunecau în mici fluvii grăbite. Cîteva clipe nu se auzi între ei decît zgomotul ritmat al ştergătorului de ploaie, pe geam. Pe urmă, Ann îşi ridică ochii spre Paul, cu acea întoarcere decisă de privire pe care o avea în momentele ei grave.

— Poate **că** am făcut rău **că** te-am chemat, Paul. Poate că într-adevăr totul s-a sfîrşit. Dar pentru că ai venit, pentru că eşti aici, te rog să rămîi şi să taci. Vreau să te ştiu lîngă mine. Mîine, dacă vrei, peste un ceas, dacă vrei, ne vom despărţi. Dar acum, taci...

Pornise mai departe. Bătea prin geamul deschis de lîngă volan un vînt rece, umed, care-i arunca lui Ann în faţă rare picături de ploaie: ea le lăsa să se prelingă pe obraji, pe frunte, fără să le şteargă, poate iară să le simtă. Mîinile erau amîndouă încordate pe volan, cu o tensiune exagerată de mare cursă. Acele indicatoarelor oscilau nervos, neliniştit. Indicatorul de viteză se zbătea pe cadran între 80 şi 90 de kilometri, în dreapta şi în stînga, teii desfrunziţi de pe Şosea goneau fumurii, ceţoşi. Departe, dincolo de Băneasa, era un miros de cîmp răvăşit, de ierburi ude, de pămînt răscolit pînă în rădăcini. Ploaia se lărgea acolo, mai puţin grăbită ca în oraş, mai calmă, răbdătoare. Zgomotul motorului nu acoperea cu totul foşnetul ei mărunt, ca o voce apropiată de pădure.

Lăsaseră de mult în urmă aeroportul adormit, cu hangarele oblonite, staţiunea de radiodifuziune, pădurea de la Otopeni, drumul spre Snagov. Şoseaua se desfăşura lucioasă înaintea lor, în plin cîmp. Aburi albicioşi pluteau jos pe pămîntul negru, ca nişte nori căzuţi, încercînd inutil să se ridice... în zare, griul acelei zile de noiembrie cobora spre un albastru fumuriu, fără transparenţă.

Paul întoarse capul spre Ann. Uitase că e lîngă el. Toată acea cursă prin ploaie avea un gust de trezire tulbure din somn.

Ann îşi muşca buza de jos, cu un gest de încordare pe care Paul nu-1 recunoştea. «E un gest recent — gîndi el—un gest de volan.» Nici o tresărire pe obrazul ei: ochii, doar, puţin dilataţi de atenţie, fruntea înclinată înainte, ceva intens şi totuşi absent în figura ei palidă.

Abia atunci observă că era fără mantou pe ea, cu capul gol, cu gîtul deschis, aşa cum plecase din sala de expoziţie, într-un taior maro («De cînd se

îmbracă în maro?»), cu o vagă eşarfă care-i flutura pe umeri, udă de ploaie.

— Ar fi timpul să ne întoarcem, Ann.

Ea încetini mersul, mai înainta nedecisă cîtva timp, şi pe urmă opri. îşi culcă fruntea pe volan şi rămase aşa, cu braţele căzute, cu părul resfirat în vîntul rece, care continua să bată domolit, acum, cînd se opriseră pe loc.

Paul o ridică cu greu, îi luă capul în mîini şi-l întoarse spre el: Ann avea ochii închişi pe jumătate, cu o privire stinsă, buzele vinete, mîinile reci.

— Ce e cu tine? Ţi-e frig? Ţi-e rău?

— Nu, spuse ea şoptit. Aş vrea să plîng.

— Ei bine, plîngi, o încuraja el şi o trase mai aproape culcînd-o pe pieptul lui şi acoperind-o cu braţul drept, cum i-ar fi pus pe umeri un şal. Plîngi dacă vrei, hai, plîngi.

în mica maşină albastră, oprită singură pe şosea, în plin cîmp, Ann plîngea zguduit, copilăreşte, cu sughiţuri.

. De fapt nu se schimbase nimic, şi revenirea lui Ann nu era o revenire. Un capriciu, o mică nebunie, poate şi mai puţin decît atît... «Fugită în dimineaţa vernisajului, ca o mireasă în noaptea nunţii», se glumea printre pictori. Adevărul e că lăsase în urma ei o sală plină cu invitaţi şi că brusca ei plecare provocase acolo nesfîrşite comentarii intrigate, într-o cronică mondenă de a doua zi, se spunea că lipsa lui Ann de la propriul ei vernisaj era o «încîntătoare fantezie, pe care un artist sigur de simpatiile publicului poate în definitiv să şi-o permită». «Cu atît mai mult — adăuga maliţios cronicarul — cu cît majoritatea lucrărilor expuse au fost reţinute din primul moment.»

Tot ce făcea Ann acum—observă Paul—era menit să devină subiect de publicitate. «Şi nici măcar nu-i displace», clătina el din cap. Avea groaznica bănuială că acea plecare din plin vernisaj, ea o pregătise din timp, ca să intrige lumea, ca să deştepte

curiozitatea, ca să aducă o «notă originală» în programul prea banal al unei deschideri de expoziţie.

Regăsită o clipă, o pierdea din nou în atîtea secrete şi mistere, peste care ea trecea grăbită, cu un gest neglijent: «Lasă, o să-ţi explic».

Cît era de departe de el, cît de străină devenise în cele cîteva luni de despărţire, tablourile ei din noua expoziţie îi arătau prea bine. Chiar dacă n-ar fi fost cele patru sau cinci portrete şi schiţe de portret ale lui Dănule%cu, expuse ostentativ, ca şi cum ar fi vrut să prevină sau dimpotrivă să înfrunte tot ce se vorbea despre legătura lor (şi pe Paul îl irita mai ales titlul acelor portrete în catalogul expoziţiei: *Portretul arhitectului D.,* iniţială care, în loc să i se pară un semn de discreţie, i se părea unul de intimitate), chiar dacă n-ar fi fost aceste portrete, totul în pictura lui Ann îi era acum necunoscut, totui respira amintiri, întîmplări, emoţii trăite fără el, departe de el.

Cele mai multe peisaje erau de la Sainte-Maxime, sat belgian de pescari, unde paleta lui Ann se încărcase cu ceva plumburiu, vînăt, de mare înnourată. Cîtă vreme fusese la Sainte-Maxime, cu cine, ce făcuse acolo — erau lucruri pe care amîna mereu să le spună: «Lasă, am să-ţi povestesc într-o zi». Zi cu atît mai greu de fixat, cu cît o vedea rar, totdeauna grăbită, totdeauna în trecere, mai ales acum, de cînd avea acel automobil albastru — cumpărat? căpătat? nici ea părea că nu ştie prea bine — cu care făcea nenumărate curse, toate urgente şi toate fără explicaţii.

Era pentru Paul o nouă suferinţă să întîlnească, alergînd pe străzi, acel mic automobil, pe care îl recunoştea de departe după culoare — un albastru-deschis, marin — şi care se făcea nevăzut după un colţ, la o încrucişare de drumuri, spre ce necunoscute ţinte? spre ce tainice întîlniri?

Se întîmpla să-l găsească cu portierele închise şi cu farurile stinse, în cartiere lăturalnice, la cîte un colţ de stradă necunoscută, oprit cine ştie de cît timp acolo. Se apropia de el şi se uita pe fereastra

portierei: Ann îşi lăsase înăuntru mănuşile, sau o carte, sau un pachet. Rezemat cu fruntea de geam, privea lung acele fleacuri uitate. Uneori, rămînea acolo lîngă botul maşinii: «Poate că vine». Nu venea niciodată. Ceasuri întregi s-o fi aşteptat, şi tot nu venea.

Se uita cu de-amănuntul la casele din jur. Poate că e undeva pe aici, la o vizită sau la un *rendez-vous,* poate că e la una din aceste ferestre luminate şi-1 priveşte de după perdea, nevoind să coboare tocmai pentru că l-a văzut pe el în stradă, aşteptînd.

într-o seară, era în parcul Filipescu, pe o mică stradă în semicerc, desprinsă din strada Sofia, ca un fel de curte interioară — Paul găsise automobilul albastru în faţa unei case cu obloanele trase, dar prin care străbăteau dungi striate de lumină. Trecuse din întîmplare pe acolo, venind de la sanatoriul Saint-Vincent, unde avea un prieten bolnav, dar automobilul lui Ann îl oprise din drum. Mai bine de două ore rămăsese fixat acolo, rezemat de botul maşinii. Avea impresia că dincolo de ferestrele acelei case sînt **Timbre** care se mişcă. I se părea că aude paşi, şoapte, rîsete chiar — şi că pe urmă se depărtau. Era ca şi cum din cînd în cînd, cam la un sfert de oră, cineva venea la fereastră să vadă dacă el mai e acolo, dacă n-a plecat încă. într-un tîrziu, îi trecu prin minte un lucru absurd: să sune şi să întrebe de Ann.

Uşa se deschise cu întîrziere, după o lungă aşteptare şi după ce el sunase de cîteva ori: în prag era un domn cărunt, în halat de casă, care îl întrebă pe cine caută şi îl obligă să repete de două ori numele lui Ann, ca şi cum nu l-ar fi auzit bine.

«Nu, domnule, e o eroare: nu locuieşte aici.» Şi închise uşa, lăsîndu-1 pe Paul pe treapta de piatră, dezorientat, bîiguind scuze pe care nu le auzea nimeni.

în astfel de seri, îşi jura să nu o mai vadă niciodată.

«Trebuie să te uit, Ann, trebuie neapărat să te uit.»

VI

Era o sală mică, îngustă, cu tavanul negru de fum, cu bănci de lemn, cu o uşă ce se deschidea şi se închidea mereu. în prag apăreau aceleaşi figuri agitate, aruncau o privire grăbită înăuntru şi dispăreau. Dacă n-ar fi fost magistraţii şi grefierul în robe negre, Nora n-ar fi crezut că se află cu adevărat într-o sală de tribunal.

Pe bănci era lume de tot felul, feţe îngrijorate, priviri somnoroase, un amestec de buimăceală şi indiferenţă. Era o rumoare continuă de şoapte, chemări surde, hîrtii răsfoite. Cînd şi cînd, se auzea un clopot pe care prezidentul îl agita fără convingere, din obişnuinţă probabil. Se făcea un moment tăcere, şi atunci nu se mai auzea decît glasul avocatului care vorbea.

Nora găsise un loc, în fundul sălii, lîngă fereastră. Afară ningea liniştit. Se vedea Piaţa Senatului, albă ca într-o carte poştală de iarnă.

Paul era în faţă de tot, în prima bancă, aplecat probabil peste un dosar. Pentru a-1 zări, Nora trebuia să se ridice în picioare, şi atunci nu-1 vedea decît din spate, cu umerii înclinaţi spre pupitrul din faţă.

«Numai de n-ar întoarce capul», îşi spunea, speriată la gîndul că ar putea s-o vadă — şi se făcea mică lîngă fereastră, ascunzîndu-se cît putea mai bine.

Paul se ridicase de la locul lui. Nora avu impresia că o zărise şi că vine spre ea. încremenise ca o elevă care simte că profesorul a văzut-o de pe catedră copiind, şi acum aştepta să izbucnească scandalul inevitabil.

Nu. S-a speriat prosteşte, fără motiv. Paul n-a văzut-o şi de altfel nici nu se uită încoace. S-a dus doar spre masa grefierului, a luat de acolo un dosar, şi acum, cu dosarul în mînă, vorbeşte.

Nora nu aude decît frînturi de frază, din care nu înţelege nimic. Repetă după el, în gînd, cuvintele şi e mirată că Paul le poate spune cu atîta convingere. De nerecunoscut vocea lui de aseară: este o voce fermă, sigură, cu ceva indiferent poate în adîncul ei, dar nu e indiferenţa leneşă, tărăgănată, pe care i-o cunoaşte Nora.

«...simpla depunere a motivelor de apel la dosar nu numai că e insuficientă, dar e neavenită... Tribunalul va trebui să considere acest apel nemotivat... Un singur mod de a motiva valabil... indicat de articolul 98 din legea judecătoriilor de ocoale... Implicit şi fără ca jurnalul anterior să specifice... Procedural vorbind, ele nu există... Se opune în termeni absoluţi articolul 69 din procedura civilă litera d, aliniatul 2...»

Nora ascultă cu încordare. Ar vrea să înţeleagă ' despre ce e vorba. Ar vrea mai ales să-1 poată privi pe Paul din faţă, în timp ce vorbeşte. S-ar zice că lucrurile pe care le spune îl pasionează. Se întîmplă să întoarcă uneori capul spre un avocat de pe banca adversă, care îl întrerupe, şi atunci Nora poate citi în ochii lui indiferenţi o sclipire de convingere, poate chiar de luptă.

Se uită la ceas: patru şi douăzeci. «Ieri, la ora asta, nu-1 întîlnisem încă.» Tot ce s-a întîmplat de atunci i se pare acum depărtat şi neînţeles. Bărbatul acesta care vorbeşte cu o voce necunoscută şi pe care, dacă închide ochii, nici nu şi-1 poate bine aminti, bărbatul acesta este «amantul» ei. Sînt încă vorbe pe care, la vîrsta ei, Nora nu le poate gîndi fără anumită spaimă. în oraşul lor de provincie, demult, «amant» era un cuvînt care se spunea în şoapte.

Preşedintele spune cîteva cuvinte, care nu se aud pînă în fundul sălii, şi scrie ceva într-o condică. Grefierul strigă un alt dosar, iar Paul îşi strînge cărţile şi hîrtiile, pe care le aşază fără grabă în servietă.

Nora îl va lăsa să iasă din sală, va mai rămînea cîtva timp aici, ca să fie sigură că nu-1 va întîlni, şi pe urmă va pleca şi ea. «Un bărbat cu care te-ai culcat într-o noapte din întîmplare şi pe care, pe urmă, nu-1 mai vezi niciodată.» îşi spune în gînd lucruri oribile, care o înspăimîntă şi pe care totuşi încearcă să le gîndească cu indiferenţă.

— Mai rămîi aici?

Poartă o cravată roşie, cu un desen negru şi cu nodul tot prost făcut. E primul lucru pe care îl vede Nora. «De ce n-o fi ştiind omul ăsta să-şi facă cravata?»

Paul o ia de braţ şi o duce spre uşă. Ea îl urmează fără să-1 privească. «Ce bine era acolo, lîngă fereastră! Cum de m-a zărit? De ce a venit spre mine?» îi e frică de el, ar vrea să fie singură, ar vrea din toată inima să fie singură.

«... o acţiune cambială rău introdusă nu poate să înlocuiască, onorat tribunal...» aude Nora din prag cîteva cuvinte pe care cineva le spune la bară, agitînd un dosar, dar sfîrşitul frazei se pierde, căci între timp au ieşit afară, pe un culoar îngust cu şi mai multă lume decît era înăuntru.

«O acţiune cambială rău introdusă...o acţiune cambială rău introdusă...» repetă ea mecanic, încercînd să alunge gîndurile, să amîne explicaţia care se apropie.

«Cît de mult ştie omul ăsta să tacă», îşi spune Nora pe stradă, mergînd alături de Paul. Nimic pe figura lui ştearsă nu arată nici curiozitate, nici bucurie, nici necaz. îi fusese teamă că venirea ei îl va supăra. «Nici măcar atît, nu, nici măcar atît. E ca şi cum n-aş fi.»

Se înserează, ninsoarea a încetat, dar e foarte frig.

— Nu trebuie să crezi că am venit să te caut, începe tot ea să vorbească. Trec pe aici, prin faţa tribunalului, în fiecare după-masă. Am cîteva ore de franceză, la

!

un institut particular din apropiere. Poate că nu ţi-am spus că sînt profesoară. N-am avut cînd...

Se opri din vorbă, surprinsă de propriul ei cuvînt. N-a avut cînd să-i spună cele mai simple lucruri despre ea — poate că dacă nu i-ar fi fost numele gravat pe placa de alamă, de acasă, nici cum o cheamă nu i-ar fi spus — dar a avut cînd să devină, în cîteva ore, amanta lui. «Ce stupidă eşti, Nora!» Ar vrea să tacă, dar acum, după ce a început să vorbească şi s-a întrerupt deodată, fără motiv, tăcerea e mai grea decît înainte.

— Te rog să mă ierţi că m-am uitat azi prin hîrtiile dumitale de pe birou. Ţi-am răsfoit agenda, şi de acolo am văzut că azi după masă trebuia să fii în tribunal. La început nici n-am înţeles ce scria acolo. Ai un scris încurcat, dar eu sînt obişnuită cu toate caligrafiile... Ţi-am spus că sînt profesoară... Mi-am închipuit în cele din urmă că T.c. II trebuie să fie Tribunalul de comerţ, secţia doua. Nu credeam că am să viu. Nici n-aş fi putut. Marţi după masă, de la trei la cinci, de obicei sînt în clasă. Azi am luat însă vacanţă... Mă întorceam spre casă, şi nu ştiu cum, trecînd prin faţa tribunalului, mi-am spus că aş putea să intru... Nu ştii cît am rătăcit prin tot felul de săli şi culoare...Credeam că n-ai să mă vezi... Aş fi vrut să nu mă vezi...

S-au oprit de cîtăva vreme, în faţa unei vitrine de florărie, în Piaţa Senatului. Nora vorbeşte şi îşi dă foarte bine seama că el nu ascultă. Ce o fi privind oare cu atîta atenţie? în vitrină sînt cîteva crengi de liliac alb, ce par ninse de zăpada abia căzută. Foarte tinere şi foarte obosite, crengile sînt subţiri, verzi, înclinate sub greutatea buchetelor albe. Privirea lui Paul e oprită acolo, la fel de absentă ca şi pînă acum, dar cu un început de zîmbet ceţos, care vine greu, de departe.

«Dacă aş pleca acum, cred că nici n-ar băga de seamă că nu mai sînt lîngă el», se gîndeşte Nora. E poate şi cel mai cuminte lucru pe care-l poate face. Nu e supărată, nu e jignită, dar îşi dă seama că omul ăsta e un străin şi că nimic nu-l poate smulge din tăcerea lui. «Orice aş spune, orice aş face, privirea asta n-am să i-o schimb.»

Se desprinse încet, cu băgare de seamă, ca şi cum ar fi vrut să nu-l trezească din somn, şi trecu linia de tramvai spre Podul Senatului.

— Nora!

O striga pentru întîia dată pe nume. Era lîngă ea, o ţinea strîns de braţ şi o privea drept în ochi, cu o privire care în sfîrşit o vedea.

— Nora, te rog iartă-mă. Sînt nebun, sînt prost-crescut.

— Nu, Paul. Nici nebun, nici prost-crescut. Poate nefericit. - -

El ridică din umeri. («Dacă mi-ar da timp, gîndi Nora, l-aş dezvăţa de gestul ăsta.»)

— Să nu zicem nefericit. E o vorbă care nu-mi place. Şi cred că nici nu sînt. Mai degrabă obosit... da... foarte obosit...

O ţinea mereu de braţ, cu mîna lui grea, cu degetele strînse, gest prea apăsat, dar în care era—în sfîrşit!— puţină intimitate. Mergeau pe chei în sus, de-a, lungul unei Dîmboviţe de decembrie, pe care amurgul frigul, iarna o făceau mai puţin murdară. Se aprindeau primele felinare de seară, şi umbrele lor pe apă erau albastre la acel ceas încă nedecis.

— Ai putea să mă deteşti, Nora. Oameni ca mine n-au dreptul să se amestece în accidente de stradă. Nu eu trebuia să te ridic aseară din zăpadă.

— Oameni ca dumneata... De ce spui lucruri care sperie? Eu mă sperii greu, să ştii. Ce fel de om eşti dumneata?

— Un om despre care azi-noapte ai putut crede că se va sinucide. Nu e destul?

Trecuseră de Podul Schitu Măgureanu: trecătorii erau mai rari, cheiurile pustii.

Acuma de ce tace? Are tăceri care s-ar spune că nu se vor termina niciodată. în ce depărtări e plecat? Cum să-l chemi înapoi? Numai mîna lui e aici, grea, pe braţul drept.

Şi cînd îl crezi cu totul pierdut, iată, vocea lui revine, fără nici o ridicare de ton, egală, ştearsă, la fel de închisă ca şi tăcerea din care se desprinde.

— Eu n-am nimic de spus nimănui şi n-am nimic de aflat de la nimeni. înţelegi, Nora? înţelegi de ce am vrut să fug aseară? Azi-dimineaţă încă nu mi se părea prea tîrziu pentru a fugi. **Şi** acum,uite, acum, încă mai e timp. De ce m-ai căutat? Ar trebui să uiţi că ne-am întîlnit. Ar trebui să ştergi din amintirea dumitale ziua de ieri.

— Şi noaptea? întrebă Nora, mai mult pentru ea.

— Da, şi noaptea. Sîntem destul de serioşi amîndoi pentru ca să nu luăm în tragic o astfel de întîmplare. Nu vreau să te jignesc, crede-mă, dar aş prefera să te jignesc decît să te înşel. Dumitale îţi trebuie puţină prietenie, puţină intimitate. Faci rău dacă mi le ceri mie. Eu n-am nimic să dau nimănui.

Privea mereu înainte, fără să întoarcă o clipă capul spre ea, avea mereu aceeaşi A^agă amărăciune pe buze.

«Cu privirea asta care nu se uită nicăieri, cu glasul ăsta surd, care nici nu coboară, nici nu urcă, se pot probabil spune, fără să bagi de seamă, cele mai groaznice lucruri din lume», se gîndeşte Nora.

— Zici că te-ai uitat în agenda mea de birou. Ai observat desigur că toate foile cîte au mai rămas pînă la sfîrşitul anului sînt albe. Asta se cheamă o vacanţă... Cîte foi albe, atîtea zile pustii. Ce vrei să fac cu ele?

— încearcă să le dai.

— Nu : înţeleg.

— Spuneai adineauri că nu ai nimic de dat. Totuşi, îţi rămîn cîteva zile libere... dumneata le zici pustii... Dă-le cuiva... Poate se va găsi un om care să le primească şi să facă ceva din ele...

El se opri din mers, şi sub bătaia felinarului sub care se aflau o privi pe Nora, probabil ca să-i citească în ochi tot ce i se părea neclar în vorbele ei.

— Dacă e o invitaţie, e mai bine să-ţi spun că nu o pot primi.

— Nu e o invitaţie. E un sfat. Pleacă. Vei fi mai puţin singur. Vei uita, poate...

— Ce?

— Nu ştiu. Lucrurile pe care trebuie să le uiţi.

El ridică iar din umeri, cu acelaşi gest de negaţie, de îndoială, de inutilitate.

— Să plec...M-am gîndit şi eu la asta. Ieri, am şi intrat într-un birou de voiaj să cer informaţii... Luasem de dimineaţă paşaportul cu mine, pentru vize. De asta l-am şi avut aseară în buzunar.

Nora revăzu paşaportul albastru, fotografia, semnalmentele, pagina de vize, *Hergenrath 23 Juillet.* încă o dată i se păru că în numele acela de frontieră, în ziua aceea nierdută, 23 iulie 1934, era poate întreaga lui taină.

— Pe urmă, am renunţat. La ce bun? Mi-e prea lene, e prea complicat şi simt mai ales că e inutil. Cred că nici n-am bani destui.

Erau pe Podul Elefterie. Se rezemaseră de parapetul podului şi priveau înainte spre cele două mari artere ce se deschideau în unghi în faţa lor; la stînga, bulevardul Elisabeta, luminat, cu depărtate firme albastre de reclamă, cu ochiul roşu al tramvaielor 14, ce coborau spre Cotroceni, şi, la dreapta, Splaiul Independenţei, înzăpezit, tăcut, nebucureştean parcă. Pe parapetul de piatră zăpada era crescută rotund, spumoasă, fragilă. Nora îşi scoase mănuşile şi luă în amîndouă mîinile zăpadă, ţinînd-o în palmele deschise, cu băgare de seamă, ca pe o pulbere fină.

— Ai fost vreodată, iarna, în munţi?

întrebarea Norei părea că-1 readuce din cine ştie ce gînduri pierdute, căci răspunse tîrziu, după o tăcere prea lungă.

— Nu, iarna niciodată. Vara am urcat de cîteva ori, la Peşteră şi pe Omul, dar iarna niciodată.

— Păcat! E aşa de frumos! Vezi, acolo ar trebui să pleci. în munţi.

Nici nu se osteni să-i răspundă. Cu o ridicare din umeri, totul devenea inutil. Nora insistă.

— Ai făcut vreodată schi?

— Nu.

— Ar trebui să încerci.

Şi pe urmă, deodată, luîndu-1 de mînă şi silindu-1 să se întoarcă spre ea, îi spuse privindu-1 în ochi:

— Vino ou mine în munți, să facem schi.

îl privea prea fix pentru ca el să-i poată şi de astă dată răspunde cu o tăcere.

— E o copilărie, Nora.

— De asta ți-o şi propun: pentru că e o copilărie. Ascultă-mă, Paul: dă-mi mie vacanța dumitale. Adineauri, crede-mă, nu ți-am cerut-o, dar acuma ți-o cer: dă-mi-o mie.

El nu răspunse nimic. «Cel puțin n-a zis nu», se consolă Nora în gînd. Pe pod, vîntul de seară bătea redeşteptat din calmul de pînă atunci. Castanii albi se scuturau pe trotuar de zăpadă ca de o prea fragilă floare.

Coborau spre centru, pe bulevardul Elisabeta. Luminile, primele vitrine, lumea grăbită de ger îi dădeau Norei o impresie de întoarcere în oraş. Vorbea tot ea, mulțumită acum că tăcerea lui întîrzie răspunsul.

— Nici eu nu ştiam prea bine ce să fac cu vacanța mea. Voiam doar să n-o petrec aici, în Bucureşti. Sus, în bulevardul Dacia, mă simt foarte bine, dar nu în zilele de sărbătoare, cînd am impresia că toată lumea pleacă şi numai eu rămîn singură. Mai rău decît singură: abandonată...

încercă să spună ultimul cuvînt cu puțină ironie, dar glasul n-o ajuta. «Abandonată» era un cuvînt care îi dădea copilăreşte lacrimi. Din fericire, el e prea obosit sau prea neatent, ca să observe.

— Mă gîndeam şi eu să plec, dar nu ştiam unde... Poate la Predeal, la tabăra de schi de la Onef... Dacă aş fi găsit tovarăşi de drum, aş fi preferat să urc în grup mic la o cabană... La Ialomicioara, sau pe Postăvar, sau la Bîlea... în sfîrşit, undeva departe... De ce nu vrei să fii dumneata tovarăşul meu? înțelege bine: ce s-a întîmplat între noi pînă acum...

Nora ezită un moment. Ar fi vrut să spună «astănoapte» dar era o preciziune care o speria.

— ... e şters, e uitat. E «neavenit», cum spuneai dumneata la tribunal. Eu îți fac o propunere de camarad. Plecăm cu bocanci în picioare, cu sacul de drum în spate.

— Plecăm... repetă el şters. Cînd plecăm?

— Astă-seară, răspunse Nora şi abia atunci îşi dădu seama că întrebarea lui putea să fie o acceptare, deşi era pusă vag, cu aceeaşi eternă ridicare din umeri.

— E adevărat? Primeşti? Vrei să plecăm?

— Nu, Nora. De ce insişti? E inutil. Totul e inutil.

Glasul lui o descuraja. Era ceva definitiv căzut, definitiv frînl, în oboseala cu care vorbea el. Şi totuşi, un moment, plecarea i se păruse posibilă...

— De ce te încăpățînezi, Paul? Eşti un om care ai pierdut la toate jocurile. Singur spuneai adineauri: «Eu n-am nimic să dau, nimic să pierd». Ei bine, pentru că în nici un caz nu mai poți pierde, pentru că nu mai ai ce risca, primeşte plecarea asta ca pe un joc şi lasă-mă să joc eu pentru dumneata...

Se oprise într-adins în fața unei vitrine cu articole de sport, pe bulevardul Elisabeta, în colțul Căii Victoriei. Erau expuse schiuri, patine, bastoane cu vîrful de fier, bocanci, un întreg arsenal de instrumente de lemn şi de metal, care străluceau în vitrină pe o zăpadă artificială de vată şi paiete albe. Un manechin îmbrăcat în schior, cu echipamentul complet, gata de drum, surîdea cu un surîs fericit de cinematograf. Paul privea, aproape fără să le vadă, toate acele instrumente care i se păreau complicate şi mai ales fără interes.

— Te rog, să nu rîzi de mine, Paul, dar eu cînd sînt foarte nefericită...fiindcă mi se întîmplă şi mie să fiu uneori...

Nu putu să sfîrşească fraza. îi veniseră din nou neaşteptate lacrimi în ochi. Abandonată...nefericită... cîte cuvinte greu de spus! încercă să se corecteze:

— ...cînd îmi merge rău, cînd totul iese prost, cînd mi se pare că sînt urmărită de ghinion...ei bine, atunci îmi cumpăr ceva nou...o rochie, sau, dacă n-am bani destui, o eşarfă, un fleac...Nu din cochetărie şi nici din frivolitate. Mai mult din superstiție. Ca să conjur soarta. Ca s-o păcălesc. Mi separe că, îmbrăcată altfel, n-o să mă recunoască, o să mă confunde cu altcineva,

o să treacă pe lîngă mine fără să mă vadă...Dumneata, care eşti un om superstiţios, de ce nu ai superstiţia de a începe ceva din nou? De ce nu vrei să faci un lucru pe care nu l-ai mai făcut niciodată pînă acum?

...Intrase înăuntru neconvins. Nora vorbea pentru el, lua informaţii, cerceta cu atenţie lucrurile care i se arătau. Era o librărie invadată de sportivi. Etalajele cu cărţi erau părăsite, şi toată lumea se îmbulzea la raionul de sport. In ajun de vacanţă, era acolo un freamăt de plecare, un clinchet de patine, o febrilitate continuă. Bocanci enormi, cu talpa prinsă pe margine într-un cleşte de metal, miroseau a piele groasă, de curînd tăbăcită. Schiuri negre, rezemate de perete cu botul în sus, semănau cu nişte luntri subţiri de pescar, trase la mal, pe uscat. Totul avea un miros aspru de pielărie, de lemn ceruit, de pînză impermeabilă. Cămăşi şi sweatere de culori tari dădeau întregului magazin un aer festiv, payoazat.

Un aparat de radio, deschis, transmitea buletinul sportiv de la ora 6: «Predeal, grosimea stratului de zăpadă 46 centimetri...Sinaia, grosimea stratului de zăpadă 30 centimetri... zăpadă favorabilă...» Vocea speakerului se amesteca cu întrebările clienţilor, cu răspunsurile vînzătorilor.

— Ridică mîna dreaptă în sus, vrei? îl rugă Nora.

El se supuse cu bunăvoie, dar cu oarecare stîngăcie. Se vedea în oglindă măsurîndu-se cu lungimea schiurilor, mult mai înalte decît el. Botul schiului îi ajungea în podul palmei. «Trebuie să fie cu cel puţin 40 de centimetri mai înalt decît înălţimea omului», îi explica ea absorbită.

Uneori, ridica îngrijorată ochii spre el, mai mult pe furiş, ca şi cum i-ar fi cerut un semn de aprobare, un consimţămînt.

«E intimidat», gîndi ea, văzîndu-l rămas cu schiurile în mînă şi neştiind ce să facă cu ele. «Intimidat» î se păru un progres: era oricum altceva decît indiferent.

— Asta la ce serveşte? o întrebă Paul, văzînd-o că ţine în mînă nişte arcuri de oţel, pe care se silea

să le înşurubeze singură pe un suport plat, ca o talpă de patină.

Părea să pună întrebarea cu oarecare interes, în orice caz cu puţină nedumerire. Privea toate acele stranii obiecte încurcat, ca în faţa unui motor cu piesele demontate. Nora se grăbi să-i dea explicaţii, pe care el nu le înţelegea prea bine.

— Sînt două feluri de legături. Diagonale şi drepte. Eu am mai multă încredere în legătura diagonală. Nu e prea flexibilă, dar e solidă. Te împiedică puţin la telemark-, dar n-o să începi din primele zile să faci exerciţii de telemark. Principalul e să ai bocănea bine angrenată pe schi...

Un vînzător îl chemă pe Paul într-o cabină de probă ca să încerce costumul de schi şi bocancii.

— Mă chemi cînd eşti gata, îi spuse Nora. îi era teamă să-l lase singur. Licărul acesta slab de curiozitate, pe care începe să-l citească în ochii lui, nu trebuie să se piardă. E un joc pe care trebuie să-l joace pînă la urmă. Dar nu se va descuraja? Nu va fugi, el, care fuge atît de uşor?

în costumul albastru era cu totul schimbat. «Cît e de tînăr», gîndi Nora. Regăsea dincolo de oboseala lui acea nedefinită expresie de copilărie, pe care o surprinsese aseară de la prima lor încrucişare de priviri.

— Sînt ridicul, nu?

— Da. Şi îţi pare rău? Fii şi dumneata o dată ridicul în viaţă. Să vezi că prinde bine.

Haina nu-i plăcea Norei. Avea un cusur la mîneci, şi nasturii trebuiau schimbaţi.

— O trimitem imediat la atelier, spunea vînzătorul. în jumătate oră e gata.

— Şi într-o oră cel mai tîrziu, adăugă Nora, trebuie să fie acasă. Dar nu mai tîrziu, te rog, fiindcă plecăm chiar astă-seară.

îi vorbea vînzătorului, dar în fapt i se adresa, fără să-l privească, lui Paul. Va protesta? O va dezminţi?

— Astă-seară.

«La urma urmelor, nu va fi cea mai mare prostie din viața mea», își spunea Paul privindu-se acasă, în oglindă. Chipiul albastru de stofă, cu cozorocul scurt și rotund, semăna cu o șapcă de liceu. Buzunarele hainei, mari, aplicate, închise soldățește cu nasturi, îi aminteau tunica din școala militară.

«Ca un licean, ca un elev cu termen redus...», zîmbi el vechilor amintiri regăsite.

Umbla prin odaie pentru plăcerea de a-și auzi bocancii pe parchet, sunînd cu vechiul lui pas greu din nopțile de gardă. Ce bune erau acele nopți, albe, treze, singur pe cîmpul înghețat de la Cotroceni, fără nici un gînd, fără nici o așteptare, scrutînd departe noaptea de iarnă, prin care străbătea cîteodată, nu se știa de unde, un țipăt venit de dincolo de orizont, poate din munți, poate din păduri!

Se uită la hainele de oraș, pe care le dezbrăcase, la paltonul atîrnat în cuier. Dacă ar putea, despărțindu-se de ele, să se despartă de el însuși... Dacă ar putea, îmbrăcînd această haină nouă, să înceapă o viață nouă...

E o copilărie desigur, dar e o copilărie în care ar voi să creadă.

Cine e omul acesta tînăr din oglindă, cu chipiul lăsat pe frunte, cu gîtul gol, cu haina de ?tofă aspră, închisă pînă sus? Nu cunosc. Mi se pare că l-am mai văzut pe undeva, dar nu-1 cunosc.

«Am făcut pînă astăzi, își spune Paul, atîtea prostii rezonabile, și toate au ieșit prost... Voi face în sfîrșit o prostie stupidă, o prostie complet lipsită de sens... Poate că aduce noroc.»

E încă intimidat de schiuri, pe care nu știe cum să le țină pe umeri, iar cele două bastoane, cu cercul lor de lemn și metal din vîrf, îl încurcă și mai rău. își amintește de la cinematograf curse vijelioase de schi, schiori zburînd într-un nor de zăpadă, și totul i se pare fantastic, irealizabil. îi e greu să înțeleagă cum aceste două lopeți mari, negre, cu legăturile lor de fier, cu complicatele lor catarame, șuruburi și arcuri, pot deveni pe zăpadă atît de repezi, atît de plutitoare. Ar voi să se poată privi în oglindă, instalat pe schiuri,

ca în plină cursă. Nora i-a arătat de cîteva ori cum se introduce bocănea în legătură, cum se fixează piciorul pe schi. Dacă ar încerca?

, Aliniază cele două schiuri pe covor, cu botul în sus, unul lîngă altul («perfect paralele și foarte apropiate», cum spunea Nora), și se căznește să potrivească arcul de oțel al legăturii pe tocul bocancii, exact în scobitura adîncă a tocului. Arcul e prea nou, și resortul funcționează greu. La piciorul drept a mers în cele din urmă, dar la cel stîng rezistă încă. în genunchi, cu chipiul dat de necaz pe spate, îndîrjit de rezistență, Paul se luptă cu acel arc prea scurt sau poate prea puțin flexibil.

în această luptă, îl surprinse soneria de la intrare. Cine putea fi? Desigur nu Nora. Se înțeleseseră că se vor întîlni la gară, un sfert de oră înainte de plecarea trenului. Atunci, cine?

Era furios că nu era lăsat în pace să-și fixeze bocănea stingă pe schi, era furios că era acum obligat s-o desfacă și pe cea dreaptă. Cu schiul în picior, nici n-ar fi putut încăpea în vestibul.

De afară se suna mereu.

— Viu îndată, așteptați că viu, striga Paul *și* mai îndîrjit, căci de astă dată, lucru mult mai grav, bocănea dreaptă refuza să iasă din legătură, iar arcul părea pentru veșnicie fixat pe toc.

«Ar fi comic să nu mai pot ieși de aici.» Se vedea prizonierul acelei lopeți de lemn, pe care era condamnat să o tragă după el și care — mai lungă de doi metri — îl împiedica să umble prin casă, căci s-ar fi lovit de scaune, de birou, de pereți. Nimeni nu-1 putea scăpa din încurcătură. «Poate Nora, dacă aș izbuti să mă tîrăsc pînă la telefon și să **o** chem.» Dar nici Nora, căci — își aduse aminte — cheia era In broască pe dinăuntru, și el nu-i putea deschide.

Soneria tăcea din cînd în cînd («Poate a plecat, poate s-a dus»), dar pe urmă reîncepea să sune cu **o** insistență de om hotărît să aștepte oricît.

în cele din urmă, Paul izbuti totuși să se elibereze, îi trecuse prin minte o idee salvatoare. Nu avea decît să desfacă șireturile bocancii și să-și scoată

piciorul din ea, lăsînd bocănea ataşată de schi. «Pe urmă o scot eu şi pe ea», îşi spuse fericit de simplicitatea soluţiei, pe care o găsise tocmai cînd situaţia i se părea mai comică şi mai fără speranţă.

Merse şchiopătînd spre vestibul, cu un picior încălţat şi cu celălalt numai în ciorap.

— Nu mai sunaţi, că viu.

Era un om de la o florărie, cu un buchet învelit în hîrtie albă, subţire.

— De la cine?

— Nu ştiu. O doamnă.

— Ai vreo scrisoare?

— Nu.

Aşteptă să rămînă singur, închise uşa, şi abia atunci desfăcu hîrtia. Erau două crengi de liliac alb. Se uită la ele, cu o lungă privire străină. De unde veneau? De ce veneau? Le ţinea în mînă cu un sentiment nedesluşit de întîrziere, de inutilitate. Poate că e o greşală... Poate că nu sînt pentru el...

Nu avea curajul să le mîngîie. Le simţea departe răsuflarea rece, fără putere. Flori de zăpadă. Totuşi, înclinarea lor pe creanga uşor îndoită sub greutatea buchetelor avea ceva robust şi delicat... Cunoştea această înclinare ca un obraz ce se apropie, ca o privire ce se întoarce puţin înapoi, peste umăr. Era gestul întrebător al lui Ann, era aşteptarea ei timidă în faţa unei prea lungi tăceri...

Lăsă florile să-i cadă din mînă, undeva, pe fotoliu sau pe divan, nici el nu ştia prea bine unde. Avea impresia că-i cereau un răspuns, şi nu ştia pe care să-1 dea.

Totul avea acum un gust de trezire amară din beţie. Camera era într-o dezordine tristă, de noapte pierdută. Ce sens aveau toate lucrurile acestea, trîntite pe unde se nimerea, dulapul deschis, rufele pregătite pentru împachetare, rucsacul aruncat într-un fotoliu?

Se împiedică de cele două schiuri, rămase pe jos, de-a curmezişul, în mijlocul odăii. îi era ruşine de îndîrjirea cu care, cinci minute înainte, se luptase cu ele să le monteze şi să le demonteze. Acum, erau acolo ca nişte jucării stricate... Cît de stupid, sau cit

de nenorocit trebuia să fie, pentru ca un moment măcar să se fi lăsat antrenat în această plecare absurdă...

Ann revenea. Florile trimise înainte întrebau, pentru ea, dacă poate reveni.

«Nu ştiu, Ann, nu ştiu. Cred că nu trebuie. Cred că e mai bine să nu vii.»

Spunea tare cuvinte de împotrivire, dar simţea că dincolo de voinţa lui ceva răspunsese pentru el şi acceptase.

Nu ştia. ce se va întîmpla mai departe şi nici nu încerca să facă*- presupuneri. Un lucru era limpede: Ann va veni.

Poate că în momentul acesta e jos în stradă şi îl aşteaptă. Poate că de la portiera micului ei automobil albastru se uită spre fereastra lui, ca să-1 vadă apărînd acolo. Poate că e de ajuns un semn, pentru ca în cîteva clipe ea să fie sus...

Vine atît de tîrziu, dar vine. Nu este în el nici un elan care s-o întîmpine, dar nu e nici o voinţă care s-o alunge.

Mai rămîne undeva, dincolo de toate amintirile, dincolo de toate evidenţele, mai rămîne gîndul copilăros, dar încă viu, că iubirea lui nu e pierdută, că o serie absurdă de coincidenţe şi erori i-a despărţit şi înşelat, dar că totul poate fi explicat, totul poate fi regăsit. Mai e încă timp, mai e încă timp...

Se ridică de la locul lui, ca să ridice florile căzute, şi abia atunci îşi dădu seama că merge şchiopătînd, cu piciorul stîng în bocancă şi cu cel drept desculţ. Chipiul, haina albastră de schior, pantalonii lungi, fixaţi jos pe gleznă cu o bandă de elastic, totul i se părea acum caraghios.

«Să terminăm cu deghizarea asta», îşi zise. Se întorcea spre hainele lui de oraş, spre viaţa lui dinainte. Jocul durase prea mult.

Tocmai voia să ridice schiurile de pe jos, ca să le ascundă în baie sau în cămară, cînd sună telefonul. Era Nora.

— Nu uita să iei un briceag. Ar fi de preferat cu burghiu. Pe munte, prinde bine. De termos n-ai ne-

voie. Am eu unul de un litru jumătate. Nu-ți încărca rucsacul cu lucruri inutile...

El încercă s-o întrerupă, ar fi vrut să-i spună: Nora, eu nu plec, eu nu pot să plec, dar ea continua să-i dea o mulțime de sfaturi.

— ...un pulover gros şi, dacă se poate, o vestă de lînă. Nimic de mîncare, înțelegi? Absolut nimic. Am tîrguit eu tot ce trebuie.

Şi pe urmă, fără tranziție, cu aceeaşi voce grăbită, care dădea instrucțiuni de plecare:

— Ți-am trimis două crengi de liliac. Cred că le-ai primit. Aş vrea să-ți fi făcut plăcere. Mi se părea, cînd ne-am oprit în Piața Senatului, în fața florăriei, mi se părea că te uiți la liliacul din vitrină cu nu ştiu ce zîmbet trist. Mă gîndeam să nu-ți spun că vine de la mine, dar pe urmă m-am răzgîndit. Nu vreau să-ți dau enigme de dezlegat înainte de plecare.

închise telefonul, făcîndu-1 atent că trenul pleacă exact la 12 şi 10.

Paul rămase dezorientat, ameţit. Pentru a doua oară, ar fi vrut s-o întrebe: ce cauți dumneata? ce vrei dumneata?

Prin ce instinct, sau prin ce întîmplare, femeia aceasta, pe care o cunoaşte de 24 de ceasuri, intra în viața lui, prin porțile cele mai secrete? Prin ce repetate coincidențe se substituie iubitei pierdute tocmai acolo unde un moment el poate spera că o regăseşte?

îşi luă capul în mîini şi rămase multă vreme fără gînduri.

VII

— Luăm bilete pentru Braşov, îi strigă Nora de departe cînd îl văzu coborînd din maşină.

Un hamal se oprise să-i ia schiurile din mînă, şi el era gata să i le dea, cînd Nora se apropie de el.

— Asta nu. Schiurile le duci singur pe umeri. Cine crezi că o să ți le poarte pe munte?

îl ajută să-şi fixeze rucsacul şi îi arătă cum să poarte schiurile pe un umăr şi bastoanele pe celălalt, cu vîrfurile încrucişate la spate.

— Luăm bilete pentru Braşov, dar nimic nu ne opreşte să rămînem la Predeal sau să mergem, dacă vrei, mai departe, spre Făgăraş sau Bihor. E mai bine să nu hotărîm dinainte. Vom vedea pe drum.

El o asculta fără împotrivire, dar şi fără aprobare. «Nici nu mi-a spus bună seara», se gîndi Nora. Era însă hotarîtă să nu țină seama de toanele lui.

— Sacul trebuie să cadă drept sub omoplat, nu să atîrne pe şolduri.

Cum îi potrivea curelele rucsacului pe umeri, îi întîlni, fără să vrea, privirea rece, aproape ostilă, cu care se supunea sfaturilor ei.

«Ce privire de elev îndărătnic!» îşi zise Nora. Cunoştea din clasele de băieți această privire de rezistență, care se ridica uneori din bănci, spre ea, ca o sfidare. «Să avem răbdare», îi şoptea vocea ei de profesoară. «Vom îndupleca această frunte de

rebel.» Şi se simţi pentru prima oară sigură de ea lîngă acest bărbat tăcut.

Peroanele vu.au de lume. Glasuri tinere de studenţi şi soldaţi, care plecau în provincie, dădeau întregii gări un sunet de vacanţă. Grupuri de schiori se grăbeau spre peronul trenului de Braşov. Bocanci grei sunau pe piatră, cu o bătaie regulată de marş. Printre călători grăbiţi, printre vagonete cu bagaje, schiurile se depărtau legănîndu-se ca nişte catarge.

La celălalt capăt al peronului, lîngă locomotivă, erau două vagoane de clasa treia, rezervate pentru schiori. «Nu e loc pentru civili», îi spunea de pe scară un băiat în tunică albastră unui domn cu palton şi pălărie, care încerca să se urce. Paul auzi vorba, în tăcere, şi zîmbi. Avea dreptate băiatul: cele două vagoane semănau într-adevăr cu un tren militar. Fete şi băieţi îmbrăcaţi în aceleaşi haine, ca într-o uniformă, păreau o trupă tînără care pleca în manevre.

Pe scara ultimului vagon, o fată se oprise să-şi aprindă o ţigară. Pentru prima oară, gestul i se părea lui Paul lipsit de feminitate. Era un gest scurt, grăbit, soldăţesc.

— Ne dai voie să trecem, camarade?

Fata ridică surprinsă capul spre el şi-1 privi la lumina chibritului, pe care-1 ţinea încă aprins în mînă. Apoi izbucniră amîndoi în rîs. Nora, rămasă puţin în urmă, surîdea de această primă victorie: îl auzea în sfîrşit rîzînd.

Era un tren personal de noapte, semănînd mai mult cu un convoi decît cu un tren. Avea zeci de vagoane, care se auzeau tamponîndu-se unul de altul, pînă departe, spre vagoanele din urmă, pierdute în întuneric, cînd trenul se oprea în cine ştie ce gară fără nume, ca în plin cîmp.

«Unde mergem? Cînd o să ajungem?» Era mulţumit că nu ştie.

Sta singur ia fereastră, cu ochii închişi, lăsîndu-se purtat de zgomotul roţilor, pe care-1 simţea trecînd

prin el ca o lovitură regulată de puls. Era asurzitor şi calmant. Uneori încerca să distingă din acest vacarm o singură lovitură şi s-o urmărească cum se transmite prin tamponare de la vagon la vagon, ca un val ce se depărtează.

Deodată, fără tranziţie de gînduri, se văzu la Bucureşti, la un colţ de stradă, spunîndu-şi că e tîrziu şi că e timpul să se întoarcă acasă. Se zbătu ca din somn, cu o senzaţie ascuţită de durere (nu! nu! nu!), şi deschise ochii:'prin geamul pe jumătate îngheţat se zărea cîmpul de iarnă şi cîteva rare umbre albastre, pomi sau case, topindu-se fumurii în noapte.

«Aşadar am plecat... aşadar am plecat», îşi spuse în gînd de cîteva ori, urmărind cu privirea în întuneric un punct fix, în care i se părea că mai poate desluşi ceva din cîte rămîneau în urmă.

Nu cunoştea pe nimeni în vagonul acela de schiori, dar avea impresia că-i poate tutui pe toţi. Vorbeau tare, se strigau pe nume, îşi desfăceau mereu rucsacurile, pentru ca să-şi arate unul altuia felurite ustensile şi provizii.

«Aveţi piei de focă?», îl întrebă cineva de lîngă el, mîngîind talpa lucioasă a schiurilor noi. Paul nu ştia ce să răspundă şi aruncă o privire încurcată spre Nora. Răspunse ea în locul lui, explicînd că nu are prea mare încredere în pieile de focă şi că preferă pentru urcuş o ceară aspră. Se încinse o întreagă dezbatere teoretică despre urcuş, la care luau parte toţi vecinii din apropiere, apărînd cu aprindere opinii diferite.

— E o erezie, da, da, o erezie, striga apărătorul pieilor de focă.

— Să vedeţi ce spune Dumeny, îl susţinea cu şi mai multă îndîrjire un băiat foarte tînăr, probabil elev de liceu sau student în anul întîi, şi, scotocind prin rucsac, scoase de acolo o carte, pe care o răsfoi nervos, pînă ce găsi pagina invocată.

«II n'y a rlen qui puisse rernplacer, dans une ascension difficile, Vusage des peaux de phoque.

Uincommodite apparente du procede est largement rachetee par Vassurance et la stabilite acquises.»[1]

Nora ascultă cu surîsul ei răbdător lectura întregii pagini. Singură în acel grup de schiori pasionați, își păstra liniștea și vorbea măsurat, fără agitație.

«E într-adevăr o profesoară», gîndi Paul privind-o. Tot ce spunea era limpede, întrebările le punea clar, privind în ochi pe cel căruia i se adresa. Vorbea fără grabă despre lucruri pe care le cunoștea bine.

Paul se gîndi la noaptea lor trecută. «Pe fata asta am avut-o goală în brațele mele.» li era totuși cu neputință să-și aducă aminte de trupul ei. Totul părea să se fi petrecut cîndva, demult, cu ani în urmă. Se uită atent la buzele ei, pe care le sărutase, și căută în amintire gustul lor uitat.

Nimic nu trăda în ea o amantă. Vorbea mai departe, calmă, cu ceva protector în marea ei liniște, cu o atenție egală pentru fiecare cuvînt.

«Ar putea fi un camarad», își zise Paul, uitîndu-se la tunica ei bine închisă, la bocancii grei din picioare.

îi părea rău de tot ce se întîmplase. Ar fi vrut să poată șterge dintre ei inutila noapte de dragoste, care îi apropiase, dar care îi și despărțea.

Nora îl privea dormind. Se prefăcuse multă vreme că citește, dar acum, cînd se știa în sfîrșit apărată de somnul lui, își ridicase ochii din carte și îl privea.

Trecuseră de Cîmpina, poate chiar de Comarnic. Nu mai ardeau în vagon decît luminile albastre de noapte. Toată lumea părea că doarme, cu o singură răsuflare regulată. Uneori, de la un vagon din urmă, venea un sunet de harmonică, repede acoperit de zgomotul roților. Nora îl aștepta să revină. «Mai e cineva care

i «/nfr-o ***ascensiune anevoioasă nimic n-ar putea înlocui folosirea pieilor de focă.***

Aparenta incomoditate a procedeului este din plin compensată de siguranța și stabilitatea dobîndite» (fr.).

veghează în trenul ăsta...» Se simțea în veghea ei ea într-un adăpost.

Paul adormise cu capul lăsat ușor pe spate și rezemat cu tîmpla de fereastră. «Cît e de tînăr și cît pare de obosit!», își zice Nora. Sub pleoapele închise, îi simte încă acea privire cețoasă din noaptea trecută. Numai zîmbetul amar s-a șters de pe buze, aproape fără urmă. îi place să privească această gură împăcată, care nu o poate nici mîngîia, nici răni.

«Tu ești făcutățsă fii infirmieră de noapte», spunea Grig. Nora își aduce aminte de acest cuvînt, care, probabil, trebuia să fie o jignire. «Bietul Grig! Niciodată n-a știut cum să mă jignească.» Adevărul e că Grig nu suferise niciodată obișnuința ei de a-l privi în somn. Se trezea în mijlocul nopții, sub privirea ei atentă, sub ochii ei deschiși mari, fixați asupra lui, și o întreba răstit: «Ce vrei?» Ea răspundea mereu la fel: «Nimic. Vreau să dormi.»

Poate că la fel i-ar răspunde și bărbatului care doarme acum în fața ei și pe care îl privește de atîta timp. «Vreau să dormi. Vreau să uiți. Vreau să dormi.»

La Predeal, cele două vagoane de schiori se goliră pe jumătate. Nora se întrebă dacă n-ar trebui să coboare și ei. Puteau găsi locuri în tabără la Onef sau să meargă mai departe, cu sania, pînă la Timiș, unde erau atîtea pensiuni deschise. Dar în tabără se temea că el va fi stingherit, iar la Timiș era prea scump. își numără în gînd banii și își aduse aminte că îi datorează lui Paul 282 de lei, pentru biletul ei de tren. «Va trebui să avem socoteli clare.»

în gară, placarde și afișe colorate anunțau pentru zilele de Crăciun concursuri de viteză, slalom și sărituri. Nora văzu în locul acestui Predeal din zori, pustiu, cu străzile goale, încremenit în zăpadă, Predealul monden din zilele de campionat, plin de automobile, de toalete și de cunoscuți, Predealul care începea să semene cu un cazinou, cu un dancing, cu o sală de recepție.

De la fereastra vagonului, își roti privirea înapoi spre creasta Omului, pierdută în nori, ca într-o

imensă avalanşă de zăpadă, şi căută prin neguri punctul depărtat unde ştia că trebuie să fie cabana.

Acolo ar fi vrut să urce sau poate în partea cealaltă, mai jos, spre Ialomicioara, spre Bolboci. Dar pe oriunde ar fi pornit, prin Buşteni sau prin Sinaia, drumul ar fi trebuit făcut în grup mare şi cu echipament serios. Se uită zîmbind la schiurile lui Paul, noi, cu lacul intact, cu legăturile de oţel strălucitor, fără nici o zgîrietură, fără nici o pată de rugină. Ce ar fi făcut cu ele pe Piatra Arsă?

între timp, trenul pornise mai departe. Cîţiva schiori se pregăteau să coboare la Timişul-de-Jos. «Urcaţi pe Piatra Mare?», îi întrebă Nora.' Cunoştea drumul şi, din cîte ţinea minte, era foarte uşor! îl făcuse în 1929, în vară, după ultimul ei examen de facultate, şi dormise acolo într-un fel de şură de lemn, cu zeci de paturi, aliniate pe două etaje.

— E o cabană nouă acum, îi spuse cineva.

— Dar nu cred să fie teren de schi, observă Nora. Piatra Mare e mai mult un munte de vară. Aş vrea un loc mai larg, mai deschis.

«Şi mai depărtat», adăugă în gînd.

începea să se lumineze de zi şi ar fi vrut ca ziua aceasta care începea să-i găsească departe, cît mai departe.

Ferestrele deveneau albastre, fumurii. Ieşeau din noapte ca dintr-un lung tunel.

VIII

Urcaseră pînă la Poiana Braşovului cu «şenila», un camion cu roţile frînate de lanţuri, ca să nu se împotmolească în zăpadă.

— Cred că Poiana e locul cel mai nimerit, spunea Nora. Ar fi trebuit să mă gîndesc la asta dinprimul moment. E deschisă, e largă, are pante dulci. N-ai fost niciodată? Nu cunoşti regiunea Braşovului?

— Ba da, răspunse Paul, dar numai spre cele şapte sate. Am petrecut acolo o vacanţă, mai demult. La Cernatu, la Satu-Lung...

Şi tăcu deodată, cu o privire vagă, care arăta dincolo de păduri ceva nesigur, ca o direcţie pierdută. Ar fi vrut să ridice din umeri cu mişcarea lui obişnuită de nepăsare şi de silă, dar raniţa din spate îl opri, cu greutatea ei, să-şi termine gestul.

— Vezi ce bun e sacul ăsta? spuse Nora. Poartă-1 zece zile în spinare, şi te vei dezobişnui de gesturile tale blazate.

Abia după ce vorbi îşi dădu seama că l-a tutuit. («Aseară, la plecare, îi spuneam încă dumneata.») Era ca şi cum noaptea din tren ar fi făcut din el o cunoştinţă mai veche, noaptea aceea în care totuşi nu-1 auzise spunîndu-i nici două fraze încheiate. Tăcu jenată de această familiaritate, care i se părea că bruschează lucrurile. Se uită la ceas şi făcu repede o socoteală: «îl cunosc de treizeci şi şapte de

ore». Era singură cu el în acest camion deschis, care îi ducea prin pădurea de dimineață, era singură cu el, şi nici măcar nu ştia dacă are dreptul să se rezeme de brațul lui.

— într-adevăr, cred că Poiana e o bună alegere. O să vezi. Sper să putem face din dumneata un senior.

îşi repetă în gînd fraza rostită şi se felicită pentru soluția găsită. «Să putem face» era intenționat ceremonios, aşa încît «dumneata» devenea oarecum glumeț.

— Da, îți promit că cel mult în trei zile vom coborî pe schiuri pînă la Rîşnov. E un drum regulat, fără ocoluri multe, aproape drept.

încerca să deştepte în el ambiții sportive, un gust de întrecere, oarecare îndîrjire. «E destul de copil pentru asta», se gîndea Nora privindu-1.

Nu era nici o cameră liberă la hotelul Săsesc.

«încercați la Turcu, încercați la Cercetaşi, dar nu cred. Toată Poiana e plină, de cînd cu zăpezile astea mari.»

— Rămîi aici, Paul. Mă duc să caut. Trebuie să găsim ceva.

îşi puse schiurile, le bătu de cîteva ori cu botul de pămînt şi porni cu paşi lungi, împinsă de cele două bastoane, pe care le înfigea în zăpadă, cu o mişcare regulată de vîsle. Din cauza gerului din zori, zăpada avea o crustă subțire de gheață, şi schiurile alunecau fără moliciune, cu un sunet aspru, lăsînd în urma lor o pulbere de sticlă.

La cabanele mari nu era într-adevăr de găsit nici un loc, iar vilele mici nu se treziseră încă din somn. Nora bătu totuşi la ferestrele lor oblonite, dar voci somnoroase îi spuneau să-şi vadă de drum.

— Geaba vă osteniți, domnişoară, îi zise dintr-o curte un om care făcea cu lopata drum prin zăpadă. Geaba vă osteniți. Noi am culcat oaspeți şi în garaj.

Se întoarse necăjită la hotelul Saşilor, neştiind ce să facă. înapoi, pe Valea Prahovei, nu mai spera să găsească locuri libere, dacă aici la Poiana, unde se

ajungea mai greu, era atîta lume. Singurul lucru de **făcTit** era, poate, să coboare la Braşov şi să ia de acolo un tren spre Făgăraş. La Bîlea, la Muntele Mic, era mai probabil să găsească adăpost, dar nu cunoştea regiunea şi nu ştia cît timp le trebuia pînă acolo. Pe schiuri, în jumătate oră, ar fi fost desigur jos, la Braşov, dar pînă să poată face un astfel de drum, i ar fi trebuit lui Paul cel puțin o săptămînă de exerciții.*. Nu-şi pune cineva schiurile pentru prima dată în picioare ca să facă o cursă de şase kilometri. Cît despre şenilă, viitoarea cursă de întoarcere era abia la amiază şi riscau astfel să-i prindă din nou noaptea în tren. «Nu ştiu dacă are să reziste», îşi zise Nora, gîndindu-se la lipsa lui de convingere.

îl găsi la Saşi, în sala de mese, în fața unui afiş bătut în perete. «Biserica Neagră. 23 decembrie 1934. Ora 8 1/2 seara. Concert religios. *Oratoriu de Crăciun* de J.S. Bach.»

Se întoarse spre ea, cu o sclipire de curiozitate, arătîndu-i afişul.

—• Interesant, nu?

— Nu. Absolut de loc interesant. N-am venit aici ca să ascultăm oratorii. Aici nu există decît un singur lucru interesant.

Şi îi arătă prin fereastră zăpada, brazii, cabanele cu glugi albe.

— Eşti severă.

— Sînt severă, pentru că am mari răspunderi.

Ar fi trebuit poate să spună ultimele cuvinte glumind, dar uitîndu-se bine în ochii lui, în acei ochi trişti, se gîndi că într-adevăr îşi luase o mare răspundere. «Omul ăsta, dacă rămîne singur, fuge.» N-ar fi putut spune exact de ce, dar simțea că această «fugă» putea fi pentru el un dezastru, de la care trebuia neapărat oprit.

— Eşti în **stare** de o mare vitejie, Paul?

— Una mare de tot?

— Nu. Potrivită.

— Să încercăm...

— Trebuie să plecăm din Poiana. Nu e de găsit nici o cameră. M-am gîndit o clipă să mergem mai

departe spre Făgăraş, dar mi se pare că e mai simplu să rămînem tot pe aici. Cunoşti Postăvarul?

— Unde e?

— Acolo.

Îi arăta cu mîna o perdea de nori, ce cădea pînă jos, la liziera pădurii din faţă, acoperind cu totul orizontul.

— Înalt?

— Cam o mie opt sute de metri. Aici sîntem la o mie. Vara, e un drum de trei ore. Să zicem că-l vom face în patru. De altfel, nici nu urcăm pînă în vîrf. Sînt două cabane mari, în drum. Cînd nu sînt nori, se văd foarte bine de aici.

— Dar bine, Nora, tu eşti o fată care la Bucureşti cazi din tramvai, şi aici vrei să treci Carpaţii? Nu crezi că e prea greu? Nu crezi că e prea mult pentru genunchii ăştia, pe care ieri îi pansai cu tinctură de iod?...

Se opri un moment pe gînduri.

— La drept vorbind, cînd a fost? Ieri sau alaltăieri?

Nora îl luă de braţ, chemîndu-l la drum.

— Lasă socotelile. O să le facem altă dată. N-a fost nici ieri, nici alaltăieri. A fost acum o lună, acum un an, acum mulţi ani...

Din prag se mai uitară încă o dată spre acea pînză de nori, sub care se ascundea Postăvarul.

— Nu l-am mai văzut de o săptămînă, le spuse portarul. De cînd cu zăpezile astea, am şi uitat cum arată la faţă. Parcă a pierit de tot.

Drumul era marcat cu dreptunghiuri colorate — o dungă roşie şi două albe—ca nişte mici drapele vopsite pe copaci şi pietre. Se vedeau în pădure, la cotituri, ca o fluturare de batistă. Era ca şi cum un tovarăş de drum ar fi mers înaintea lor, oprindu-se uneori, ca să-i aştepte din urmă şi să le arate calea: pe aici... pe aici...

Mergeau cu schiurile pe umeri, încrucişate la spate ca să-şi ţină echilibrul. Uneori, botul schiului lovea o creangă de brad şi o scutura de zăpadă, cu un foşnet subţire, metalic, pulverizat, de parcă s-ar fi auzit sunînd în parte toate cristalele zăpezii. Erau brazi imenşi, troieniţi, cu crengile slab înclinate sub povara zăpezii, ca nişte aripi grele, într-un zbor înalt. Cîte unul, singuratec, se înălţa pe o stîncă, ieşit din rînduri, dar trunchiul robust avea, în haina lui albă, o neaşteptată delicateţă de tulpină. Sub zăpadă, pădurea era fără sălbăticie. Totul părea fastuos, puţin decorativ, ca într-un imens parc pavoazat.

Nora se întoarse spre Paul, care se oprise la o cotitură de drum, privind lung în jurul lui.

— E frumos?

— E prea frumos. Puţin prea frumos. Parcă a fost făcut într-adins, pregătit dinainte; brazii sînt prea mulţi, zăpada prea mare... Şi tăcerea, tăcerea asta colosală...

Ascultară amîndoi, încercînd să prindă de departe, de cît de departe, un sunet, un trosnet, un pas... dar nimic nu trecea prin vasta încremenire.

— Nu-mi vine să cred că e adevărat. Parcă am fi într-o fotografie, într-un afiş. Parcă am fi în vitrina de ieri, cu zăpadă artificială...

Nora îşi aduse aminte de schiorul bine echipat, care zîmbea aseară trecătorilor, din vitrină. Cu costumul lui nou, cu eşarfa albastră la gît, cu schiurile pe umeri, Paul începea într-adevăr să semene cu un afiş de schi. «Şi nu-i lipseşte nici zîmbetul.»

Trecuse de amiază, şi cabana nu se vedea. «Ar fi trebuit să fim de mult acolo», gîndea Nora. Îşi simţea bocancii grei în picioare şi avea impresia că întreaga lor greutate apasă pe glezne. Deşteptat dintr-o durere uitată, genunchiul stîng începea să doară.

— Crezi că sîntem pe drumul bun? întrebă Paul.

— Toate drumurile sînt bune aici, răspunse ea vag.

Nu era îngrijorată, dar îşi dădea seama că se abătuseră din drum. Ştia bine că nu se poate rătăci pe muntele acela cu drumuri simple şi îşi spunea că, pe oriunde ar merge, vor ajunge totuşi la cabană. «Totul e să urcăm, să urcăm mereu.» Nu mai întîlni-

seră de cîţăva vreme nici un semn. Micile drapele albe-roşii se făcuseră tot mai rare, şi acum pieriseră de tot.

— Poate le-a acoperit zăpada.

— Da, poate...

Lumina scăzuse. Zăpada era acum fără strălucire, mai mult cenuşie decît albă.

— E totuşi prea devreme ca să însereze, spuse Nora.

Era o lumină grea, care se depunea pe lucruri, ca o pojghiţă de metal. Brazii se stingeau într-o umbră plumburie, care cădea fără plutire.

— Auzi?

Paul o oprise din mers, punîndu-i o mînă pe umăr. De undeva, de sus, venea un foşnet metalic, un freamăt de arme, o fîlfîire grăbită de aripi metalice. Păsări mari nevăzute sau păduri urnite din loc coborau lovindu-şi aripile, crengile.

— S-ar putea să fie o avalanşă?

— Exclus, zise Nora.

Era palidă şi asculta cu încordare. Simţea mîna lui Paul pe umărul ei drept. «Numai de n-ar lua-o.»

Lumina căzu cu încă o treaptă. Era aproape întuneric, şi totuşi lucrurile se vedeau cu o absurdă precizie. Brazi de piatră încremeneau în jur, ca într-o grotă. Un moment, totul păru oprit în loc, desprins din timp, trecut în altă lume...

— în altă planetă, şopti Paul.

O strînse pe Nora lîngă el.

— Ţi-e frică, Nora?

— Nu. Cred că nu. Mi-e frig. Şi aş vrea să ajungem.

Vocea lui era joasă, gravă, intensă. O simţea caldă .pe obraz.

— Unde să ajungem? Nu vrei să rămînein aici? Să nu mai plecăm niciodată, să nu mai ajungem niciodată? Să ne oprim... Să ne oprim...

Nora întoarse înfiorată capul spre el. Era ceva şuierat, surd şi totuşi cald în glasul lui. «Omul ăsta vrea să moară», avu timpul să-şi spună, şi pe urmă o cuprinse o bruscă linişte, ca şi cum într-o singură clipă ar fi simţit, pînă în adîncime, gîndul lui întreg. Se strînse lîngă el şi închise ochii, cu o senzaţie de înec.

Undeva deasupra, în văzduh, valuri imense se loveau, şi zgomotul lor străbătea pînă jos, ca într-un fund de mare. Aburi reci, umezi, ceţoşi, treceau vîjîind printre brazi şi, sub bătaia lor, ramurile nemişcate sunau cu un zăngănit de arme.

— Coboară norii de sus dinspre vîrf, şopti Nora.

Simţea pe buze, pe pleoape, zăpada, care trecea ca un fum. ,

Paul o zgudui de umeri, şi ea deschise cu greu ochii. Fără nici un cuvînt, el îi arăta cu mîna, la o depărtare de cîţiva paşi, un lucru pe care ea abia îl desluşea, ca prin somn: pe o scoarţă de brad, dreptunghiul alb-roşu-alb.

Cabana S.K.V. fumega încă printre brazi, ca pe urma unui incendiu abia stins. Norii curgeau ca o lavă uşoară, jos spre Poiana. Aburi răzleţi rămăseseră în urmă agăţaţi de stînci, de copaci... Nora şi Paul ieşeau din nori, ca dintr-o altă iarnă. Dinspre cabană, se auzeau voci, un clopot de cai, un zgomot de ferăstrău. Cineva strigă de la o fereastră: Gertrude! Gertrude!

Nora se gîndi la ceaiul cald care o aştepta sus şi căută în rucsac, cu gîndul, sticla cu rom franţuzesc, cumpărată înainte de plecare. Era o aromă grea, ameţitoare. «Am să dorm... am să dorm...»

— Bucuroşi de oaspeţi?

— Bucuroşi, numai că n-avem unde.

Nora se uită lung, fără nici o vorbă, spre omul care le vorbise. Era un sas roşcat, cu o barbă mică, ascuţită, puţin drăcească, şi cu o privire rece, fără duşmănie, dar şi fără bunătate. Părea aspru, poate şi din cauza accentului cu care vorbea, corect romîneşte, apăsînd însă scurt pe prima silabă.

— Sînt toate camerele ocupate. Nu e nici un pat liber. încercaţi dumneavoastră sus, la Turing. Acolo poate găsiţi.

Avea doi ochi mici, verzi, ca două alice de sticlă, sub sprîncenele stufoase, albite. Nora îl privea cu atenţie, spunîndu-şi: «Ce ochi de viezure!» Se gîndi la

viezurele împăiat pe care-l găsise intr-o zi pe catedra, uitat acolo din ora de ştiinţe naturale. Ar fi vrut să-i spună omului din prag: «Noi ne cunoaştem, ne-am mai văzut», dar simţi dintr-o dată pe umeri întreaga apăsare a rucsacului, ca o durere trezită din somn. Hainele erau grele, ude. Bocancii îi simţea de fier.

— Eu mai departe nu merg. Să intrăm... să ne odihnim...

Era o sufragerie mare, cu mese de lemn, cu ferestre multe, cu o imensă sobă de zid, în jurul căreia săsoaice fără vîrstă, înalte, blonde, poate tinere, croşetau. La o masă se juca şah, la alta — cărţi. Dintr-o odaie alăturată se auzea un joc de ping-pong. De sus, de la etaj, cineva striga în răstimpuri acelaşi nume care nu răspundea: Gertrude, Gertrude. Lîngă fereastră, cîţiva băieţi tineri îşi ungeau schiurile cu ceară, ca pe nişte arme. Afară, pe săli, se auzeau bocanci grei suind sau coborînd o scară. Uşa se deschidea din cînd în cînd, şi la apariţia noului-venit hohote de rîs si strigăte familiare (Hans! Willyl Otto!) îl întîmpinau.

Intrarea Norei şi a lui Paul fu primită cu un moment de tăcere, după care larma din sufragerie continuă netulburată şi fără să ţină seama de ei. Pe perete, o pendulă mică de lemn arăta ora cinci.

Nora se gîndi un moment, ca să-şi amintească: ce fel de cinci? sîntem dimineaţa? sîntem seara?

Nu-i venea să creadă că rătăciseră atîtea ore în pădurea cu nori.

Cineva le aduse căni mari, albe, cu ceai.

— Ştii, Paul, ar trebui să ne grăbim. Să nu ne apuce noaptea pe drum.

îi arătă o hartă bătută în perete: drumul de la Poiana pînă sus era desenat cu o linie groasă albastră, şerpuită ca un fluviu.

— Vezi? sîntem la 1.510. Cabana Turingului este la 1.700. Ce a fost greu a trecut.

Paul se uită fără curiozitate la acea hartă, pe care n-o,înţelegea prea bine.

— Mie mi-e totuna. Merg unde vrei, merg cît vrei...

Nora îl privi pe furiş, peste ceaşca de ceai. Avea pe frunte uşoare riduri, pe care zăpada le săpase mai adînc. Mănuşile de schi, puse pe masă, păreau două mari labe de urs. Era în ochii lui ceva liniştit, împăcat, ca într-un vis. I se păru că-l aude din nou şoptind: «Să nu mai plecăm niciodată... să nu mai ajungem niciodată...»

Se întunecase de-a binelea cînd ajunseră la cabana Turing-Clubului. Ultima parte a drumului o făcuseră cu lămpile,de<. buzunar aprinse, orientîndu-se mai mult după strigătele ce se auzeau dinspre vîrful muntelui decît după semnele de pe copaci, care nu se mai vedeau de loc în întuneric.

Locuri libere nu erau decît în dormitorul comun.

— Dacă staţi mai mult, după sărbători poate să vă dăm o cameră cu două paturi, le spuse omul care-i conducea. Mergeau după el, resemnaţi, în tăcere.

«Dormitorul» era o lungă magazie de bîrne. în mijlocul încăperii ardea o lampă cu carbid.

— Foc nu se face? întrebă Nora cu indiferenţă.

— Aicia nu. Dacă vreţi să vă-ncălziţi, veniţi sus, în sala mare. Tot acolo se serveşte masa. O să auziţi clopotul, cînd sună.

Paturile erau aliniate pe două rînduri, ca într-un dormitor de cazarmă. Pături aspre, reci acopereau un aşternut de pînză zgrunţuroasă, cenuşie.

Nora îşi scoase sacul din spinare şi îl puse jos, lîngă patul ei.

— Patul numărul 16, spuse ea, citind o cifră vopsită pe perete. La 15 se culcase Paul, îmbrăcat, cu rucsacul la căpătîi în loc de pernă.

— Vrei să te speli?

— Nu.

— Vrei să mănînci?

— Nu.

— Eşti supărat?

— Sînt fericit.

«E nedrept», îşi spuse în gînd. «Poate vrea să mă vadă plîngînd. Poate vrea să se răzbune.»

Ca şi cum i-ar fi ghicit gîndul, el o apucă de mînă şi o trase spre el.

— Nu glumesc, Nora. Sînt într-adevăr fericit. Totdeauna am aşteptat patul ăsta, oboseala asta, noaptea asta. Aş vrea să fie o noapte lungă. Promite-mi că va fi o noapte foarte lungă.

Vorbea încet, rar, cu ochii deschişi. Nora îl mîngîie pe frunte.

— Paul, cred că ai febră.

Se duse spre patul ei să caute în rucsac tubul cu aspirine, dar pe urmă se răzgîndi. «Mai bine-l las să doarmă. E obosit.»

Era în tot dormitorul un miros de bocanci uzi, de paie umede, de lemn putrezit, dar peste toate acestea — ca o voce groasă, acoperindu-le pe toate celelalte — un miros pătrunzător de carbid ars.

— Lampa asta nu se poate stinge? întrebă fără să ştie pe cine.

O voce din fund îi răspunse mormăind:

— Se stinge la ora 11.

«Ora 11, ora 11.» Nora repetă cuvintele în gînd şi nu le găsi nici un înţeles. I se părea că noaptea aceea nu avea ore şi că niciodată acele ochiuri de geam îngheţat nu se vor lumina de zi.

Cineva trecu pe lîngă ei şi plimbă peste paturile lor o lampă cu baterie, pe care o stinse imediat.

— Lume nouă, lume nouă.

Din cînd în cînd, se deschidea uşa de la intrare şi o altă umbră intra sau ieşea. «Umbre, numai umbre», spuse Nora. Nu reuşea să distingă nici o figură. Pînă şi vocile aveau ceva nedistinct, monoton, parcă ar fi fost o singură voce, vorbind de la depărtări diferite.

«Poate am dormit», se gîndi ea. în orice caz, cîtva timp nu mai simţise mirosul de carbid, şi acum îl simte din nou. Lampa se clatină încet, cu o mişcare slabă de pendulă. încă nu e ora 11, de vreme ce e tot aprinsă. Vocile de adineauri au tăcut. «S-or fi dus la masă sau or fi adormit.»

Se înăbuşea. Simţea carbidul ca un praf acru, pînă în fundul gîtlejului. Totul mirosea a carbid: pătura, perna, hainele, îşi pusese batista pe gură, ca un tampon, dar mirosul trecea prin pînză, ca un fum umed, acru.

Se ridică de la locul ei, ameţită, şi merse clătinîndu-se printre paturi. îşi auzea bocancii tropăind pe podea şi îşi spunea: «Ar trebui să nu fac atîta zgomot», dar fiecare pas era o cădere, pe care nu o putea opri. Lîngă uşă, îşi căută mai mult bîjbîind schiurile şi bastoanele. *

Afară rămase cîteva clipe în prag, fără nici un gînd. Simţea pe frunte, pe tîmple, aerul de noapte ca o zăpadă uşoară.

îşi puse schiurile şi porni încet, neştiind bine încotro. Din cabana mare se auzeau voci, zgomot de pahare, rîsete. Trecu pe sub ferestrele luminate, şi pe urmă întoarse spre dreapta, printre brazi. Clinele cabanei se feri din calea ei, mîrîind, gata să latre. îl mîngîie în trecere pe blana lui ciobănească, pe urechile lui mari.

Toate se depărtau ca printr-o pînză de somn — voci şi lumini.

Schiurile alunecau greu, cu un foşnet de frunze uscate. Nora simţea rezistenţa zăpezii în genunchi, ca o frînă. Nu-şi dădea seama de cît timp mergea. Pe tîmpla dreaptă avea o zgîrietură, care sîngera. «M-am lovit, probabil. Dar cînd? Dar unde?»

Lampa cu baterie era aprinsă şi aplicată, în stînga, pe buzunarul de sus al tunicii, ca un far. «Pe inimă», gîndi Nora. Nu ţinea minte nici cînd a aprins-o, nici cînd a fixat-o de nasturele buzunarului. îi urmărea pata albă de lumină pe zăpadă, pe copaci. I se părea că e o mică vietate, care aleargă înaintea ei şi o cheamă. Avea sărituri de veveriţă. «O veveriţă albă.»

La cotituri, muchia schiului zgîria zăpada îngheţată, ca un vîrf de briceag. Era un zgomot ascuţit, ca un ţipăt scurt. «Ar trebui să mă opresc. Ar trebui să ştiu unde merg.» Nu ştia unde merge; ştia numai că nu vrea să se întoarcă. în urma ei simţea încă acea oribilă lampă de carbid legănîndu-se şi aşteptînd o «oră 11», care nu va veni niciodată.

Se opri şi încerca să-şi adune gîndurile. Trebuia s& fie pe versantul celălalt al muntelui un drum care să coboare spre Timiş. «La ora asta, Nora? Eşti nebună?»

îşi amintea, parcă, să fi văzut undeva pe o hartă sau pe o tablă indicatoare un drum marcat cu romburi galbene şi albastre. întoarse lanterna spre bradul lîngă care se afla şi îl lumină de jos în sus. Nici un semn, nici unul... «Poate că dorm, îşi zise Nora. Poate că semnul ăsta pe care-1 caut, îl caut în vis.» Simţea totuşi, sub degetele ei îngheţate, scoarţa aspră a copacului. Avea impresia că e la marginea unui vis, din care se zbătea să iasă.

Pe urmă se pomeni din nou alunecînd pe schiuri — şi nu-şi dădea seama dacă alunecarea aceasta o întoarce în somn, sau o readuce la trezie. Pata albă de lumină alerga înaintea ei mai repede decît înainte, mereu mai repede. Schiurile pierduseră brusc din greutate şi pluteau fără zgomot, fără obstacol. «Ar trebui să frînez», gîndea ea, dar genunchii n-o ascultau. Era pe o pantă deschisă care cobora spre cîteva umbre de brazi, abia desluşite în întuneric. «Dacă nu opresc, sînt pierdută», îşi spunea Nora, dar i se părea că e vocea unei alte Nore, rămasă în afară de vis şi privind de acolo, ca prin fereastră, lucruri pe care nu le înţelegea. încercă să se smucească spre dreapta cu o mişcare de răsucire, care rămase însă fără răspuns: umerii, genunchii erau ca nişte clape fără sunet. Schiurile, cu boturile apropiate, alergau după pata albă de lumină, într-o viteză care le ridica uşor deasupra zăpezii. Nora închise ochii şi se aruncă înainte cu braţele deschise, cu capul în zăpadă. Avea impresia că în ultimul moment cineva o împinsese din spate. Se rostogoli de cîteva ori la vale, cu schiurile împiedicate unul de altul. Zăpada o zgîria pe frunte, pe mîini. Un gust cald de sînge îi umezea buzele.

Acum avea într-adevăr impresia că se trezeşte din somn. Din somn sau din leşin. Se văzu trîntită pe stradă, lîngă trotuar, în mijlocul unui grup de trecători curioşi. Auzea vocile lor şi simţea o privire de bărbat fixată asupra ei, privire pe care o cunoştea. Aşadar totul,

totul fusese un vis... Aşadar ne reîntoarcem la acest accident de tramvai, care nu se mai termină... Aşadar încă n-am reuşit să mă ridic de aici şi să plec...

Se ridică în coate şi privi atentă în jur. Imaginile care un moment se amestecaseră confuze, ca un vis într-alt vis, se topeau în întuneric. Nu se auzea de nicăieri nici un glas, nici un foşnet. Nora căută lanterna pierdută în cădere, dar nu o găsi.

«Dacă aş avea o lumină, m-aş întoarce la cabană.» **îi** era cu neputinţă să-şi dea seama unde se află. Era o poiană deschisă larg, ca o potcoavă. «Eu am venit de sus», îşi spuse, încercînd să-şi amintească drumul. Ar fi trebuit să se tîrască pînă la marginea de sus a poienii, din brad în brad, şi de acolo să strige. Poate că nu era prea departe, poate o vor auzi... Mai ales îşi dădea seama că nu trebuie să rămînă pe loc. Un fel de toropeală dulce o trăgea spre zăpadă, spre somn, şi ştia că somnul acesta înşală.

Amîndouă schiurile îi rămăseseră fixate de bocanci, dar bastoanele le pierduse în cădere. Se ridică agăţîndu-se cu mîinile de un brad. Abia atunci băgă de seamă că era exact la liziera pădurii. O secundă mai tîrziu, ar fi fost prea tîrziu. Şi totuşi, şi totuşi, poate că ar fi fost o moarte bună, cu tîmpla strivită de un copac. Mai bună decît această noapte fără sfîrşit care se deschidea înaintea ei şi pentru care nu mai avea destule puteri ca s-o străbată;

«Să ţinem ochii deschişi, Nora, şi să mergem. Cît vom putea. Pînă unde vom putea.»

Nu-şi simţea decît rana de la tîmplă, sîngerînd. Era singura senzaţie care mai stăruia în somnul greu cu care se lupta: «Şi totuşi merg, ştiu bine că merg, îmi dau seama că merg.» Se lovea uneori cu genunchii, cu mîinile de copaci, dar erau **loAnturi** care nu dureau, care nu lăsau urme. Nu-şi mai simţea schiurile în picioare. «Poate că le-am scos», dar nu ţinea minte cînd.

I se păru că aude de undeva un lătrat de cîine. Avvi puterea să zîmbească. «Nu te amăgi, Nora. Nu crede, Nora.»

Erau totuşi lumini printre brazi. «Să fi ajuns la cabană?» Nu o recunoştea. Era o casă mică, numai cu două ferestre luminate. Un cîine ciobănesc, mare cît un urs, lătra spre ea, din prag.

«De ce nu sare la mine? Toate astea nu pot fi adevărate. Ar trebui să sară la mine.»

Cineva ieşise afară din casă, bătu ciinele pe ceafă şi luîndu-1 de urechi, potolit, veni spre Nora. Ţinea în mîini un felinar, pe care îl ridică spre fruntea ei, şi o privi cîtăva vreme. Era o lumină care o orbea. Pe urmă, coborî felinarul şi se întoarse în casă fără nici un cuvînt, fără nici o întrebare.

«Toate astea nu pot fi adevărate», spunea Nora. Era mereu acelaşi vis absurd, care nu se mai termina.

Se auzeau voci dinăuntru şi pe urmă o tăcere mai mare.

Uşa se deschise din nou şi, din prag, omul cu felinarul îi făcu semn să intre.

IX

Nora rămase cîteva clipe în prag, ezitînd să intre. Era lumină, era cald. îşi duse mîna la gît, ca să-şi ia fularul de lînă, şi nu-l găsi. «L-am pierdut, probabil, pe drum.»

Lîngă fereastră era o masă şi o lampă cu glob alb. Cineva şedea acolo într-un fotoliu şi o privea, iar în picioare, puţin în umbră, era omul cu felinarul. «Ar trebui să-1 stingă», gîndi Nora, uitîndu-se spre acea lumină, care încă ardea. Pe masă era un cuţit, o carte cu scoarţe galbene şi un ceas care arăta o oră imposibilă: 9 şi 10. Se uită cu atenţie la fiecare obiect în parte.

— Ceasul ăsta stă, spuse ea şi îl arătă cu degetul, fără să ştie cui.

Pe urmă se prăbuşi, dîndu-şi seama că se prăbuşeşte şi mai avînd timpul să-şi spună: «Ar trebui să nu cad, ar trebui să nu plîng». Plîngea în hohote, cu capul în mîini, cu lacrimi fierbinţi, pe care le simţea arzînd pe obrajii îngheţaţi, pe degetele înţepenite.

Auzea paşi apropiindu-se, voci care se opreau deasupra ei. Cineva o mîngîia pe părul plin de zăpadă.

Un glas tînăr şoptea cuvinte puţin cîntate, ca într-un vers:

iWanderer tritl still herein;
Schmerz, versteinerte die Schivelle.»

Se opri un moment din plîns, ca să audă mai bine şi să înţeleagă, dar lacrimile, o clipă ţinute în loc, izbucniră iar, ca într-o nouă cădere.

Două braţe puternice o ridicau de jos, cineva trăgea un fotoliu spre cămin.

Ca prin ceaţă, întrezărea în gura căminului butuci mari de jar arzînd fără zgomot. Mîini atente, sigure îi scoteau tunica udă de zăpadă şi îi puneau pe umeri o haină groasă de catifea — poate o haină de vînătoare — care mirosea slab a foi de tutun.

Nora deschise ochii. Avea la picioarele ei un' băiat tînăr, care o privea probabil de mai multă vreme, în tăcere.

— *Sie haben wahrscheinlich den Weg verloren. Wokin qingen Sie denn? Von wo kommen Sie denn?*[1]

Nora nu răspunse nimic. Băiatul avea ochi albaştri-deschişi, o frunte înaltă, tristă, luminată de văpaia focului din cămin şi un zîmbet puţin ironic. «E un copil», gîndi ea şi întoarse capul să găsească pe altcineva în acea casă străină, pe cineva căruia să-i poată cere iertare pentru cele întîmplate. Dar nu mai era nimeni, nici măcar omul cu felinarul.

— Nu trebuie să vă fie frică. Sînteţi aici la adăpost. Aveţi nevoie de odihnă. Dacă vreţi, puteţi dormi.

Vorbea de astă dată romîneşte, cu accent săsesc, dar fără apăsare, cu un fel de întîrziere, care desfăcea silabele una cîte una.

Se ridicase în picioare. Acum, cînd numai era în bătaia flăcărilor, fruntea îi era palidă, dar ochii — mereu vioi, în albastrul lor copilăros.

Nora îşi aminti că văzuse din prag un ceas, dar nu mai ţinea minte unde şi îl căută cu privirea.

— Cît să fie oare ceasul?

— Nouă jumătate.

Ea repetă cuvintele, fără să le înţeleagă.. «Nouă jumătate»... Ce fel de nouă jumătate?... Avea în privire o nelinişte care aştepta răspuns, care cerea ajutor.

[1] Probabil că aţi rătăcit drumul. încolro mergeţi? De unde veniţi ? (germ.)

El se înclină din nou spre ea şi o privi drept în ochi; vorbindu-i rar şi scuturînd-o uşor de umeri, ca şi cum ar fi vrut s-o trezească din somn.

— E nouă jumătate seara. Mă auzi? Este joi, 20 decembrie 1934, e seară şi e ora nouă jumătate.

Nora îşi duse mîinile la tîmple, ca să-şi adune gîndurile.

— E de necrezut. Aveam impresia că am rătăcit ore întregi. Mi se părea că trebuie să fie foarte tîrziu, că noaptea e pe sfîrşite...

Se opri cu un gest de ameţeală, de nedumerire... Băiatul din faţa ei o asculta mereu. Nora continuă cu oarecare greutate, cu o voce pe care nu şi-o recunoştea.

— Veneam de la cabana Turingului. E lume multă acolo. Ieşisem să mă plimb, să respir, să fiu singură... Cînd am vrut să mă întorc, n-am mai găsit drumul. Mi-au alunecat schiurile, am căzut. Aveam cu mine o lanternă, care s-a spart sau, poate, s-a pierdut... Pe urmă nu ştiu ce a mai fost. Am mers, am mers...

Rămase cîtva timp tăcută, şi pe urmă întrebă cu oarecare nelinişte:

— E departe?

— Ce?

— Cabana Turingului.

— Cîteva sute de metri.

— Ar putea cineva să mă însoţească pînă acolo, sau să-mi arate drumul?

— Se înţelege că da, dar nu credeţi că e mai bine să rămîneţi aici? Cel puţin pînă mîine dimineaţă?

Nora citi în privirea lui anumită îngrijorare, puţină compasiune, deşi un zîmbet uşor de ironie persista încă. «În ce hal trebuie să fiu, Doamne!»

— Nu vreau să vă sperii, dar cred că aveţi nevoie de odihnă. Este sus o cameră liberă. Am spus să se facă foc.

Nora îşi trecu încet mîna dreaptă pe frunte, pe obraji.

— Aveţi o oglindă?

— Am spus că nu vreau să vă sperii şi v-am speriat. Nu e nimic grav. O zgîrietură pe tîmpla dreaptă

şi alta aici, pe frunte. A curs puţin sînge. Să căutăm vată şi alcool.

— Am eu în rucsacul meu. Dar e sus la Turing.

— Trimitem pe cineva să-1 aducă.

Nora rămase un moment la îndoială, gata să primească, dar pe urmă refuză.

— Nu, nu pot să rămîn.

— De ce?

— Pentru că nu sînt singură. Am plecat fără să spun că plec. Trebuie să mă întorc. Poate a băgat de seamă că lipsesc, poate mă caută...

— Soţul dumneavoastră?

Nora se uită la el, surprinsă de acel cuvînt, pe care nu-l gîndise niciodată şi care acum îi făcea imposibil orice răspuns. «Pot eu să-i spun copilului ăstuia, pot eu să-i spun...»

El nu o lăsă să-şi termine gîndurile.

— Vă cer iertare pentru întrebarea mea stupidă. Dar oricine ar fi, să vie aici.

Avea o neaşteptată siguranţă de gest. Trecuse peste acel moment penibil cu o discreţie de om bătrîn. Numai o uşoară roşeaţă pe fruntea pînă atunci palidă îl trăda pe adolescent. «In ce clasă o fi?» se întrebă Nora. Purta un pulover roşu cu mîneci lungi, şi la gît o eşarfă de lînă, tot roşie, dar de un roşu-închis, aproape negru. Părul blond, tăiat pe tîmple scurt, nemţeşte, îi cădea în faţă pe frunte. «Trebuie să-i stea bine în uniforma lui de liceu.»

Pe o uşă laterală intră în momentul acela omul cu felinarul. Nora îl recunoscu după statura lui înaltă de uriaş. Aducea, pe braţe cîţiva butuci pentru foc. Era îmbrăcat cu un surtuc vînătoresc, închis pînă sus, ca o haină neagră de pastor. în picioare avea cizme înalte, iar pe umeri o curioasă pelerină de stofă cenuşie, largă, cu o glugă lăsată pe spate.

Băiatul blond îi vorbea într-o limbă pe care Nora n-o înţelegea. Vocalele erau greoaie şi surde. Poate olandeză, poate un dialect flamand... El rîse de aceste presupuneri.

— *O! nein! Es ist nur sächsisch. Wir beide sprechen immer sächsisch.*[1]

Dar omul cu felinarul înţelegea romîneşte, ba şi vorbea cu oarecare greutate, destul de limpede însă. Nora îi explică unde va găsi rucsacul ei şi ce trebuie să spună domnului care doarme la Turing-Glub, în dormitorul comun, pe patul numărul 15.

«Ar trebui să-i scriu cîteva cuvinte, se gîndea ea. Poate că nu va voi să vină.»

Dar omul cu 'pelerina cenuşie îşi ridicase gluga şi plecase. Se auzeau încă cizmele lui afară.

— Mă numesc Gunther Grodeck, spuse băiatul cel blond cînd rămaseră singuri. Am 21 de ani. Sau, ca să spun drept, nu-i am încă.

Tăcu un moment, cu o neaşteptată întunecare, şi şopti:

— Din nefericire, încă nu. Pe urmă se scutură din această tristeţe şi adăugă scurt, cu îndîrjire, ca şi cum ar fi ameninţat pe cineva: Dar îi voi avea!

Nora zîmbi.

— Gînd?

— în martie. La sfîrşitul lui martie.

— Să avem deci răbdare. De ce să ne grăbim? E urgent?

O paloare străvezie trecea peste figura lui, fără să-i acopere însă ochii, rămaşi clari.

— Trebuie să vă fie foame, spuse el cu vădita voinţă de a schimba vorba. Vă rog să mă iertaţi că nu v-am întrebat pînă acum. Mă duc să văd ce se poate găsi.

Ar fi vrut să-1 oprească («Nu, nu mi-e foame, mi-a fost, mi-a trecut...»), dar el ieşise din cameră, lăsînd-o singură.

Era o odaie mare, cu pereţii luminoşi, albi şi cu grinzi negre, fumurii. Pe un perete era o scoarţă roşie şi două carabine vechi. Fotoliile şi un divan erau făcute dintr-o cretonă înflorată, de culori des-

[1] O! nu! Este numai săseşte. Noi amîndoi vorbim totdeauna săseşte (germ.).

chise, şi tot din aceeaşi cretonă erau şi perdelele la ferestre. Căminul era ţărănesc, cu vatra deschisă larg, parcă ar fi fost o uşă de intrare spre altă încăpere, întreaga odaie semăna în acelaşi timp cu o cabană de vînătoare şi cu un hol.

Pe o etajeră erau cîteva cărţi nemţeşti şi un portret de femeie desenat în creion. Desenul era fin, estompat, parcă puţin şters de vreme.

Gunther, revenind în cameră, o găsi pe Nora în faţa acelui portret.

— E mama, zise el.

— Locuieşte aici?

Băiatul tăcu o clipă. Pe urmă, ca întors din depărtate gînduri, spuse:

—- Aici locuiesc numai eu cu Hagen.

— Hagen? întrebă Nora, neştiind despre cine e vorba.

— Hagen e omul care v-a deschis. Omul cu pelerina neagră. Trebuie să-l cunoaşteţi din nume. Nu vă amintiţi? Din Niebelungi? Din Gotterdämmerung? întunecatul Hagen!

— E numele lui?

— E numele pe care i l-am dat eu. Cred că i se potriveşte. Vă rog să nu-i spuneţi altfel. Aici pe munte, toată lumea ştie că-l cheamă aşa.

— Aici pe munte... repetă Nora gînditoare. La drept vorbind, nici nu ştiu bine unde mă aflu. Ştiam că există pe tot muntele numai două cabane. Despre casa asta nu mi-a vorbit nimeni.

— Pentru că n-o ştie aproape nimeni. Am clădit-o astă-toamnă. Cînd a căzut prima zăpadă, în noiembrie, nici nu eram gata. Nici acum nu sîntem cu totul gata. Seara, pe întuneric, nu se prea bagă de seamă, dar mîine dimineaţă o să vedeţi că lipsesc multe lucruri. Poate o vom termina la primăvară, dacă va mai fi nevoie de ea. Da, poate...

Din nou era în expresia lui ceva îndîrjit, ca o ameninţare adresată cuiva nevăzut. Pe urmă zîmbetul lui ironic aduse puţină pace pe acea figură de copil îngîndurat.

<— Trebuie sa ştiţi că aici nu intră nimeni. Vreau să spun că nu primim pe nimeni. Faffner nu ne-ar lăsa.

— Faffner?

— Faffner e cîinele meu. L-aţi văzut poate adineauri afară. E un cîine mare, ciobănesc. Mă întreb de ce nu v-a atacat.

— Vă pare rău?

•— Nu. Am încredere în el. în familia noastră, în familia Grodeclî, Faffner şi cu mine avem aceleaşi antipatii. Faffner urăşte oamenii pe care îi urăsc.

Avea, sub paloarea lui de copil, mînii scurte, intense, care nu durau decît o secundă şi se stingeau apoi într-o mare tristeţe.

— Trec zile întregi, zise Gunther, în care nu auzim nici o voce străină, nu vedem nici un om străin.

— Totuşi, ziceai că nu sînteţi departe de cabana Turingului.

— Nu departe, dar bine ascunşi. Cunoaşteţi Dreimâderlwiese?

— Poiana Trei Fetiţe?

— Dacă vreţi... Eu îi spun pe numele ei săsesc. Aşa m-am obişnuit. Ei bine, cabana mea e ceva mai sus, spre nord, nord-vest.

— Nu se poate! exclamă Nora.

— De ce nu se poate?

— Pentru că nu mai înţeleg nimic.:. Mă credeam cu totul în cealaltă parte a muntelui, pe celălalt versant. Cînd am plecat, ştiu bine că am luat-o spre vîrf, cu gîndul să caut drumul care coboară la Timiş. Nu înţeleg cum am ajuns aici.

— Rătăcind.

Nora repetă cuvîntul după el.

— Da... Rătăcind...

Gunther luă un creion şi un bloc de hîrtie şi se apropie de Nora.

— Mi se pare că tot nu sînteţi lămurită. Iată! Să zicem că aici e cabana S.K.V., aici cabana T.C.R., aici Dreimâderlwiese...

Creionul lui trăgea linii subţiri pe hîrtie. Nora urmărea cu atenţie mica hartă improvizată.

— Ei bine, dacă unim cu cîte o linie dreaptă cele trei puncte, avem un triunghi, şi cam în mijlocul acestui triunghi, iată, aici, este cabana noastră.

Afară, sub ferestre, cîinele mîrîia.

— Se întoarce Hagen, zise Gunther.

— Singur? întrebă Nora cu o teamă pe care nu o putea ascunde.

— Nu. Dacă ar fi singur, Faffner nu s-ar fi trezit din somn. Mai este cineva.

Ascultară amîndoi în tăcere paşi care se apropiau. Gunther era rezemat de cămin, cu braţele deschise. Se uita spre uşă şi spuse, cu un glas şoptit, pe care Nora îşi aminti a-l mai fi auzit în acea seară:

«Mancher auf der Wanderschaft
Kommt ans Tor auf dimklen Pfaden...»'

Auf dunklen Pfaden... Pe întunecate cărări...

«într-adevăr, gîndea Nora privindu-l pe Paul, care intrase; într-adevăr, nimeni nu vine dintr-o mai adîncă noapte, pe mai întunecate cărări decît omul ăsta.»

Merse spre el, ca să-l întîmpine.

— Dacă ai şti cîte s-au întîmplat!

I se părea că nu l-a văzut de mult, că-l regăseşte după o lungă despărţire şi ar fi vrut să poată face pentru el ceva — un gest de tandreţe, unul de recunoaştere, un semn de înţelegere — dar tăcerea lui o descuraja.

îl luă de braţ, ca să-l prezinte lui Gunther; băiatul însă ieşise fără să spună vreun cuvînt şi îi lăsase singuri.

— Vino aici, lîngă foc, Paul.

îl sili să şadă în fotoliu.

— Ce obosit eşti! Trebuie să mă urăşti. Te port de atîtea ceasuri prin pădure, prin zăpadă. De cîte ore umblăm? Mi se pare că sînt zile şi nopţi de cînd am plecat. Spune, mă urăşti, nu-i aşa?

El rămăsese cu ochii aţintiţi asupra flăcărilor din cămin.

«Mulţi, în drumeţie-ajung
Poarta, pe întunecate cărări...» (germ.)

— Nu, Nora. Aş vrea să ţină mereu. Aş vrea să nu mă întorc niciodată. întinse mîna dreaptă spre flacăra din cămin, ca şi cum ar fi vrut s-o prindă între degetele lui deschise. Mă tem de un singur lucru: că nu e adevărat... că n-am plecat... că totul se petrece în vis... pădurea, muntele, noaptea... că totul nu e decît un vis, din care s-ar putea să mă trezesc.

Vorbea în şoapte, ca şi cum s-ar fi temut ca propriile lui cuvinte să nu tulbure acest vis.

—• Uită-te la flacăra asta care arde... Seamănă ea cu o flacără adevărată? Unde ai mai văzut, decît în vis, o flacără aşa de albastră, aşa de uşoară... Uite, trec cu degetele prin ea, şi nu arde.

Nora, cu o mişcare vie, îl prinse de mînă şi îl opri la timp.

— Paul, tu ai febră. Nu ştii ce vorbeşti. Trebuie să te culci, să dormi.

El părea că nici n-o aude şi continua să vorbească cu acelaşi glas înăbuşit.

— Cînd a venit omul acela cu pelerină neagră şi m-a bătut pe umăr şi mi-a spus să viu cu el, nu l-am întrebat nimic, dar încă o dată mi s-a părut că totul se întîmplă în vis.

îşi ridică ochii spre ea.

— Şi tu, Nora, nu eşti şi tu cu mine, în acelaşi vis? De unde e rana asta la tîmplă? De unde sîngele ăsta pe frunte? Eşti sigură, spune, eşti sigură că nu ne înşelăm? Eşti sigură că e adevărat?

— Vrei să fie adevărat? îl întrebă ea în şoapte.

—, Vreau să dureze. Să nu se termine. Să nu mă întorc.

— Unde?

El făcu un gest vag cu mîna, arătînd ceva dincolo de fereastră, dincolo de noapte...

Erau la masă toţi trei, tăcuţi. Se auzea numai pasul greu al lui Hagen, care le aducea pîine şi vin.

Un butuc de jar se prăbuşi în cămin cu un zgomot surd. întoarseră toţi trei capetele într-acolo: flăcările, un moment înviorate, se linişteau uşoare pe o grămadă arzătoare de cărbuni şi cenuşă.

De afară, sub fereastră, se auzea o răsuflare grea, ca de urs.

— E Faffner, spuse Gunther. Nu poate să doarmă. Simte că se întîmplă ceva neobişnuit.

Era la masă între Nora şi Paul. Se uita la unul şi la celălalt cu o privire gravă, în care ochii lui albaştri îşi pierdeau zîmbetul.

— Mi-ar fi greu într-adevăr să vă spun cît de neobişnuită este venirea voastră aici... cît e de neobişnuită pentru noi trei, pentru Hagen, pentru Faffner, pentru mine...

Se ridică de la masă, se duse spre fereastră şi rămase acolo cîtva timp, cu fruntea lipită de geam, uitîndu-se afară, în noapte.

Cu o voce schimbată, spuse ca pentru el, şoptind, parcă ar fi fost un descîntec:

«Wanderer tritt still hcrein;
Schmerz versteinerte die Schwelle.
Da erglänzt in reiner Helle
Auf dem Tische Brot und Weinj)'

Se lăsă apoi o tăcere adîncă, după care Nora îl întrebă, tot în şoapte:

— Ce este?

— Un poem. A fost scris mai demult, de un austriac tînăr, mort în război.[2] Se cheamă *Ein Winterabend...* O seară de iarnă... Şi întorcîndu-se spre ei, îi întrebă: Nu vi se pare că seamănă cu seara aceasta?

«-Călătorule, intră tăcut;
Durerea-mpietri acest prag.
Aci strălucind în lumina curată
Stau pîinea şi vinul pe masă» (germ.).
Georg Trakl, cunoscut poet expresionist (18 7—1914).

Dimineaţa era înnorată, dar fără ceaţă. Ningea liniştit. Zăpada ştersese în timpul nopţii paşi şi urme din seara trecută.

Paul o găsi pe Nora afară, de vorbă cu Hagen. Faffner era culcat la picioarele lor. Cînd îl văzu pe el, se ridică încet, cu o lene majestuoasă de leu adormit. Hagen îi spuse un cuvînt într-o limbă neînţeleasă, şi cîinele se culcă la loc, cu botul pe labele dinainte.

— Ai dormit unsprezece ore, îi spuse Nora lui Paul.

— Numai atît?

Avea într-adevăr impresia că dormise cîteva nopţi într-una singură: un somn lung, cît o iarnă.

Nora îi făcu semn să vorbească încet.

— Doarme Gunther.

Şi îi arătă un mic turn cu fereastră, izolat parcă de restul cabanei, unde era camera băiatului.

Cabana era făcută din piatră şi bîrne, cu obloane verzi şi acoperişuri roşii, dar amîndouă culorile erau închise, un verde de brad întunecat şi un roşu ars, stins. Numai perdelele de cretonă aduceau lumină la ferestre, ca nişte glastre cu flori.

Schiurile erau pregătite de drum. Pe ale Norei le căutase Hagen în pădure, de cum se făcuse lumină, şi le găsise departe, într-un luminiş, cu boturile agă-

țațe de nişte jnepeni. Bastoanele însă rămîneau pierdute. Hagen îi făcea Norei cu briceagul, din două crengi de brad, bastoane noi şi se căznea să le fixeze în vîrf două cercuri mici de alun.

— Pînă mîine cred că vă puteți folosi de ele. Mîine mă duc eu la Braşov după tîrguieli şi vă cumpăr altele.

în lumina de dimineață, Hagen era tot întunecat. Avea pe umeri aceeaşi pelerină de stofă cenuşie, cu gluga lăsată pe spate.

«Seamănă cu un pădurar şi cu un preot în acelaşi timp», gîndea Nora, neîndrăznind să-1 privească bine în ochi. Vorbea rar, apăsat, cu anumită împiedicare. Obrazul era palid, încadrat de o barbă neagră, aspră, rău pieptănată.

— E mai bine să vă puneți schiurile de aici, zise el. Cu piciorul nu se poate merge. Zăpada e prea mare.

Paul se simțea pe schiuri ca pe o punte îngustă, pe care mergi în vîrful picioarelor.

— Nu aşa, Paul, îi strigă Nora. Calcă pe schiuri cu toată greutatea. Ai încredere în ele.

Veni lîngă el şi-1 apucă cu mîinile de umeri, trăgîndu-1 în jos.

— Lasă-te greu pe tocuri şi pe toată talpa. Nu trebuie să te clatini.

îi arătă cum să facă primii paşi pe zăpadă, făcînd ea însăşi mişcările încet, descompuse.

— Sîntem pe teren plat aici. Prin urmare, e exclus să aluneci sau să cazi. Mergi liniştit şi mai ales mergi ferm. împingi întîi schiul drept înainte cu genunchiul îndoit şi cu piciorul stîng bine întins. Aşa! Acum, trage schiul stîng pînă în dreptul celuilalt... bun!... şi împinge-1 pe el înainte... Perfect.

— Asta e totul?

— Deocamdată, spuse Nora rîzînd.

Paul era totuşi încurcat.

— Cu bastoanele ce fac?

— Te sprijini pe ele, dar nu prea mult. Mai mult te ajuți, cînd tragi piciorul dinapoi înainte. Fă cîțiva paşi aşa Cum te-am învățat, şi să vezi că mişcarea se potriveşte de la sine. Hai să vedem.

Paul simți asupra lui ochii profesoarei. «Numai de n-aş greşi», îşi zise, uitîndu-se la vîrful schiului drept. Era ca un elev scos la lecție.

Porni încet, cu mare atenție. Zăpada era moale, afînată, şi în primul moment el avu impresia că schiurile se. scufundă, dar pe urmă le simți alunecînd fără zgomot, fărtă rezistență.

Nora venea în urma lui, controlîndu-i mişcările.

— Brațele prea depărtate. Ține-le mai aproape de corp, aproape lipite... Da, aşa e bine, dar acum sînt prea țepene... Mergi mai liber, mergi mai simplu...

Hagen îi însoți cîtva timp, ca să le arate drumul. Pe urmă, după ce-i scoase într-o mică poiană, se opri.

— De aici, eu mă întorc. Uitați-vă bine pe unde mergeți, ca să ştiți cum să veniți înapoi. De obicei, Gunther mănîncă la ora unu. Dacă întîrziați, are să vă aştepte.

Rămase acolo, împreună cu Faffner, şi îi privi un timp cum se depărtau.

— Ştii ce mă sperie la omul ăsta? îl întrebă Nora în şoapte pe Paul.

— Ştiu. Pelerina lui neagră.

— Nu. Ochii. Ochii lui albaştri.

Şi pe urmă, după o nouă tăcere, surprinsă de o asemănare pe care abia în momentul acela o găsea, adăugă:

— Are parcă ochii lui Gunther. La fel de albaştri,

întoarseră amîndoi capul. Hagen era nemişcat în acelaşi loc. Cu pelerina neagră pe umeri, părea, din depărtare, un trunchi de copac ars.

Terenul de schi din fața Turingului era plin de lume. Veniseră şi saşii de la S.K.V., în grupuri gălăgioase. Pe panta mare ce cobora imediat de sub vîrful muntelui, se antrena o echipă de militari, pentru concursurile de la Predeal. Se vedeau de departe, ca nişte stele negre, căzătoare, pe un cer de zăpadă, întregul teren era ondulat de imense talazuri albe,

ridicate spfe cer şi oprite in loc, intr-o mişcare incre* menită de flux.

Nora şi Paul se opriseră pe o creastă de val.

— Aici ai să cobori, Paul.

— Crezi?

— Sînt sigură.

El se uită încurcat la panta ce se deschidea în faţa lui. I se părea ameţitor de dreaptă. «Am să cad», îşi spuse în gînd. Ar fi vrut să ceară un răgaz, o amînare. Nu era prea greu pentru început? N-ar fi fost mai'cuminte să înceapă cu lucruri mai simple? Ridică privirea spre Nora, dar nu îndrăzni să-i spună nimic. Citea pe figura ei o neîndurare de profesor, care a pus întrebarea şi acum aşteaptă răspunsul.

— Uite aici, Paul. Te laşi pe genunchi, ca pe două arcuri. înţelegi? Ca pe două arcuri.

îl privea drept în ochi şi rostea cuvintele aproape silabă cu silabă.

— Bastoanele le duci înapoi, cît mai înapoi. Ca să fii sigur de ele, lipeşte mîinile de şolduri. Aşa. Capul înainte, umerii înainte, corpul înclinat... mai înclinat... Aşa... Schiurile unul lîngă altul, perfect paralele... Acum pleacă.

«Mai am timp să mă opresc, îşi zise Paul. Mai am timp să rămîn pe loc, mai am timp să...»

Schiurile porniseră încet, singure. Pe urmă, avu deodată senzaţia că nu le mai are în picioare. Un val de zăpadă venea vertiginos spre el. «Cad!» Ceva asurzitor, un tunet sau o mare tăcere acoperi totul.

Se dezmetici brusc. Era pe schiuri, în picioare, oprit pe loc. «Poate nici n-am plecat. Poate mi s-a părut.» Se uită în jur după Nora, ca să se convingă dacă într-adevăr n-a rămas lîngă ea şi dacă tot acest vîrtej, din care ieşea fără răsuflare, nu fusese doar un moment de ameţeală. Ea îl striga de departe, de unde îi făcea semn cu mîna dreaptă ridicată în aer.

— Prin urmare, a fost adevărat, zise Paul măsurînd cu ochii imposibila distanţă.

Nora fu într-o clipă lîngă el.

— Bravo, Paul. Sînt mulţumită de tine. Sînt mîndră de tine.

Erau pe creasta unui alt val de zăpadă şi aveau înaintea lor o nouă pantă, mai lungă, dar mai puţin aspră decît cea dintîi.

— Pornim? întrebă Nora.

— Pornim!

Se avîntă, fără să mai aştepte semnalul ei de plecare. Din nou avu senzaţia că schiurile îşi pierd din greutate şi că el o ia înaintea lor, plutind sau căzînd. Era o senzaţie de lumină intensă. Ceva îl izbi în frunte şi îl orbi. Un moment, nu-şi dădu seama dacă pluteşte mai departe sau a căzut. Pe urmă, simţi că se rostogoleşte la vale, cu capul în zăpadă, cu picioarele în aer şi schiurile împiedicate unul de altul.

Cînd izbuti să ridice fruntea din zăpadă, Nora era aplecată peste el, rîzînd.

— Ce s-a întîmplat? o întrebă el buimăcit.

— Nimic mai mult decît vezi: ai căzut.

— E grav?

— Nu e grav. E solemn.

îl ajută să se ridice de jos şi-1 scutură de zăpadă.

— îţi rîzi de mine.

— Nu, dragă Paul, vorbesc foarte serios. Nimic nu e mai solemn la schi decît prima cădere. Schiul se învaţă căzînd. Ai să cazi de aici încolo de zeci de ori, de sute de ori. Prima cădere, însă, asta a fost.

El se uită înapoi spre panta parcursă numai pe jumătate: lăsase în urmă două dîre paralele în zăpadă, ca două şine de tren, întrerupte în punctul căderii, ca şi cum acolo schiurile ar fi sărit de pe linie.

— Nu înţeleg de ce am căzut.

— Pentru că ţii genunchii ţepeni. Pentru că tragi umerii înapoi. Pentru că arunci mîinile înainte.

— Mai sînt şi alte motive?

— Mai sînt.

Se priviră o clipă drept în ochi, şi pe urmă izbucniră în rîs, amîndoi deodată. «Rîsul ăsta nu i l-am mai văzut», gîndi Nora. Ar fi vrut să întindă mîna spre el, cu un elan de afecţiune pentru omul tînăr pe care îl descoperea în acea dimineaţă. Se opri însă la timp.

— Destul am glumit. Acum să mergem mai departe.

Spunea aceste cuvinte de «chemare la ordine» ca şi cum ar fi bătut cu creionul în catedră, ca să facă linişte în clasă. El o apucă de braţ, oprind-o pe loc.

— Vreau să-ţi spun ceva.

— Te ascult.

— Eşti o profesoară.

— Da. Sînt.

Pe figura ei era un zîmbet de melancolie.

— Cum îţi spun ţie elevele tale la şcoală?

— Nu ştiu. Probabil: «Domnişoara de franceză».

— Ei bine, eu îţi voi spune la fel. «Domnişoara de franceză.» Domnişoara mea de franceză.

— Nu. Tu îmi vei spune mai simplu: Nora. Sau, dacă vrei, Nora ta.

Se întoarse scurt pe schiurile ei şi porni la vale într-un nor de zăpadă.

«Eşti absurdă, Nora, eşti absurdă. De ce spui lucruri stupide? De ce te laşi dusă de vorbe? Ce o să creadă omul ăsta despre tine? Unde e pactul sportiv pe care l-ai încheiat cu el? Unde e discreţia ta? Unde e pudoarea ta?»

Ar fi vrut să plîngă. Ajunsese jos la marginea terenului, lîngă pădure, într-o singură clipă şi ar fi vrut să se arunce într-o cursă de zece ori mai ameţitoare, ca să uite, ca să fugă de ea, ca să se pedepsească.

Abia îl mai zărea în punctul unde-l lăsase, nemişcat, pierdut între schiori care urcau şi coborau pe lîngă el. O urmărise probabil cu privirea de-a lungul vertiginoasei ei coborîri şi avea încă ochii aţintiţi spre ea, căci, iată, ridicase acum chipiul şi îi făcea semn, agitîndu-l.

Dinspre vîrful muntelui, echipa de militari cobora în grup, spre cabană, tăind terenul de-a curmezişul, ca o avalanşă. Norul de zăpadă stîrnit de trecerea lor îl acoperise şi pe el, şi acum nu mai era de găsit. Nora îl căuta cu atenţie pe linia depărtată, unde-l ştia, cînd îl văzu deodată răsărind mult mai aproape, pe o ridicare de teren pe care o urcase nu se ştia cum din partea cealaltă şi o cobora acum repede'.

— Prea repede, zise Nora. Mult prea repede!

îl văzu căzînd şi rostogolindu-se spre vale, dar ridicîndu-se imediat, alb de zăpadă şi pornind din nou, fără să se scuture şi parcă fără să se uite încotro aleargă. Se prăbuşi după primii cinci metri, şi pe urmă Nora îl căută zadarnic cu privirea. Grupuri de schiori îi tăiau trecerea şi îl acopereau.

«Ar trebui să-i ies înainte, să-l ajut», îşi zise, dar el răsări din nou mult mai aproape, numai la cîţiva metri de ea.'

«în viteza cu care vine, n-are să se poată opri.» La un pas de ea, el se lăsă să cadă.

— De cîte ori ai căzut?

— De cinci ori.

— Cum e?

— Este...

Nu ştiu cum să continue. Căuta un cuvînt pe care nu-l găsea. Pe urmă îi spuse rîzînd:

— Aş vrea să chiui. Aş vrea să strig.

— Strigă.

întoarse capul spre pădure, îşi duse mîinile la gură şi scoase un strigăt prelung: Uuuuuu... Nimeni nu răspundea din pădure, dar strigătul lui răsuna departe printre brazi.

— Şi acum, zise Nora, să revenim la vorbirea articulată. Spune, cum e?

— Nu ştiu cum să spun. E ceva care întrece cuvintele mele. E ceva intens. E o mare lumină... Cred că sînt beat.

Se trînti în zăpadă cu braţele deschise şi se rostogoli de cîteva ori, ca în iarbă.

Un schior venea dinspre Turing şi opri lîngă ei.

— Bună vremea?

Era sasul roşcat, întîlnit în ajun la S.K.V. «Omul cu ochi de viezure», îşi aminti Nora.

— Aşadar, tot aţi găsit loc la Turing? Drept să vă spun, nu prea credeam că o să găsiţi. N-am vrut aseară să vă descurajez, dar...

— Nu stăm la Turing, îi tăie vorba Nora.

Şi se întrebă în gînd: «Ce o fi avînd azi că e atît de vorbăreţ?»

— Nu la Turing? Dar unde?

Ea făcu urf gest nelămurit, în sus, spre poiana Trei Fetiţe.

— O cabană acolo...

— Cabana lui Gunther?

Nora nu răspunse, dar omul întrebă încă o dată, plin de neîncredere:

— Cabana lui Gunther?

Era în vocea lui o expresie de uimire, pe care ochii mici, metalici, neexpresivi n-o înregistrau, dar pe care sprîncenele mari, albite o spuneau cu o ridicare exagerată.

— Dacă ar şti bătrinul Grodeck!... zise el pe gînduri. Pe urmă porni pe schiuri mai departe.

Nora nu avu timp să-l întrebe nici cine era bătrînul Grodeck, nici ce s-ar fi întîmplat dacă ar fi ştiut. «Ciudate lucruri», gîndi ea.

Aveau acum de urcat întreaga pantă înapoi. Nora îi arătă lui Paul cum trebuie să meargă în zigzaguri mari, de la dreapta la stînga şi cu muchia schiului înfiptă oblic în zăpadă.

— Urci în trepte mici. Fiecare pas să fie o treaptă pe care ţi-o tai singur în zăpadă.

El mergea înainte, dar cînd ajungea, pe dreapta sau pe stînga, la marginea terenului şi trebuia să schimbe direcţia, se temea să nu fie luat la vale şi să nu alunece cu coada schiurilor în jos.

Schiurile trebuiau întoarse acolo cu o mişcare de foarfecă, pe care Nora i-o arătă în mişcări descompuse, dar pe care, deşi teoretic i se părea foarte simplă, el nu o putea face. Era un moment în care unul din schiuri trebuia aruncat în aer, întors brusc şi pe urmă adus lîngă celălalt, totul petrecîndu-se într-o singură secundă. Pînă acolo, lucrurile mergeau foarte bine, dar în acea clipă de suspendare pe un singur schi, Paul îşi pierdea echilibrul şi cădea.

— Eu renunţ, zise el, după cîteva încercări. Se trîntise în zăpadă şi îşi încrucişase braţele.

— Eu însă nu renunţ, răspunse Nora. Te rog să te ridici şi să faci o întoarcere corectă. Nu plecăm de aici pînă nu o faci.

Se întoarseră la cabană după ora unu. Paul era flămînd, obosit şi entuziast.

— Mai bine rămîneam pe teren. Am fi găsit ceva de mîncare la Turing.

— Ştii bine*, că nu se poate. Ne aşteaptă Gunther.

Gunther nu-i aştepta. Hagen le spuse că băiatul nu poate coborî la dejun şi îi roagă să mănînce fără el.

— E obosit. N-a dormit toată noaptea. Are nevoie de odihnă.

Nora voi să urce pînă în camera lui din turn, ca să-l vadă, dar Hagen o rugă să renunţe.

— Nu e nimic grav. Să-l lăsăm să doarmă. Dacă se odihneşte bine, seara va veni jos.

— Se întîmplă lucruri ciudate în casa asta, zise Nora la masă.

— Ciudate? întrebă Paul. Nu văd.

— Tu nu vezi nimic acum, dragul meu.

— Ai dreptate. Sînt ameţit, sînt beat.

Avea înaintea ochilor numai întinderi albe de zăpadă, pe care se vedea zburînd. închise ochii şi încercă să suspende în el orice gînd, ca în acea fulgerătoare senzaţie de plutire, de zbor, de cădere. Ce era de neimaginat, de neregăsit, era tăcerea adîncă ce se făcea în el în acel moment.

— Din fericire, nu durează, spuse deodată cu glas tare.

— Ce? întrebă Nora surprinsă.

— Nu ştiu cum să-ţi spun. Căderea. Zborul. Şocul. E o singură secundă. Dacă ar fi două, poate am muri.

Nora îl privi cu un surîs potolit. Cunoştea şi ea acest delir al primei zile de schi şi ştia că va trece. Dar îi plăcea să vadă pe figura lui obosită această izbucnire de lumină, îi plăcea să asculte copilăroasa lui exaltare.

— E ameţitor, Nora. Nimic în lume, nici vinul, nici muzica, nici iubirea... nu, nici iubirea, nimic, nimic nu aduce atîta lumină. Mă întreb dacă e posibil, mă întreb dacă sînt eu, mă întreb dacă miracolul mi se întîmplă mie.

«Ce tînăr e», se gîndea Nora. O speria puţin prea marea lui fericire, dezordonata lui bucurie. Se simţea lîngă el prea rezonabilă, prea împăcată. «Poate prea bătrînă», îşi zise cu zîmbetul ei de profesoară.

Paul voi să plece îndată după masă. Abia aştepta să ajungă din nou pe terenul de exerciţii.

— Să ne grăbim cît e lumină. La patru se întunecă.

Mergea înainte pe schiuri, cu paşi lungi. Nora, din urmă, îi corecta ţinuta, făcîndu-i mereu aceleaşi observaţii.

— Braţele mai apropiate... Capul sus... Nu te uita la schiuri... Priveşte drept înainte...

Din toate părţile, zarea era închisă de o perdea alburie de nori.

Nora se oprise pe loc.

— Ce s-a întîmplat? întrebă Paul, mirat că nu mai aude din urmă glasul profesoarei.

— Nimic. Ascult.

Ningea pe toată Ţara Bîrsei, pe toată valea Timişului, zeci de tone de zăpadă cădeau în fiecare moment, într-o nesfîrşită tăcere:

— Totdeauna m-a îngrozit gîndul că aş putea muri de înec, spuse Nora. Potopul cred că a fost ceva dezgustător. O lume care moare înecată. O aud cum gîlgîie, cum se zbate în umezeală, în putreziciune. Dar un potop de zăpadă mi-ar plăcea. Să dormi, să mori în zăpadă, nimic nu poate fi mai frumos, mai curat. E moartea pe care o aleg.

— Se poate, zise Paul. Dar eu aleg viaţa. Ieri aş fi murit bucuros. Mi se pare că ţi-am şi propus. Astăzi însă vreau să trăiesc.

— Şi eu, rîse Nora.

Se priviră cu seriozitate, ca pentru un legămînt, ca pentru o mare hotărîre comună.

Ajunşi din nou la Turing-Club, Paul ar fi vrut să reînceapă imediat cursele lui de dimineaţă, dar Nora îl opri.

— Trebuie să facem un program de instrucţie. Pînă acum te-ai jucat, dar acum e timpul să înveţi.

Entuziasmul lui Paul scăzu dintr-o dată.

— Ce vrei să învăţ? îmi ajunge cît ştiu.

Spusese aceste cuvinte aproape răstit. Era în el un fel de rea-voinţă de elev leneş, pe care Nora o cunoştea, de'la şcoală, prea bine, ca să se sperie, sau ca să se supere. Prefera să treacă mai departe, ca şi cum n-ar fi băgat de seamă.

— începem cu un exerciţiu de plug. Plugul este o frînă. Te ajută să-ţi micşorezi viteza, ba chiar, dacă viteza nu e prea mare, să te opreşti. Mişcarea e foarte simplă. în loc să mergem cu schiurile paralele, le deschidem într-un unghi, cu vîrful înainte. Să te uiţi cu atenţie cum fac eu, şi pe urmă vom încerca împreună.

Nora porni în poziţia de plecare, pe care i-o arătase dimineaţa, dar, cînd începu să ia viteză, îndoi şi mai mult genunchii şi depărta schiurile unul de altul în partea dinapoi, apropiindu-le însă şi mai mult în faţă. Cu vîrfurile unite, cele două schiuri se deschideau ca două lame de foarfece, iar alunecarea se încetini automat, împiedicată parcă de o frînă.

— E greu? întrebă Nora.

— Nu. Am impresia că e simplu.

Era totuşi mai greu decît i se păruse privind, căci de la prima încercare căzu. în momentul în care voise să depărteze schiurile unul de altul, simţise în gleznă o rezistenţă neaşteptată, ca şi cum cineva i-ar fi pus piedică.

Se ridică din zăpadă fără nici un cuvînt şi porni din nou. Schiurile i se păreau nespus de uşoare, zăpada era moale şi adîncă, senzaţia de alunecare la vale era ca o delicioasă plutire — dar glasul Norei îl chema la datorie: plug! plug!

încercă din nou să deschidă schiurile şi din nou simţi aceeaşi rezistenţă, care îl aruncă la pămînt.

începea să-i fie necaz pe Nora, pe zăpadă şi mai ales pe acest blestemat «plug», care nu mergea.

— De ce cad?

— Pentru că greşeşti. La schi, lucrurile sînt foarte simple: cine greşeşte cade.

Ar fi vrut să obţină de la el un surîs, dar el nu primi să glumească. Cu cozorocul căzut pe ochi, cu tunica plină de zăpadă, cu schiurile împiedicate unul de altul, era ca un elev supărat.

— Să începem din nou, Paul. Cu mai multă atenţie. Trebuie să te laşi cu toată greutatea pe amîndouă schiurile. Cînd intri în plug, nu întoarce schiul pe muchie: lasă-l plat cu toată talpa pe zăpadă.

Paul se răzvrăti.

— Nu, Nora, nu mai vreau. E prea complicat. Nu vreau să mai învăţ. Cît ştiu mi-e de ajuns. Vreau să alerg. Vreau să cad. Ca azi-dimineaţă.

Porni repede, de teamă să nu-l oprească ea, cu schiurile paralele, înclinat deasupra lor şi cu braţele deschise larg, ca două aripi. După primul avînt, simţi că nu mai e stăpîn pe mişcările lui, că nu mai poate nici întoarce, nici opri şi că e prins într-un vertiginos zbor. Din nou aceeaşi lumină albă, intensă îl copleşi. Dincolo de această lumină nu mai era nimic — nici el, nici lumea. Imagini răzleţe —- un pom, încă unul, o fată, un fanion roşu — treceau pe lîngă el într-o nebunească viteză şi piereau în urma lui ca într-un vis.

Nu-şi dădu seama cînd a căzut. Cîteva secunde i se păru că zborul continuă. Era în el o mare lumină, care nu se stingea.

Nora era deasupra lui, tăcută, aşteptîndu-l să se dezmeticească. Paul o întrebă rîzînd:

—- Acum ai să mă cerţi, nu?

— Nu.

Se trînti în zăpadă, lingă el, şi îl apucă prieteneşte de braţ.

— Ascultă-mă, Paul. Sînt două mari primejdii la schi: să crezi că e foarte greu şi să crezi că e foarte uşor. Schiul nu e nici atît de greu cît credeai tu ieri, dar nici atît de uşor cît crezi azi. Ceea ce faci tu nu e nici măcar un act de curaj: e o nebunie. A face schi nu înseamnează să aluneci orbeşte la vale. Trebuie să fii stăpîn pe viteza ta. Să poţi opri cînd vrei. Să poţi întoarce cînd trebuie. Dacă vrei să te sinucizi, spune-mi. Cunosc alte metode mai sigure.

Vorbea cu vocea ei egală, calmă, de profesoară. Paul o asculta supus.

— Spune ce vrei să fac, şi voi face.

— Trebuie să mă asculţi. Trebuie neapărat să mă asculţi. Vreau să fac din tine un bun schior. Poate că toată viaţa ta de aici încolo depinde de acest lucru...

Nu i se părea exagerat s-o audă vorbind astfel, într-adevăr, dacă schiul era această mare lumină, pe care cîteva secunde, numai, o trăise într-adevăr, poate că o întreagă viaţă putea începe din nou.

— Ne întoarcem la plug? întrebă Paul resemnat.

— Da, ne întoarcem. Şi nu-l lăsăm pînă nu-l ştim. O dată, de zece ori, de o sută de ori. Promiţi?

— Jur.

Se întoarseră la cabană tîrziu, pe întuneric. Hagen îi aştepta în faţa casei, cu un felinar pe care îl agita printre brazi, ca să le arate de departe drumul. Faffner îi întîmpină mîrîind prieteneşte.

în casă era cald, focul ardea cu flăcări mari în cămin. Un miros de ceai şi de foi de tutun îi dădea căldurii ceva aromat, adormitor.

— Unde e Gunther? întrebă Nora.

Hagen nu răspunse la întrebare, dar îi întinse Norei o hîrtie.

— Gunther vă trimite asta.

Nora desfăcu hîrtia şi citi:' «Mi-a spus Hagen că aţi întrebat de mine. Vă mulţumesc. îmi pare rău că nu pot coborî nici astă-seară. Vă rog să rămîneţi. Sînt fericit că vă aflaţi aici. Cred că mîine vă voi putea vedea.»

Nora ridică o privire întrebătoare spre Hagen.

— E bolnav?

— Nu e bolnav. E obosit.

Era vădit că omul nu vrea să spună mai mult. Nora îl privea cu oarecare teamă. «De ce am rămas singură cu el?» Paul se urcase sus, ca să-şi schimbe hainele de schi, prea ude de zăpadă. îl auzea umblînd prin odaia de deasupra. îi trecu prin minte un gînd stupid, dar calmant. «Dacă strig, mă aude.»

Hagen îşi scoase pelerina de pe umeri şi rămase în surtucul lui negru de postav. «Are ochi aşa de albaştri şi este totuşi aşa de întunecat!» gîndi Nora. Era lîngă etajera cu cărți, în fața acelui portret delicat de femeie, la care se uitase şi aseară.

— E mama lui Gunther?

— Da. E tînăra doamnă Grodeck.

«Are ochii lui Gunther, dar nu are privirea lui», îşi spuse Nora, amintindu-şi expresia de tandrețe pe care o avusese băiatul privind acelaşi portret.

— Nu vine pe aici?

— Cine?

— Doamna Grodeck! Tînăra doamnă Grodeck, cum spui dumneata.

Hagen nu răspunse. întrebarea părea că-l nelinişteşte.

— Mă duc să văd ce face Gunther, zise el deodată. Poate are nevoie de mine.

Nora se duse spre fereastră şi rămase acolo cîtva timp pe gînduri. Nici nu-l auzi pe Paul cînd coborîse scările şi se apropiase de ea. Tresări cu o mişcare de spaimă cînd el îi puse mîna pe umăr.

— Ce e cu tine, Nora? Ce s-a întîmplat?

— M-ai speriat. Nu ştiam că eşti tu.

— Dar cine putea fi?

— Nimeni, desigur. Dar sînt atîtea lucruri stranii în casa asta.

— Ce fel de lucruri stranii?

— Nu ştiu bine. Băiatul din turn, care nu coboară şi pe care e interzis să-l vedem. Omul cu pelerina neagră, care nu răspunde la întrebări. Portretul despre care nu e voie să întrebi pe nimeni...

Afară, cîinele, care auzise voci, veni prin zăpadă pînă sub fereastră şi se ridică cu labele pe zid, privindu-i prin geam cu ochii lui buni, umezi.

Nora îi deschise uşa.

— Intră, Faffner, înăuntru. Poate că ştii tu să ne spui ce se petrece aici.

Cîinele se lăsă mîngîiat pe blana lui de urs, pe botul lui mare, somnoros. Lîngă urechea dreaptă, pe jumătate ruptă, avea o cicatrice, care urca pînă sus pe grumaz.

— Eşti şi tu un om păţit, îi spuse Nora şi îl trase lîngă fotoliul ei, aproape de cămin.

Cu Faffner lîngă ea, se simțea apărată fără să ştie bine împotriva cui. Ar fi vrut să rămînă acolo în fotoliu, ore întregi...

Masa de seară ţinuse mult. Mîncaseră în doi, serviți de Hagen, într-o tăcere pe care n-o întrerupea decît clinchetul farfuriilor şi uneori mîrîitul cîinelui adormit lîngă cămin.

— Dacă vă duceți la culcare, le spuse Hagen, lampa cea mică de pe etajeră nu e nevoie s-o stingeți. De obicei rămîne aprinsă toată noaptea.

îl auzeau acum cum închidea obloanele de afară, la ferestre şi la uşi.

«E aşa de tîrziu? se întreba Nora. Va trebui într-adevăr să mergem la culcare?»

Se gîndea cu puţină nelinişte la momentul acela, îşi aduse aminte că totuşi Paul era un străin sau cel mult un camarad. Noaptea lor de dragoste, singura lor noapte de dragoste, fusese o întîmplare, o neînțelegere, un lucru uitat, asupra căruia nu voia să revină. Legase cu el, la plecare, cu cea mai sinceră bună-credință, un pact sportiv, un pact bărbătesc, şi era hotărîtă să-l ţină. Noaptea trecută dormiseră unul lîngă altul ca doi soldați după un marş lung, doborîţi de oboseală. Dar acum îi era frică de noaptea care venea şi care-i găsea treji, cu ochii deschişi.

Pentru prima oară îi păru rău că n-au rămas în dormitorul comun de' la Turing-Club. Acolo, cel

puțin, lucrurile ar fi fost clare, fără primejdie, fără i&pită...

— E tîrziu, Nora, spuse Paul venind spre ea. Nu ne culcăm?

Punea întrebarea cu simplitate, fără nelinişte, fără nerăbdare. Era ceva sigur în el, ceva împăcat!

Ea nu ştiu cum să răspundă. Nu ezita, dar nici nu găsea gestul sau cuvîntul cu care să-1 urmeze.

— Să primim lucrurile aşa cum vin, spuse tot el. Să ne lăsăm puțin în voia lor, vrei?

0 cuprinse în brațe şi o sărută lung pe ochi, pe buze. Nu era un sărut pasionat, dar era un sărut cald, greu.

XI

A doua zi, Nora îl căută la Turing-Club pe sasul roşcat de la S.K.V. Era hotarîtă să intre în vorbă cu el şi să-i pună întrebări precise despre «misterele Grodeck».

Dar omul era de negăsit. Pe terenul de exerciții erau zeci de schiori — mai mulți chiar decît în ajun —• şi ar fi fost greu să descopere între ei pe omul cu ochi de viezure. Nici nu ştia cum îl cheamă.

— Ar trebui, la prînz, cînd mergem spre casă, să facem un ocol pe la cabana Saşilor. Poate dăm de el.

— Să facem! acceptă Paul.

— Dar să ştii că nu e uşor. Avem de coborît pînă acolo o pantă destul de repede, şi drumul e foarte umblat. La fiecare pas, te loveşti de altcineva. Te iau cu mine numai dacă lucrezi serios toată dimineața.

Paul primi cu supunere îndîrjită. «Voi învăța, voi învăța», îşi spuse în gînd. îşi descoperea ambiții mari, copilăreşti. Ar fi vrut s-o uimească pe Nora, s-o dezarmeze, s-o întreacă.

«Plugul» mergea acum destul de bine, mai ales cînd viteza nu era prea mare. în viteză mare însă, îi era imposibil să deplaseze schiurile de pe linia lor. Avea în glezne o senzație de încleştare. Privea cu o ciudată şi neputincioasă fascinație spre botul schiurilor, îşi dădea seama că e prins într-o cădere, care

se accelerează cu fiecare secundă, şi îi era totuşi cu neputinţă să transmită schiului acea simplă apăsare care l-ar fi făcut să derapeze spre dreapta sau spre stînga şi să se smulgă vitezei.

— Trebuie să învăţăm virajele, spuse Nora. începem cu cele mai simple: virajele din plug. Pentru cursa noastră de la prînz, ne vor ajunge. După masă sau mîine, o să încercăm lucruri mai grele.

Lui Paul i se păreau şi acestea destul de grele. Explicarea teoretică era totdeauna simplă («Laşi greutatea pe unul din schiuri, îl liberezi pe celălalt, şi întoarcerea se face automat»), dar cînd trebuia să aplice lucrurile elementare pe care le învăţase, se lovea de piedici neaşteptate şi, pentru el, de neînţeles.

Lucră toată dimineaţa sub controlul Norei, repetînd mereu aceleaşi întoarceri spre dreapta şi spre stînga. Era un antrenament aspru, meticulos, fără frumuseţe, fără glorie. Unde erau eroicele lui avînturi din ajun? Unde era strigătul acela de libertate, explozia aceea de bucurie?

Nora îi oprea cu severitate cele mai timide elanuri.

— Nu e bine. înapoi.

îl obliga să înceapă de zeci de ori aceeaşi mişcare. Dădea ordine scurte, seci, încăpăţînate. «Ga un ofiţer maniac», gîndi Paul cu necaz, dar se hotărîse să primească totul fără răzvrătire.

— La loc. Nu e bine. încă o dată.

Se uită pe furiş la ea. Era serioasă, atentă, severă. Nimic n-o amintea pe femeia caldă, senzuală şi puţin tristă, care dormise toată noaptea în braţele lui. Pînă şi gîndul acesta i se părea acolo, pe terenul de schi, imposibil. Era un gînd tulbure, somnoros, leneş, care trebuia alungat.

Fata aceasta cu tunica albastră, cu gesturile sigure, cu vocea fermă era un om cuminte.

Paul se opri în mijlocul exerciţiului început, se apropie de Nora şi o bătu băieţeşte pe umăr.

— Ce s-a întîmplat? întrebă ea surprinsă.

— Nimic, Voiam doar să-ţi spun că eşti un bun camarad,

Nora rămase puţin nedumerită, căci neaşteptatul lui gest nu intra în seria ei de gînduri.

Pe urmă răspunse cu simplitate:

— Ştiu.

Pînă la S.K.V., Paul căzu de nenumărate ori. Nimic din ce învăţase pe teren nu-i mai servea acum. Lucruri pe care sus, la Turing-Club, reuşea să le facă destul de corect deveneau acum din nou imposibile.

Dinspre vîrf coborau grupuri de schiori, pe acelaşi drum îngust, marcat cu triunghiuri galbene. îi auzea chiuind în urma lui, de la mari distanţe, şi pentru că nu se putea feri la timp din calea lor, se arunca singur în zăpadă, la marginea drumului, lăsîndu-i să treacă.

Ajunse la S.K.V. alb de sus pînă jos, obosit de prea multe căderi şi totuşi bucuros de cursa făcută.

— Nu-mi spune nimic, Nora. Ştiu tot: am făcut o mie de greşeli. îţi promit că data viitoare nu le mai fac.

Omul cu ochii de viezure era în curtea cabanei cu un topor în mînă şi despica butuci mari de stejar, pentru foc.

— Nu mai locuiţi la Gunther? îi întrebă zărindu-i.

— Ba da, răspunse Paul, dar am trecut pe aici să ne mai încălzim. Nu vii cu noi înăuntru, să bem un pahar cu vin fiert?

Intrară toţi trei în cabană, aceeaşi cabană care prima oară li se păruse atît de duşmănoasă. Pînă şi omul cu ochii de viezure era acum mai prietenos.

— Ce face pictorul nostru? întrebă el.

— Care pictor?

— Gunther.

— E pictor?

Omul izbucni în rîs. Avea un rîs ciudat, care îi încreţea toată faţa, dar îi lăsa ochii fără expresie, ca pe nişte bile mici de sticlă.

— Aşa zice el: că e pictor.

Pe urmă deveni dintr-o dată serios şi spuse clătinînd din cap:

— Băiatul ăsta e o nenorocire pentru familia Grodeck.

— Cunoşti familia? întrebă Nora.

— Cine nu o cunoaşte? Familia Grodeck!

Cele două cuvinte le rostea cu solemnitate, cu respect, speriat parcă de importanţa lor: «familia Grodeck».

— Gîndiţi-vă bine. Nu se poate să nu fi auzit de ei. Uzinele Grodeck. Fabricile Grodeck. Pădurile Grodeck.

Rămase o clipă gînditor, ca şi cum le-ar îi cîntărit pe toate.

— E o mare avere.

Spunea acest lucru cu un nesfîrşit respect, cu un fel de teroare uimită.

— Nu ştiu ce are să se întîmple cu familia Grodeck şi cu toată averea lor dacă intră pe mîna lui Gunther. Băiatul ăsta are să-i nimicească.

— E averea lui?

— Bine nu ştiu nici eu. Nimeni nu ştie. Cînd familia Grodeck vrea să tacă, nu scoate nimeni nici un cuvînt de la ei. Se zice totuşi că averea îi vine băiatului. Vedeţi, cînd a murit tînăra doamnă Grodeck...

— Mama lui Gunther?

— Da.

— E moartă?

— Da. De astă-vară.

Nora revăzu în gînd portretul de pe etajeră şi îşi aminti privirea intensă a băiatului. «Locuieşte aici?» îl întrebase. întrebarea i se părea acum dureroasă. Ar fi vrut să o poată şterge din memorie, ar fi vrut să-şi ceară iertare.

Omul din faţă continua să povestească. în mod vădit, afacerile Grodeck îl pasionau.

— Cînd a murit, zic, tînăra doamnă Grodeck, Gunther era la Munchen. Se zicea că studiază pictura. L-au chemat în ţară, dar îndată după înmormîntare a plecat din nou. A fugit. Familia ar fi vrut să-1 ţină aici, să-1 facă inginer... E nevoie de un inginer în familia Grodeck. O avere ca asta nu merge singură. Dar vă spun că băiatul e nebun. S-a urcat pe munte să clădească, în pădure, cabana pe care o

ştiţi. De atunci nimeni nu l-a mai văzut. Nu primeşte pe nimeni. De asta m-am şi mirat cînd mi-aţi spus că locuiţi acolo. Nu-mi venea să cred. Daca ar şti bătrînul Grodeck...

— Bătrînul Grodeck cine e?

— Tatăl lui Gunther.

— De ce-1 numeşti pe el «bătrînul Grodeck», şi pe soţia lui «tînăra doamnă Grodeck»?

întrebarea îl surprinse, şi un moment îl puse pe gînduri. . *

— Ai dreptate. Nu m-am gîndit niciodată la asta. Dar aşa li s-a spus întotdeauna. *Der alte Grodeck*[1] şi *Die junge Frau Grodeck*[2]. Nu ştiu de ce. La drept vorbind, nici ea nu era foarte tînăra, nici el nu e prea bătrîn. Erau veri primari cînd s-au luat. Pe ea tot Grodeck o chema ca domnişoară. Averea era a ei, şi acuma se zice că-i rămîne lui Gunther. Deocamdată nu e primejdie. Cîtă vreme băiatul e minor, tot bătrînul Grodeck face ce vrea... Pe urmă o să fie mai greu, da, da, pe urmă...

Clipea des din ochii lui mici şi îşi mîngîia cu îngrijire barba roşcată.

— Dar cu Hagen ce e? întrebă Nora fără ocol. Omul rîse din nou, cu rîsul lui ciudat.

— Am spus eu că e ceva cu Hagen? Aţi auzit ceva despre el? Ehei, multe s-or fi auzind, dar cine le crede...

Rîdea drăceşte, cu ochii mici sub sprîncenele stufoase, arcuite cu subînţeles.

îşi luă toporul, pe care îl rezemase de scaun, şi se ridică.

— Mă duc să-mi sparg butucii. Destul am vorbit pe ziua de azi.

De la S.K.V. se deschidea prin pădure un drum lateral spre poiana Trei Fetiţe, drum neted şi regulat, cu bănci pe margini, ca o alee de parc. Zăpada acoperise acum totul, îngropînd bănci şi pietre.

1 Bătrînul Grodeck (germ.).
2 Tînăra doamnă Grodeck (germ.).

Drumul, pustiu, neumblat, abia se mai putea ghici printre brazi.

Panta era uşoară, abia simţită. Schiurile alunecau cu un foşnet mătăsos. Nu era nevoie de nici o frînă, de nici un efort. Nora şi Paul coborau la distanţă mică unul de altul, în tăcere.

Cortina norilor cădea de o parte şi de alta, cenuşie, deasă, pînă jos, ca un zid. Braşovul, Râşnovul, întreaga Ţară a Bîrsei erau la dreapta lor, acoperite de aburi, dispărute în nori.

Plecaseră dimineaţa de la cabană spre nord şi se întorceau acum pe la sud. Aproape că nu recunoşteau casa, văzută din spate, întărită cu metereze de zăpadă, ca o mică fortăreaţă. Faffner lătra mirat că aude zgomote dinspre pădurea pustie. Nora îl strigă, şi clinele îi recunoscu. Venea spre ei înotînd prin zăpadă, cu botul ridicat deasupra valurilor albe, zbătîndu-se parcă să nu se scufunde.

Gunther le ieşi şi el în întîmpinare. Era palid, părea obosit, dar ochii îşi păstrau o sclipire de tinereţe, care îi lumina întreaga faţă.

— Dacă ai fost bolnav, de ce umbli cu capul gol în frig? îi spuse Nora. Vrei să te cert?

— Nu e frig de loc. Dar ceartă-mă. îmi face plăcere. Pe mine nu mă ceartă nimeni.

Rîdea luminos, copilăreşte. Pe urmă deodată deveni abătut. Avea asemeni treceri neaşteptate de expresie, de la mare exuberanţă la tăcere.

— Trebuie să vă cer iertare pentru purtarea mea. Sînt o gazdă rău-crescută. Dar ieri n-am putut să cobor. Vă mulţumesc că aţi rămas. Toată dimineaţa am fost neliniştit. Mi-era teamă că aţi plecat, că nu vă mai întoarceţi. Voiam să viu după voi, să vă caut, să *vă.* chem înapoi. Nu ştiu unde mi-a ascuns Hagen schiurile... totdeauna mi le ascunde... Fără schiuri, pe zăpada asta mare, nu se poate umbla...

Era îmbrăcat într-o haină gri de sport, cu buzunare mari. «E prea tînăr pentru hainele lui», gîndi Nora. încerca din nou să şi-l închipuie îmbrăcat într-o uniformă de liceu. S-ar fi potrivit mai bine cu

figura lui de copil, cu părul blond, care-i cădea pe frunte şi pe care-l ridica mereu cu un gest băieţesc de nerăbdare.

— Trebuie să mă ajutaţi să punem masa, zise el. Hagen e la Braşov. S-a dus după cumpărături. Diseară veţi avea ziare şi ţigări.

— De masă mă ocup eu, hotărî Nora. Voi staţi cuminte la locurile voastre.

«Cît e de.femeie!» reflectă Paul. Devenea într-o singură clipă, cu uşurinţă, cu intimitate, «stăpîna casei». Părea să cunoască toate acele lucruri străine şi s-ar fi spus că şi ele o cunosc. Tăia plinea cu un aer casnic, de obişnuinţă familiară.

— De ce nu ne-ai spus că eşti pictor? întrebă Nora pe Gunther în timpul mesei.

— Pentru că nu sînt.

Răspunsul băiatului era puţin răstit. Un val de sînge trecu peste fruntea lui palidă. Era în toată fiinţa lui o tresărire de mînie, de rezistenţă. Pe urmă, cu aceeaşi schimbare de expresie, faţa i se lumină din nou, într-un zîmbet ironic.

—• Nu, nu sînt. Am fost. Am vrut să fiu.

Se făcu tăcere. O tăcere grea, care ţinu cîteva lungi secunde şi din care nu ştiau cum să iasă.

Faffner veni la timp să-i salveze.

— îi e foame, săracul. Trebuie să-i dăm de mîncare.

După masă, Nora rămase singură cu Gunther. Paul îşi pusese schiurile şi făcea exerciţii de viraj, nu departe de cabană. îl luase pe Faffner cu el, ca să-i ţină de urît.

Gunther, în fotoliul lui, lîngă cămin, se juca mâzgălind cu creionul o foaie de bloc.

— Cred că te-am supărat, îi zise Nora. Te rog să mă ierţi. Sînt întrebări stupide, care fac rău şi nici măcar nu ştim de ce.

Băiatul era calm. Desena, fără prea mare atenţie, un profil de femeie, pe care îl lăsa mereu neterminat şi îl începea din nou pe alt colţ al hîrtiei. Zîmbetul lui era lipsit acum şi de tristeţe, şi de ironie.

— Trebuie sa-ţi spun ceva, zise el, dar promite-mi că n-ai să te sperii.

— Nu promit, dar am să încerc, glumi Nora.

— Alaltăseară, cînd ai venit, ştii de ce ţi-am deschis? Ştii de ce te-am lăsat să intri?

Vocea îi era joasă, aproape şoptită. întrebarea era pusă intens.

— Am crezut că eşti mama. înţelegi? Mama.

Arătă cu mîna spre portretul de pe etajeră, fără să întoarcă însă capul într-acolo. Nora veni şi mai aproape de el. Ar fi vrut să-1 mîngîie.

— Ştiam bine că n-ai să te sperii. Crezi în fantome? Eu cred. Vezi, de cînd a murit mama, mereu o aştept. Mi se pare că va veni. Mă duc uneori la ferestre, deschid uneori uşa... Mă întreb de ce nu vine...

— Poate că este aici... spuse Nora simplu, fără să coboare glasul.

înţelegea că despre acele lucruri trebuie să vorbească fără mister, cu familiaritate.

— Da... zise Gunther. într-un anumit fel, este aici. Aici unde sîntem noi: Hagen, Faffner, eu... Pe noi trei ne-a iubit... E aici, dar n-o văd. Aş vrea s-o văd, mi se pare că s-ar putea s-o văd... Ţi-am spus că eu cred în fantome. Mă gîndesc la rochiile ei lungi, mă gîndesc la părul ei blond, pe care-1 pieptăna puţin demodat, deşi era aşa de tînăra.

Nora se duse spre etajeră şi luă de acolo portretul, îl privi de aproape cu multă atenţie. Buzele erau slab desenate, fruntea înaltă, tristă ca a băiatului, părul uşor fluturător pe tîmple.

în colţul de jos al portretului era scris cu creionul: *Mittwoch, den 5 Mai 1932. Gunther.*

— Era o zi cu mult soare, spuse Gunther. Ţiu foarte bine minte. Purta o rochie albă, prima ei rochie albă din vara aceea. Făcusem, în glumă, mai multe schiţe fără importanţă. Voiam să le arunc. Ea le-a oprit pe toate, şi pe asta mi-a cerut s-o iscălesc, îi plăcea să mă vadă desenînd. Credea... credea că am talent. Credea că am să fiu pictor.

— Şi nu mai vrei să fii?

— Nu pot.

— Totuşi, dacă a ţinut ea... Poate că ar trebui, în amintirea ei...

Gunther se ridică din fotoliu cu o nouă izbucnire greu reţinută.

Nora lovise încă o dată coarde oprite, porţi închise.

Era uimitoare repeziciunea cu care băiatul acesta blond putea trece de la o expresie la alta, de la un sentiment la altul. Avea sufocări nervoase de o secundă, după care îşi regăsea luminosul lui zîmbet ironic.

— Ştii ce este o cardiogramă?

Nora nu înţelese întrebarea şi nu ştiu cum să răspundă.

— Stai să vezi, spuse Gunther.

Deschise un sertar, căută prin caiete, prin blocuri de desen şi scoase de acolo un sul mic de hîrtie, pe care îl desfăcu în faţa ei.

Era o hîrtie groasă, lucioasă, de copie fotografică, pe care se vedea un dreptunghi negru, străbătut de două linii albe subţiri, care urcau şi coborau în zigzag, descriind unghiuri mărunte. Părea să fie o inscripţie de seismograf, aşa cum ţinea minte că văzuse la şcoală, în cărţile de geologie.

— Vezi liniile astea albe? Sînt bătăi de inimă.

Surîdea mereu. Vorbea fără nelinişte, calm. După un moment de tăcere, adăugă:

— Bătăile mele de inimă.

Nora se gîndi atunci la paloarea lui, la tresăririle lui nervoase, la acele subite schimbări de lumină şi umbră pe figura lui de copil. încercă să ia lucrurile cu uşurinţă, să nu insiste, să treacă peste ele.

— E o glumă, Gunther.

îi spunea pe nume, fiindcă dintr-o dată îl simţea mai copil decît înainte, mai fără apărare.

El răspunse rîzînd, rîs care nu avea nimic silit, nimic crispat.

— Sigur că e o glumă. Mai mult decît o glumă: o farsă. E cea mai teribilă farsă pe care puteam s-o joc familiei Grodeck.

Părea sincer amuzat'de gîndul acesta.

— Vezi, un pictor în familia Grodeck ar fi fost o ruşine. Un cardiac în familia Grodeck este un scandal. Asta se întîmplă pentru prima oară de cînd există Grodecki pe pămînt. Inima lor a bătut totdeauna bine. A fost o inimă exactă.

Cuvîntul îl amuza, ll găsise în momentul acela şi îi făcea plăcere să-l repete.

— Da, da, o inimă exactă. O inimă care a bătut ca un ceasornic. Niciodată prea tîrziu, niciodată prea devreme. O inimă care bate un secol, două secole, trei secole şi n-o întreabă nimeni nimic. Inimile Grodeck sînt garantate. Solide şi discrete. Nu le aude nimeni.

Desfăcu din nou cardiograma şi îi arătă cele două linii albe, care urcau şi coborau. Urmărea cu degetul desenul lor fin, căderea lor ritmică.

— Vezi, unghiurile sînt mărunte şi egale. Aproape egale. Dar dacă te uiţi mai bine, bagi de seamă că din cînd în cînd linia sare puţin mai sus, şi pe urmă cade puţin mai jos. Nu e mare lucru. O zecime de milimetru, poate nici atît... Dar e de ajuns. De ajuns ca să se audă.

Ridică deodată capul deasupra cardiogramei şi o privi fix pe Nora.

— Dumneata n-o auzi? Eu da. Seara mai ales, noaptea mai ales. E ca un motor mic, ascuns. Gînd e linişte, în mijlocul nopţii, mi se pare că se aude în toată casa. O inimă Grodeck care se aude... E de necrezut. Averile Grodeck s-au făcut cu tot ce vrei, dar nu cu inima. Gu stomacul, cu splina, cu rinichii, dar nu cu inima...

înfăşură sulul ca mai înainte şi îl puse cu grijă la loc în sertar. Pe urmă veni din nou lîngă cămin şi se rezemă acolo, cu braţele deschise, gest care îl ajuta să respire.

Nora simţea că băiatul nu aştepta nici compasiune, nici încurajare. Era foarte liniştit, şi ochii lui albaştri erau neasemănat de luminoşi.

— Ce ai de gînd să faci? îl întrebă.

— Vreau să împlinesc 21 de ani.

Era, spunînd aceste cuvinte, decis, îndîrjit.

— Trebuie să împlinesc 21 de ani. Am unele socoteli de încheiat cu familia Grodeck. Dar mai întîi trebuie să împlinesc 21 de ani.

— îi vei împlini, spuse Nora.

EI fu zguduit de convingerea liniştită a cuvintelor ei. Deodată, privirea lui deveni intensă, rugătoare, plină de nelinişte, plină de îndoială.

— Crezi? Spune, crezi?

— Sînt sigură, Gunther. Absolut sigură.

Hagen se întoarse tîrziu, pe întuneric. îl aşteptară toţi trei, privind de sus, de la fereastra din turn, să-i A^adă felinarul apărînd de departe, în pădure.

Faffner dispăruse încă de cu ziuă, alergînd spre vale.

— îl simte venind, spuse Gunther. Totdeauna cînd se întoarce de la Braşov aleargă înaintea lui pînă la Ruia şi-l aşteaptă acolo. într-o seară, Hagen a schimbat drumul şi s-a întors pe la Prăpastia Lupului. Faffner a rămas toată noaptea la Ruia, urlînd...

Acum îi vedeau venind pe amîndoi prin zăpada mare: omul şi cîinele. Hagen trăgea după el o săniuţă de scînduri, plină de pachete.

Le desfăcură cu toţii în jurul mesei, curioşi să afle ce e în ele. Erau lucruri care miroseau a oraş, a vitrine de iarnă, a sărbătoare. Gunther se uita la ele cu o plăcere de copil, le cîntărea în mînă, le privea la lumină. îi plăceau mai ales globurile colorate de sticlă, pentru pomul de Crăciun, luminările roşii, sîrmele de artificii.

Faffner dădea ocol mesei, mirosind lucrurile, adulmecîndu-le.

Singur Hagen era întunecat...

«Omul ăsta ştie», se gîndea Nora.

XII

Serile la cabană erau lungi, deşi după ora zece se stingeau luminile, se închideau obloanele şi toată lumea mergea la culcare. Dar începeau devreme, de cum se întuneca, şi treceau încet.

Lumina de amurg era albastră din cauza zăpezii, care încă mai sclipea cîtva timp după apus. Pe urmă şi această ultimă lucire se pierdea. Uneori ceața se lăsa fumegînd dinspre vîrf. Norii se strîngeau mai aproape. Brazii deveneau negri. întunericul era profund şi dens.

Muntele, care vuise toată ziua de strigăte şi chemări, revenea la tăcerea lui de piatră. De nicăieri nici un sunet, nici un trosnet. Foarte rar se auzea de departe o răbufnire surdă, ca o zguduire de pămînt, ca o cădere de copac. Ridicau cu toții capetele să asculte. Tăcerea părea că merge pînă la marginile lumii.

Gunther juca şah cu Paul. Nora, în fotoliu, citea lingă cămin, cu Faffner culcat la picioarele ei. Numai Hagen nu avea pace. Uneori, pe neaşteptate, îşi arunca pe umeri pelerina lui cenuşie, îşi ridica gluga şi pleca în noapte, cu felinarul aprins.

«Se duce s-o caute», spunea Gunther.

Faffner tresărea, se ridica de la locul lui şi mergea spre ferestre, spre uşă, zgîriind pragul, aşteptînd.

La căderea serii, Nora devenea tăcută.

«Sînt două Nore», gîndea Paul. O Noră de zi şi o Noră de noapte.

Ghemuită în fotoliul de lîngă cămin, pierdută in cartea pe care poate nici n-o citea, părea că aşteaptă, cheamă.

—• Eşti obosită, Nora?

Era altceva decît oboseală. Era un fel de predare. Totul în ea se îndrepta spre noapte. Cînd Hagen stingea luminile, cînd Gunther spunea noapte bună, ochii ei se deschideau.

— Nu mai stăm? E aşa de tîrziu? Ați terminat partida de şak?

Urca scara, rezemată de brațul lui Paul. Uneori îşi culca pe umărul lui drept capul. Nu era un gest de tandrețe: era un gest de încredere, de aşteptare.

Se dezbrăca încet, cu mişcări rare, îngîndurată, totdeauna tăcută. Avea atunci o expresie gravă, atentă, nu visătoare, dar întoarsă totuşi spre gîndurile ei.

— Eşti frumoasă, Nora.

Nu răspunse decît după ce se gîndi. Primea cu seriozitate lucrurile pe care i le spunea el.

— Am treizeci şi doi de ani, dragul meu. Şi sînt brună. Nu ştiu dacă mai pot fi frumoasă... Am fost poate la douăzeci, la douăzeci şi doi... E o strălucire care se duce şi care poate lasă altceva în loc...

Trupul ei era robust, cu ceva greu în liniile lui lungi, ferme. «Nimic de adolescentă», gîndea Paul privind-o. Nimic nu era nesigur, totul era împlinit. Genunchi mari, calmi, fără nelinişte. Coapse înalte, şolduri pline.

— Eşti frumoasă, Nora. Este un acord între tine şi tine, şi acest acord se numeşte frumusețe.

Ea era la oglindă şi îşi pieptăna părul, căzut pe umeri. Se opri cu pieptenele în mînă şi se întoarse spre Paul. Era goală şi liniştită.

— Mă tem că am să plîng.

— De ce?

— Fiindcă îmi spui un lucru care era un secret al meu. Un lucru pe care am sperat totdeauna, cu puțină teamă, că-l va înțelege cineva, că mi-l va spune.

Avea lacrimi în ochi.

Nimic nu era crispat în îmbrăţişarea ei. în clipele cele mai intense, avea ochii deschişi, cu o privire adîncă, atentă, ca şi cum ar fi ascultat.

Rămînea pe urmă multă vreme cu capul pe braţul lui drept, într-o tăcere fără sfîrşit.

— îmi plac mîinile tale, Paul. Sînt mari, grele, aspre. îmi place să le simt pe umeri, pe şolduri. Nu ştiu să mîngîie sau nu vor să mîngîie. Dar îmi place greutatea lor.

Se uita lung la aceste mîini osoase, care aveau încă în îmblînzirea lor ceva dur. Le săruta. Punea în acest lucru întreaga ei gravitate senzuală de femeie. Paul nu-şi putea opri un gest de jenă.

— Nu, Nora.'

Ea nu înţelegea.

— Ce stupid poate fi un bărbat, Paul! Câte superstiţii, cîtă frică... Ţi-e frică de lucrurile cele mai simple. Numai o femeie ştie să sărute mîinile, dragul meu, şi să facă dintr-asta un lucru frumos.

Se apropia de el cu ochii deschişi. Nu avea nici grabă isterică, nici pudoare rănită. Era în toate mişcările ei ceva serios şi împăcat.

Dimineaţa regăsea o Noră clară, trează, gata de drum. în tunica albastră, cu chipiul tras pe frunte, era, ca şi el, un schior.

Nimic tulbure nu rămînea între ei din aceste nopţi care treceau fără urmă.

XIII

Nu ningea. Lumina era tot cenuşie, dar norii păreau mai depărtaţi, şi orizontul — mai larg.

îşi lăsaseră schiurile la Turing-Club, înfipte în zăpadă cu boturile în sus, şi se urcaseră pînă în vîrful muntelui.

«Poate că se vede Braşovul», spusese cineva.

Nu se vedea nimic. Postăvarul plutea singur peste un ocean de nori. Pădurile de brazi, care coborau pe versantul celălalt spre Timiş, se topeau după cîteva sute de metri într-o negură albăstrie.

— Jos, sub noi, e valea Timişului. în faţă e Piatra Mare. La stînga e Braşovul.

Nora arăta cu mîna, în ceaţă, lucruri pierdute, intrate în neant.

— Ştii ce se întîmplă astă-seară la Braşov? întrebă ea deodată.

Răspunse tot ea rîzînd.

— Se cîntă, la Biserica Neagră, *Oratoriul de Crăciun.*

— Sîntem în 23? se miră Paul.

— Da.

Rămase cîtăva vreme cu privirea aţintită spre Braşovul nevăzut de dincolo de ceaţă. Părea că măsoară distanţele.

— Ce zici? Ar fi o nebunie dacă am coborî astăseară la Braşov?

— Poate nu o nebunie, spuse Nora. Dar cu siguranță o îndrăzneală.
— E așa de greu?
— Prea greu nu. E lung.
— Și nu vrei să încercăm?
— Ba da, Paul. Dacă facem mai întîi o dimineață serioasă de antrenament.
El acceptă toate condițiile. După cursa lungă pe care o aveau de făcut, concertul de seară devenea o răsplată.

Gunther primi fără plăcere vestea plecării lor.
— Mîine sîntem înapoi, îl asigură Nora.
Tot timpul dejunului, băiatul rămase încruntat. Abia spre sfîrșit se lumină.
— Am cîntat și eu în *Oratoriul de Crăciun.* în cor, desigur. Eram în clasa șaptea și fusesem cerut de la școală. Cred că mai țiu și astăzi minte unele lucruri.
Se gîndi puțin, și pe urmă, întorcîndu-și privirile spre fereastră, ca și cum ar fi privit acolo pe cineva, începu să cînte:

«Brich an, du schbnes Morgenlicht,
Und lass den Himmel îagen.
Du, Hirtenvolk, erschrecke nicht,
Weil dir die Engel sageri...»[1]

Ridicase vocea prea sus, și ultima notă, deși clară, îi aduse sîngele în obraz.
— Mama era jos în biserică. O văd și acum, lîngă a treia fereastră pe dreapta. Zîmbea. Era singura ființă care zîmbea în toată Biserica Neagră. Mi se părea că mă aude. Mi se părea că-mi răspunde.
Privea mereu spre fereastră. Pe urmă își abătu privirea de acolo și vorbi din nou cu acel accent de îndîrjire pe care îl avea cîteodată.

i « *Răsări, frumoasă auroră,*
Ziua sa scalde cerul;
Iar tu, popor de ciobani, nu te înspăimînta,
Oăci (ie iți vorbesc îngerii.•• » (germ.).

— Un Grodeck adevărat nu zîmbește. Să vă uitați bine diseară la ei. Se adună tot tribul. Sînt zeci, sute de familii Grodeck. Nici unul nu zîmbește.
Nora încercă să-1 liniștească, să dea puțină pace frunții lui de copil chinuit.
— Spune, Gunther, vrei să rămînem?
— Nu. Dar vreau să vă întoarceți.
— Se înțelege. Mîine seară vom fi aici, ca să aprindem împreună pomul de Crăciun.
înainte de 'plecare, Gunther le desenă o hartă a drumului. De la S.K.V. cobora o pîrtie de schi, care-i putea duce pînă în centrul Brașovului. Era un drum regulat, cu panta ușoară (sașii îl numeau *Familienwcg*[1]) și bine marcat cu albastru și alb pînă la capăt, dar din el se desprindeau cîteva drumuri mai mici spre Timișul de Jos, spre Noua, spre Honterus.
— Dacă sînteți atenți, nu vă puteți pierde.
Harta desenată de el era clară și amănunțită. Avea pe margini toate semnele indicatoare ce puteau fi întîlnite în drum și de care le recomandă să se ferească, în plus, îi dădu lui Paul o busolă și îi arătă cum să se servească de ea. Nora trebui să . ia în rucsacul ei pînză de pansament, vată și sticluțe de farmacie.
Plecarea la Brașov devenea o adevărată expediție.
— E așa de periculos? întrebă Paul.
— Pe munte, iarna, nu se știe niciodată ce se întîmplă.
Nici nu porniseră bine, cînd îi ajunse din urmă Hagen.
— A întrebat Gunther unde aveți de gînd să dormiți diseară la Brașov.
— La hotel, desigur.
— El crede că n-o să găsiți loc. Mi-a spus să vă dau asta.
Era un plic pe care Paul citi un nume de femeie. — *Frâu* Adelle Bund — și o stradă necunoscută: strada Prundului, 26.

i Drum bătut (germ.).

— E locuința mea, spuse Hagen. Nu vă sfătuiesc să trageți acolo. E o casă veche şi e departe. Dar dacă nu găsiți în alta parte loc, pe stradă tot n-o să dormiți.

Vorbea fără bunăvoință. Se vedea bine că nu-i face plăcere întîmplarea asta.

Nora se grăbi să-l liniştească.

— Iți mulțumim, dar cred că o vom lăsa în pace pe *Frau* Adelle. Nu se poate să nu găsim loc în oraş.

El nu păru totuşi deplin liniştit.

— Drum bun, le zise.

Se uită lung după ei cum se depărtează.

Făcură la S.K.V. un scurt popas, ca să consulte harta. De acolo mai departe plecau pe un drum penti*u ei necunoscut. Pîrtia începea în dosul cabanei. Gunther o desenase cu o linie albastră şerpuită, care cobora spre un cerc colorat cu verde. înăuntrul cercului scrisese cu litere mici de tipar: Ruia.

Nora îl lăsă pe Paul să plece înainte, cu schiurile în plug.

— Nu părăseşti nici un moment plugul, îi spuse ea. Orice ar fi, dacă viteza hu e mare, nu se întîmplă nimic grav.

Paul porni într-o tăcere încordată. Strîngea mînerele bastoanelor, cu pumnii bine închişi. Avea impresia că întreaga lui încordare este acolo, la încheietura mîinilor.

Genunchii erau îndoiți ca pentru o săritură.

Schiurile alunecau încet, îngreunate de frînă.

Aştepta cu respirația tăiată primul viraj. Capul era ferit între umeri, dar privirea fixată înainte spre punctul mereu mai apropiat, unde drumul cotea spre stînga.

Simțea cum îi zvîcneau tîmplele. Acum, acum, acum... împinse botul schiului drept înaintea celuilalt şi se înclină apoi cu toată greutatea spre stînga. Plugul era deschis într-un unghi enorm. întoarcerea se făcu încet, ca o rotire plană de pasăre cu aripile nemişcate. Schiul stîng, care susținuse o secundă toată greutatea, derapa cu un hîrşîit aspru, şi pe urmă, în secunda următoare, echilibrul se restabili.

— Bravo! Foarte bine, o auzi pe Nora strigînd din urmă. Nu avu timp nici să-i răspundă, nici să-şi recapete răsuflarea. Avea înaintea lui cîțiva metri de coborîre directă, după care venea, amenințător, un nou viraj, de astă dată spre dreapta.

întoarcerea fu mai puțin lentă, mai puțin descompusă decît prima oară. Simți că iese din viraj cu viteza mărită. «Să nu ne pierdem capul», îşi zise. Strînse pumnii hotărît să reziste. Se lăsă greu pe ambele schiuri şi' accentua deschiderea plugului.

în noul viraj care începea, intră cu toată rezistența de care se simțea în stare. Brațele, genunchii, gleznele se încordau să oprească alunecarea, să o frîneze.

Schiurile avură un moment de încetinire, exact la mijlocul virajului, ca şi cum o fracțiune de secundă ar fi fost ținute în loc, dar pe urmă se smulseră şi porniră mai departe, eliberate.

Viteza se precipită. Paul deschise şi mai mult plugul. Boturile schiurilor aproape se atingeau, iar cozile lor se depărtau una de alta pe toată lățimea pîrtiei. Totuşi, simțea în obraz bătaia mereu mai iute a vîntului. Nu înțelegea ce se petrece. Plugul nu-l mai ajuta de loc. Era ca o frînă ruptă, care nu mai transmite comenzile. Virajele deveneau din ce în ce mai dese, mai repezi. întoarcerile se făceau acum printr-un fel de răsucire automată. Paul se simțea smucit cînd spre dreapta, cînd spre stînga. La fiecare nou viraj, avea impresia că va fi aruncat în peretele de zăpadă al drumului, dar în ultimul moment o forță neaşteptată îl trăgea în partea opusă şi îl repunea pe schiuri.

Nu era în el nici un gînd: toată ființa lui era un tumult din care se ridica doar, ca un strigăt, voința de a rămînea în picioare.

îi răsări deodată înainte, dar la o distanță pe care nu o putea aprecia — foarte departe? foarte aproape? — o creangă de brad, care îi bara drumul. Se ghemui pe schiuri, închise ochii şi trecu mai departe, fără să-şi dea seama însă în acea clipă dacă s-a lovit sau nu, dacă a căzut sau nu.

Schiurile se avîntau acum — singure parcă, desprinse de el — într-un nou viraj, care îl proiectă spre dreapta,

dar prin miracol pîrtia de schi ieşi în acel moment din pădure şi se lărgi într-o mare întindere albă. Nu-şi dădu seama ce se petrece. Avea impresia că zboară pe o suprafaţă plană. Vîntul, care pînă atunci îl izbise cu violenţă în faţă, părea că se domoleşte. Schiurile nu mai tăiau cu muchia, oblic, în zăpadă, ci se aşezau, parcă plutitoare, cu talpa întreagă pe sol.

încă o dată, Paul încercă să-şi regăsească mişcările pierdute. Spre uimirea lui, schiurile îl ascultară. Plugul se deschise cu uşurinţă, şi, într-o ultimă întoarcere spre dreapta, cele două schiuri se opriră unul lîngă altul, supuse.

— Sîntem la Ruia, striga Nora de departe.

Venea spre el, legănîndu-se uşoară pe schiuri, de parcă ar fi patinat.

— A mers foarte bine, Paul. Dacă ţine aşa pînă jos, ajungem la Braşov pe lumină.

— Dacă ţine aşa pînă jos, eu rămîn pe drum, agăţat de un pom sau căzut în prăpastie.

Nora crezu că e o glumă. El încercă să-i explice senzaţia de neant din care ieşea. I se părea că fusese la marginile vieţii.

— Atunci, drumul de întoarcere e foarte scurt, rise Nora. Ştii cît am făcut de sus pînă aici? Patru minute.

Nu-i venea să creadă. Ca din acele vise scurte care ne fac să străbatem în cîteva secunde spaţii mari de viaţă, Paul avea sentimentul că se întorcea dintr-o cursă nesfîrşită.

— Te asigur că exagerezi, Paul. Totul a mers foarte bine. Te-am urmărit tot timpul. Virajele erau sigure, viteza moderată. Uneori prea repede, dar şi atunci stăpinită.

— Stăpînită de cine? Eu eram într-un vîrtej, într-un haos. Nu vedeam nimic.

— Pentru că lumina era prea mare. Schiul e o mare lumină; tu singur ai spus-o. Trebuie să-ţi obişnuieşti ochii cu ea.

Nu aveau mult timp de stat la Ruia. Popasul nu fusese prevăzut. îşi aruncară totuşi, înaintea plecării mai departe, o privire spre larga poiană, pe care o străbătuseră pînă acolo fără s-o vadă. Prinsă din

toate părţile de păduri, Ruia, cu zăpezile ei intacte, era albă ca un lac alpin îngheţat.

Harta lui Gunther arăta în continuare un drum mai puţin şerpuit. Pe copaci micile drapele albe şi albastre răsăreau regulat, la distanţe egale, ca nişte ferestre colorate, tăiate în scoarţa brazilor.

Drumul cobora liniştit, fără schimbări subite de direcţie. Virajele erau mari, vizibile de departe. Paul le aştepta, cu aceeaşi atenţie concentrată. Intra în frînă cu tot" trupul, ca şi cum din umeri pînă în glezne ar fi trecut o singură mişcare. Pe urmă, în clipa în care schiurile scăpau din frînă, avea o bruscă senzaţie de eliberare.

Uneori îndrăznea să închidă ochii. Numai cîteva secunde. Se simţea fără greutate, fără memorie, fără trecut...

Nora îi lua cîteodată înainte. O vedea depărtîndu-se în mare viteză, cu genunchii abia îndoiţi, cu bastoanele trase înapoi şi ridicate foarte puţin deasupra zăpezii, ca două vîsle oprite o clipă în aer.

O regăsea mai departe, aşteptîndu-1. Nu-şi vorbeau. Trecea pe lîngă ea, cu un salut, cu o privire. Se înţelegeau foarte bine din ochi şi ştiau amîndoi că pentru ce ar voi să-şi spună nu sînt cuvinte.

Făcuseră halte scurte «de ajustare» la punctele însemnate de Gunther pe hartă, mai mult pentru a verifica itinerariul decît pentru odihnă. Lăsaseră pe stînga un drum însemnat cu dreptunghiuri roşii, care ducea spre Poiana, iar pe dreapta, ceva mai departe, un drum marcat cu o cruce roşie într-un pătrat albastru, care cobora spre Timişul de Jos. Nici unul din aceste drumuri nu avea panta dulce, odihnitoare a drumului lor. Se desfăşura înaintea lor alb printre brazi, cu abia simţite ondulaţii.

— Mi-e frică să nu adorm pe schiuri, îi spuse Norei înainte de a porni mai departe.

— De ce?

— Nu ştiu cum să-ţi spun. Mă simt plutind. E un fel de beatitudine.

Ajunseră la Crucur pe la orele patru. Mai vastă decît Ruia, poiana părea mai sălbatecă, mai părăsită. Poate şi din cauza luminii, care începea să slăbească. Brazii la Ruia fuseseră verzi, de un verde viu. Aici verdele lor începea să bată spre negru.

O ceață plumburie se lăsa o dată cu seara, care nici ea nu era departe.

Intraseră într-o colibă de pădurar, ca să întrebe despre vreme. Uşa era deschisă, dar înăuntru nu găsiră pe nimeni. Părea să fie mai mult o vizuină decît o casa. Doar cîțiva cărbuni stinşi în vatră — cine ştie de cînd? — arătau că a trecut cîndva pe acolo pas de om.

— N-aş vrea să ne apuce seara pe drum, zise Nora.

Deschiseră harta, măsurînd drumul care le mai rămînea de făcut. Itinerariul stabilit de Gunther făcea mari ocoluri şi îi ducea la Braşov, pe sub Tîmpa.

— E prea mult. Ar trebui să încercăm altceva.

De la Crucur pornea de-a dreptul în jos, prin pădure, un drum însemnat cu galben şi alb. Nu era propriu-zis un drum: mai mult o cărare, probabil pe urmele unui izvor acum pierit sub zăpadă.

Nora stătu la gînduri. Se întreba dacă nu e o prea mare îndrăzneală.

— Intrăm în aventură, Paul?

— Intrăm.

Ea porni înainte în recunoaştere, strigind din cînd în cînd, ca' să-l anunțe că drumul e liber şi că poate veni.

Bietul lui plug fu demontat de la punctul de plecare. Schiurile derapau într-una. Nu era chip să le adune, să le oprească.

Pe o distanță de cîteva sute de metri, drumul şerpuia printre brazi, cu viraje scurte, neaşteptate. Paul nu reuşi să prindă nici un viraj în picioare. Pe toate le trecu aruncîndu-se în zăpadă, căzînd, rostogolindu-se. Auzea la intervale regulate strigătul Norei si îi răspundea.

- Vii?

- Viu.

Venea într-adevăr, nu putea face altceva decît să vină. Uneori se agăța de un brad, de o piatră, dar schiurile îl trăgeau mai departe.

— A fost infernal, îi spuse Norei cînd o ajunse în sfîrşit. Avea fruntea şi obrajii zgîriați de zăpadă, răsuflarea tăiată de efort.

— A fost infernal, dar mergem mai departe, spuse tot el.

Ştia bine că nu mai era loc de alegere sau de întoarcere. Se-găseau în pădure şi trebuiau cu orice preț să iasă de acolo. Seara grăbea pe urmele lor.

Drumul cobora acum direct, fără ocol, tăind pădurea de-a curmezişul. Panta era mult mai înclinată decît fusese pînă acolo, dar cel puțin nu avea schimbări violente de direcție. Foşnetul schiurilor devenea din ce în ce mai aspru în zăpada care, o dată cu lăsarea serii, prindea o crustă de gheață.

Se opriră la o întretăiere de drumuri, unde o tablă a Turing-Clubului, pe jumătate acoperită de zăpadă, arăta spre stînga o cărare însemnată cu cruci galbene în pătrate roşii: Spre Poiana.

— Dacă vrei, propuse Nora, o putem lua pe aici spre Poiana. Poate găsim acolo şenila, să ne ducă la Braşov.

— Şi dacă n-o găsim?

— Atunci, nu mai e nimic de făcut.

Paul se gîndi cîteva clipe şi pe urmă refuză.

— Nu, Nora. Am început un joc. Vreau să-l jucăm pînă la urmă. Vreau să intru în Braşov pe schiuri. Pe schiurile mele.

Nici măcar nu glumea. Era serios şi îndîrjit.

— Plecăm?

S-ar fi spus că abia de acolo începea adevărata lor cursă. Veneau la distanță mică unul de altul, înclinați pe schiuri, cu fruntea înainte, cu umerii ridicați puțin, ca pentru o deschidere de aripi. Botul schiurilor juca pe zăpadă în salturi mici şi ridica o pulbere albă, pe care vîntul le-o arunca în ochi.

Nora alerga mereu înainte, cu capul gol, cu părul resfirat pe i/imple. întorcea uneori o privire scurtă spre el, să-l vadă dacă o urmează. Ochii lor se întîlneau o secundă, poate nici atît.

Paul se înclina mereu mai tare înainte, se lăsa mereu mai adînc pe genunchi. Erau unele ondulaţii de teren care îl zguduiau, de parcă ar fi vrut să-1 arunce înapoi. Primea şocul în piept şi se ghemuia pe schiuri.

Nu ştia de cîtă vreme ţine cursa aceasta şi nici cit va mai ţine. Căzuse de mai multe ori, dar se ridicase imediat şi pornise mai departe, simţind că dacă întîrzie nu va mai avea curajul se se ridice.

O lumină de amurg înnorat se stingea fără strălucire. Brazii se învăluiau în pîcla lor de seară, ca într-un fum.

Nora strigă ceva din faţă. Părea un strigăt de ajutor, dar nu-1 auzea bine: parcă ar fi venit din mari depărtări.

Paul se aruncă spre dreapta şi se lăsă tîrît cîtva timp prin zăpadă. Se lovise la cot, la genunchi, dar, oricum, reuşise să se oprească.

Se ridică ameţit, clătinîndu-se pe schiuri.

— Ce s-a întîmplat?

Nora îi arătă printre brazi lumini apropiate.

— Am ajuns. Sîntem la porţile Braşovului.

Era pe străzile oraşului, se oprea la vitrine, se lovea de trecători, vedea defilînd în faţa lui autobuze, maşini şi sănii, citea afişele de cinematograf, auzea strigîndu-se ziarele de seară — şi totuşi nu-şi revenea. Trecea prin toate acestea buimăcit, surd. în el stăruia, ca un sunet prelungit de orgă, tăcerea pădurii.

Intraseră să cumpere biletele de concert, alegea locurile, primea restul, punea întrebări, răspundea — dar toate le făcea maşinal, absent.

— Ce e cu tine, Paul? Nu vrei să te trezeşti?

— Ba da, dar nu pot.

Braşovul, cu luminile lui de seară, cu străzile îmbulzite de lume, cu vitrinele luminoase, cu întreagă acea forfoteală vioaie de ajun de Crăciun, era pentru el ireal.

—- Ştii ce sentiment am, Nora? Că sînt un lup care a coborît din pădure pînă la marginea oraşului... şi acum mai departe nu îndrăzneşte să meargă.

La Coroana nu era nici un loc liber. Hotelul era plin, iar în hol, lume venită cu ultimele trenuri aştepta fără nădejde, cu bagajele nedesfăcute.

Lăsară schiurile acolo şi merseră să întrebe la hotelurile şi vilele mai mici din apropiere.

— Vă pierdeţi vremea, le spuse cineva. Nu e de găsit un pat în tot oraşul. Doarme lumea pe unde apucă: în restaurante, în cafenele, Ia gară...

Braşovul avea aspectul unui oraş de cantonament. S-ar fi spus că trupe întregi de schiori ocupaseră cetatea. Chipiurile albastre se vedeau pretutindeni.

— Vine atîta lume pentru *Oratoriul de Crăciun?* se miră Nora rîzînd.

Lumea venea mai ales pentru concursurile de schi de la Predeal, care începeau peste două zile. Echipele de concurenţi care se antrenaseră pînă atunci pe munţi, în toată regiunea, începeau să coboare, să se adune.

Pe bulevard, peste drum de poştă, trenul municipal, cu locomotiva lui scundă, cu vagonetele lui galbene, părea blocat în zăpadă, ca o jucărie. Şuierul locomotivei se auzea de departe, chemînd călătorii întîrziaţi. Multă lume se ducea să caute adăpost peste noapte la Dîrste, la Cernatu şi la Satu-Lung.

• — Dacă nu găsim în altă parte loc, spuse Nora, şi dacă mai e timp după concert, poate că n-ar fi rău să mergem şi noi la Satu-Lung, cu ultima cursă.

— Nu. La Satu-Lung, nu, refuză Paul.

— De ce?

— E prea departe... E prea tîrziu.

Un moment se gîndise să-i spună cu sinceritate: «Sînt acolo amintiri de care nu vreau să mă apropiu». Pe urmă însă îşi dădu seama că nici măcar nu era adevărat. I se părea că poate privi în ochi, fără teamă, fără primejdie, acele amintiri, pe care le simţea vindecate. Nu, trenul acesta nu ducea spre trecut...

— Linia e întreruptă dincolo de Dîrste, striga cineva de la fereastra unui vagon.

«Da, e întreruptă», repetă Paul în gînd. I se părea într-adevăr că sînt în memoria lui legături desfăcute, linii întrerupte, drumuri pentru totdeauna închise.

Trenul se puse cu greu în mişcare, cu un zgomot de fiare vechi, înghețate. Locomotiva se lupta să iasă din îngheț, să răzbată prin zăpadă.

Călătorii cîntau la ferestre, agitîndu-şi caschetele, vociferînd, salutînd cu gesturi mari pe cei care rămîneau. La coada trenului, cîțiva schiori se opinteau în glumă să-1 urnească din loc.

— Schiul copilăreşte pe toată lumea, zise Paul.

Nu era numai schiul. Era întreagă acea seară de ajun, cu gustul ei de sărbătoare, cu zăpezile ei mari, cu freamătul ei de vacanță.

Hagen spusese adevărat. Adresa pe care le-o dăduse era departe, iar casa părea într-adevăr foarte veche. O poartă de lemn într-un zid cenuşiu, închisă cu drugi mari de fier, ca o poartă de cetate, rămase surdă la toate bătăile lor. S-ar fi spus că nimeni n-a mai trecut din timpuri străvechi acel prag.

Frau Adelle Bund nu era acasă, sau nu voia să răspundă.

Pe toată strada, figuri uimite apăreau la ferestre, neştiind ce se petrece. O fetiță din vecini îi întrebă de peste drum pe cine caută.

— Nu locuieşte nimeni aici? întrebă Paul.

— Ba da, dar...

Fetița nu termină răspunsul şi fugi repede în casă, probabil ca să spună mai departe lucrurile de necrezut care se întîmplau la numărul 26.

Poarta se deschise totuşi în cele din urmă, dar numai pe jumătate. O femeie bătrînă, îmbrăcată în negru, ii opri din prag să intre, cu o privire aspră care spunea de la început: nu!

Paul îi întinse plicul lui Hagen, şi ea îl desfăcu, ținîndu-i mereu afară, în fața porții, şi ridicînd spre ei, din cînd în cînd, o privire bănuitoare, ca şi cum i-ar fi confruntat cu cele scrise în scrisoare.

— Mai bine vă găseați de dormit în altă parte, zise ea în sfîrşit, hotărîndu-se totuşi să-i primească înăuntru.

Mergea înaintea lor, întîi printr-o curte interioară, în care răspundeau cîteva ferestre oblonite, apoi printr-un lung culoar întunecos.

întreaga casă părea nelocuită. Nu se auzea de nicăieri nici un zgomot, nici o şoaptă. Femeia se opri în fața unei uşi şi încercă în întuneric cîteva chei, pînă ce reuşi s-o deschidă.

Era o cameră mare, înghețată, cu mobile greoaie, pline de praf. «De cînd nu s-au mai deschis ferestrele aici», gîndi Nora.

Frau Adelle Bund înțelese probabil gîndul vizitatoarei.

— Trebuie să aerisesc şi să fac focul. N-am ştiut că veniți. Aici nu vine nimeni.

Obloanele erau toate închise, ca şi poarta de la intrare, cu drugi de fier.

— Noi lăsăm rucsacurile şi ne ducem, spuse Nora. Dumneata, dacă ne dai o cheie de la poartă, nu trebuie să ne aştepți. Ne întoarcem tîrziu.

Voia să iasă cît mai repede de acolo, să se vadă din nou afară, dincolo de acele ziduri reci.

Biserica Neagră era plină de lume.

— Se adună tribul Grodeck, spuse Nora.

îi vedea venind din toate părțile oraşului, în grupuri de familie, gravi, tăcuți, în paltoane grele de blană, cu pasul măsurat. Mergeau fără grabă, se salutau fără voioşie, cu saluturi ceremonioase. La intrare se despărțeau spre dreapta şi spre stînga, mergînd spre locuri care trebuie să fi fost ale lor, mereu aceleaşi, de ani de zile.

— Crezi că ne vor lăsa să intrăm?

Omul care rupea biletele la control se uitase puțin mirat la hainele lor. Dar mai erau cîțiva schiori veniți de la Poiana şi de la Timiş. Tunicile albastre, bluzele de pînză impermeabilă se pierdeau între redingote şi blănuri.

Viorile se acordau la umbra marii orgi, care domina totul prin tăcere. Era în biserică o rumoare scăzută de

orchestră, care îşi încearcă în ultima clipă instrumentele. Un flaut sau un corn îşi ridica glasul o secundă şi se pierdea apoi, acoperit de acel «la» general, pe care şi-1 transmiteau, ca un apel, viorile şi violoncelele.

Pe urmă se făcu tăcere. Se simţea gestul dirijorului nevăzut, care ridicase bagheta.

întîi flautul şi pe urmă oboiul intrară timide în joc, cu ceva întrebător în glas, dar după primele note, viorile le făcură sa tacă şi, aproape în acelaşi timp, trompetele — neaşteptate trompete triumfătoare. Era o frază puternică, sigură, bine legată, care anunţa de la început victorie şi lumină. Sub ea, flautul şi oboiul mergeau subteran, auzite doar în momentele de respiraţie ale frazei mari.

Cînd viorile şi alămurile tăceau, tăcerea era protectoare: numai cu îngăduinţa lor, fragilul flaut, gînditorul oboi se puteau din nou ridica.

Jocul nu dură mult. Coarde, instrumente de lemn şi trompete fură acoperite de izbucnirea corului.

«Jauchzet, frohlocket, auf, preiset die Tage/»[1]

Cîntecul era simplu, dar sărbătoarea începea cu aceste cuvinte. Era un mare strigăt de bucurie, care arunca dintr-o dată orchestra pe planul al doilea. Tot corul nu era decît un singur glas vestitor. Părea că înalţă bolta, că deschide ferestrele, că face lumină.

Nora căută privirea lui Paul. Ar fi vrut să ştie că nu e singură în faţa acelei veşti. El îi puse mîna pe umăr — mîna lui grea — dar nu întoarse capul. Gestul lui spunea fără cuvinte: da, Nora, sînt aici, am auzit, am înţeles...

Viorile şi alămurile, în primul rînd copleşite, se regăseau. Trompetele sunau mai departe vestea dată de cor. Flautul şi oboiul alergau, cu glasul lor mărunt, printre coarde şi metale. Singură orga nu era nici surprinsă, nici grăbită. Pe sunetul ei grav părea că se sprijină întregul oratoriu, ca o catedrală vie. Viori şi voci creşteau din ea, ca dintr-un pămînt generos. Orga le purta pe toate fără zîmbet, fără asprime, cu puţină tristeţe, pentru că ea singură cunoaşte destinele.

[1] *«Cîntaţi, bucurali-vă, preamăriţi zilele!»* **(germ.).**

Paul asculta cu ochii închişi. Era încă în pădure, era încă în singurătate. Profundul glas de orgă continua pentru el tăceri care încă vibrau, pe coarda lor cea mai de jos.

Orchestra şi corul, adunate într-o singură frază, urcau acum împreună ultimele trepte: porţile *Oratoriului* erau deschise.

O voce de tenor se desprinse singură din tăcerea care urmă. Povestea fără melodie plecarea din Galileia. Game simple,* puţin monotone se legănau ca o iederă pe sunetul fundamental al orgii.

Povestirea fu dusă apoi mai departe de un glas de femeie, cu aceeaşi monotonie narativă, pînă cînd oboiul şi vioara o înduplecară să cînte.

Trecerile de la recitative la arii şi coruri erau marcate de clavecin, prin cîteva acorduri, care păreau să ceară dinainte ascultare.

Uneori, ca şi cum glasul clavecinului ar fi fost prea mic pentru ca să susţină punţile dintre un coral şi o arie, întreaga orchestră îi venea în ajutor.

Niciodată, i se părea lui Paul, nu auzise viori mai limpezi. Poate că era de vină seara aceasta, care nu semăna pentru el cu nici una din trecut. Poate că de vină era pădurea de unde venea, singurătatea din care coborîse... Niciodată nu auzise viori mai curate, mai uşoare, mai străvezii. Părţile simfonice ale *Oratoriului* nu aveau nimic liturgic. Cînd orchestra cînta singură, totul părea că se strînge într-un cerc luminos de intimitate. Pînă şi orga tăcea îmblînzită, ca să asculte.

A doua parte a *Oratoriului* se deschidea cu o simfonie, şi din ea se desprindea, după un scurt recitativ al tenorului, un coral, pe care Nora şi Paul îl primiră cu aceeaşi mişcare de surpriză.

«Brich an, du schones Morgenlicht,
Und lass den Himmel tagen.
Du, Hirtenvolk, erschrecke nicht,
Weil dir die Engel sagen...»

Tot corul, toată orchestra nu puteau acoperi pentru ei glasul depărtat al lui Gunther.

— îl auzi? întrebă Nora în şoapte. în aceeaşi clipă căută spre a treia fereastră din dreapta, unde ar fi trebuit să fie tînăra doamnă Grodeck, surîzînd băiatului ei. Dar nu era nici o femeie tînăra sub a treia fereastră şi nu surîdea nimeni în toată Biserica Neagră.

«Să vă uitaţi bine diseară la ei, spusese Gunther. Sînt zeci, sute de familii Grodeck. Nici unul nu zîmbeşte.»

într-adevăr, nici unul. Toţi stăteau în bănci, serioşi, împietriţi, fără o tresărire, fără o lumină, poate surzi, poate absenţi, poate morţi, iar muzica *Oratoriului de Crăciun* trecea peste ei fără să-i atingă, fără să-i trezească.

La ieşirea din biserică, găsiră un Braşov de noapte, potolit, cu luminile stinse, cu străzile pustii. Saşii, ieşiţi de la concert, mergeau spre case în grupuri tăcute. Oraşul recăpăta aspectul lui de burg provincial, cu Biserica Neagră în mijloc, ca o imensă orgă.

în strada Prundului îi aştepta o dublă surpriză: o *Frau* Adelle îmbunată şi o casă primitoare, amîndouă schimbate prin miracol în cîteva ore. Focul ardea de multă vreme în cămin şi poate că numai el izbutise să înduplece inima femeii şi duşmănia lucrurilor.

Nora nici nu privise bine acele mobile mari de stejar fumuriu, care în primul rînd i se păruseră, o dată cu gazda, ostile. Le descoperea abia acum, severe încă şi totuşi prietenoase. Pretutindeni erau covoare şi cărţi, într-un colţ, un pian şi caiete de muzică. Le răsfoi cu mirare: Schumann, Brahms, Schubert.

— Cine cîntă la pian? o întrebă pe *Frau* Adelle.

— De cînd a murit tînăra doamnă Grodeck, nu mai cîntă nimeni, spuse femeia.

— Venea pe aici?

— Cine?

— Tînăra doamnă Grodeck.

Femeia îşi recapătă dintr-o dată privirea ei bănuitoare.

— Da, venea.

Nora îşi dădu seama că întrebarea fusese greşită. N-ar fi trebuit să-i dea impresia că nu cunoaşte lucrurile.

— Trebuie să-ţi spun, iubită *Frau* Adelle, că la început ne-ai speriat.

— Şi dumneavoastră pe mine. Cînd am auzit bătăi în poartă, n-am ştiut cine poate fi. Aici nu vine nimeni şi n-are cine să bată în poartă. Domnul Klaus, cînd vine, îşi deschide singur. Are cheia la el.

— Domnul Klaus cine e?

— Cum cine e? Nu el v-a trimis? Nu de la el aveţi scrisoarea? . •.

— Ba da, ba da, o linişti Paul. Numai că nu ştiam că-1 cheamă Klaus. Noi îi spunem Hagen.

— Şi ea îi spunea la fel...

Le arătă pe perete, deasupra pianului, o fotografie, probabil mai veche, a tinerei doamne Grodeck.

— Poate n-aţi cunoscut-o. Poate nu ştiţi cît a fost de frumoasă.

Fotografia semăna cu portretul desenat de Gunther, dar avea mai puţină tristeţe. Era probabil un instantaneu mărit mult. Tînăra femeie părea că alergase prin pădure şi că se oprise un moment, ca să-şi adune părul pe tîmple. Fotografia o prinsese cu acest gest, care îi deschidea braţele şi îi ridica fruntea spre soare.

Frau Adelle spusese noapte bună şi îi lăsase singuri,

Nora era la pian, cu mîinile pe clape, pe acele clape fără sunet, pe care nu îndrăznea să le scoată din tăcerea lor.

— Crezi că l-a iubit?

Paul nu răspunse .îşi punea şi el aceeaşi întrebare. Erau amîndoi cu privirea ridicată spre portretul din perete.

— Nu ştiu dacă l-a iubit, vorbi Nora mai departe. Dar a fost aici. încep să înţeleg de ce poarta se deschide aşa de greu. E o poartă care trebuie s-o apere, s-o ascundă... A fost aici. Poate mai este aici. încep să cred şi eu, ca şi Gunther, în fantome.

Degetele Norei căutau pe clape primele note ale cîntecului din acea seară: *«Brich an, du schones Morgenlicht...»*

— Tînăra doamnă Grodeck, cunoşti cîntecul acesta, îl cînt pentru dumneata. Poate că-1 auzi, poate că-ţi face plăcere să-1 auzi.

XIV

Braşovul, în primele ore ale acelei dimineţi, părea că se pregăteşte pentru deschiderea unui tîrg. De la Bran, de la Rîşnov, din cele şapte sate, din toată regiunea, veneau camioane, autobuze, sănii, maşini particulare, aducînd lume care înnoptase afară din oraş.

Străzile erau pline de bucureşteni care se regăseau cu strigăte de surpriză, făcînd prezentări zgomotoase de la grup la grup. Nora şi Paul treceau în grabă, salutînd, răspunzînd la saluturi, amuzaţi de acest val de voioşie bucureşteană. Cînd nu puteau face altfel, se opreau să schimbe o vorbă cu cîte un cunoscut prea entuziast.

Nora îl prezenta simplu, fără jenă: «Un camarad de schi».

Hotărîseră să plece cu şenila de la ora 11 spre Poiana, iar de acolo să înceapă urcuşul, încă înainte de amiază. Le mai rămînea de făcut unele cumpărături şi, ca să cîştige timp, îşi împărţiseră cursele.

— Tu ai grijă de ţigări, reviste şi cărţi. Mie îmi rămîne restul.

Erau înţeleşi să se întîlnească la oră fixă în hol la Coroana, de unde să-şi ia schiurile lăsate aseară. Nora alerga de la vitrină la vitrină, în căutarea unor cîrlige de fier pentru bocanci. Avea de gînd să scurteze din drum la întoarcere, urcînd pe la Prăpastia

Lupului, şi ştia că drumul era pe acolo plin de pietre şi gheaţă. Dar mai ales ţinuse să se despartă de Paul şi să rămînă cîteva clipe singură, pentru ca să poată cumpăra în taină cîteva surprize pentru pomul de Crăciun, mici fleacuri pe care abia diseară le va scoate din rucsac, Ia aprinsul luminărilor. Se întoarse la Coroana însufleţită de alergături şi speriată de întîrziere.

— N-aL uitat nimic, Paul? Ai cumpărat tot? Eşti gata de drum?' Plecăm?

El era'în stradă, la marginea trotuarului, rezemat de un mic automobil albastru, la care se uita cu o ciudată privire fixă.

— Ce e cu tine, Paul? De ce nu răspunzi? Ce s-a întîmplat?

O cutremura privirea aceasta descurajată. Era privirea lui din seara primei întîlniri, acea privire obosită care nici nu avea destulă putere ca să ceară ajutor.

— Nu plecăm, Paul? Nu mai vrei să pleci?

El răspunse cu vechea lui ridicare din umeri, care spunea că totul îi este indiferent.

«Ce repede îşi regăseşte omul ăsta gesturile lui pierdute!» gîndi Nora.

Era automobilul lui Ann. Paul trecuse pe lîngă el fără să-1 vadă, dar pe urmă, din pragul hotelului, întorsese deodată capul, ca după un trecător care te-a salutat şi nu i-ai răspuns. Da, era automobilul lui Ann.

Mersese spre el cu o explozie de bucurie. Parcă era un om, un prieten. Ar fi vrut să-i vorbească, să-1 întrebe: Cînd ai venit? E şi Ann aici? Da, desigur că este. Ce întrebări stupide pun!

Portierele erau încuiate, parbrizul îngheţat, întreg radiatorul plin de zăpadă, motorul încă era cald. Probabil că maşina abia se oprise. Părea să fi făcut o cursă grea. In orice caz, aseară nu fusese aici, şi nici azi-dimineaţă. Dar dacă n-a venit decît acum,

dacă n-a oprit decît în clipa aceasta, atunci Ann trebuie să fie pe aproape. A coborît un moment, ca să ceară o informaţie, ca să cumpere ţigări, ca să bea un ceai. Poate că e în holul hotelului, în restaurant, in cafenea.

Paul le străbătu pe toate. Ann nu era nicăieri. Cafeneaua era plină de lume, la fiecare masă aproape erau figuri cunoscute, dar Ann nu era nicăieri.

Căutaţi pe cineva? întrebă portarul.

— Nu, nu...

Se întoarse afară în stradă şi din nou se opri în faţa automobilului albastru. «Am să aştept. Are să vină.»

O vedea alergînd prin Braşov, făcînd cumpărături dezordonate, rîzînd în toate oglinzile care-i ieşeau în cale, împiedicîndu-se în şoşonii ei înalţi ca nişte cizme. Ce bine o cunoaşte pe această Ann din zilele de iarnă! Purta anul trecut o căciuliţă de astrahan trasă pe frunte şi un mantou, tot de astrahan, din care reuşea să facă ceva cu totul nepretenţios, ca o haină pe care ar fi găsit-o în ultimul moment pe cuier şi ar fi luat-o în grabă, ca să facă o cursă de cîteva minute în oraş.

Ocoli de cîteva ori automobilul, uitîndu-se atent la fiecare piesă. Ar fi vrut parcă să poată ghici după aripi, după pneuri, de unde venea. Desigur nu de la Bucureşti, căci era prea de dimineaţă şi n-ar fi avut cînd să parcurgă o atît de mare distanţă. Poate că înnoptase la Bran, poate la Satu-Lung, în acel Satu-Lung plin de amintiri. Erau atîtea Anne care înviau dintr-o dată pentru el, din cele mai depărtate timpuri, şi îl chemau înapoi!

Se uită prin geamul portierei în acest automobil, care i se părea o casă locuită. Pe bancheta din faţă, lîngă volan, era un pled alb, un teanc de reviste şi o cutie de metal cu ţigări Chesterfield.

De cînd fumează ţigări Chesterfield? Ultima oară fuma Bucureşti fără carton. Le-a schimbat? de cînd? de ce? şi este singurul lucru schimbat din viaţa ei?

Dar poate că nu erau ţigările ei, sau, în orice caz, nu numai ale ei. E absurd să crezi că Ann e singură.

E absurd să crezi că o cutie nouă de ţigări intră în viaţa lui Ann fără să tragă după ea un bărbat, un amor, o legătură, un capriciu... Rămase cu ochii fixaţi asupra acelei cutii de metal, care i se părea că ascunde, că trădează totul. Simţea o veche durere redeşteptată, aproape de inimă.

Cînd Nora îl întrebă dacă mai vrea să plece, nu ştiu ce să-i răspundă. Ar fi putut rămîne, ar fi putut pleca, toate erau pentru el la fel.

Erau din nou în şenila care îi mai dusese o dată spre Poiana.

«Aşadar, trebuie să luăm totul de la început», îşi spunea Nora.

Avea în faţa ei acelaşi om descurajat, cu aceeaşi privire ceţoasă, cu aceeaşi ridicare indiferentă din umeri.

«Dacă cel puţin mi-ar spune ce s-a întîmplat. Dacă cel puţin aş putea înţelege.»

începea să-i fie frică de omul acesta, in care se puteau petrece de la un minut la altul schimbări atît de adinei.

Parcă ar fi albit într-o singură clipă. Parcă ar fi primit de undeva un cuvînt de moarte.

îl simţea străin. Mai străin decît în ziua în care pentru prima oară îi întîlnise această privire absentă. Au fost de atunci între ei cîteva zile trăite împreună, cîteva nopţi de iubire. Toate sînt şterse.

îl simţea pierdut, fugit de lîngă ea. încă o dată fugit de lîngă ea. Şi nu mai găsea destule puteri în ea ca să-1 oprească.

«E timpul să renunţi, Nora. Omul ăsta nu se mai întoarce.»

Se gîndea să-i spună: «E destul, Paul. E destul şi e inutil. Vrei să pleci? Pleacă. Am obosit. Află că mi se poate şi mie întîmpla un asemenea lucru: să obosesc.»

Pe urma se gîndi, nu ştia de ce, la mîinile lui. îi era milă de aceste mîini mari, prea dure, prea aspre pentru un om trist. Ar fi vrut să le mai simtă o dată pe umerii ei, cu greutatea lor indiferentă şi protectoare. «Eşti frumoasă, Nora. Este un acord între' tine şi tine, şi acest acord se numeşte frumuseţe.» Ii reveneau în minte cuvintele lui şi încă o dată i se păreau uimitoare.

«Este omul care mi-a spus aceste cuvinte. S-ar fi putut să nu mi le spună nimeni, niciodată pînă la moarte, şi el mi le-a spus. S-ar fi putut să port cu mine acest secret, pe care să nu-1 vadă nimeni, şi el l-a văzut. Şi pe omul ăsta îl pierd.»

O Noră cuminte, răbdătoare încerca să prindă din nou curaj. Îşi promitea să aştepte, să reziste, să nu cedeze încă.

Pînă la Prăpastia Lupului urcaseră cu schiurile în picioare, dar de acolo mai departe trebuia să le scoată şi să le poarte pe umeri.

Umblau de aproape două ore, fără să fi schimbat în tot acest timp un singur cuvînt. Numai o dată, din greşală, privirile li se întîlniseră, dar în aceeaşi secundă el îşi întoarse capul în altă parte, cu un gest alarmat de apărare.

«Nu-ţi fie frică, Paul, n-am să întreb nimic: eşti liber să-ţi păstrezi secretele tale», ar fi vrut Nora să-i spună, dar se temea că, după primul cuvînt rostit, tăcerea va deveni între ei şi mai grea.

Mergea într-adins înainte, ca să nu-i dea impresia că-1 pîndeşte. De cîteva ori îl auzise oprindu-se pe loc, dar ea continuase să meargă mai departe, deşi simţea că în oprirea lui este o ezitare, un gînd de a fugi. Nu-1 mai auzea venind în urma ei şi nu îndrăznea totuşi să se uite după el. «Poate că de astă dată a plecat. Poate că într-adevăr a plecat.» Îşi spunea că mai e timp să-1 strige, că mai e timp să-1 întoarcă. îşi spunea că lasă în urma ei un om rănit, un om căzut, un om care are nevoie de ajutorul ei, chiar dacă nu-1 cere, chiar dacă nu-1 vrea. Totuşi continua să meargă, privind mereu înainte,

ca şi cum i-ar fi fost indiferent dacă el mai vine sau nu.

«Te porţi ca o femeie jignită, Nora. începi să-1 iubeşti dacă începi să ai orgoliu.»

îşi întindea singură curse pentru a se convinge că trebuie să se oprească şi să-1 aştepte, dar le respingea cu hotarîre.

«Dacă vine să vină singur. E rîndul lui să aleagă.»

El venea fără alegere. Venea din oboseală, din indiferenţă. Vânea pentru că apucase să vină. Dacă femeia care mergea înaintea lui şi care devenise dintr-o dată o femeie necunoscută, fără nume, ar fi întors capul spre el şi l-ar fi chemat, poate că acest lucru ar mai fi trezit în el o ultimă voinţă de a se rupe, de a se elibera.

Dar nimic nu tulbura resemnarea acestei întoarceri în pădure, care semăna atît de bine cu o întoarcere în somn.

Urcuşul la Prăpastia Lupului era aspru. Zăpada acoperise înşelător bolovani şi gropi, care păstrau în adîncime nevăzute diferenţe de nivel. Erau ca nişte ochiuri de apă în mijlocul unui fluviu calm. Sub oglinda lor, un gol nevăzut soarbe şi trage la fund.

înaintau prin zăpadă cu mişcări instinctive de înot. Pe alocuri, depresiunea era ca o treaptă ruptă. Senzaţia de scufundare era precisă. Părea că valuri de zăpadă se ridică în jurul lor şi îi acoperă. Se zbăteau cu genunchii, cu braţele, într-un fel de bătaie pe loc, care îi ajuta să se menţină la suprafaţă, ca şi cum ar fi înotat împotriva curentului. Cîte un vîrf îngheţat de stîncă se ridica uneori înainte, şi pe această insulă de gheaţă se puteau opri un minut, ca să măsoare drumul străbătut.

«E o nebunie ce facem», îşi spunea Nora, dar această nebunie, acum, era fără revenire. Fiecare metru de teren cucerit avea ceva irevocabil. Pasul nu se mai putea întoarce pe unde călcase o dată. Urcuşul era greu, dar coborîrea ar fi fost imposibilă.

La marginea ei de sus, Prăpastia Lupului dădea într-o poiană. Se vedeau primii brazi, sus, pe buza

prăpastiei, şi nu păreau că sîrtt departe, dar vremea trecea, şi distanţa rămînea mereu aceeaşi, ca şi cum mersul lor în zăpadă ar fi fost inutil, ca şi cum puteri ascunse, mai tari decît zadarnica lor zbatere, i-ar fi readus mereu la punctul de plecare.

«Cită vreme e lumină, nimic nu e pierdut», îşi făcea Nora curaj. O înspăimînta doar gîndul că i-ar putea prinde ceaţa înainte de a ajunge sus. In întuneric, pe povîrniş, n-ar mai fi putut face nici un pas înainte. Un singur gest greşit ar fi fost de ajuns ca să se prăbuşească.

«E oare nevoie să-i spun?» se întreba Nora, neîndrăznind să-i vorbească. Nu voia nici să-1 sperie, dar nici să-1 lase în nepăsarea de somnambul cu care urca pe urmele ei.

Venea dinspre vîrf, deasupra pădurii, un freamăt ca de mari vînturi încă nestîrnite. Lumina zilei avea ceva albicios, difuz, lipsit de transparenţă.

— Ascultă, Paul! se hotărî Nora deodată să-i vorbească. Trebuie să fim cel mult în jwmătate oră sus. Dacă ne prinde seara sau ceaţa aici, sîntem pierduţi. Nu ştiu ce se întîmplă cu tine şi nici nu te întreb. Dar acum îţi cer să te trezeşti. Cînd vom ajunge sus vei face ce vei voi.

Totul prevestea un viscol apropiat. Curenţi nu destul de repezi ca să se înalţe prea sus şuierau de-a lungul zăpezii, ridicînd-o în vîrtejuri mici de pulbere. Copacii deveneau grei într-un cenuşiu-albastru de plumb.

Paul ajunse cel dintîi la capătul drumului. Ultimii metri de urcuş fuseseră şi mai greu de străbătut. Buza prăpastiei era un parapet aproape vertical de gheaţă. Cîrligele bocancilor se înfigeau ca nişte gheare, ca să oprească alunecarea. Pînă în ultimul moment, căderea era încă posibilă. Toată zbaterea lor putea deveni în acest ultim moment o zădărnicie. Prăpastia Lupului, privită de pe acele ultime trepte infernale, avea un fel de indiferenţă sumbră, care aşteaptă împlinirea soartei.

Ieşit din primejdie, Paul asista dezarmat la ultimii paşi ai Norei. Nu putea face nimic pentru ea: nici o mînă de întins, nici un cuvînt de spus. Erau numai la cîţiva paşi depărtare unul de altul, dar pe două ţărmuri diferite, fiecare singur. O vedea cum luptă cu zăpada, cu gheaţa, ameţită de oboseală, dar cu un fel de deznădejde concentrată.

Cînd ajunse lîngă el, îşi aruncă schiurile de pe umeri, îşi scoase rucsacul din spate şi pe urmă abia, descoperindu-şe,, îşi trecu mîna pe frunte, cu un gest de întoarcere la viaţă. Erau amîndoi palizi, cu sprîncenele şi tîmplele albite de zăpadă, cu privirea încă neliberată de gîndul intens care-i purtase pînă acolo.

— Eşti o fată vitează, Nora. îţi mulţumesc.

— Pentru ce?

— Pentru curajul tău. Dacă aş putea să iubesc, te-aş iubi.

— Eu nu-ţi cer asta, Paul. îţi cer să fii mai puţin nefericit. Mi-e de ajuns.

El avu din nou ridicarea lui din umeri dezamăgită.

— îţi mai cer, adăugă Nora, să uiţi gestul ăsta de om sfîrşit. E aşa de greu?

— Nu ştiu, Nora. Cred că-ţi pierzi vremea cu mine.

— Totuşi, ieri cînd am plecat de aici erai un om vindecat.

— Credeam că sînt. Dar e de ajuns să-mi iasă în cale o umbră, pentru ca totul să cadă Ia pămînt.

—• Sînt amintiri aşa de greu de uitat?

— Nici măcar nu ştiu dacă sînt amintiri. E o groaznică oboseală. E o silă imensă. E un dezgust adînc.

— Mai adînc decît Prăpastia Lupului?

Se întoarseră amîndoi încă o dată spre prăpastia care se deschidea în faţă.

— Vezi, zise Nora, cît e de adîncă, şi tot ai trecut prin ea. Nu vrei să mai încerci o dată?

Sosiseră la cabană o dată cu seara. Gunther, mai palid decît oricînd, îi aştepta la fereastră. Hagen,

care plecase în întîmpinarea lor pe alt drum, nu se întorsese încă.

— Trebuie să aprindem lumina din turn, ca să-i dăm de veste că v-aţi întors. De ce aţi venit aşa de tîrziu? Toată ziua v-am aşteptat. Credeam că nu mai veniţi. Credeam că v-aţi pierdut.

Vorbea repede, cu fraze rupte, cu o stranie agitaţie nervoasă sub marea lui paloare. Ochii îi străluceau de febră prea calzi, prea intenşi ca să zîmbească. Faffner le mirosea hainele, se culca la picioarele lor, se zvîrcolea cu un mîrîit ciudat de bucurie şi regăsire, dar parcă şi de deznădejde. Cu greu reuşi Nora să-l calmeze şi să-l culce lîngă cămin, cu botul pe labe, dar şi de acolo cîinele o privea cu uitătura lui de animal neliniştit.

— Faffner ştie de unde veniţi, spuse Gunther. Aţi fost în casa din strada Prundului şi aduceţi de acolo lucruri pe care el le cunoaşte...

Hagen veni mai tîrziu şi, intrînd, nu spuse nici un cuvînt. Pelerina şi gluga îi erau albe de zăpadă. Se oprise în prag, şi în primul moment, alb cum era, cu cizmele lui mari, cu gluga trasă pe frunte, părea un Moş Crăciun care-şi ascunde faţa. După ce se scutură de zăpadă, după ce îşi descoperi fruntea lui tristă şi mai ales acea privire albastră, rece, de sihastru, imaginea amicală de la început se stinse, alungată, şi în locul ei rămase omul aspru, pe care îl cunoşteau.

. Nora se gîndi să meargă spre el şi să-i spună: «Fii liniştit. Am lăsat în casă lucrurile aşa cum le ştii. Nimic nu e clintit din loc. Poarta e ferecată, ferestrele închise. Nimeni nu va trece acel prag şi nici o umbră nu va pleca de acolo.»

Dar tăcerea lui Hagen nu punea întrebări şi nu primea cuvinte de prietenie.

Toţi trei bărbaţii tăceau, şi Nora se simţea foarte singură între ei. Se uita la fiecare în parte şi pe fiecare îl simţea plecat cu gîndurile lui. îşi desfăcu rucsacul şi scoase fără bucurie lucrurile cumpărate de la Braşov pentru ei. I se păreau acum inutile, prea copilăreşti pentru nişte oameni trişti. Lîngă fereastră, bradul pavoazat pentru modesta lui feerie de Crăciun aştepta să fie aprins. Nora atîrnă de ramuri darurile ei descurajate şi pe urmă aprinse una cîte una luminările, care începură să joace cu flăcări mărunte în globurile de sticlă colorată.

Gunther cel dintîi se apropie de pom. «E totuşi destul de copil ca să-i facă plăcere», se gîndi Nora. Vedea revenind pe obrazul lui palid o licărire de curiozitate. .Oo,hii îşi recăpătau frumoasa lor claritate ironică.

— Nu vii, Paul, lîngă pomul nostru de Crăciun? îndrăzni Nora să întrebe.

Deasupra bradului luminat, vechea lui privire cetoasă de indiferenţă avea ceva timid, nesigur.

Mai greu veni Hagen, care nici nu se apropie cu totul de pom. Stătea la cîţiva paşi de el, la fel de aspru, la fel de întunecat.

Se adunau în jurul bradului ca în jurul unui foc în pădure.

XV

Terenul de solii avea în prima dimineață de Crăciun un aspect de serbare populară. Cîțiva schiori pasionați plecaseră in zori la Predeal, coborînd pe versantul dinspre Timiş, ca să asiste la concursurile oficiale. Cei mai mulți însă rămăseseră pe loc, iar de la Braşov soseau mereu grupuri de băieți şi fete care se luptaseră cu viscolul ca să ajungă pînă sus. Pădurea vuia de lume tînăra ca un oraş în vacanță. La Turing-Club un comitet improvizat peste noapte organiza cîteva «probe» de viteză şi slalom. Nu era decît un joc, dar toți primeau să-1 joace cu seriozitate. Se măsurau distanțele, se jalona terenul cu fanioane albastre şi roşii, se numerotau concurenții, se stabilea un sistem de punctaj şi clasificare. Arbitrii şi comisarii de teren, cu brasarde şi fluiere, alergau încolo şi încoace, printre schiori, ca să facă ordine şi să formeze echipele. Un medic tînăr organiza un post sanitar şi, pentru ca decorul să fie complet, cineva confecționase un mic drapel alb cu cruce roşie, care flutura în vînt. în fața cabanei se ridicase în grabă o tribună de scînduri pentru public şi o masă lungă pentru juriu. Pe masă erau înşirate «trofeele», coroane de brad, cupe de tinichea, cîteva sticle de vin şi bere, o lanternă cu baterie şi — premiul întîi! — un ceas deşteptător.

întreg concursul era făcut jumătate în glumă, ca o parodie a concursurilor adevărate de la Predeal, dar era o glumă în care toată lumea se lăsa antrenată cu destulă convingere. Mai ales saşii de la S.K.V., veniți în grup compact, erau serioşi şi decişi de parcă s-ar fi pregătit pentru o mare bătălie. Formaseră o echipă de cinci oameni şi trimiseseră o provocare' scrisji studehților de la Turing-Club, pentru o cursă de" viteză care urma să fie «proba finală» a zilei, punctul culminant al luptei dintre S.K.V. şi T.C.R.

Tot muntele vibra de strigăte şi cîntece. Cînd vîntul se potolea, zgomotele ajungeau, departe, pînă la cabana lui Gunther. Hagen, care se întorsese din plimbarea lui obişnuită de dimineață prin pădure, le povesti ce se întîmplă.

— Mergem şi noi! propuse Nora.

Paul, la fel de cenuşiu ca în ajun, nici nu primi, dar nici nu refuză. Să meargă sau nu, îi era indiferent. Noaptea adusese pentru el un fel de pace amorțită, ca după un anestezic. Mai greu era de înduplecat Gunther, care nu voia cu nici un preț să se îndepărteze de cabană.

— E prea multă lume. Nu vreau să-i văd. Nu vreau să mă vadă. îi cunosc prea bine.

Nora îi pregăti totuşi schiurile, pe care băiatul nu Ie pusese încă în acea iarnă, şi era sigură că la această ispită nu va rezista.

«Trebuie să-i scot la lumină», îşi spunea ea, privindii-i pe amîndoi.

Hagen, care rămînea singur la cabană, îi şopti Norei cu îngrijorare:

— Să fii atentă. Gunther n-are voie să alerge.

— Nu-ți fie teamă. E lîngă mine.

La Turing-Club, programul nu începuse încă. Se mai făceau pe teren lucrări de «amenajare», mai ales pentru trambulina de sărituri, pe care cîțiva voluntari o săpau în zăpadă cu lopețile. Toți cîntăreții de acordeon de la cele două cabane fuseseră convocați cu instrumentele lor, într-un fel de or-

chestră comună, instalată lîngă masa juriului, ca să cînte «Mulți ani trăiască» și *«Hoch, hoch, dreimal hoch»*[1] la împărțirea trofeelor. între timp, ca să calmeze nerăbdarea publicului, cîntau diverse imnuri și «uverturi».

Sosirea lui Gunther provocă printre sașii din tribună oarecare uimire. Vestea trecu din om în om, prin semne, prin șoapte: *Der junge Grodeck, der junge Grodeck...* Priviri intrigate se întorceau spre el și spre însoțitorii lui. Un moment, .toate atențiile fură abătute de la cele ce se petreceau pe teren. Gunther devenea centrul spectacolului, ca un prinț moștenitor care-și face apariția într-o lojă, la un concert. Nora simțea îndreptate asupra ei zeci de întrebări. Gunther, înviorat de aerul rece al dimineții, o ținea de braț și îi vorbea cu animație.

— Mîine toată familia Grodeck va ști că am ieșit împreună. Se va deschide o anchetă, ca să se afle cine ești, de unde vii și ce intenții ai. O femeie tînără în familia Grodeck e o îndrăzneală. Grodeckii nu suferă femeile tinere. A fost una, și n-au iertat-o pînă la moarte.

Nora înfrunta cu plăcere valul de surpriză și curiozitate stîrnit în jurul lor. Numai Paul rămase indiferent la aceste semne și priviri, pe care nici nu le vedea.

Primul punct din program era o cursă de ștafetă, pe circuit închis. Itinerariul ducea de la Turing-Club la S.K.V. și de acolo, prin poiana Trei Fetițe, la Turing-Glub. Semnul de plecare se dădu în tăcerea generală cu o lovitură de pistol, care făcu să răsune muntele. Tribunele izbucniră în aplauze, iar echipierii purtînd pe spate numere mari, vizibile de departe, porniră strigați pe nume de prieteni și partizani.

Gunther lua și el parte la lupta deschisă și striga cu multă aprindere un număr pe care și-l alesese din grămada alergătorilor: Douăzeci și trei! Douăzeci și trei!

i **Trăiască, trăiască, de trei ori trăiască! (germ.)**

— De ce douăzeci și trei? se miră Nora.

— Nu știu. La întîmplare, ca la ruletă.

Rîdea cu fața luminată, redevenit copil și atîrnîndu-se de brațul ei stîng cu toată puterea.

— Tu pe ce număr joci, Paul? întrebă Nora.

întoarse capul spre dreapta, unde-I știa tăcut lîngă ea, dar nu-l găsi.

A plecat? E oare posibil să fi plecat? Tot timpul îl simțise acolo, la dreapta ei, închis în apăsătoarea lui tăcere, ,ca o piatră, și nu-și dădea seama cînd a putut să plece fără nici un cuvînt.

«Așa pleacă el, fără nici un cuvînt», își aminti Nora cu amărăciune.

Primul gînd al lui Paul, plecînd de acolo, era să se întoarcă la cabană. Voia să fie singur. îi făcea rău mulțimea aceea de oameni zgomotoși și îl irita Nora cu silința ei exagerată de a-l prinde și pe el într-un joc care, în dimineața aceasta, i se părea fără farmec. între el și Gunther, atentă la toate gesturile lor, Nora îi făcea impresia unei guvernante care supraveghează doi convalescenți. îl oprima această privire, pe care o simțea ațintită asupra lui, chiar atunci cînd era îndreptată în altă parte. în buimăceala de o secundă, produsă de descărcarea pistolului, avusese timp sa se rupă de acolo neobservat.

«Tot îi rămîne un pacient», își spuse plecînd.

«Sînt rău, sînt nedrept», adăuga din obișnuință vocea lui intimă de om rezonabil, fără să-i poată da însă remușcări. Cuvintele, gîndurile treceau prin el pustii. Se simțea ca un instrument cu coardele rupte, fără rezonanță, fără căldură. Nimic nu răspundea în el, nici gînduri, nici amintiri.

Cunoștea un nume care altădată trezea în el dureri nervoase, reflexe, de neînlăturat: Ann., îl spunea acum cu glas tare, din curiozitate, cum ar fi apăsat pe o clapă ca să vadă dacă răspunde: Ann, Ann, Ann. Numele cădea inert, ca o piatră.

Privea în față imagini care ieri încă i se păreau atroce: Ann dezbrăcîndu-se cu dezordonata ei impudoare, în timp ce bărbatul cu care este o privește

fumînd sau răsfoind o carte. Multă vreme îl torturase povestirea unei călătorii pe care Ann o făcuse în Grecia, cu unul din primii ei amanţi, e drept, cu mult înainte de a-l fi cunoscut pe el.

«Era aşa de cald, povestea ea, că toată ziua stăteam goală în cabină şi numai seara mă îmbrăcam să ies pe covertă.» Ani întregi îl urmărise această imagine, care îl chinuia prin preciziune. De nesuportat nu era gîndul că Ann s-a culcat sau se culcă eu alţi bărbaţi, ci detaliile fizice, sigure, irecuzabile, gestul cu care îşi scoate ciorapii sau cu care îşi trage peste cap o bluză.

Priveşte acum cu ochii deschişi toate aceste imagini, altădată dureroase, şi le găseşte cel mult stupide. O vede pe Ann jos la Braşov, într-o cameră de hotel, cu Dănulescu sau cu altul, o vede goală în braţele lui, o urmăreşte fără oroare, fără revoltă, în mişcările ei cele mai secrete, îi aude rîsul ei excitat, suspinul ei senzual, şi totul trece prin el cu o indiferenţă de moarte.

Pornise la început spre cabană, dar acum îşi lasă schiurile să-1 ducă unde vor. Un vînt ascuţit îl bate pe frunte, pe tîmple. Dacă drumul spre S.K.V. n-ar fi ocupat de aceste ridicule concursuri, s-ar lăsa purtat la vale, pînă la Poiana, pînă la Braşov, pînă la capătul pămîntului...

Programul de la Turing-Club era pe sfîrşite. în aşteptarea probei finale de viteză, tribuna urmărea cu hohote de rîs ultimele sărituri de trambulină. Concurenţii cădeau unul după altul, ca şi cum cineva i-ar fi aruncat de sus în zăpadă. Foarte rar cîte unul reuşea să se menţină pe schiuri şi să se oprească reglementar în faţa tribunei, unde îl primeau salve de aplauze. Gunther urmărea cu entuziasm sau cu indignare fiecare nouă săritură. Avea simpatii capricioase pentru unul sau pentru altul dintre concurenţi, şi îi striga ca să le dea curaj în clipa plecării sau ca să-i certe, după ce au căzut. Nora se teimea să nu-1 obosească această agitaţie şi uneori îi punea mîna uşor pe umăr ca să-1 calmeze.

Locul din dreapta ei era mereu gol. Paul nu se întorsese, şi Nora se întreba dacă se va mai întoarce vreodată. Nu i se părea cu neputinţă să fi plecat pentru totdeauna. Poate că la cabană o aştepta un bilet al lui, unul din acele bilete scurte, răstite, pe care omul ăsta leneş ştie aşa de bine să le scrie pe un colţ de masă, înainte de a fugi...

Concursul de sărituri era terminat. Pîrtia rămînea liberă pentru ultima cursă de viteză. Arbitrii îşi transmiteau prin pîlnii de carton ordine şi comenzi de la **q** extremitate la alta a terenului. Toată lumea se retrăgea în tribune. într-o clipă, întreg terenul era pustiu, şi o tăcere încordată acoperi toate zgomotele de pînă atunci.

Cele două echipe de cîte cinci oameni —• S.K.V. şi T.C.R. — urmau să coboare de sub vîrful muntelui, pînă în faţa tribunelor, în linie dreaptă. «Schuss» spunea regulamentul. Distanţa nu era mare, nici 600 de metri, dar panta era prăpăstioasă, şi orice fel de frînă — plug, christianie sau telemark — erau interzise. Mai contribuia la atmosfera de emoţie generală punerea în scenă a cursei: fanioanele care se agitau în tăcere, acordeoanele care cîntaseră tot timpul, dar acum se opriseră la un semn al juriului. La baza stîncii din vîrf a Postăvarului, cele două echipe se vedeau aliniate ca nişte bile negre pe zăpadă.

O detunătură de pistol deschise cursa,

în primul moment nu se văzu nimic, decît un nor de zăpadă, care cobora vijelios ca o avalanşă. Pe urmă, unul cîte unul, alergătorii se desprinseră din negură, la distanţe mici unul de altul, imposibil de recunoscut sau de urmărit. Partizani ai uneia sau alteia din echipe, tăceau cu aceeaşi intensă nelinişte. Jocul era orb. Nu se ştia cine vine întîi, cine cîştigă, cine pierde.

Un strigăt trecu prin toată tribuna: unul din alergători căzuse. Venea peste cap rostogolindu-se la vale, cu schiurile împiedicate unul de altul. Echipa lui era pierdută. Regulamentul elimina din competiţie echipa care nu sosea cu toţi echipierii la finele cursei.

Lumea sărea peste tribune spre masa juriului cerînd explicaţii, punînd întrebări: cine? cine? cine?

Omul continua să se rostogolească pe pantă, în timp ce alergătorii ceilalţi treceau pe lîngă el, continuîndu-şi cursa.

Sosirea se petrecu într-un tumult general. Fiecare echipier ajuns pe linia de sosire era smuls de public, care îl recunoştea, îi striga numele. Erau cinci de la S.K.V., erau numai patru de la T.C.R. ... T.G.R.-ul era scos din luptă! Ba nu! Şi de la T.C.R. tot cinci erau. în îmbulzeală se greşise numărătoarea. Toţi zece alergătorii terminaseră cu bine cursa. Clasificarea urma să se facă după cronometraj.

Dar atunci, cine era alergătorul căzut? Cine era acest al unsprezecelea concurent neînscris şi care zăcea acum în zăpadă în mijlocul terenului?

Echipa de salvare alerga spre locul accidentului. Nora nu-şi putu opri un gînd absurd.

«Te rog aşteaptă-mă aici, îi spuse lui Gunther. Mă întorc îndată.»

Paul pornise spre vîrful muntelui fără gînd precis. Voise doar să se depărteze de Turing-Club şi de toată acea mulţime turbulentă. Pe versantul dinspre Timiş, muntele era tăcut şi pustiu. Pădurea îşi recăpăta acolo sălbăticiunea pierdută.

Rămăsese cîtăva vreme pe pietrele îngheţate din vîrf, albe ca nişte mari blocuri de gheaţă. Nevăzuta vale a Timişului, acoperită de nori, vibra în adînc cu un foşnet depărtat de torent. Zările erau închise de aceeaşi ceaţă densă, ca între nişte ziduri de fum.

Nu ştia de cit timp se afla acolo. Minute sau ore treceau pe lîngă el cu un gust de somn. Coborîse cîteva trepte mai jos ca să ocolească stîncile de gheaţă, care blocau trecerea spre versantul Timişului, şi găsi printre brazi o pîrtie lată, aşezată ca o şea pe grumazul muntelui. Schiurile alunecau singure fără viteză, cînd deodată se răsuciră violent spre dreapta. Le opri în aceeaşi secundă, cu o tresărire reflexă, pe care o simţi ca o izbitură în piept, ca şi cum cineva din el

ar fi tras un mîner secret de frînă. Schiurile oprite în loc vibrau de violenţa şocului.

în faţa lui se deschidea, ca o cădere în gol, o pîrtie aproape verticală, iar jos, la capătul ei, se vedeau tribunele de la T.C.R. Pe teren fanioane colorate se ridicau şi se lăsau schimbînd semne neînţelese între ele. O rumoare de voci venea pînă sus, dar pe urmă nu se mai auzi nimic, ca şi cum deodată cabana Turingului cu tribunele şi oamenii ei s-ar fi depărtat.

Porni în jos "cu ochii deschişi: «Dacă vreau, mai pot să opresc», îşi zise. în primele secunde, schiurile alunecaseră cu greutate pe zăpada îngheţată. «Da, mai pot să opresc.» O detunătură de armă sparse tăcerea. Abia atunci îşi dădu seama că nu e singur. Siluete repezi treceau pe lîngă el, ridicînd în urmă o perdea de zăpadă care acoperea totul. Pe urmă se făcu lumină, un torent de lumină albă, solară, prin care el însuşi trecea luminos ca o torţă vie. Ţinea ochii mereu deschişi, dar era prea mult soare ca să mai vadă ceva.

Căderea o simţi ca o deviere de zbor. Avu senzaţia violentă că e smuls de pe traiectoria lui şi aruncat în altă direcţie, ca un proiectil ricoşat...

Pînă la tribună fusese dus pe o targa de crengi de brad.

— Cred că nu are nici o fractură, dar e mai bine să nu-1 obosim, spuse tînărul medic luîndu-şi în serios rolul de şef al echipei de salvare.

Paul îşi pierduse în primele momente cunoştinţa, dar pe urmă deschisese ochii, neştiind ce se petrece. Deasupra lui erau cîteva figuri străine, şi între ele Nora, o Noră severă şi tristă, căreia ar fi vrut să-i surîdă.

Era lovit la ochiul drept, buza de jos îi sîngera, fruntea şi obrajii erau jupuiţi de zgîrieturi.

— Toate astea n-au nici o importanţă, zise medicul. Dacă n-avem nici fractură, nici hemoragie internă, am scăpat teferi.

Nu-1 durea nimic. Simţea doar că nu se poate ridica de jos. Nora îi ştergea cu batista ei sîngele de pe buză.

— E rîndul tău să mă ridici din zăpadă, zise el. Acum nu-mi mai datorezi nimic: accident pentru accident.

Ea se apleca şi mai mult peste el şi îi vorbi în şoapte, la ureche, ca să nu audă nimeni:

— De ce ai făcut asta, Paul? De ce?

— Nu ştiu, Nora. Nu-mi aduc aminte.

Era ceva luminos în privirea lui, o expresie de mare odihnă.

— Am uitat tot, cu desăvîrşire tot. E aici, în zăpadă, sub ochii tăi, Nora, un om fără amintiri, un om liber — mă auzi? — un om liber...

XVI

Bătrînul Grodeck sosi la cabană în prima dimineaţă după Crăciun. Nu-l aştepta nimeni, dar încă înainte de venirea lui, Faffner dăduse semne de nelinişte. Umbla mîrîind cu botul în zăpadă, în căutarea, parcă, a unor nevăzute urme de sînge.

«Canele ăsta e bolnav», spusese Nora, încereînd să-l domolească, dar nimeni nu se putea apropia de el.

Asupra bătrînului Grodeck, Faffner se aruncă de cum îl văzu. Pînă să-i vină ajutor din cabană, omul, urlînd de groază, fu trîntit în zăpadă. Il ridicară de acolo alb de spaimă, cu haina sfîşiată la umărul drept, unde cîinele îşi înfipsese colţii, dar, prin minune, fără rană adîncă. Era, spre norocul lui, foarte gros îmbrăcat şi purta mai ales o şubă, prin care colţii trecuseră greu, răzbind totuşi pînă la piele şi lăsînd acolo un cerc însîngerat, ca un semn cu fierul roşu.

Faffner nu-l mai recunoştea nici pe Hagen, nici pe Gunther, nici pe Paul şi se zbătea în mîinile lor, cu o deznădejde sălbatecă. Trebuiră să-l ţină toţi trei pe loc, luptîndu-se cu el, pînă ce bătrînul Grodeck, condus de Nora, reuşi în sfîrşit să intre în cabană.

Abia îl lăsară din nou liber, şi Faffner se năpusti la uşi, la ferestre, cu un urlet înnebunit de neputinţă.

— Nu-l putem lăsa aşa, spuse Hagen. E mai bine să-l punem în lanţ.

Intrară cu toţii în casă şi cîtva timp rămaseră tăcuţi, ascultînd cu inima strînsă acel urlet de fiinţă chinuită, care părea că le cere ajutor.

Bătrînul Grodeck nu era de loc bătrîn. Nu arăta să fi trecut de cincizeci de ani, iar pe aceşti cincizeci de ani îi purta foarte bine pe umerii lui, încă viguroşi.

îşi reveni repede din spaima pe care o trăsese. Se scutură de zăpadă, fără să pară stînjenit de cele întîmplate. Urletele lui Faffner, care se zbătea afară, în lanţ, nu-l tulburau.

— Am spus totdeauna că animalul ăsta e turbat.

Felul neobişnuit în care intrase la cabană făcea grea orice prezentare. Nu spusese bună ziua la venire, nu dăduse cu nimeni mîna — şi acum era prea tîrziu pentru gesturi, care oricum păreau că nu-i sînt familiare. Era îmbrăcat în haine de oraş şi purta doliu, probabil după soţia lui. Panglica neagră de la braţul stîng i se desprinsese în cădere, şi acum şi-o potrivea din nou, cu multă atenţie. Era un doliu corect, de om scrupulos, care îşi cunoaşte îndatoririle şi le respectă. Ceva demn şi rece persista în ţinuta lui, chiar şi acum, după ce ieşea sfîşiat din lupta cu cîinele.

Gunther îmbrăcase în acea dimineaţă puloverul lui roşu şi un pantalon de flanelă, gri-deschis. Lîngă "el, hainele negre ale bătrînului Grodeck erau ca o mustrare tăcută, ca şi cum ele singure ar fi apărat acolo memoria moartei.

Plimba peste oamenii şi lucrurile din încăpere o privire rece, care nu întreba nimic, dar dezaproba totul. Aştepta probabil să rămînă singur cu fiul lui, pentru ca să-i spună ce îl aducea la cabană, dar Hagen, care de obicei îşi găsea de lucru pe afară, rămase de astă dată pe loc, cu o vizibilă hotărîre de a nu se mişca de acolo.

— Vă rog să rămîneţi aici, îi şopti Gunther Norei şi lui Paul, care se pregăteau să plece.

Sub obişnuitul lui zîmbet ironic era ceva sfidător pentru neaşteptatul musafir în haine negre, dar şi oarecare spaimă de a nu rămînea singur cu el.

Tăcerea fu şi mai apăsătoare în timpul dejunului. Nu se auzea decît în răstimpuri urletul lui Faffner, care se zbătea mereu afară, în lanţ. Bătrînul Grodeck mînca fără lăcomie, dar cu seriozitate şi cu un fel de atenţie meticuloasă. Foarte rar spunea un cuvînt despre lucruri şi oameni probabil cunoscuţi lui Gunther. Revenea mai ales în vorbirea lui un nume, «mătuşa Augusta», pe care îl rostea cu reverenţă, ca şi cum s-ar fi referit la o autoritate superioară. în ierarhia Grodeck, această mătuşă Augusta ocupa desigur un Ioc însemnat. Gunther însă nu răspundea în nici un fel, şi bătrînul Grodeck nu părea că aşteaptă vreun răspuns.

Hagen nu se aşezase la masă. Cu tăcerea lui puternică apăra de departe tăcerea mai nervoasă, mai nesigură a băiatului. Stătea pironit de uşă, fără să-şi abată un moment privirea de la cele ce se petreceau. Bătrînul părea că suportă foarte bine această mare tăcere încordată. Puţin aplecat peste masă, cu umerii lui imenşi, putea duce poveri mai mari, fără să le simtă. Cravata de doliu, hainele negre îi dădeau ceva solemn şi îngîndurat.

Pînă la sfîrşitul mesei nu mai spuse nici un cuvînt. Cînd termină de mîncat i se adresă deodată lui Gunther:

— Am venit să te întreb dacă vrei să te întorci acasă.

Băiatul nu răspunse în primul .moment. Nu se aştepta la o întrebare atît de directă, pe care nimic nu o pregătise. Pe urmă, răspunse, scurt, cu o expresie de neclintit:

— Nu.

Bătrînul Grodeck primi răspunsul în faţă, fără nici o tresărire.

— Ştiam. A fost de datoria mea să te întreb,,dar ştiam.

— Atunci, zise Gunther, nu trebuia să te oboseşti pînă aici. îmi pare rău că ai făcut un drum atît de lung.

— Drumul trebuia oricum să-1 fac. Fie că rămîi, fie ca pleci, avem unele lucruri de discutat. Poate că ar fi mai bine să le discutăm numai între noi doi.

— Eu nu am secrete, zise Gunther, speriat de gîndul că ar putea rămînea singur, şi aruncînd spre Nora, spre Paul, spre Hagen priviri ce chemau în ajutor.

— Nu sînt secrete, dar sînt chestiuni de afaceri... Vreau să-ţi vorbesc despre pădurile din Bihor.

Vorbise pînă atunci româneşte, dar în acel moment, înainte de a-şi termina fraza, începu să vorbească nemţeşte, poate ca un fel de apărare instinctivă împotriva străinilor care erau de faţă. Căpătă dintr-o dată o grabă nervoasă în vorbire, pe care nu o avusese înainte. în parte, calmul lui de pînă atunci era datorit şi faptului că vorbind romîneşte trebuia să-şi caute cuvintele.

Era vorba despre o linie ferată forestieră, pe care întreprinderile Grodeck o construiau în pădurile lor din Bihor. Cum lucrările luau acum dezvoltări neprevăzute, care aveau să dureze încă un an, ar fi vrut să aibe acordul de principiu al lui Gunther, pentru ca să fie sigur că la majoratul lui băiatul nu va stînjeni mersul mai departe al lucrurilor. Afacerea era importantă, şi bătrînul Grodeck o expunea pe larg, cu cifre, cu explicaţii tehnice, cu scheme şi planuri, pe care le adusese cu el şi le întindea pe masă, ca pe nişte hărţi.

Gunther asculta fără nici un semn de aprobare sau măcar de înţelegere. în cele din urmă, se ridică.

— Nu pot să-ţi dau nici un răspuns. Sînt lucruri care deocamdată nu mă privesc. în martie voi coborî la Braşov şi voi vedea atunci ce e de făcut.

Pentru prima oară, bătrînul Grodeck îşi pierdea răbdarea.

— Eu n-am timp să aştept pînă în martie.

— Mă mir, spuse Gunther. Un Grodeck are totdeauna timp să aştepte. E singurul lucru pe care l-am învăţat de la voi. Pe mama n-aţi aşteptat-o douăzeci de ani pînă a murit? Pe mine mă veţi aştepta mai puţin poate.

— Să nu vorbim despre asta, zise bătrînul Grodeck. Orice s-a întîmplat, memoria mamei tale este pentru noi venerată. Eu am uitat tot.

— Pentru că eşti generos, rîse Gunther. Eu însă n-am uitat nimic. Mă înţelegi? Nimic.

îşi pierduse stăpînirea lui ironică de pînă atunci. Avea în ochi flăcări reci, albastre, care ardeau cu ceva deznădăjduit pe figura lui de copil. Bătrînul Grodeck încercă să-şi păstreze sub această privire arzătoare cumpătul. Dacă n-ar fi fost vocea lui guturală, pe care o furie greu ascunsă o altera şi mai mult, ca şi cum ar fi răguşit subit, nimic nu l-ar fi trădat. îl ma,i ajutau şi hainele negre de doliu, cu demnitatea lor rigidă.

— Sînt lucruri, zise el, pe care un tată nu le poate discuta cu fiul lui. Şi orice s-ar spune, eşti totuşi fiul meu.

Ridicase capul, spunînd aceste ultime cuvinte, spre Hagen, şi pentru prima oară îl privi în ochi, în tăcerea împietrită pe care acesta o păstrase tot timpul. Pe urmă, i se adresă din nou băiatului, cu aceeaşi voce guturală, înăbuşită de mînie.

— Am venit aici ca să punem la punct afaceri care nu suferă întîrziere. Trebuie să fii rezonabil şi să mă asculţi. Sînt sigur că mama ta, dacă ar trăi, mi-ar da dreptate.

Gunther izbucni la aceste cuvinte într-un rîs crispat.

— M-am întrebat întotdeauna de ce aţi ucis-o. Acum, în sfîrşit, ştiu: ca să vă dea dreptate. Voi, cînd omorîţi un om, îl trageţi de partea voastră. Dar mama, moartă sau nu, rămîne mereu cu mine, şi dacă ai venit să mi-o iei, ai venit degeaba. A doua oară nu vă mai las s-o ucideţi.

Era de o neasemuită paloare, şi rîsul lui exasperat era plin de lacrimi. Ieşi pe neaşteptate din odaie, trîntind uşa. I se auzeau paşii pe scări, urcînd în fugă spre odaia din turn.

Hagen ieşise aproape în acelaşi timp, alergînd după el. Bătrînul Grodeck rămase singur cu Nora şi cu Paul. îşi potrivi cravata cu multă atenţie,

lucru care îi dădea oarecare linişte, ca şi cum acest gest ar fi pus ordine în el şi ar fi reparat cuvintele grele pe care le primise în faţa unor oameni străini.

— Nu trebuie să luaţi seama la vorbele lui Gunther, zise el. E o fire nervoasă şi am făcut greşala de a-l creşte în prea mare libertate. In privinţa asta, răposata lui mamă are o parte din vină. L-a ţinut prea mult pe lîngă ea şi a făcut din el un copil exagerat. Nu ştiu ce vi s-a povestit despre ea, aici sau la Braşov — am auzit că aţi petrecut o noapte într-o casă în care şi ea a avut pe vremuri uşurinţa, poate condamnabilă, de a intra uneori — nu ştiu ce vi s-a povestit, dar vă pot asigura că răposata mea soţie a fost o persoană cu totul respectabilă şi că nimic nu i se poate reproşa memoriei ei. A fost însă o fire exagerată, şi acest lucru se simte în educaţia lui Gunther. Am ţinut să vă spun chiar eu aceste lucruri, mai ales că, din nenorocire, aţi fost martori la scena de adineauri.

Se plimba prin odaie cu paşi măsuraţi şi se oprea în faţa cîte unui obiect, pe care îl privea cu aceeaşi expresie de dezaprobare.

— Băiatul e bolnav, zise Nora. O mare emoţie îl poate doborî. Poate că ar trebui lăsat în pace cîtăva vreme.

— Bolnav!

Bătrînul Grodeck spunea cuvîntul cu iritare şi cu neîncredere.

— E şi asta una din ideile romanţioase pe care le-a moştenit de la mama lui. Dar dacă este într-adevăr bolnav, de ce nu vine acasă? de ce stă în sălbăticiunea asta, fără doctor, fără medicamente?

— Cred că se simte bine aici. Hagen îl îngrijeşte şi îi aduce tot ce trebuie.

Bătrînul Grodeck se încruntă.

— Nu-l cheamă Hagen. îl cheamă Klaus Schmidt.

— Noi aici îi spunem Hagen.

— Dar încercaţi să-i spuneţi Schmidt, se răsti el. Niciodată n-am putut s-o obişnuiesc pe soţia mea să-i spună aşa: Schmidt. Poate că totul s-ar fi petrecut altfel...

Se oprise în faţa portretului de pe etajeră şi îl privea fără îngăduinţă. Surîsul tinerei femei părea că se stinge sub privirea lui.

Ore întregi după plecarea bătrînului Grodeck de la cabană, Faffner continuase să se frămînte şi să caute. îi dăduseră drumul din lanţ, dar el se zbătea mereu, ca şi cum încă ar fi fost legat. în primul moment alergase în pădure pe urmele celui plecat, dar se întorsese după cîtva timp, abătut. Era prea tîrziu ca să-l mai găsească, şi urmele se pierdeau în ceaţă.

Nu voia să mănînce nimic şi nu primea nici o mîngîiere. Era într-adevăr bolnav, ochii îi erau arşi de febră, şi cînd cineva încerca să pună mîna pe el, trăgîndu-l de ureche — gest care de obicei îl potolea — cînele urla de durere, de parcă i s-ar fi atins o rană vie.

— îl doare, spuse Gunther. După atîta timp, încă îl mai doare... Sînt cinci ani de atunci. Era în septembrie, cred... Da, în septembrie... Mă întorceam cu mama din oraş. L-am găsit pe Faffner în curte, într-un lac de sînge. Trăsese cu carabina în el, şi pe urmă îl lăsase acolo, crezîndu-l mort. înţelegeţi? Cu carabina...

— De ce? întrebă Nora.

— Pentru că mama îl iubea. N-a suferit niciodată fiinţele pe care le iubea mama sau care o iubeau pe ea. Le-ar fi ucis pe toate, cu carabina sau altfel... Grodeckii ştiu uneori să ucidă şi fără carabină... Ucid cu discreţie, şi pe urmă poartă doliu cu demnitate.

Faffner, ca şi cum ar fi înţeles că e vorba de el, se apropiase de cămin.

XVII

Noaptea de Anul Nou se sărbătorea pe munte cu focuri şi chiote. De la Turing-Club şi de la cabana Saşilor, veneau prin pădure strigăte, pe care numai vîntul le acoperea cu vîjîitul lui metalic. Viscolise toată ziua, dar mai tîrziu vremea se domolise. O ceaţa grea, densă cădea liniştitoare peste brazi şi pietre.

In vîrful muntelui se aprinsese, de cum se făcuse seara, un foc uriaş, care chema în jurul lui oamenii de la cele două cabane. Se vedeau urcînd cu torţe de răşină în mînă şi li se auzeau de departe vocile şi rîsetele. Cînd ajungeau sus, deveneau dintr-o dată tăcuţi şi se apropiau de foc, cu feţe serioase, grave.

— Dacă n-ar fi ceaţă s-ar vedea focul de pe Piatra Mare, spuse cineva.

Oriunde era o cabană, se aprindea în seara aceasta un foc, şi oameni tăcuţi se strîngeau în jurul lui, în ultimele ceasuri ale anului. Ardeau pe toate crestele din Bucegi focuri mari ca nişte semnale, care se caută unele pe altele în noapte, dar ceaţa le acoperea pe toate.

— Eşti şi tu ca focul de pe Piatra Mare, Paul. Ştiu bine că eşti undeva în ceaţă, dar nu te văd.

— De ce spui asta, Nora? Nu sînt lîngă tine? Nu sîntem împreună?

— împreună, şi totuşi singuri.

— Toţi sîntem singuri, Nora. Uită-te bine la toţi cîţi sîntem aici şi spune dacă e cineva care nu e singur.

Nu erau în lumina acelor flăcări de seară decît oameni trişti, figuri grave, priviri care se întîlneau fără să se vadă. Pe toate feţele plutea aceeaşi expresie de atenţie oprită în loc şi întoarsă înapoi, ca într-o apă^ fără fund.

Focul îi făcea pe toţi gînditori. Erau butuci imenşi de fag, arşi pînă la jăratec, dar rămaşi întregi, incandescenţi.

Mereu se aruncau crengi, care înăbuşeau în primul moment focul, dar flăcările izbucneau puternic, cu un zgomot de incendiu. Brazi mici şi jnepeni deveneau într-o clipă luminoşi, arzători, feerici, ca nişte plante fosforescente. Scîntei repezi zburau cu un zgomot mărunt de ploaie metalică, şi pe urmă totul se topea în acelaşi jar luminos ca o lavă de aur.

Paul se oprise la cîţiva paşi de foc, ca şi cum n-ar fi îndrăznit să se apropie mai mult. îşi scoase chipiul cu un gest intimidat şi rămase tot timpul descoperit.

— E timpul să mergem, zise Nora.

— încă nu, se împotrivi el.

Nu se putea rupe de acolo. I se părea că focul acela, ca să ardă, avea nevoie de ei. I se părea că, fără oameni în jurul lui, se va stinge.

Gunther îi aştepta la cabană cu nerăbdare. în cele trei zile cîte trecuseră de la plecarea bătrînului Grodeck, fusese bolnav. în seara aceasta cobora pentru prima oară din camera lui.

— Mai ai febră?

— Astă-seară nu. Nu vreau să am febră de Anul Nou.

Era încă foarte palid, dar ochii îşi recăpătau lumina lor dinainte.

— Vă place ce am făcut în lipsa voastră?

Casa era decorată cu ghirlande colorate de hîrtie. Gunther era foarte mîndru de opera lui. Pe un carton

mare, alb, scrisese ca în filmele americane, cu litere frumoase de tipar: *Happy New Year 1935*[1].

— Dacă am avea şampanie şi muzică ar fi un *re-veillon* adevărat, spuse el cu părere de rău.

— Nu avem şampanie, dar avem vin. Cît despre muzică, dacă stăm liniştiţi, se aude foarte bine de la Turing.

Se auzea într-adevăr uneori un cîntec depărtat de acordeon, pe care pe urmă îl acoperea pădurea cu vuietul ei de noapte.

Nora părăsise pentru prima oară costumul ei de schi. Avea în rucsac o rochie de stofă neagră, simplă ca o rochie de lucru, pe care n-o îmbrăcase pînă acum, fiindcă la cabană se simţea mai bine în tunică şi pantaloni lungi, li plăcea să umble cu bocanci şi i se părea că pasul ei greu îi dă mai multă siguranţă între cei trei bărbaţi.

Dar astă-seară bocancii o oboseau, şi tunica era prea grea. Ciorapii groşi de lînă o zgîriau. îi scoase ca după un marş lung şi pe urmă după atîtea zile de îmbrăcăminte aspră, îşi trase ciorapii de mătase, singura pereche pe care o adusese cu ea de la Bucureşti, şi simţi răceala lor pe picioare, ca o mîngîiere.

«Am fost prea multă vreme băiat», gîndi Nora privindu-se în oglindă. De cînd purta costumul de schi, se pieptăna cu părul ridicat în sus, ca să-l poată prinde cu ace şi să-l strîngă sub chipiu. Acum îl desfăcu şi-l lăsă să cadă în jos pe umeri.

Rochia ei neagră avea un cordon roşu de piele şi un guler alb îngust, răsfrînt fără decolteu, în jurul gîtului. îi părea rău că are mîneci lungi. Ar fi vrut să poarte o rochie de seară cu braţele goale, o rochie pe care s-o audă foşnind în mers, ca într-un dans. Dar şi în această modestă rochie de stofă, Nora se simţea redevenind femeie. Pantofii o înălţau. Părul, lăsat pe umeri, îi libera fruntea, şi pe fondul lui brun-închis, adînc, întreaga figură se lumina, mai albă decît totdeauna.

[1] **Un An Nou fericit (engl.).**

Se simţea uşoară şi coborîse scara pînă jos în hol alergînd, ea, care de obicei mergea fără grabă, fără zgomot. Abia pe ultima treaptă se oprise, mirată ea însăşi de această neaşteptată schimbare. «Ce e cu tine, Nora? Parcă ai băut», se dojeni în gînd.

Gunther veni spre ea şi o luă de mînă, privind-o cu o expresie de uimire copilărească.

— Ce frumoasă eşti! N-am ştiut că eşti aşa de frumoasă. De unde vii? Ce s-a întîmplat?

— Nu sînt frumoasă, Gunther. Dar astă-seară încerc să fiu, vreau* să fiu. Pentru anul care vine. Trebuie să-l primim cu 'prietenie, cu puţin curaj, cu încredere mai ales. Trebuie să avem încredere în el şi în lucrurile pe care ni le aduce.

Paul se apropie şi el de Nora.

— Gunther are dreptate. Eşti într-adevăr frumoasă. Schiul face din tine un băiat cu care ne purtăm băieţeşte. Dar acum, uite că ne intimidezi. Am vrea să-ţi sărutăm mîna şi nu ştim cum. Ne-am învăţat să te lăsăm să cazi în zăpadă, fără să întoarcem capul după tine. Tu te descurci totdeauna singură, şi noi trecem mai departe. Ne-am învăţat să-ţi răspundem răstit, ba uneori nici măcar să nu-ţi răspundem. Tu eşti răbdarea, Nora. Tu eşti cuminţenia. Tu eşti simplicitatea. Le primim pe toate cu nepăsare, ca şi cum ni le-ai datora, ca şi cum am avea drepturi vechi asupra lor. Dar astă-seară, deodată ne aduci aminte că eşti frumoasă, şi frumuseţea ta e un dar prea mare. Ne dezarmează, ne dă remuşcări, ne face să spunem prostii.

— într-adevăr, Paul: numai prostii.

Niciodată nu-l auzise vorbind cu emoţia aceasta puţin solemnă, puţin stînjenită. Niciodată nu văzuse în privirea lui sclipirea de tandreţe cu care venea acum spre ea. «Dacă am fi singuri, cred că l-aş săruta.»

— Spui numai prostii, dragul meu. Ce se întîmplă cu tine? Ce o să creadă oamenii ăştia despre noi?

Se gîndea mai puţin la Gunther, care primise de la început totul ca pe un joc. Se gîndea mai mult la Hagen, care nu se mişcase nici un moment de lîngă

fereastră şi o privea de acolo, din neclintita lui tăcere. Ochii lui albaştri, duri, aveau parcă astă-seară un început de îngăduinţă visătoare...

Mai era destulă vreme pînă la miezul nopţii, cînd deodată Faffner, care pînă atunci stătuse lungit lîngă cămin, se ridică de la locul lui, trezindu-se parcă din somn cu o tresărire de atenţie şi de nelinişte. Ascultă cîtva timp, cu botul ridicat în aer, cu urechile aţintite spre cine ştie ce depărtare, zgomote şi pe urmă merse spre uşă suflînd şi mîrîind.

— Ce e, Faffner?

Cîinele se ridicase cu labele pe uşă, încercînd să-şi deschidă singur, dar cînd Hagen îi dădu drumul să iasă afară, rămase în prag, neîndrăznind parcă să meargă mai departe. Lătra spre pădure, mai mult cu nelinişte decît cu furie.

— Ţi-e frică, Faffner?

Nici nu primea să se întoarcă înapoi în casă, dar nici să iasă cu totul afară nu voia. Avea un lătrat ciudat, ca şi cum ar fi întrebat pe cineva, care nu voia să-i răspundă.

— Haide să vedem ce este! zise Hagen.

îşi puse pelerina pe umeri, aprinse felinarul, şi pe urmă luă din cui una din cele doua carabine. îl vedeau pentru prima oară înarmat, lucru care îi surprindea cu atît mai mult, cu cît crezuseră pînă atunci că cele două arme atîrnate în perete deasupra covorului roşu erau numai decorative, ca nişte arme vechi, «într-adevăr, omul acesta e un vînător», gîndi Nora. Arma în mîna lui părea că-l întregeşte. Era mai puţin straniu acum. Şi pelerina lui cenuşie şi cizmele lui grele deveneau fireşti.

— Vino, Faffner, zise Hagen şi porni înainte. Cîinele îl urmă cu botul în zăpadă, căutînd drumul...

Se întoarseră după o jumătate de oră. Timpul la cabană trecuse încet, într-o aşteptare încordată, pe care tăcerea o făcea şi mai intensă. Gunther nu se dezlipise nici un moment de la fereastră. Nu se auzea din pădure nici un strigăt, nici o chemare. Doar din

cînd în cînd, zgomotele—şi ele mereu mai rare—de la Turing sau de la S.K.V., unde se petrecea. Paul voise să se ducă pe urma celor plecaţi.

— Poate au nevoie de ajutor. Mai avem o carabină aici.

— O avem aici şi e bine să rămînă aici, spuse Nora, oprindu-l să plece.

Aşteptarea fusese atît de grea, plină de atîtea presentimente şi întrebări nepuse, încît întoarcerea lui Hagen, în primul moment, nici nu-i dezmetici cu totul. *

— Vă aduc un pui de urs, zise el intrînd.

Purta într-adevăr pe braţe un ursuleţ îngheţat, cu blana albă de zăpadă, cu ochii pe jumătate închişi de frig sau de somn, şi cu lăbuţele dinainte strînse sub botul lui cafeniu, ca şi cum ar fi vrut să şi le încălzească singur.

— O fi ieşit de cu ziuă din vizuina maică-si şi pe urmă nu şi-a mai găsit drumul înapoi. O să încerc eu să i-l găsesc, dar mai întîi vi l-am adus să-l vedeţi.

— Sînt urşi pe aici? întrebă Nora uimită.

•— într-un singur loc, mai jos, spre stînă. Cred că nu sînt mulţi. Astă-vară ciobanii vorbeau de o ursoaică, de una singură, care se arăta noaptea din cînd în cînd pe la stînă.

Hagen pusese ursuleţul jos pe covor şi se strînseseră cu toţii în jurul lui, ca să-l privească. Numai Faffner trebuia ţinut mai departe, fiindcă lătra întruna şi îşi arăta colţii, ca şi cum ar fi vrut să-l sfîşie.

— îi miroase a sălbăticiune, zise Hagen.

Nora era încă nedumerită. învăţase pe vremuri la şcoală că ursul hibernează într-o letargie completă şi nu înţelegea prin ce minune ursuleţul ăsta ajungea viu încă în mîinile lor, în plină iarnă.

— Dar nu-i adevărat de loc, spuse Hagen. Nici vorbă nu poate fi de letargie. E un fel de somn, un fel de buimăceală, din care ursul se şi trezeşte uneori, ba chiar, cînd nu e viscol, se întîmplă să iasă afară

la lumină. Mai ales cînd n-are astîmpăr, ca fiara asta mică.

Vorbea cu oarecare pasiune despre aceste lucruri. Pentru prima oară de cînd îl cunoştea, vorbirea lui, de obicei aspră şi rece, începea să aibe ceva prietenos. Stătea aplecat peste mica fiară adormită cu o privire atentă, de om îmblînzit.

Miezul nopţii îi găsi tăcuţi şi atenţi în jurul puiului de urs, care le intra în casă o dată cu noul an.

«E poate un semn», gîndi Nora.

Aducea cu el un miros de pădure şi de pămînt. Era caraghios şi zbîrlit, mai ales acum, cînd începea să se dezmorţească, şi totuşi îl priveau cu uimire. Venea dintr-o viaţă misterioasă, care se ascundea sub gheaţă, sub zăpezi. Pădurea încremenită îşi păstra în pămînt rădăcinile şi fiarele. Totul părea mort şi totul în adînc era viu.

— Viaţa începe mereu, şopti Nora, uitîndu-se la mica jivină, pe care se aplecase să o mîngîie pe botul umed de zăpadă.

Nu ştia bine cui spune aceste cuvinte şi pentru cine le spune. Pentru Paul, care se zbuciuma de atîta vreme să iasă din amintirile lui, ca dintr-o iarnă. Pentru Gunther, care încă avea ochii întorşi spre imaginea mamei dispărute. Pentru Hagen, care încerca să păstreze fantoma iubitei într-o casă cu obloanele ferecate.

«Şi pentru tine, biata mea Nora, pentru tine, care ai crezut de atîtea ori că nu mai ai de aşteptat nimic de la nimeni.»

— E miezul nopţii, zise cu glas tare şi merse să stingă lămpile. Singur focul din cămin mai arunca o slabă lucire roşietică pe figurile lor, care, în întuneric, deveneau mult mai grave.

De departe, dinspre vîrful muntelui, se auzeau lovituri de armă. Se trăgea cu puşca, în cinstea noului an. Faffner, care tot timpul mîrîise, tăcu şi el ascultînd.

Gînd se făcu din nou lumină, se priviră cîteva clipe fără să-şi vorbească.

— Viaţa începe mereu, zise Nora mai mult pentru ea. li plăceau aceste cuvinte şi îi părea bine că sînt cele dintîi pe care le spunea în anul nou.

— E timpul să ne întoarcem acasă, spuse Hagen puiului de urs.

ll ridicase de jos şi îl ducea înapoi în pădure, purtîndu-l pe braţe. Cîinele venea după el potolit. Nora, între Paul şi Gunther, îi privea din prag cum se depărtează. Rămaseră toţi trei acolo multă vreme. Noaptea era calmă şi ceţoasă. Felinarul lui Hagen se vedea încă printre brazi. Pelerina lui neagră trecea pe zăpadă ca o umbră.

XVIII

Se sparg norii!

De la S.K.V. la Turing, vestea alerga prin pădure ca un strigăt:

Se sparg norii! Se ridică ceața!

Dimineața era cenușie, zările erau închise, și lumina avea mereu aceeași lipsă de strălucire. Vîrful Postăvarului părea scund sub cerul opac și umed, căzut prea jos.

Totuși, de la cabana Sașilor veneau strigăte, care anunțau soare și lumină.

«Se vede Brașovul! Se vede Rîșnovul!» povesteau cu uimire oamenii veniți dintr-acolo. Grupuri de schiori coborau în grabă spre S.K.V., să se încredințeze de miracol.

Nora și Paul ajunseră prea tîrziu.

— Pînă adineauri am avut soare, îi întîmpină omul cu ochi de viezure.

Clipea des, ca și cum încă ar fi fost orbit de lumină. Cortina de nori, un moment ridicată, căzuse din nou peste nevăzuta lume din vale.

Toată lumea se strînsese pe terasă ca pe o punte de vapor, ca să urmărească neașteptata revenire a soarelui. Din acel punct se vedea, cînd era senin, întreaga Țară a Bîrsei, pînă spre munții Făgărașului. Era ca o fereastră a Postăvarului deschisă spre cîmpie, fereastră pierdută de la începutul iernii In

nori și prin care cîteva secunde apăruse în dimineața aceasta imaginea însorită a Brașovului, pentru ca să piară din nou în neant.

Oamenii păreau buimăciți de prea grăbita imagine ce fulgerase și se stinsese în zare. Ceața se depunea din nou pe brazi și stînci, cu lumina ei difuză, care stingea ultimele reflexe ale pietrelor.

— Priviți! strigă cineva.

Zarea se despicase, și un cerc plutitor de lumină albastră se deschidea ca un oraș fantomatic printre nori. Draperii de fum se dădeau deoparte, zidurile de ceață se năruiau. O cetate scînteia în soare cu acoperișuri de metal, cu suliți și scuturi ridicate în lumină.

Nu era Brașovul. Era prea departe ca să fie Brașovul, era prea orbitor.

Avalanșe de nori îl acopereau, aruncîndu-1 încă o dată în negură, dar o clipă mai tîrziu răsărea în altă parte, ca o insulă călătoare, ca un golf fantastic în acest ocean de fum și de ceață.

Cîteod'ată imaginile erau precise, simple, ușor de recunoscut. Cineva arăta cu degetul printre nori Rîșnovul sau Zizinul, drumul șerpuitor spre Bran, turlele sclipitoare de la Zărnești. Dar într-o singură clipă, toate piereau. Orașe desprinse din loc erau purtate de la o zare la alta, porți de lumină se deschideau și se închideau, cetăți efemere se desfăceau în soare...

Două zile, vremea se zbuciumase între lumină și viscol. Diminețile erau fastuoase, ca din pragul unei imense grote. Norii se destrămau, deschizînd departe arcuri de triumf, bolți albastre, ținuturi sclipitoare. De la o secundă la alta, continente de fum luau ființă și se topeau pe întinsa cîmpie a Bîrsei. Lanțuri de munți creșteau și se prăbușeau într-o lumină magică.

Ceața se ridica din pădure ca dintr-un mare incendiu. Fiecare brad părea că arde într-o flacără rece, cu zgomot metalic. Muntele se zbuciuma să iasă din nori. Pe toată Țara Bîrsei era soare, pe toată valea Prahovei era soare; singur Postăvarul, ca un

clopot de i'um, ca o cetate de negura, rămînea închis între zidurile iui de iarnă.

Dimineața, porțile păreau că se deschid și, prin pînza destrămată a norilor, ca prin zeci de ferestre mișcătoare, imagini dintr-o altă lume, din alt anotimp, se fugăreau prin fum.

Spre seară însă, ca și cum muntele, obosit de tot acest zbucium, s-ar fi predat iernii biruitoare, ceața cădea din nou, norii se adunau grei, pădurea fumega stinsă...

Totul se liniști în cea de a treia noapte, deodată, cum se potolesc furtunile pe mare.

Paul se trezise în întuneric și asculta.

— Ce s-a întîmplat?

— Nu știu bine. Ascultă și tu.

Tăcerea nopții avea ceva foșnitor, ca și cum pădurea ar fi întinerit. Cabana părea ușoară ca o navă liberată din sloiuri.

Paul merse spre fereastră și o deschise. Un cer albastru, adînc, cu stele umede, un cer de primăvară, neasemuit de clar, neasemuit de ușor, plutea peste pădurea troienită. Totul era albastru în noapte — brazii, zăpada, știncile. O lună nevăzută, bătînd poate de undeva din spatele cabanei, dădea o slabă strălucire metalică munților din depărtare, siluete și ele albastre, dar cu vîrfurile fosforescente, albe de zăpadă.

Paul rămase amețit lîngă fereastră. Nora îl chemă de cîteva ori, dar el nu răspunse.

Frigul de noapte era aspru, dar nu înghețat. Aducea cu el un miros de pămînt jilav, o aromă de rădăcini și ierburi umede.

— E ca o deșteptare din somn, spuse Paul.

Se aplecă peste fereastră, să simtă pe frunte adierea acelei imposibile nopți de primăvară.

în plin soare, Postăvarul era de nerecunoscut. Un larg amfiteatru împresura pădurile lui verzi și albe. Lumina era rece, pură, sonoră. Pînă în cele mai depărtate zări, totul se vedea cu o exagerată pre-

ciziune, ca printr-o nemărginită vitrină de cristal. De la cabana lui Gunther se zăreau printre brazi, departe în vale, case minuscule, acoperișuri negre, drumuri înguste șerpuind ca niște fluvii prin pădure. Era Predealul, un Predeal colorat cu mult mov, cu mult albastru.

Bucegii nu mai aveau strălucirea lunară, străvezie din timpul jxopții. Păreau niște munți de cretă, sculptați minuțios, cu vîrfurile delicate și exacte.

Pe celălalt versant, Țara Bîrsei se desfășura ca o machetă în relief. Munții Făgărașului și ai Ciucului prindeau în cercul lor violet cîmpia, cu orașe, cu drumuri, cu păduri, văzute de sus foarte mici, dar foarte precise, ca printr-un ochean care micșorează imaginile, dar nu le tulbură. Cele mai depărtate siluete — case, arbori sau stînci — își păstrau conturul în lumina de zi.

Nora și Paul erau tot timpul pe schiuri. Vechile lor itinerarii deveneau noi, pline de surprize. Fiecare punct al muntelui, fiecare oră a zilei deschidea un peisaj necunoscut. Zăpada însăși părea că-și schimbă în soare densitatea. Era o zăpadă ușoară, fină, neaderentă, pe care schiurile alunecau fără nici o rezistență, sensibile la cea mai slabă apăsare. Virajele și opririle se făceau singure, înainte ca gestul de comandă să fie împlinit. Totul se petrecea cu o fericită ușurință în această lumină care dădea transparență lucrurilor celor mai grele.

Se auzeau prin pădure, cu un fel de vibrație muzicală, cele mai aspre zgomote, cele mai surde ecouri. întreg muntele era ca o cutie de rezonanță, ca o vioară. Lovituri de topor sau căderi înăbușite de copaci străbăteau ca din fundul pămîntului, și pe urmă se limpezeau în aerul clar al dimineții.

Trecea uneori peste pădure o adiere abia simțită, și sub această suflare brazii păreau niște corăbii cu pînze pe o mare prea calmă. Numai pe creste aerul era mai viu, și bătaia vîntului ridica zăpada, pulve-

rizînd-o în mici fîntîni arteziene. Din vîrful Postăvarului, crestele Bucegilor se vedeau ca nişte cratere de argint, purtînd fiecare un nimb de pulbere fină.

Veneau la cabană osteniţi de prea mult soare, îmbătaţi de nesfîrşita legănare pe schiuri. Gunther, care nu putea face decît plimbări uşoare, îi aştepta de obicei la S.K.V., unde apariţia lui stîrnea mereu aceleaşi şoapte şi întrebări. Dar băiatul primea acum cu nepăsare, ba chiar cu o plăcere ironică toate aceste priviri care se iveau la ferestre de îndată ce se apropia de casa Saşilor.

Soarele îi dădea o bucurie febrilă, exuberantă, plină de gesturi. Umbla tot timpul cu o cămaşă de vară fără mîneci, cu gîtul liber, cu capul gol şi alerga prin zăpadă cu braţele deschise, cu fruntea In soare. Faffner, mai bătrîn, mai sceptic, venea pe urmele lui fără grabă.

— Nu vrei să te trezeşti din somn? îl întreba Gunther trăgîndu-1 de urechi. Nu vezi că a venit primăvara?

Cîinele ridica un moment capul, făcînd ochii mici în lumina de amiază, şi pe urmă, cu vechea lui lene de animal adormit, se întorcea la somnul lui de iarnă.

— Faffner e mai cuminte decît noi, spunea Nora. El ştie că nu trebuie să credem prea mult în primăvara asta.

O îngrijora puţin exagerata bucurie a lui Gunther. Băiatul se simţea ieşit din iarnă. Era în bucuria lui un fel de satisfacţie victorioasă, ca şi cum ţinta pe care şi-o propusese — să ajungă în martie şi să poată înfrunta familia Grodeck—ar fi fost atinsă, iar efortul lui de a trăi pînă atunci, împlinit.

Nora ar fi vrut să tempereze această prea mare fericire.

între Paul şi Gunther, pe care soarele îi făcea să delireze, ea singură încerca să rămînă calmă. Nu avea încredere în fericirile mari, orbitoare, miraculoase.

Credea mai mult în lucrurile potolite, durabile şi aşezate.

— Nu-i aşa, Faffner?

Simţea în Faffner un aliat, un prieten, un înţelept.

Erau la amiază două sau trei ore, cînd soarele devenea dogoritor. Paul nu mai voia să intre în casă. Se culca afară pe treptele cabanei şi rămînea acolo cu ochii închişi, cu braţele desfăcute. Sub pleoape străbătea o lumină roşie, caldă, care îi amintea ceasurile de plajă âe la Balcic. Avea senzaţia că e gol în soare, îşi auzea tîmplele zvîcnind, şi urechile îi erau asurzite de un tumult confuz de ghioc. Uita unde se află şi de cînd. I se părea că este în această toropeală luminoasă de totdeauna şi pentru totdeauna. Nu avea amintiri, nu avea gînduri. Nici o imagine nu trecea prin ochii lui închişi, nici propria lui imagine. îşi simţea doar braţele calde, obrajii arşi de soare şi i se părea că lumina trece prin el, prin pori, prin vine de sînge, pînă în artere, pînă la inimă.

Nora venea lîngă el să-1 trezească, fără să-1 cheme. O auzea parcă venind, îi simţea parcă mîinile uşoare pe frunte, pe păr, dar toate aceste vagi senzaţii rămîneau cu totul în afară de cercul lui de lumină.

Serile aveau o aromă de răşină, de coajă de copac, de frunze tinere. Brazii deveneau sub lună albaştri, străvezii. Culorile tari ale zilei—petele mari de violet, de alb, de roşu—se stingeau după o ultimă aprindere intensă, în momentul apusului.

Pe fundalul alb al Bucegilor înzăpeziţi, luna în primele minute era neverosimil de galbenă, un galben cald, puternic, care nu părea să facă parte din acel peisaj de iarnă şi de seară. Mai tîrziu, cînd îşi recăpăta lumina ei spectrală, toate văile erau albastre ca nişte lacuri limpezi, încremenite sub lună.

Nora şi Paul aşteptau apusul de soare sus, în vîrful Postăvarului, şi rămîneau acolo tîrziu, pînă ce noaptea era deplină. Se vedeau aprinzîndu-se lumini rare, pe valea Timişului; se vedeau, ca nişte puncte de foc, farurile maşinilor alergînd pe

şoseaua Braşovului; se vedea mai departe, ca o brăţară cu pietre sclipitoare, Rîşnovul.

Pădurile foşneau fără vînt, fără clătinare, cu un freamăt de viaţă tînără sub zăpadă. Pietrele aveau un miros bun de pămînt nou.

Plecau de acolo tîrziu, ameţiţi, clătinîndu-se pe schiuri. Nu se îndurau să se întoarcă la cabană. Nu se puteau despărţi de aceste seri înfiorate, de această vaporoasă lumină. Treceau ore întregi fără să-şi vorbească. Numai uneori, cînd se opreau la cîte o răspîntie, se căutau unul pe celălalt, întrebîndu-se din ochi încotro s-o pornească mai departe — spre Ruia? spre Crucur? — şi atunci, în lumina palidă a nopţii, se priveau cu o neînţeleasă uimire, ca şi cum s-ar fi întîlnit în vis.

XIX

Viscolul izbucni din nou în ajun de Bobotează. Vremea se schimbă pe neaşteptate, şi în mai puţin de o oră Postăvarul reintră în iarnă. Braşovul se mai văzu o dată sclipind cu luminile lui de seară, şi pe urmă dispăru în ceaţă.

— De acu nu-l mai vedem pînă la primăvară, spuse Hagen închizînd obloanele.

Ultima noapte pe care Nora şi Paul o mai aveau de petrecut pe munte semăna foarte bine cu noaptea sosirii lor la cabană. Vîntul arunca valuri de zăpadă în ferestre. Faffner lătra spre pădurea împietrită de ger.

Lîngă focul din cămin, Nora recita cuvintele care o întîmpiriaseră în prima seară:

***«Mancher auf der Wanderschaft
Kommt ans Tor auf dunklen Pfaden...»***

Gunther nu o lăsă să termine.

— Nu, nu. Acum e tîrziu. Acum nu mai vine nimeni.

Întoarcerea iernii, după cîteva zile de soare, îl găsea pe Gunther nepregătit, fără apărare, fără rezistenţă. Scurta primăvară îi dăduse o însufleţire nervoasă, care acum îl lăsa dezarmat. Asista în tăcere la pregătirile de plecare ale Norei şi ale lui Paul, care îşi strîngeau lucrurile în rucsacuri pentru a doua zi dimineaţă. Obrajii îi erau arşi de soare, dar fruntea redevenea palidă. Cearcăne adînci de oboseală şi de febră îi făceau şi mai albaştri ochii lui clari.

— Trebuie neapărat să plecaţi?

Punea întrebarea cu nepăsare, încercînd să ascundă suferinţa de a-i vedea plecînd.

— Trebuie neapărat?

— Poate că n-ar trebui, spuse Paul, pe care întrebarea lui Gunther îl făcea gînditor. Poate că n-ar trebui. Dacă am avea mai mult curaj decît avem... Dacă am înţelege că nimic nu ne cheamă înapoi... Dacă ne-am hotărî să rămînem pentru totdeauna aici...

Nora continua să pună ordine în lucrurile ei şi să le aşeze în rucsac. Gîndul copilăros de a rămînea la cabană îi trecuse şi ei o secundă prin minte, dar îl alungase cu un gest hotarît. «Trebuie să fie cineva, în casa asta, care să nu viseze.»

-— Voi uitaţi că eu sînt profesoară. Uitaţi că vacanţa mea se termină. în ziua de 8 ianuarie, la 8 dimineaţa, trebuie să fiu în clasă.

Spunea într-adins lucruri indiferente, reci, puţin aspre, ca să prevină lacrimile.

Pînă la Ruia îi însoţise Hagen. Cîtăva vreme se ţinuse şi Faffner după ei, dar zăpada era prea mare pentru el şi, înainte de a ajunge la S.K.V., cîinele se opri.

— Hai, du-te acasă, Faffner. Şi lasă ochii ăştia trişti. Nu ţi-e ruşine? Eşti om bătrîn.

Cîinele rămase nemişcat, cu o privire uimită, care nu înţelegea prea bine ce se întîmplă.

Hagen tăcuse tot timpul. Venea pe schiuri în urma lor, cu pelerina lui cenuşie desfăcută în vînt.

De la Ruia îi lăsă să plece singuri mai departe.

— V-aş conduce pînă la Braşov, dar nu vreau să-1 las pe băiat singur.

în ultimul moment, scoase din buzunar un obiect mic de metal, pe care îl dădu Norei cu un gest brusc, nepregătit.

— Te rog să păstrezi asta, în amintirea lui Gunther.

Era un medalion cu un portret al tinerei doamne Grodeck, portret mic, rotund, care semăna cu cel de la cabană, deşi părea să fie mult mai vechi decît el.

Nora nu ştiu cum să-i răspundă. Fusese pînă şi în gestul cu care îi întinsese acel neaşteptat dar ceva aspru, care respingea dinainte orice cuvînt de prietenie.

— Pe Gunther n-am să-1 uit niciodată. Şi nici pe dumneata, Hagen.

Ochii lui albaştri erau reci, duri, fără zîmbet şi fără tristeţe. Nora aşteptă să citească în ei un semn de înţelegere, dar nimic nu se lumină pe faţa lui întunecată." ,

— Mergeţi cu bine, zise Hagen.

Cunoşteau drumurile şi nu mai aveau nevoie să se oprească la răscruci, ca să caute semnele indicatoare. Pîrtia pînă la Crucur era fără accidente de teren. Cursa era înşelător de simplă şi părea în primele momente că nu cere nici un efort. Paul se lăsa în voia schiurilor, care îşi accelerau singure viteza. Nici nu încerca să frîneze. Numai la viraje deschidea foarte slab plugul, care se închidea pe urmă, în secunda următoare, de la sine, cu un derapaj scurt, din care schiurile ieşeau mai uşoare, mai repezi.

Rucsacul la început atîrna greu pe spate, dar după cîtva timp îşi pierdu cu totul greutatea, ca şi cum, în plină viteză, cineva i l-ar fi luat de pe umeri. Nu-şi simţea decît obrajii aprinşi de ger. Bătea *xm* vînt aspru, care ridica vîrtejuri de zăpadă şi i le arunca în faţă. Cîteva secunde nu mai vedea nimic înaintea ochilor, dar schiurile alergau mai departe, libere.

Ajunseră la Crucur fără să-şi dea seama cînd şi cum. Drumul prima oară fusese mult mai lung şi mai lin.

«Poate ne-am înşelat. Poate am greşit direcţia.»

Recunoşteau totuşi poiana şi recunoşteau mai ales acea colibă de pădurar, la care se opriseră şi prima dată. O găseau la fel de părăsită, cu uşa deschisă şi cu aceiaşi cărbuni stinşi în vatră. Urme recente de schiuri treceau prin faţa colibei şi erau singurul semn de viaţă în toată poiana bătută de viscol.

Porniră mai departe pe acele urme, care se pierdeau printre brazi. Dreptunghiurile albe şi galbene

abia se mai vedeau pe copaci, acoperite de zăpadă. Drumul prin pădure era plin de obstacole, iar pîrtia își schimba de nenumărate ori planul de înclinare. Toată cursa era făcută din schimbări subite de viteză. Zăpada era cînd foarte înghețată, cînd inexplicabil de afînată și la fiecare moment schiurile erau smulse și aruncate în lături. Nora, care alerga înainte, anunța cu glas tare obstacolele și dădea comenzi de viraj și de frînă, pe care Paul le executa reflex. Uneori gestul de apărare venea cu o secundă prea tîrziu, și atunci schiurile săreau de pe linia lor, aruncîndu-l la pămînt. Se ridica de jos, orbit de zăpadă, dar fără să simtă loviturile. Toată atenția lui era fixată așa de intens înainte, spre un punct mișcător după care schiurile alergau fără să-l ajungă, încît nici nu-și dădea seama de căderi și opriri. Îi era cu neputință să-și păstreze schiurile multă vreme în plug. După cîteva clipe de încordare, un derapaj scurt, ca o zvîcnitură, i le rupea din frînă și i le avînta eliberate înainte. Avea atunci o fulgerătoare pierdere de conștiință, după care se trezea din nou pe schiuri, în plină viteză, plutind ca între două vise.

Intrară în Brașov înainte de amiază, ca într-un adăpost. Pe străzi viscolul era mai puțin aprig. Vînturile păreau că se opresc la marginea orașului.

Erau în întregime albi. Aveau zăpadă pe sprîncene, pe tîmple și pe frunte. Pînă și ochii își pierdeau culoarea, sub genele albite.

— Am mers foarte bine, spuse Nora. Două ore și opt minute.

— Numai atît? se miră Paul, fără să înțeleagă de ce.

«Două ore și opt minute» i se părea în același timp și foarte mult, și foarte puțin. Avea într-un fel impresia că au plecat de la cabană nu de cîteva ore, ci de cîteva zile și că muntele cu oamenii rămași acolo era foarte departe în urma lor. Dar avea de asemeni senzația că întreaga cursă nu durase decît un minut, că totul se petrecuse năucitor de repede și că toată călătoria nu fusese decît o singură, vertiginoasă cădere.

Schiul suspenda pentru el măsura timpului.

Brașovul era, în această ultimă zi de vacanță, la fel de vioi și de populat ca în primele zile. Străzile pline de schiori păreau niște imense peroane, pe care o mulțime grăbită, agitată și volubilă aștepta sosirea și plecarea trenurilor.

Birourile de voiaj din centru erau luate cu asalt de oameni grăbiți să-și vizeze biletele, să cumpere tichete sau să ceară informații. Lumea care coborîse de la cabanele din împrejurimi sau venise de mai departe, din Făgăraș, din Bihor, după o vacanță de schi, se aduna încă o dată la Brașov, unde se întîlneau atîtea drumuri. Erau figuri arse de soare, care își surîdeau pe stradă, ca și cum s-ar fi recunoscut.

— E posibil, Nora, ca toți oamenii ăștia să se întoarcă la viața lor dinainte? E posibil oare, după ce au fost în munți, să mai creadă în lucrurile pe care le-au lăsat jos? de care s-au despărțit? pe care au vrut să le uite?

— Cine a fost în munți e un om liber, răspunse Nora.

«Un om liber. Un om liber.» Paul repeta cuvintele ei. I se părea că e foarte tînăr, că vine dintr-o lungă vacanță cu soare, că toate drumurile sînt deschise înaintea lui.

Trenurile veneau din Ardeal ca dintr-o regiune polară, înghețate, cu mari întîfzieri, pline de zăpadă, cu locomotivele albe ca nişte imense pluguri spărgătoare de gheață.

— Se formează un tren de schiori diseară. E mai bine să-1 aşteptați. N-o să găsiți locuri în vagoanele obişnuite.

Le mai rămîneau cîteva ore de stat la Braşov şi aveau de gînd să le petreacă pe străzi, mai ales prin cartierele mărginaşe, unde oraşul îşi păstra încă aerul lui de cetate veche, dar, înainte de a porni din nou la drum, intrară la Coroana, ca să-şi lase schiurile acolo şi să se odihnească. Era în cafenea o adunare pestriță de haine orăşeneşti şi haine de schi, fețe posomorite de citadini şi figuri deschise de oameni tineri, coborîți din pădure.

Găsiră cu greu o masă liberă, într-un colț unde părea că se refugiaseră numai localnici, cufundați în citirea ziarelor de după masă şi supărați de năvala de tinerețe care le tulbura liniştea localului şi obişnuințele de fiecare zi. Toți erau serioşi, tăcuți, greoi şi toți parcă aveau fruntea puțin teşită a bătrînului Grodeck, frunte rezistentă, închisă. Citeau ziare nemțeşti şi maghiare din Braşov şi le citeau cu un fel de atenție îngrijorată, uniformă.

Paul surprinse în treacăt un titlu tipărit cu litere groase pe prima pagină: *Letrejdtt Romdban a megegyezes!*

Nu ştia ce însemnau acele cuvinte, şi deodată îi trecu prin minte că poate în cele două săptămîni trăite pe munte se întîmplaseră în lume lucruri extraordinare şi că acel titlu tipărit cu litere groase anunța poate un eveniment capital, care schimbă destinul omenirii.

— Mă duc să cumpăr ziare, îi spuse Norei şi se ridica de la masă cu oarecare nelinişte.

Era aproape de uşă, gata să iasă în stradă, cînd se auzi strigat. întoarse capul şi se uită cu mirare la mesele din apropiere, dar nu recunoscu pe nimeni. Pe urmă abia băgă de seamă că cineva îi face semn de mai departe, de lîngă fereastră.

— Tu eşti, Ann?

Era singură la masă şi avea în fața ei cîteva reviste şi ziare, pe care le citise probabil pînă atunci.

— îmi dai voie? spuse Paul, răsfoindu-le in grabă. Căuta mai ales titlurile şi telegramele de la ultima oră. Rămăsese în picioare în fața lui Ann, puțin aplecat deasupra mesei, şi în cîteva clipe parcurse cu ochii tot acel vraf de ziare.

— Cauți ceva? întrebă ea.

— Nu. Nimic precis. Voiam să ştiu dacă s-a întîmplat ceva în lume. Dar văd că nu s-a întîmplat nimic. într-adevăr nimic...

Abia atunci ridică privirea spre Ann. Era cu capul gol, purta la gît o eşarfă albastră, înnodată ca o cravată.

— De unde vii, Paul? Eşti de mult aici? Pleci la Bucureşti? Mi-a spus cineva că te-a văzut în ajunul Crăciunului, dar nu-mi venea să cred. Eu am fost tot timpul la Braşov. Mai rămîn. Nu ştiu cît mai rămîn. Am venit să lucrez. Nu vrei să stai? De cînd nu ne-am văzut? Unde ai dispărut?

Vorbea, ca de obicei, cu o mulțime de întrebări scurte, pe care le arunca neglijentă, fără să aştepte răspuns. Paul era mereu în picioare în fața ei şi o privea cum rîde, cum gesticulează, cum vorbeşte.

«Ce ochi mici are! E cu putință să aibe ochi atît de mici?»

Ea se opri deodată din vorbă şi deveni neaşteptat de atentă.

— Ce e cu tine, Paul? De ce taci? De ce mă priveşti aşa? S-a întîmplat ceva cu tine. Eşti foarte schimbat. Nu ştiu cum, dar foarte schimbat. Poate pentru că eşti aşa de negru. Poate pentru că porți hainele astea...

— Da, Ann. Poate.

Plecă de acolo fără să-i pună nici o întrebare. Ar fi vrut să găsească un cuvînt prietenos pentru ea, dar nu găsi nimic.

— Ai o eşarfă frumoasă, îi spuse la despărțire.

Nora îl aştepta la masa lor din colț, gata de plecare.

— Cine e fata blondă, care te-a oprit? întrebă ea fără mare curiozitate.

Paul se gîndi o clipă, şi pe urmă răspunse scurt:

— O fată din Bucureşti. O pictoriță.

Avea impresia că mai mult nu are ce să spună despre Ann.

Trenul pleca de la Braşov cu vagoanele pline, dar în fiecare gară, la Dîrste, la Timişul-de-Jos, la Timişul-de-Sus, aşteptau alte grupuri de schiori.

Toată lumea vorbea despre zăpadă şi despre timp. Cei care coborau de pe Piatra Mare se plîngeau de prea multă ceață şi de îngheț. Fete şi băieți venind din Bihor povesteau că la Stîna de Vale avuseseră tot timpul soare.

" Toți sînt nespus de tineri, şi Paul se simte, între ei, de vîrsta lor. «S-a întîmplat ceva cu tine», spunea Ann. Da, s-a întîmplat. Se priveşte în fereastra vagonului ca într-o oglindă, şi aproape că nu se recunoaşte. Fața îi e brăzdată de zgîrieturi, pe frunte şi la ochiul drept păstrează încă urme din teribila lui cădere de la Turing-Club, buza de jos e încă puțin ruptă, dar peste toate acestea a trecut soarele şi le-a cicatrizat. Nimeni în vagon nu e mai negru decît el, nimeni nu e mai ars de soare. «Parcă am umblat numai pe creste, numai în lumină.»

Simte un fel de exaltare copilăroasă. Nu ştie exact ce ar voi să facă. Sînt în el puteri pe care nu .le cunoaşte, sînt elanuri care se deşteaptă dintr-un somn lung.

— Nora, tu crezi că schiul poate să salveze un om? Poate să schimbe o viață?

— Dragă Paul, cred că viața noastră e plină de obiceiuri proaste, de manii şi de idei fixe. Schiul ne scoate din ele. Pe urmă, totul este să nu ne lăsăm învinşi din nou.

— Nu, Nora. Niciodată.

Jura cu prea multă aprindere, cu un accent de îndîrjire exagerată.

Se corectă singur, repetînd în gînd aceleaşi cuvinte, mai calm, mai decis: niciodată, niciodată.

DESCHIDEREA STAGIUNII

NUVELĂ

Se privi lung în oglindă şi îşi trimise un surîs de simpatie, la oare «celălalt» părea că răspunde. Simţea nevoia să fie bun cu el însuşi, cum ar fi fost cu un prieten mai tînăr.

«Haide, haide, bătrînul meu amic, nimic nu e pierdut.»

Se învăluia privindu-se într-un nor de duioşie personală, în care îşi cuprinse totul: ochii treziţi din albastrul lor şters, mustaţa blondă, căzîndu-i de obicei descurajată pe buze, umerii scuturaţi brusc din indiferenţa cu care îşi suportaseră pînă atunci braţele.

îşi plăcea astă-seară. Smochingul ăsta — dragul de el — credincios animal... L-a făcut odată, pe vremuri, la o schimbare de guvern, cînd s-au plătit la gazetă chenzinele pe patru luni din urmă. Avea atunci 39 de ani, şi în prima seară cînd l-a îmbrăcat i se părea că viaţa începe din nou.

De cîte ori de atunci n-a început viaţa din nou?... Şi astă-seară încă...

în haina neagră cu revere de mătase, cu perla de sticlă prinzînd pieptul cămăşii ca pe o za, T.T. Soru recapătă dintr-o dată în faţa oglinzii un violent sentiment de demnitate.

«Am să vorbesc cu madam Ştefănescu.» Şi ca şi cum omul din oglindă ar fi încercat să-1 contrazică sau să-1 facă atent asupra primejdiilor unei astfel de decizii,

T. T. Soru repetă autoritar: «Da! Am să vorbesc cu madam Ştefănescu».

îşi auzi glasul şi se miră o clipă, ce clar! ce neted! ce poruncitor!

«Am să...» îi e frică să repete. E ceva cald care i se urcă în obraji, e o tresărire care-i îndreaptă umerii, îi ridică fruntea. Ar vrea să spună încă o dată, cu acelaşi glas, acele şase cuvinte de victorie.

«Am să vorbesc cu madam Ştefănescu.»

Şi se întoarse decis pe călcîie, spre o madam Ştefănescu absentă, dar invocată în fiecare din lucrurile mizere ale odăii lui mobilate. Le privi sever, pe fiecare în parte, ca şi cum ar fi vrut să le fixeze responsabilitatea. Scaunele desperecheate, dulapul alb de fată mare, covorul chel, ceasul deşteptător C.F.R. cu tricolor, scrumiera «Souvenir din Slănicul Moldova», tabloul din perete al răposatului domn Ştefănescu, bărbatul proprietăresei...

Schimbă cu domnul Ştefănescu din perete o privire fără cruţare, fără apel. Şi deodată îl fulgeră un gînd, care i se păru cheia vieţii lui. Să-1 dea jos pe domnul Ştefănescu...

De opt ani îl rabdă deasupra patului, zi cu zi, noapte cu noapte. Nu-1 cunoaşte, nu l-a cunoscut. Stă acolo în perete, cu zîmbetul lui rezistent, cu fruntea lui îngustă, cu aerul lui opac. Stă sub sticlă cum ar sta dincolo de geamul unui ghişeu aşteptînd ora de deschidere, o oră care nu mai vine...

«Cine e?» l-a întrebat odată o femeie, singura femeie pe care în opt ani o urcase sus în camera lui de holtei bătrîn.

«Un unchi», a răspuns T. T. Soru din pudoare.Căci simţise în momentul acela cît e de ridicul, cît e de umilitor să păstreze în odaia lui o fotografie străină, primită în inventarul mobilei, o dată cu lavoarul, o dată cu scaunele.

îl priveşte întrebător, clătinînd din cap... Ce caraghios lucru să trăieşti opt ani sub ochii lui domnul Ştefănescu, să te dezbraci în faţa lui, să mănînci în faţa lui, să plîngi în faţa lui — da, să plîngi în serile fără curaj, cînd totul ţi se pare pierdut şi cînd în căderea

capului pe perne găseşti, între lacrimile sărate ce-ţi moaie mustaţa, un ultim gust de viaţă, ceva cald, obscur, depărtat, care te amorţeşte şi te adoarme...

A plîns în faţa omului ăstuia din perete! Gîndul îl indignează, îl sufocă. E cuprins de o bruscă ruşine pentru tot ce a putut vedea dobitocul ăsta bătrîn de Ştefănescu în opt ani, aici, între aceşti patru mizerabili pereţi între care el, T. T. Soru, se crezuse cel puţin singur. La ce bun să ascunzi sub palton jumătatea de pîine şi sfertulde'mezeluri cînd te întorci seara acasă, trecînu prin curtea lungă, plină de vecini vorbăreţi şi servitoare curioase — la ce bun să-ţi porţi cu un aer de nesfîrşită absenţă pachetul de mîncare, dacă aici, după ce ai tras storurile şi ai întors cheia în broască, rămîne un ochi pînditor care te va privi cu înţepenită lui atenţie cum mănînci pe un ziar vechi un dejun de şofer... La ce bun să-ţi vîri dimineaţa cu vîrful creionului, în pantofi, sub călcîie, ciorapul găurit, dacă deasupra capului tău, omul ăsta, care vede tot, vede şi acest mister mărunt al vieţii tale, cu care îţi mai salvezi ultimele resturi de orgoliu...

încercase odată, foarte demult, în primele zile, să trateze cu madam Ştefănescu retragerea răposatului din odaie şi transportarea lui în altă încăpere, dar glasul rănit al proprietăresei oprise cu o singură replică nelegiuirea. A-1 păstra pe bărbatu-său acolo era o formă sacră de fidelitate.

«Cum? Să-1 dai jos din odaia asta, în care am dormit cu el 27 de ani?»

Ei bine, da. O să-1 dea jos. Zică ce-o vrea madam Ştefănescu, zbiere cît o vrea, hotărîrea e luată.

...De undeva din adîncul lenei lui, din adîncul renunţărilor fără număr, care se aşezaseră în el ca nişte frunze căzute, se făcu o lumină. Simţea cu violenţă că toată existenţa lui e în joc, simţea că în acel moment se decide un lucru fără întoarcere, se deschide o poartă de destin, ultima, singura... Să-1 dea pe domnul Ştefănescu jos, şi drumurile vor fi libere. Să-1 dea jos, şi va începe o nouă viaţă. Să-1 dea jos, şi va fi alt om.

Se apropie de pat şi se opri să-şi asculte bătăile inimii — bătăi mari, care se auzeau distincte, una cîte una, cum se aud picăturile mari de ploaie căzînd pe piatră. îşi trecu o mînă prin păr şi băgă de seamă că mîna îi tremură —- nu de frică însă, căci totul devenise calm în el, dar de emoţia şi de solemnitatea clipei. Se sui pe pat, prinse cu amîndouă mîinile rama tabloului şi se pregăti să tragă cu putere, cînd se trezi cu tabloul în mînă, desprins parcă singur din cui. Nu-i venea să creadă că asta fusese totul şi rămase cu domnul Ştefănescu în mîini, uluit de lipsa lui de rezistenţă... îl privea încurcat, cu jumătate de surîs oprit pe buze, nedîndu-şi încă bine seama de ce se întîmplase şi dezamăgit puţin de simplicitatea lucrurilor, în sticla prăfuită a fotografiei îşi recunoscu, departe ca prin ceaţă, ochii. Jumătatea de surîs crescu, se lumină, se împlini.

Puse tabloul jos pe podea într-un colţ, rezemîndu-1 cu faţa la perete, şi făcu apoi cîţiva paşi spre fereastră, în trecere îşi aruncă din nou o privire în oglinda şi i se păru că e mai înalt decît de obicei.

Deschise fereastra şi respiră adînc. Un miros de frunze ude veni din curte, iar mai de departe zvonul larg al serii de septembrie, rumoarea oraşului, un clopot de tramvai, totul pierdut, totul stins într-o ploaie domoală, foşnitoare. întinse mîna afară şi lăsă să-i cadă în palmă cîteva picături.

Viaţa i se părea imens de simplă.

Cortina se ridică la 8 şi jumătate, dar trebuie să treacă mai întîi pe la redacţie ca să-şi ia biletul. Nimic mai neplăcut. Nu, nu-i place ziarul ăsta, care dracu ştie din ce o fi trăind, că nu-1 citeşte nimeni. Totul e dubios: directorul, formatul, litera de tipar, localul... Cînd intră în gang, se uită instinctiv în dreapta şi în stînga, nu cumva să fie văzut. Şi numai băieţi tineri, obraznici, grăbiţi, care nu au nici un respect pentru un ziarist vechi şi care cred că lumea începe de la ei.

Nu l-a întrebat unul săptămînă trecută dacă nu face el cronica sportivă? Canalia!

Singur secretarul de redacţie pare un om mai de treabă. în orice caz, îi spune «maestre» — poate în glumă, poate că e numai aşa, o vorbă a lui — dar lui T.T. Soru îi face plăcere. Cine ştie? O fi un cititor al lui de dinainte de război. Poate că i-o fi citit pe vremuri cronicile din *Flacăra...* Dacă n-ar fi aşa de morocănos, dacă n-ar pluti într-un permanent nor de fum, dacă nu'i-âr suna telefonul în cap de şase ori pe minut, l-ar întreba. Şi tot lui îi datorează faptul de a fi fost primit în redacţia asta, unde nimeni nu l-a chemat şi unde nimeni nu bagă de seamă că există.

Nici azi nu înţelege bine de unde luase el curajul de a se ridica de la masa din fund, de la Capsa, şi de a-i tăia drumul:

— Mă iertaţi. Dumneavoastră, cred, sînteţi secretar de redacţie la *Viforul.* Apare peste zece zile, nu e aşa? Numele meu e T.T. Soru. Poate aţi auzit ... cronicarul... foiletonistul... Voiam să vă întreb dacă nu se poate... cronica dramatică... înţelegeţi... eu nu am pretenţii.

— Cronica dramatică? Nu ştiu nimic, maestre. Ăştia de la *Viforul* au altele în cap. Hai cu mine, oricum. Să vedem.

I-ar fi spus mai multe, dacă i-ar fi dat răgaz. I-ar fi vorbit de *Flacăra,* de portretul pe care i l-a făcut Iser în 1912, de articolul lui Petre Locusteanu — bietul Locusteanu! — de scrisoarea lui Haralamb Lecca, după premiera *Castei Diva,* despre Alecu Davila, care l-a chemat la o repetiţie generală şi l-a instalat în fundul sălii. «Stai aici lîngă mine; am nevoie de părerea dumitale. Da' sincer, înţelegi? Sincer.»

Nu, niciodată nu au să bănuiască ei toate cîte au fost, niciodată n-o să ştie madam Ştefănescu ce sînt hîrtiile din sertarul de jos al şifonierului, niciodată n-o să afle canaliile astea tinere care trîntesc uşile *Viforului* fără să-1 salute, niciodată n-o să afle, în graba, în inconştienţa, în îngîmfarea lor, pe cine nu salută...

E opt şi cinci. Biletul e în buzunar. Mai sînt douăzeci de minute. T.T. Soru e fericit. S-a privit în toate vitrinele, şi-a recunoscut de departe silueta în toate oglinzile.

îi plac afişele mari de premieră. Toată strada pare plină de ele. *Deschiderea stagiunii.*

E ceva festiv în aer. Parcă ar pluti imaginare serpentine, parcă ar flutura la ferestre nevăzute stindarde... Seară de premieră... Un foşnet de rochii de mătase, un val de voci care urcă şi coboară, lumini răsfrînte din oglindă, din cristal în cristal... Fotoliile se deschid cu zgomot, mîini albe îşi fac semn de la un rînd la altul, surîsuri se încrucişează peste catifeaua roşie a lojilor. E un vuiet în care străbat parcă ecouri din plăjile cu soare, de unde se întoarce toată această lume bronzată, la sfîrşitul vacanţei, bucuroasă şi stingherită de a-şi regăsi rochiile albe de mătase, hainele negre...

T.T. Soru se gîndeşte cu duioşie la fotoliul care îl aşteaptă la teatru, în plină lumină, fotoliul lui de 26 de ani. O undă de emoţie, de devotament, de bunătate înconjoară ca un nimb imaginea scaunului, îl înfioară gîndul că l-ar fi putut pierde... E singurul lucru pentru care a luptat în viaţă, singurul lucru pe care a voit pînă la deznădejde să-l păstreze. A trecut din redacţie în redacţie, a aşteptat luni de-a rîndul chenzine neplătite, a făcut corectură de noapte, a renunţat la tot, a renunţat la orice, dar a cerut în schimb un singur lucru: cronica dramatică. Era insula lui de lumină. De acolo, din fotoliul de premieră, începea un vis în care nu mai încăpea nici madam Ştefănescu, nici redacţia, nici cafeneaua. Ca printr-un ochean vrăjit, viaţa căpăta culoare, mişcările nobleţă, lucrurile simetrie. Un suflu de căldură, de senzualitate, de ameţeală trecea deasupra tuturor, dîndu-le un aer de irealitate, de plutire. Balcoanele de ipsos şi bronz, candelabrele de cristal, scările albe de marraoră, catifelele de roşu-aprins — totul era somptuos. Serile lui de feerie... Ardeau în calendar ca o flacără de aur, şi în lumina lor orbitoare se pierdeau pînă la cenuşă, pînă la nefiinţă toate celelalte zile. Pe stradă, la ministere aşteptînd un comunicat, la Cameră luînd note după o interpelare despre exportul porumbului, terorizat de vocea lui madam Ştefănescu, pretutindeni el avea sentimentul foarte exact că e în exil. Ba chiar se trezea uneori zîmbind în sinea lui, amuzat ca un prinţ travestit, pe care trecătorii îl lovesc neatenţi cu cotul pe stradă. «Dacă ar şti ei...»

Se agăţase de cele mai obscure gazete, trecuse prin toate redacţiilfe de partid, cunoscuse foile cele mai nesigure, cele care apăreau o săptămînă sau o lună, pînă ce îşi puneau la punct micul lor şantaj, şi dispăreau într-o bună dimineaţă fără explicaţie, dar nu consimţise să ducă traiul ăsta precar decît pentru a-şi păstra mereu, an de an, scaunul lui de teatru, fotoliul lui de vis.

Anul ăsta, sfîrşitul verii îl găsise fără gazetă, şi T.T. Soru aşteptase cu panică apropierea stagiunii de toamnă. Dacă n-ar fi ieşit pe neaşteptate *Viforul,* ce s-ar fi întîmplat?

încearcă să-şi imagineze ce ar fi viaţa lui fără serile de premieră — şi nu poate. Ceva gol, pustiu, fără sens, fără aşteptare...

Ceasul de la Palat arată 8 şi douăzeci. E timpul să mergem. Dinspre Ateneu maşinile coboară fără sfîrşit. T.T. Soru ar putea spune fără greş care se va opri în faţa teatrului şi care va merge mai departe spre bulevard. Are un *flair* sigur al maşinii de spectacol. Există un stil de premieră pînă în cele mai mici detalii.

Plouă mereu, o ploaie măruntă şi liniştită, care populează Calea Victoriei, dă strălucire asfaltului, măreşte focul vitrinelor, răspîndeşte de-a lungul întregii străzi un foşnet de voci, de frunze, de paşi.

Peste cîteva clipe va fi în foaier, va lăsa cu un gest de lene şi de neatenţie pardesiul la garderobă, îşi va potrivi ultima oară papionul în oglindă, şi apoi, întîrziind o secundă în prag, pentru a îmbrăţişa cu o singură privire sala de brocart şi aur (eventual «brocart şi aur» poate fi un termen fericit în cronica dramatică

de mîine), îmbrățișînd-o într-o singura privire, se va îndrepta către fotoliul care îl așteaptă.

«Viața, bătrînul meu domn, este totuşi frumoasă, între noi fie zis, n-am obiceiul să te flatez, dar smochingul ăsta îți vine bine şi — zău —- dacă tragi cu ochiul în vitrina din dreapta, trebuie să recunoşti că domnul care trece nu e lipsit de distincție, iar domnul acesta eşti tu. A! evident, sînt multe de schimbat în existența dumitale şi vei trebui să procedezi metodic, în primul rînd va trebui să-ți dai pantofii galbeni la dres. Pe urmă vei avea o convorbire cu madam Ştefănescu şi îi vei spune că te muți. în al treilea rînd vei căuta un editor pentru cronicile dumitale, căci e inadmisibil ca la 47 ani, e inadmisibil, mă-nțelegi...»

T.T. Soru a uitat dintr-o dată ce anume e inadmisibil, căci s-a oprit locului speriat... Nu ştie unde e biletul. Să-1 fi... Să-1 fi pierdut?... Nu. Uite-1 aici. L-a găsit.

«Da, domnul meu, nu văd ce te poate împiedica să-ți schimbi cu totul soarta. Puțină energie. Un act de voință. Da, asta e: un act de voință. Ce ai făcut cu domnulŞtefănescu adineauri a fost perfect. încă două gesturi ca ăsta, şi eşti salvat. 47 de ani? Mă faci să rîd. La 47 de ani, viața începe ca la 20.»

— Biletul, vă rog.

T.T. Soru întinde absent, omului de la intrare, biletul.

«Nimic nu este, zic, mai uşor decît să...»

— Nu cred că e valabil biletul ăsta, treceți în orice caz, în stînga, la control.

— Cum ai zis? Nu e valabil? Biletul meu?

— Treceți, vă rog, din uşă. N-avem timp, vă rog. întrebați la control. Faceți loc, vă rog. Biletele, vă rog.

— Domnu?

— Numele meu e T.T. Soru.

— Da. Şi?

—• Am zis T.T. ...

— Ați zis T.T. Soru. Am înțeles. Şi ce doriți?

I se părea aşa de comic să-1 întrebe pe el aici, în seara asta, «ce doreşti?», pe el, care nu doreşte nimic

altceva în lume, încît dacă şi-ar putea stăpîni buzele palide, ar încerca să rîdă.

— Sînt T. T. Soru, sînt cronicarul ziarului *Viforul.*

— A, nu. Asta nu. Să se termine odată; *Viforul, Tunetul, Fulgerul, Trăsnetul.* Prea sînt multe. Cum apare o fițuică, drept la noi vine, să-i dăm loc. Nu, domnule, regret. De altfel, uită-te şi dumneata pe plan: nu ^mai avem nici un centimetru liber.

T.T. Soru'îl ascultă fără să audă nimic. I se pare ciudat omul ăsta care vorbeşte la ghişeu, face gesturi, clipeşte. De sus din foaiere vine un sunet lung de sonerie.

Nu ştie de cîtă vreme stă cu fruntea lipită de vitrina asta. Picăturile de ploaie se preling pe sticlă în mici fluvii, care se adună şi se despart, cu ocoluri neprevăzute. Bobitele de apă stau întîi nemişcate, lipite de geam, şi pe urmă cîte una tresare ca un mic licurici, se desprinde, alunecă pe sticlă cu greu, parcă şi-ar căuta drumul, parcă ar dibui, pînă la un moment dat se rostogoleşte brusc pînă jos, ca o alice transparentă.

A numărat pînă acum cîteva sute. Dacă plouă mereu, vor mai fi cîteva mii. Pe urmă? Pe urmă nu mai e nimic. Principalul e să nu se gîndească. Nici un gînd să nu-1 străbată, nici o amintire, nici un cuvînt. Trec prin el diverse începuturi stupide de frază, fără sens.

«în definitiv, raporturile noastre... Chiar'dacă ai admite un moment... Ți-o spun eu şi în orice caz...»

în vitrina fără lumină nu-şi distinge din întreaga față, reflectîndu-se în geam, decît mustățile, şi s-ar spune că picăturile de ploaie ce se preling pe sticlă trec prin firele lor blonde. Le simte ude, grele, lipite de buză, şi senzația asta este singura pe care o mai păstrează cu precizie el însuşi.

Plînsul îl podidi mai tîrziu, pe bulevardul Elisabeta, în fața unei plăcintării. Nu-şi amintea cum ajunsese acolo, nu ştia cînd se urnise din loc. Un clopot

de tramvai il scutură din neştire şi cum rămase puţin uluit, privind în dreapta şi în stînga, ceva se surpă în el, şi un val de lacrimi îl izbi dinăuntru, răspîndind prin tot corpul lui insensibil un suflu de căldură şi de dezmorţire, ca un pahar de ceai iarna.

Abia atunci îşi regăsi mîinile, încheieturile, umerii, toate cuprinse blînd în acest hohot de plîns, cuminte, fără disperare, toate învăluite ca într-un abur.

«Patruzeci şi şapte de ani.» Se agăţase de acest cuvînt, care îi trecuse prin cap, şi acum îl repeta şoptit între lacrimi. «Patruzeci şi şapte de ani.»

Patruzeci şi şapte de ani. Patruzeci plus şapte. Zece şi zece şi zece şi zece şi şapte.

Se simţi bătrîn, oribil de bătrîn, şi se întrebă: «Cînd am îmbătrînit?» încercînd să-şi aducă aminte, ca şi cum ar fi fost un lucru precis, bunăoară o hîrtie pe care ar fi pus-o undeva şi nu mai ştie unde. «Da, da, cînd am îmbătrînit? Să vedem. Nu astăzi, că azi e luni. Nu ieri, că ieri am stat în casă. Nu sîmbătă... Cînd, Doamne, cînd?»... I se părea că trebuie să fie undeva, în urmă, o zi precisă, o zi sigură — 14 decembrie 1926, 26 iunie 1918, 30 octombrie 1933... o zi pe care s-o prindă din trecerea tuturor zilelor şi să poată spune: «De aici, din clipa asta, din locul ăsta a început».

Se simţi bătrîn, cum cineva se poate simţi ud după ce a alergat multă vreme prin ploaie. Cîtă vreme alergi nu ştii nimic, dar cînd te-ai oprit locului să te adăposteşti sub o streaşină, te înfioară brusc hainele lipite de tine, ca nişte cîrpe ude. Se simţi bătrîn şi era o impresie de jilav, de umed, de rece...

«Dacă ar avea un revolver.» Vorba trecu prin el întîmplător, fără să lase nici o urmă.

«Dacă ar avea o ţigară.»

îşi aminti cu greu, cu un efort de memorie încă nesigură, că undeva, în buzunarul hainei, are cîteva regale.

Ridică privirea să caute un trecător cu ţigara aprinsă şi dădu de cadranul unui ceas. Privi multă vreme, fără să vadă nimic. «Nouă fără cinci.» Şi apoi, auzindu-şi propriile cuvinte, tresări ca şi cum altul i le-ar fi spus. «Nouă fără cinci? Numai atît?...»

Acasă era frig. Ar fi trebuit să se aştepte. Lăsase fereastra deschisă pe ploaie. O închise. Lîngă sobă, în colţ, căutînd butonul electric, se lovi de ceva şi tresări. Cînd făcu lumină, dădu de tabloul lui domnul Ştefănescu. Ridică din umeri.

«Şi cu ăsta ce să mai fac acum?...» îl luă în mîini, se apropie de pat, se sui cu amîndouă picioarele, căută cuiul din perete şi fixă tabloul la locul lui obişnuit. «E plin de praf. Ar trebui şters», gîndi cu indiferenţă T.T. Soru.

Domnul Ştefănescu îşi regăsi îndată zîmbetul lui tenace. T.T. Soru îl privi fără ostilitate.

ARTICOLE POLITICE

SĂ SE BATĂ SĂNĂTOŞI!

Nu fac rău domnii ăştia de la Cameră că se bat. Asta pune un grăunte de pasiune în luptele politice. Vedeţi, o dezbatere parlamentară, în care se discută despre o lege, despre un principiu, despre o problemă, este ceva abstract, plicticos, lipsit de culoare. Dimpotrivă, o palmă sau un pumn, bine aplicate, trebuie că au o rezonanţă de realitate, un aer vioi, cert, incontestabil.

O palmă pe obrazul unui ideolog torturat de viziuni interioare cred că sună ca o ploaie de primăvară pe un asfalt ars de soare. Este un semn de înviorare.

Lumea respectabilă pretinde că scandalurile de la Cameră sînt ruşinoase. Că ele coboară prestigiul Parlamentului. Că distrug gravitatea instituţiei... Că pregătesc, într-un cuvînt, sfîrşitul pămîntului.

Se poate. Dar noi, democraţi notorii, nu putem să condamnăm, sub pretextul futil al bunei-cuviinţe, un fapt care măreşte incontestabil vitalitatea Parlamentului. Bătăile astea dese seamănă cu nişte figuri de gimnastică suedeză: ele accelerează circulaţia sîngelui, dezvoltă muşchii şi regulează respiraţia.

Gîndiţi-vă puţin ce salutar poate fi regimul bătăii pentru gînditorii noştri politici, d-l Trancu-Iaşi, acest distins cugetător, d-l general Moşoiu, acest strateg politic, iluminat de mari idealuri, d-l Jean Th. Florescu,

acest martir al libertății, d-l Potîrcă, d-l Dere, d-l Xeni[1] — toți mucenici ai sistemelor de construcție socială, anemiați de lungi controverse ideale, pervertiți de abstracții, întunecați de speculații metafizice — toți să fie scuturați din exercițiile lor cerebrale şi să fie aduşi la realitate, la o realitate fizică, imediată, sănătoasă! înțelegeți cît ar fi de bine?

Haideți, domnilor! Băteți-vă. Băteți-vă în lege. Cu pumnul, cu palma, cu piciorul, cu servieta, cu dosarele, cu pupitrele. Băteți-vă care cum puteți, cu ce puteți. Nu la duel. E plicticos şi ineficace. La Cameră, în incintă şi pe culoare. Fără martori oficiali şi fără revolvere — că s-ar putea, Doamne fereşte, să vă prăpădiți. Băteți-vă, domnilor, ca lumea.

Este singurul gest spontan pe care îl mai puteți face într-o viață politică, în care altminteri nu vă rămîne decît să repetați formule învățate pe de rost şi să mimați atitudini de statuie municipală. Este singurul semn de energie şi tinerețe care mai poate izbucni din rîndurile dvs. uzate de mucenicie ideologică.

27 februarie 1932

[1] **Cunoscute figuri «marcante» ale partidelor burgheze, politicieni veroşi şi fără scrupule, a căror activitate n-avea nimic comun cu cugetul şi «controversele ideale».**

PREA MULȚI MARTIRI

Trebuie să se pregătească undeva, nu ştiu în ce culise, nu ştiu sub ce tenebre, o mare lovitură, o mare afacere, o mare escrocherie... Ceva în genul ăsta, oricum.

Căci de la un timp nu mai poți deschide anumite gazete («anumite gazete» nu înseamnă — Doamne fereşte — «anumita presă»[1], ci... dimpotrivă) fără să nu dai de vreo trei-patru elegii despre cinste, sacrificiu, devotament.

Se votează o lege oarecare la Cameră? Iată dintr-o dată zece mucenici care se bat cu pumnul în piept, apar în balcoane ziua-n amiaza mare, ținînd discursuri trecătorilor buimăciți, şi fac întruniri publice, în care sîngeră pentru binele obştesc.

Se ieftinesc măslinele? Tată alt contingent de arhangheli — care apar să probeze că misiunea lor de o viață întreagă, chemarea lor pe pămînt, a fost tocmai ieftinirea acestui gustos aliment.

E contagios. Vocabularul ăsta de martiri se răspîndeşte cu o iuțeală teribilă. Din trei oameni întîlniți pe stradă, cel puțin doi au să-ți vorbească despre onoare, ideal, jertfă şi eroism.

Pînă şi gazeta d-lui Stelian Popescu[2], atît de sobră şi de calmă în aceste chestiuni, a fost cuprinsă de un

[1] **Denumire utilizată în atacurile dezlănțuite de presa de dreapta împotriva ziarelor moderate, cu accente democrate.**

[2] ***Universul,* cunoscut ziar reacționar şi conservator.**

subit acces de melancolie morală. Numai în numărul de ieri, şi numai într-un singur articol din acest număr, cititorul poate găsi o colecţie de expresii alarmante: *«suprem patrimoniu al omului», «onoare», «avut moral al cetăţenilor», «campanie de întinare», «rigorile legii penale», «operă de represiune»* etc, etc, etc.

Nu este îngrijorător? Termenii aceştia sumbri nu fac să vă treacă un fior de spaimă de-a lungul şirei spinării?

Mă întreb ce anume se pregăteşte.

Atmosfera devine încărcată. Circulaţia pe străzi — din ce în ce mai grea. Nu mai poţi respira de prea mulţi martiri. Ieşi în uliţă să te plimbi sau să te duci la treburile dumitale, şi în loc să întîlneşti, ca de obicei, oameni, te izbeşti la fiecare pas numai de martiri.

Nu ştiu dacă pe dvs. v-o fi încîntînd această companie. Eu, unul, prefer să v-o spun lămurit: mă simt mult mai bine lîngă un agent secret decît lîngă un martir. Căci nu poţi să ştii niciodată pînă unde merge cheful de sacrificiu al oamenilor.

28 februarie 1932

BABBITT LA VERSAILLES

Contele Condenhove-Kalergi, cunoscutul filantrop politic, într-o declaraţie făcută presei, s-a războit zilele trecute cu tratatul de la Versailles. Cică tratatul ăsta nu e bun, pentru că... nu este în spirit wilsonian.

Aşadar, mai sînt oameni serioşi (sau neserioşi) care 13 ani de la încheierea păcii, mai cred că mitul Wilson a fost altceva decît o scurtă glumă sentimentală. Oameni care socotesc că cele 14 puncte ale prezidentului american erau 14 chei pentru un viitor fericе, dar că diplomaţii europeni — tipi diabolici — au făcut şi au dres ca să le distrugă şi să le înece în Atlantic. Oameni care mai cred, în fine, că acest Woodrow Wilson n-a fost un biet om naiv, ci un profet în toată regula, un iluminat venit să despice apele dezlănţuite şi să liniştească furtunile ca pe nişte miei behăitori.

Ar fi înduioşător, dacă n-ar fi subversiv. Dacă prezidentul Wilson, prezentat drept un trimis al lui Dumnezeu, n-ar fi fost decît un idealist anglo-saxon şi — ce este mai grav — un idealist american. Adică un fel de preot al afacerilor, un visător înzestrat cu un feroce simţ practic, un sentimental calculat şi virulent. Naivitatea lui nu se deosebeşte prea bine de abilitate şi nici jertfa de afacere.

Wilson în 1918? Babbitt la Versailles. Da, Ge^rge F. Babbitt, eroul lui Sinclair Lewis, om mecanizat, gîndind ca o manşetă de ziar, vorbind ca o reclamă de radio, cugetînd ca un comis-voiajor. Sălbatec în apărarea intereselor şi totuşi idealist nu ştiu din ce reminiscenţă puritană. Sălbatec şi idealist din cauza aceleiaşi structuri de ins primar, uluit de progres şi moralitate.

Sînt nenumărate momentele tratativelor de la Versailles în 1918 şi 1919 în care identitatea Wilson — Babbitt se revelează cu netezime.

între altele o şedinţă din februarie 1919 la hotelul Crillon, în care, fiind vorba despre principiul egalităţii raselor, prezidentul Wilson, reprezentant al unei ţări în care negrii erau jupuiţi de vii, pe stradă, în scene de linşaj, a tuşit circumspect şi a cerut închiderea discuţiei.

«Babbitt la Versailles» cred că explică în bună parte comediile şi tragediile ce s-au jucat atunci şi s-au tot jucat de atunci încoace.

Tema ar merita speculată. (Subscrisul o va face de altminteri: «Babbitt la Versailles» este titlul unui capitol dintr-o teză de doctorat, cu subiect mult mai larg.) Pentru astăzi, ajunge însă acest scurt comentar.

1 martie 1932

TREI SACALE SI UN SIMBOL

La Calafat -— care, orice s-ar zice, nu e totuna cu Caracal, oraş ce are de îndurat o legendă infamantă — s-a întîmplat o mică istorie de o rară savoare.

Dar să lăsăm să vorbească «documentele», totdeauna mai expresive decît poveştile. «Documentul» de astă dată este o telegramă. Iat-o!

«Calafat, 21. — Ieri, declarîndu-se un incendiu la o stînă din împrejurimile oraşului nostru, a fost de urgenţă anunţat corpul de pompieri, care s-a îndreptat grabnic spre locul sinistrului. Ajunşi acolo, după o lungă cursă, în momentul în care se pregăteau să-şi înceapă operaţiile, pompierii au constatat că sacalele erau goale, căci în grabă uitaseră să le umple.»

Asta e. Farsă cazonă sau scenă de operetă nemţească. S-ar rîde bine la cinematograf văzîndu-se asemenea „gag" (cum se zice în termeni tehnici).

Nu ştiu ce s-o mai fi întîmplat la stîna cu pricina. Telegrama nu spune. E probabil că focul s-a stins de bună voie. Inimă de oţel să fi avut focul ăla, şi tot trebuia să cedeze în faţa bieţilor pompieri calafateni, rămaşi cu tulumbele deşarte şi neavînd altă soluţie decît să pertracteze verbal cu văpăile, doar-doar s-or astîmpăra.

La urma urmelor, incendiul de la Calafat nu este un eveniment european. Să sperăm că nu va avea nici o influenţă nefastă asupra conferinţei dezar-

mării, sau asupra războiului chino-japonez, sau asupra alegerilor germane.

Dar, stins sau nu, incendiul acesta are în el o putere reprezentativă de simbol. Nu vi se pare că toate lucrurile se petrec la noi, în această ţară romînească, după modelul strategic de la Calafat?

Nu lipsesc bunăvoinţele, poate nici competenţele, în viaţa noastră publică. Pentru o problemă politică sau economică, pentru o nevoie şi pentru un necaz obştesc, se ivesc deodată din toate partidele zece salvatori, zece soluţii, zece martiri. Este un asalt general pentru mîntuire, un iureş al gardiştilor politici, o năvală a teoreticianilor, toţi hotărîţi să lichideze dintr-o dată ce e de lichidat. Dar cînd se află în cele din urmă în faţa problemei cu pricina, bagă de seamă, uluiţi, că... sacalele sînt deşarte. Un detaliu, un fleac, un nimic.

Vedeţi, asta este poate nenorocirea noastră de totdeauna. Că toate incendiile ne-au surprins cu sacalele deşarte. Că în faţa tuturor ameninţărilor, în faţa tuturor bandiţilor, în faţa tuturor incendiilor, am opus, ce e dreptul, cuţite, am opus revolvere, am opus tulumbe, dar cuţite care nu tăiau, revolvere care nu împuşcau şi tulumbe care nu stropeau.

Este o eternă saca goală în viaţa noastră publică.

26 martie 1932

DUMINICĂ 17 APRILIE, ORA 11...

Poate nu vei fi ştiind, cetitorule. Poate (căci totul e posibil, chiar şi asta), poate nu vei fi cetind *Viitorul,* gazeta trecutului partid liberal.

Să ţi-o spunem prin urmare noi. E mai sigur. Află deci că de ieri, duminică 17 aprilie 1932, ora 11 fix, Romînia a intrat într-un nou ev istoric.

Uite cum s-a întîmplat.

Sîmbătă dimineaţa, adică alaltăieri, atmosfera Capitalei era obişnuită. Nu ştiam încă ce ne aşteaptă. Pe la prînz se înnourase, ce e dreptul, dar n-am luat acest obişnuit fenomen meteorologic drept o prevestire. Socoteam că în cazul cel mai rău are să plouă.

Ei bine, n-a plouat. în schimb, imediat după masă, pe la ceasurile 2, a apărut *Viitorul.* Şi o dată cu el a apărut un manifest al partidului naţional-ducist.

«Cetăţeni ai Capitalei! — zice hîrtia — *partidul naţional-ducist este hotărit la cele mai mari sacrificii pentru înlăturarea primejdiei care ne ameninţă.»*

Foarte frumos din partea lui, am exclamat noi. Parcă o piatră ne fusese luată de pe inimă. Căci, după cum ştiţi, grija noastră, marea noastră grijă de fiecare zi, nu este cum o să ne plătim cuponul extern, sau cu ce o să ne hrănim funcţionarii, sau cum o să ne întreţinem şcolile, ci numai dacă partidul naţional-ducist este sau nu *«hotărit la cele mai*

mari sacrificii». Ei bine, este! Manifestul de sîmbătă o spune răspicat.

Dar acelaşi manifest, pentru ca fericirea noastră publică să fie integrală, continuă:

«Lupta, în scopul acesta (înlăturarea primejdiei etc...), *începe duminică 17 aprilie, ora 11, în sala Eforiei din b-dul Elisabeta.»*

Observaţi absoluta preciziune a termenilor. O luptă politică porneşte obişnuit de la o idee, de la o atitudine, de la un sentiment colectiv, şi manifestarea ei se eşalonează anonim pe un timp îndelungat, fără să poţi spune precis cînd anume a început.

Mărturisim că, din toate invenţiile d-lui Duca, pe asta o preţuim cu deosebire: revoluţia cu orar. Trebuie să fie în ascendenţa d-sale ceva reminiscenţe ceferiste. Dar să nu bîrfim. Căci, altminteri, spuneţi-mi, vă rog, de unde am fi ştiut noi că de ieri, un ceas înainte de prînz, am intrat într-o nouă perioadă istorică?

19 aprilie 1932

HBINRICH-GERHARD GRUBER

Ziarul hitlerist *Hanauer Anzeiger,* care apare în orăşelul Hanau din Hessa, publică la rubrica anunţurilor următoarele rînduri, reproduse, fără comentarii, de o revistă pariziană:

«Wilkelm şi Elfriede Gruber Schaefer au onoarea să anunţe naşterea robustului lor hitlerist Heinrich-Gerhard Gruber.»

Este fără îndoială un exemplu de zel politic, despre care se poate spune că e cel puţin excesiv. Să faci amor cu programul partidului în mînă şi să alternezi cuvintele tandre cu declaraţiile de principiu, astfel încît, după nouă luni, să dai naştere unui mic ideolog, iată un record demn de remarcat. Politica se ia la întrecere cu biologia şi nu m-aş mira s-o învingă. Astfel, grija tinerelor femei însărcinate nu va mai fi de aci înainte să ştie dacă pruncul ce-l poartă în pîntece este băiat sau fată, ci pur şi simplu dacă este conservator sau revoluţionar.

Vom auzi într-o zi la Capsa un scurt dialog care ar fi făcut altădată fericirea bunului nostru Caragiale.

— A născut nevastă-mea azi-noapte.

— Felicitările mele. Ce?

— Un naţional-liberal de nuanţă ducistă. (Căci vedeţi, la noi determinarea sexului... politic are să fie mult mai dificilă, din cauza diversităţii de programe, în schimb, paternitatea are să fie mai lesne de

stabilit. Fiindcă, dacă dumneata eşti, să zicem, ţărănist, şi nevasta are să-ţi nască un averescan, trădarea va îi dovedită.)

Gluma însă merită să fie oprită aici, pentru un comentariu mai grav. Într-adevăr, nu e revelator micul anunţ din *Hanauer Anzeiger* ? El explică, dacă te gîndeşti bine, o parte bună din misterul german actual. El ne face să bănuim cîtă farsă, cîtă naivitate, ce amestec de prostie şi ingenuitate intră în complexul hitlerismului triumfător. Un sentiment general de disperare desigur, dar mai ales o vastă acumulare de mici vanităţi, mici răbufneli, mici visuri eroice, mici vocaţii de general ratat. în această învălmăşeală este simbolică naşterea lui Heinrich-Gerhard Gruber, care n-a apucat să fie copil şi a devenit deodată hitlerist.

într-o zi, Heinrich-Gerhard, vei muri strivit pe asfalt într-o încăierare de stradă, sau vei sîngera în noroi într-un nou război mondial — şi se vor găsi oameni care să nu înţeleagă nici atunci că moartea ta nu se datoreşte gloanţelor duşmane, ci imbecilităţii omeneşti de azi şi de totdeauna.

26 aprilie 1932

CONFERINŢA DEZARMĂRII CONTINUĂ

Omul este un dobitoc de o naivitate supremă. Nimic, absolut nimic, nici sîngele, nici moartea nu izbuteşte să-i tulbure seninătatea.

Dvs. ştiţi că există actualmente şi funcţionează o conferinţă a dezarmării?[1]

Dvs. ştiţi că vreo două sute de domni cu joben, plătiţi copios, se plimbă la Geneva, spre a pune la cale... pacea lumii?

O ascuţită curiozitate ne-a îndemnat se aflăm cu ce se îndeletnicesc acolo aceşti mucenici ai diplomaţiei. Şi am aflat.

în şedinţa de la 11 mai cor. a comisiunii de război terestru, la ordinea de zi era *«determinarea armelor de artilerie cele mai specific ofensive».* Au luat cuvîntul 23 (douăzeci şi trei) de oratori, fiecare susţinînd un punct de vedere deosebit, şi concluzia a fost... amînată. Discuţia va continua într-o şedinţă viitoare, în care probabil alţi 23 de oratori vor expune alte 23 de puncte de vedere.

Vreţi să cunoaşteţi care a fost subtila problemă, delicata nuanţă în litigiu?

E simplu. Urma să se decidă dacă în viitorul război oamenii vor trebui omorîţi cu tunuri de un calibru

[1] Conferinţa dezarmării, deschisă la 2 februarie 1932, prelungită luni şi luni de zile, n-a dus la nici un rezultat real. Cu excepţia punctului de vedere al U.R.S.S., la această conferinţă nu s-a adus nici o contribuţie efectivă la cauza păcii.

de 155 milimetri, sau de un calibru de 200 milimetri. Tunuri care să bată pe o rază de 25 kilometri, sau numai de 20. Asta a fost totul. Stabilirea unui punct maximal al morţii.

Procesul-verbal al şedinţei nu spune dacă membrii comisiunii au strigat sau nu, după cuviinţă, «trăiască dezarmarea!» Pentru ironia completă a situaţiei n-ar fi fost rău.

Dar ce vină au domnii ăştia cu joben? Vină are neamul omenesc în întregime, destul de prost sau destul de abil ca să creadă în asemenea istorii.

Căci conferinţa dezarmării nu este întîia. Au mai fost vreo două — la Haga — în 1899 şi în 1906. S-a discutat şi atunci despre calibrul tunurilor şi despre maximalizarea morţii. Au fost şi atunci c'omisiuni terestre şi maritime, discursuri ideologice şi umanitare, regulamente pacifiste şi sanitare. Ceea ce în 1914 n-a împiedicat pe nimeni să dea foc pămîntului.

Conferinţa dezarmării continuă.

19 mai 1932

«PARTIDE DE IDEI»

A condamnat d-l Argetoianu «partidele de idei» sau nu le-a condamnat?

Iată problema care, de cîteva zile, agită cu un lăudabil zel democratic presa noastră de stînga (?)[1], ocupată cu declaraţiile recente ale ministrului de finanţe.

«Partide de idei»? Ce e aia? Avem noi asemenea mostre? Unde sînt şi care sînt?

Discuţia asta e teribil de hazlie la noi. Să te întrebi dacă problemele actuale mai sînt de încadrat în programele vechilor discipline politice şi economice (liberalism, conservatorism, radicalism-democrat etc.) •—poate să fie o chestiune, aiurea, în alte ţări. O chestiune facilă şi fără sens adînc — dar poate să fie. Pentru că acolo Vechile ideologii politice au existat realmente şi continuă să existe şi astăzi, dacă nu prin funcţie, cel puţin prin organ.

Dar la noi problema aceasta este de-a dreptul puerilă. Am avut noi vreodată partide politice deosebite structural? Am avut. O singură dată. La începuturile vieţii noastre de stat modern, cînd revoluţia paşoptistă grupase, după temperament, după cultură, tradiţie, clasă, după instinct, în fine, două tabere profund distincte: liberali şi conservatori.

[1] **Este vorba despre presa moderată burgheză. Ironia denumirii acordate este evidenţiată prin semnul de întrebare dintre paranteze.**

Dar de atunci lucrul se redusese la o evidentă caricatură, înainte de război am avut rotativa celor două «partide», care se succedau fără să schimbe nimic. Iar după război am avut ce ştie toată lumea că am avut....

Unde mai rămîne în acest joc politic loc pentru «idei»? Ce luptă publică au dat Ia noi partidele pentru o «idee»? Ce victorie, ce înfrîngere, ce revanşă? Căutaţi bine, şi cînd veţi găsi răspunsul să ni-**1** comunicaţi şi nouă.

Viaţa noastră politică nu cunoaşte noţiunea de incompatibil. Oricine se poate împerechea cu oricine. Orice program cu orice program.

D-**1** Iuliu Maniu poate fi ţărănist. D-**1** Averescu poate fi monarhic... D-**1** Duca poate fi democrat. Pînă şi d-**1** Vasilescu-Valjean poate fi... agrarian.

Partidele noastre, «fracţiunile noastre politice», cum s-a spus o dată în loc înalt, s-au născut întîmplător, dintr-o conjunctură parlamentară, dintr-o ceartă, dintr-o învoială, dintr-un capriciu. A fost totdeauna la baza lor un element personal. Sînt cadre de activitate politică, sînt asociaţii de interese mutuale, sînt firme comerciale, uneori vii, uneori puternice, dar în nici un caz nu organisme spirituale.

La asemenea prăvălii, noi nu cumpărăm idei.

28 mai 1932

CARE AU MAI GUVERNAT...

D-**1** P.P. Negulescu, unul din cei 20 de partizani ai mareşalului Averescu şi înlocţiitor al său, i-a făcut d-lui Titulescu o declaraţie, care ar trebui tipărită cu litere uriaşe şi răspîndită în toată ţara, dacă ţara ar mai şti ce e aia Averescu şi ce e aia averescanism.

Ştiţi care sînt condiţiile veselului mareşal pentru o eventuală participare la un guvern de concentrare?

Textual: *«partizanii d-sale dau concurs unui asemenea guvern, cu condiţia ca să fie compus din reprezentanţii partidelor care au mai guvernat».*

Acest *«care au mai guvernat»* este de o ironie şi în acelaşi timp de o inconştienţă fără pereche. Te întrebi pe ce lume trăiesc oamenii ăştia, de unde vin şi de ce boală suferă, de cutează să braveze în aşa chip dezamăgirea unei ţări întregi.

Nu ştie mareşalul de la Aqui că noi am fost aduşi aici unde sîntem, prin complicitatea partidelor *«care au mai guvernat»?* Nu ştie el că dacă tezaurul este deşert, dacă datoriile sînt barbare, dacă anarhia politică este culminantă, toate acestea le datorăm tuturor guvernărilor de pînă acum, tuturor fără excepţie? Dacă nu ştie, să se ducă să se culce. Iar dacă ştie, cum îndrăzneşte şi pe ce se întemeiază să ceară ca cei care ne-au nenorocit să continue a o face?

Partide care au mai guvernat? Probabil că mai avem nevoie de un nou Vintilă Brătianu, de o nouă

legiuire economică absurdă. Ştiţi, perioada 1922—1926 — de noi Tancrezi şi Constantineşti, de o nouă Oradea-Mare. Probabil că ne mai trebuie alegeri averescane profund scăldate în sînge, ne mai trebuie un mic complot fascist ca cel visat de generalul cu cioc alb în primăvara lui 1927. Probabil că ne este absolut necesar un nou Virgil Madgearu, ne sînt necesari alţi 20 de muncitori împuşcaţi[1] la un nou Lupeni şi murim de dorul altui împrumut Mihai Popovici, care să ne îngroape nu pe 30 de ani, ci pe 300 de astă dată, ca să ţinem minte bine.

Să vie deci «partidele care au mai guvernat», căci cu ele nici o surpriză nu e posibilă: barem ştim ce ne aşteaptă.

Averescanii ăştia au haz.

6 iunie 1932

[1] în realitate, numărul celor ucişi a fost mult mai mare; mulţi grav ranrţi, refugiindu-se în pădure, au murit.

EXPLICAŢIA FRIPTURISMULUI

Nici zece zile n-au trecut de la constituirea noului guvern, şi emigrările politice au început. întîi, individual şi izolat: X vrea să fie consilier comunal, Y vrea să fie senator. Pe urmă în mici grupuri de cîte cinci, cincisprezece, cincizeci. Şi într-un caz, şi într-altul, procedura este aceeaşi: o scrisoare de demisie, în care explici de ce partidul din care te retragi este trădător de neam, şi o altă scrisoare, de înscriere aceasta, prin care explici de ce partidul în care te înscrii este salvator de neam.

Gîntec vechi, în două jumătăţi de tact, ce revine fatal la fiecare schimbare de guvern. într-un moment de indignare şi humor, d-l N. Iorga l-a botezat fripturism.

Deci guvernul Vaida[1] îşi va avea fripturiştii săi. La Cluj, d-nii Haţiegan, Coriolan Tătaru, Ştefan Meteş, foşti membri ai fostului guvern (în care se refugiaseră fugind de la naţional-ţărănişti), demisionează din Uniunea Naţională şi se introduc pocăiţi în noile rînduri guvernamentale. La Ialomiţa, şeful gogiştilor, care nu mai departe decît acum două luni era gata să moară pentru naţional-agrarianism, se declară astăzi gata să moară pentru naţional-ţărănism.

Schimbare de direcţie doar: spiritul de sacrificiu rămîne acelaşi.

Guvern «naţional-ţărănist».

E un spectacol prea vechi ca să mai dezguste. Dezmățul ăsta politic a devenit o tradiție, şi dacă n-a cîştigat în respectabilitate, a sporit în vechime. Asta îi acordă oarecare drepturi de seriozitate.

în orice caz, fenomenul fripturismului merită mai multă considerație decît i se dă obişnuit. Căci este altceva decît un simptom de neruşinare publică. Este de-a dreptul un simbol de structură politică.

Nu glumesc de loc. încercați să gîndiți un moment fără repulsia morală pe care poate o aveți în fața acestui sistem de dezertări. încercați să treceți peste orice rezervă sentimentală.

Transfugi au fost aproape toți oamenii noştri politici. Chiar cei de mîna întîia...

Transfugi au fost, la drept vorbind, nu *aproape* toți oamenii noştri politici, ci absolut toți, dacă dăm vorbei de «transfug» nu înțelesul imediat şi plat de trecător de la o grupare la altă grupare, ci pe acela mult mai just, de om care, fără să-şi schimbe necesarmente partidul, îşi schimbă poziția, orientarea, scopul, credința. Deci transfug mareşalul Averescu, a cărui viață politică a fost un neîntrerupt salt de la o credință la alta, transfug d-l Duca, celebru prin retractări, reveniri şi contraziceri, transfug d-l Maniu, astăzi campion al legalismului şi mîine confiscator de ziare...

Să o spunem lămurit: fripturismul este un fenomen politic romînesc de o generalitate care cunoaşte cel mult nuanțe şi atenuări, în nici un caz infirmări. De ce? Să fim noi incapabili de consecvență, onestitate şi convingere? Să fie un defect de temperament? Să fie unul de sensibilitate morală? Nu. întrebările acestea sînt prea grave şi răspunsul e mult mai simplu. Explicația stă în faptul că vieții noastre publice îi lipsesc cu desăvîrşire punctele de orientare politică. Nu sînt idei, nu sînt concepții sau directive, nu sînt poziții deosebite structural.

Ce lucru anume trădează un ins care pleacă de la gogişti şi se duce la național-țărănişti, sau pleacă de la averescani şi se duce la liberali? Cel mult calcă o solidaritate de grup şi interese. Dar părăseşte el o idee şi adoptă o alta? Renunță la un sistem de gîndire politică şi îşi însuşeşte un altul? Să fim serioşi.

într-o viață publică asemănătoare celei de la noi nu sînt posibile nici convertirile, nici trădările. Căci — şi lucrul merită să fie scris cu literă mare — **NIMENI NU ARE NIMIC DE TRĂDAT.**

17 iunie 1932

«SUBPROBLEME» LA LAUSANNE

0 telegramă din Lausanne anunță că la conferința ce se deschide astăzi acolo[1], chestiunile principale care sînt în joc s-a decis să fie împărțite în mai multe «subprobleme».

Termenul mi se pare fericit. El trădează cu anticipație hotărîrea diplomaților de a ocoli nodul chestiunilor şi de a găsi, în loc de soluții, paliative. (De altminteri, soluțiile adevărate nu se găsesc niciodată; ele se impun.)

Termenul acesta— «subproblemă» — este de mai multe ori excelent. Intîi, pentru înțelesul lui diminutiv. O «subproblemă» este mai puțin decît o problemă, este o problemuță, este o problemişoară, un fel de problemă cu pantaloni scurți şi breton. E emoționantă sinceritatea domnilor de la Lausanne, care mărturisesc astfel predilecția lor pentru chestiunile minore şi decizia lor violentă de a le ignora pe toate celelalte. Adevărul este că toate conferințele internaționale, de orice soi au fost ele, nu s-au ocupat decît cu «subprobleme», chiar dacă le-au numit altfel.,

în al doilea rînd, termenul ăsta este valoros pentru sensul lui strict etimologic. «Sub» este o prepoziție

[1] **Conferința internațională de la Lausanne, deschisă la 16 iunie 1932, trebuia să dezbată problema acută a plăților de «reparații» ale Germaniei, problema dunăreană şi... programarea unei noi conferințe internaționale formale. Caracterul demagogic şi ineficient al discuțiilor a compromis această conferință, favorizînd restabilirea capitalului german.**

care indică dependenţa. O «sub-problemă», deci, este o chestiune în dosul căreia se află o problemă mai mare, esenţială şi cuprinzătoare.

Cînd conferinţa de la Lausanne anunţă că va discuta «subproblemă reparaţiilor», noi înţelegem că ea **NU VREA** să discute problema revizuirii tratatelor. Cînd discută «subproblemă dunăreană», noi înţelegem că **NU VREA** sa discuite problema *Anschluss-\i\m.* Şi cînd cercetează «subproblemă crizei economice», **NU VREA** să cerceteze problema morţii capitalismului.

Vedeţi, fiecare punct al ordinii de zi ascunde o rană mai veche, mai adîncă, mai gravă, care nu trebuie cu nici un preţ să iasă la iveală. Fiecare capitol este o construcţie savantă şi penibilă pentru a escamota adevărul.

Subprobleme! Cum se iveşte o durere, cum crapă undeva «pacea mondială», cum plesneşte «echilibrul», diplomaţii de la Geneva sau de la Lausanne aruncă repede pe masa verde o subproblemă.

Tot astfel, în cazinourile de joc, crupierii vegheaz ca nu cumva să se găsească monede la suprafaţă schimbă febril banii, pe măsură ce apar, în jetoane albe, flexibile şi fără valoare. Pentru calmul jucătorilor.

18 iunie 1932

VIVAT SOLIDARISMUL SOCIAL

Se ştie că noi nu sîntem revoltaţi. Spectatori prin profesie ai vieţii politice romîneşti, am avut cînd să ne exersăm simţul humorului. Deci neruşinarea, imbecilitatea, dezordinea şi platitudinea în această ordine ne distrează, fără să ne întristeze.

Dar ceea ce se petrece de trei săptămîni încoace întrece orice măsură. Fripturişti, vorba cîntecului, «au fost, sînt încă şi-or fi cît neamul romînesc», dar nu cred să fi fost vreodată atît de cutezători şi veseli. Infamia este, orice s-ar spune, un bagaj care se poartă în obscuritate, în tăcere şi cu capul jos. Fripturiştii actuali îl poartă însă senini, ca pe o floare la ureche.

Ultima evadare şi probabil cea mai comică s-a consumat duminică. «Organizaţia gogistă», din culoarea de verde — cîţiva advocaţi, cîţiva apropitari şi cîţiva bătăuşi — a trecut de partea guvernului şi s-a înscris la naţional-ţărănişti. La drept vorbind, *s-a reînscris.* Căci nu sînt decît trei luni de cînd plecaseră din acest partid, deplin hotărîţi să se sacrifice pentru... Octavian Goga.

Chestiunea asta este desigur o sinceră porcărie. Nici nu ne-am mai obosi să o remarcăm aici. Căci meseria noastră nu este să-i numărăm pe toţi pezevenghii din Romînia mare şi din culoarea de verde. Avem alte treburi.

Dar cînd un pezevenghi nu se mulţumeşte cu această calitate şi aspiră să se transforme în martir, nu strică să fie luat puţin de urechi.

Să începem această urecheală prin a publica, fără nici un adaos, petiţia de înscriere a martirilor de duminică.

«Domnule preşedinte!

Ne întoarcem în casa părintească, Partidul Naţional-Ţărănesc.

Vă rugăm să ne primiţi şi vă încredinţăm că ne vom face vrednici de dragostea d-voastră prin sufletele noastre curate şi devotamentul nostru neîntinat.»

Această oribilă hîrtie este însoţită de o alta, superioară în neruşinare. Un proces-verbal. Care sună astfel:

«Subscrişii cetăţeni ai culorii de verde... grupaţi politiceşte în jurul d-lui Cutare, pe baza principiului solidarismului social... am hotărît a ieşi din rezerva impusă...»

Cetitorule! Ce ar spune aceşti găinari cu «sufletul curat» dacă într-o bună zi, tot pe baza principiului solidarismului social, noi, adică d-ta care mă ceteşti, eu care scriu şi dumnealui care trece pe stradă, ne-am hotărî să ieşim şi noi «din rezerva impusă» şi i-am aduce în piaţa Teatrului Naţional, le-am da pantalonii jos şi le-am trage o straşnică bătaie la organul cu care cugetă?

iulie 1932

UNUL CARE MÎNGÎIE COPII

Se ştie că fostul Kaiser[1] a cerut un concediu de o lună de la exilul cu care se ocupă. *(«De la exilul»* nu este o greşită expresie: căci exilul ăsta este un fel de slujbă excelent retribuită şi nu grozav de activă.)

Aşadar, bătrînul omorîtor de oameni a cerut voie să se ducă la mare, pentru odihna oaselor lui împărăteşti. La Dooru, unde a stat pînă acum, se plictiseşte. Pe de altă parte, evenimentele politice de pretutindeni îl fac să viseze o reîntoarcere triumfală la Berlin. Aşteptarea îl enervează, şi speranţa... îl întinereşte. Simte omul nevoie de mişcare.

S-a dus deci să facă băi de soare pe plajă. Un gazetar străin, care l-a vizitat, povesteşte cu emoţie cît este de blîndă şi nobilă viaţa acestui august viligiaturist acolo. îmbrăcat în alb (pantaloni de tenis, cămaşă cu gulerul larg deschis, pantofi de pîslă şi pălărie de panama), fostul Kaiser şi-a pierdut fosta lui înfăţişare de feldmareşal care visează rău. Cărunt, senin, politicos şi surîzător, se plimbă dimineaţa de-a lungul ţărmului, între cîteva cucoane admiratoare, şi răspunde cu graţie saluturilor. Şi cînd, din întîmplare — povesteşte reporterul citat — îi iese în cale un copil, bătrînul împărat se opreşte, îi spune un cuvînt prietenos şi... îl mîngîie.

[1] Wilhelm al II-lea, împărat al Germaniei (1£ -1918), detronat după primul război mondial.

Ce frumos! Cît este de sentimental Kaiserul şi cît sînt de tîmpiţi oamenii! Oamenii care s-au dus la un război pe care acest prusac îl deschisese cu o întorsătură de baston imperial cum ar fi întors un buton electric. Oamenii care au murit, şi cei care s-au întors schilozi, şi cei care n-au păţit nimic altceva, decît că şi-au pierdut liniştea lor interioară (ceea ce este o invaliditate, ^pentru care statul nu plăteşte pensie).

îl credeam pe fostul Kaiser rău, inconştient, înfumurat, paranoic. îi bănuiam un suflet abstract, de director administrativ al morţii, care numără tidvele scheletelor cu indiferenţa cu care ar număra pietre, sau ţigări, sau ouă. Ei bine, nu. Ne-am înşelat. N-am avut suficientă imaginaţie. Acest melancolic prinţ al morţii, acest comandant suprem al nefericirii noastre, acest călău constituţional al veacului de-al douăzecilea, este un delicat, un sentimental, un poet. Căci, pe drumurile lui regale, bătrînul Kaiser mîngîie copiii.

cS *iulie 1932*

:<AUTOMOBILELE ZBURDĂ»

Un corespondent din provincie ne comunică textual:

«Campania electorală continuă în regiunea noastră în perfectă linişte. Propagandişti din toate partidele cutreieră satele şi improvizează întruniri politice pentru informarea ţăranilor. Automobilele zburdă în tot judeţul.»

Acest *«zburdă»* este pur şi simplu încîntător. E de o rară plasticitate şi de o gingăşie ce ar onora simţul poetic al oricui.

Automobilele zburdă! Cu puţină imaginaţie, le vezi urcînd graţios «drumurile de costişă», făcînd largi piruete, ridicîndu-se pe roatele dinapoi, proptindu-se pe cele de dinainte, sărind într-un picior, cîntînd din claxon şi &companiindu-se discret cu zgomotul de samovar al carburatorului.

Trebuie să fie o vastă simfonie pe drumurile noastre de ţară. Un nesfîrşit balet. Un fel de teatru mecanic pentru desfătarea ţăranilor rumîni, care — după cum se ştie — au nevoie, în timp de seceră, de o reculegere estetică, pentru odihna inimii lor, de vreme ce pentru braţele lor n-a fost şi nu va fi niciodată odihnă.

Dar, pentru că veni vorba de aceste zburdalnice automobile, nu sînteţi curioşi să ştiţi cam cîte anume «zburdă», în fiecare judeţ şi în fiecare zi? O statistică exactă nu vă pot oferi. Dar cîteva simple date—bucuros.

în judeţul Prahova bunăoară, după informaţia unui om foarte serios, deşi liberal, pleacă zilnic între

25 şi 30 de automobile numai cu propagandişti liberali. Numărul- maşinilor naţional-ţărăniste trebuie să fie cel puţin egal, dacă nu mult mai mare. Iar celelalte partide nu cred să se lase nici ele mai prejos. Să fixăm deci numărul la 75. Aşadar, într-un singur judeţ pornesc zilnic 75 de automobile «electorale». în Prahova nu se închiriază un Ford cu mai puţin de 1.000 de. lei pe zi (benzină, şofer, pneuri etc). Se cheltuiesc deci aproximativ 75.000 de lei (şaptezeci şi cinci de mii) zilnic pentru «informarea» alegătorilor. Şi sînt în România mare 72 de judeţe, dacă nu ne înşelăm. înmulţiţi 72 cu 75, iar cifra să nu o rostiţi în gura mare, dacă nu vreţi să fiţi arestaţi pentru alarmism.

Automobilele «zburdă». Dar întrebarea este: pe socoteala cui?

9 iulie 1932

ŞOMERI BINE EDUCAŢI

Dacă eşti şomer în ţara romînească, nu trebuie să te simţi nici nefericit, nici izolat. Căci se află undeva nişte domni şi nişte cucoane, ce n-au altă meserie decît să cugete la tine şi să-ţi poarte de grijă. Ca nişte taţi. Şi ca nişte mame. (Taţi şi mame just retribuite prin buget.)

Bunăoară alaltăieri, pe la ceasurile 5 după masă, cînd tu, şomer, te plimbai independent pe stradă, fără nici o grijă, aceşti domni şi doamne se adunau la primărie şi, cu sudoarea frunţii, discutau despre tine.

Unul zicea că trebuie ales şomerul adevărat de şomerul diletant, ca nu cumva să se încurajeze capriciul cetăţenilor, doritori să dea năvală spre beneficiile şomajului. Altul zicea că trebuie un carnet de identitate cu fotografie, ca să se poată bine distinge şomerul de milionar şi să nu se dea loc, Doamne fereşte, la confuzii. Altul, în sfîrşit, arăta că n-ar fi rău să-i mai ducem din cînd în cînd pe şomeri pe la teatru şi pe la cinematograf, ca să le treacă de urît.

Cel mai ingenios însă şi mai prevăzător a fost un domn care a propus cu toată seriozitatea ca *«acolo unde se poate, şomerii să aibe la dispoziţie şi mijloace de educaţie sufletească».*

Adică, la dreptul vorbind, de ce să nu se poată? Ar fi greu ca şomerii să aibe «la dispoziţie» (cum se exprima larg filantropul de mai sus) pîine cînd le e foame, sau foc cînd le e frig, sau ghete în picioare cînd e zăpadă. Dar «mijloace de educaţie sufletească»? Berechet. Cred că de astea se găsesc din plin, pe toate drumurile.

Şi pe urmă, dacă stai să te gîndeşti, ce îi trebuie cu deosebire şomerului nu e de mîncare. Numai un ins lipsit de idealism, un ins interesat şi meschin s-ar putea plînge de asta. De pîine, la urma urmelor, te dispensezi. Nu e astăzi, o să fie mîine. Şi dacă n-o fi mîine, a fost alaltăieri.

Dar «educaţia sufletească»? «Hrana sufletească»? Cum poţi trăi fără ea? Lipsit de acest reazăm spiritual, trebuie că te înăbuşi, ca sub clopotul unei maşini pneumatice. Este însăşi atmosfera, aerul, oxigenul care îţi lipseşte.

De aceea ni se pare atît de interesantă viguroasa operă de combatere a şomajului, întreprinsă aici la noi. Ea abordează problema exact de unde trebuie. De la inimă, nu de la pîntec.

Căci, în definitiv, şomeri flămînzi se mai permit într-o ţară civilizată. Dar şomeri lipsiţi de educaţie, hotărit nu!

11 februarie 1933

t

dacă necesitățile economice sînt discutabile — faptul divers al sinuciderilor din plictiseală pune definitiv o piatră de mormînt, pe care nimic nu o va mai ridica. Fiindcă o civilizație, o cultură, o societate, în care tragedia a intrat pe atîtea căi subtile şi insesizabile, nu mai are ce salva. Şi cine crede că aceste timpuri bolnave se pot lecui prin ordonanțe de moralizare publică, prin suprimarea dansurilor lascive ca în Germania, prin lungirea legală a rochiilor şi prin conferințe puritane la radio este un naiv.

Peste toate acestea trebuie să treacă bolovani, apă şi flăcări.

25 martie 1933

INTRE WATERLOO ŞI VIAȚĂ

Potrivit unui mare proiect belgian de construcții publice, urma ca foarte curînd să înceapă pe cîmpia Waterloo o serie de lucrări de amenajare. Cîteva sate, un oraş poate, case, fabrici, uzine şi grădini trebuiau să acopere pămîntul acela, care desigur nu-şi mai aduce aminte de sîngele istoric ce l-a umezit cu o sută şi atîția ani în urmă.

Iată însă că un parlamentar englez, indignat de această impietate, îl interpelează în Camera Comunelor pe sir John Simon, ministrul de externe, cerîndu-i să intervină pe lîngă guvernul belgian ca să renunțe la proiect şi să lase într-o respectuoasă nemişcare cîmpul de moarte şi de glorie de la Waterloo.

Istoria aceasta ni se pare tristă. într-un timp în care se vorbeşte atîta de pace (în Anglia mai mult decît oriunde), înduioşarea aceasta întîrziată pentru o cruntă măcelăreală din trecut, de unde nu s-a ales nimic — nici o idee, nici o nădejde, nici o lumină— este de-a dreptul dezolantă. Nu a trecut suficient timp pentru ca pămîntul negru al acelei cîmpii, fertilizat de o sută de recolte, să fi pierdut definitiv aroma unui sînge care a trecut în manualele de şcoală şi în imnurile naționale? Este posibil ca astăzi un sentimentalism oficial să ceară exproprierea pămîntului viu pentru uzul unui muzeu mort? Istoria să fie mai tare decît viața? *

Ar fi atît de frumos şi de un simbolism atît de substanţial ca pe locurile acelei încăierări sterpe să se ridice astăzi oraşe, cinematografe, bulevarde largi, şcoli şi grădini! Oamenii care ar trăi acolo, care ar iubi, s-ar zbate, s-ar întrista şi s-ar bucura acolo de faptele simple şi mărunte ale unei vieţi nici mai bună, nici mai rea decît toate celelalte, ar putea să cugete atunci la deşertăciunea gloriei funebre de acum un secol. Şi midineta care spre seară s-ar întîlni la o staţie de metro cu studentul ei sărac ar fi cu siguranţă mai aproape de adevăr decît împăratul care prezida atunci de pe cal moartea eroilor nemuritori. Astfel, viaţa, viaţa măruntă, instructivă, cumsecade şi banală, ar răscumpăra istoria. Ceea ce ar fi cea mai umană, cea mai generoasă impietate.

Dar sîntem încă în zodia războiului. Facem, ce e dreptul, conferinţe de dezarmare, declaraţii pacifice, proiecte antirăzboinice, dar gîndim cu ticuri din trecut, ca oameni vechi, copii spirituali ai manualelor de istorie.

Gîndiţi-vă un moment la protestul parlamentarului englez. Merită.

9 aprilie 1933

SĂ LI SE TAIE CAPUL!

La liceul de fete din Buzău s-a făcut săptămîna trecută — comunică textual un corespondent — «o *descoperire senzaţională»*. Un fapt subversiv de o gravitate ce ar fi pus în cauză însăşi existenţa statului romîn dacă un corp profesoral inteligent şi activ n-ar fi stat zi şi noapte de veghe.

Cetăţeni! dacă în momentul de faţă constituţia este încă în picioare, dacă ideea de proprietate nu s-a prăbuşit încă (cel puţin pînă în momentul în care dăm la tipar aceste rînduri), dacă în sfîrşit legea gravităţii şi principiul lui Arhimede funcţionează mai departe netulburate, toate acestea le datoraţi bravilor dascăli şi dăscăliţe de la Buzău! Onoare lor!

Poate 'n-aţi aflat din gazete — deşi s-a publicat — gravul eveniment despre care e vorba. Să vi-1 reamintim noi. La liceul de fete din Buzău există în clasa a VH-a două eleve, cu numele de Grossu Angela şi Dascălu Florica. Aceste fete, cu nume în aparenţă atît de inocente, sînt două anarhiste de cea mai primejdioasă speţă. Descoperirea a fost făcută chiar de către direcţia şcolii, care, făcînd o percheziţie prin ghiozdane, ce credeţi dvs. că a găsit asupra celor două nihiliste?

O să v-o spun, dar n-o să credeţi: o carte. O carte scrisă de un neamţ — Ernst Glaeser — cu un titlu cu totul subversiv: *Contingent 924*[1].

Roman antiwilitarist, cu o largă circulaţie în epocă.

Continuîndu-şi ancheta, direcţia detectivă a făcut a doua descoperire, mai oribilă. Cele două delicvente nu erau la primul lor atentat: într-adevăr, s-a stabilit că ele mai cetiseră în prealabil un alt roman, *Costia Riabţeff,* scris — închipuiţi-vă! — de un rus.[1] Indignată de această recidivă, direcţia şcolii a făcut un raport la minister şi a cerut sancţiuni, care n-au întîrziat: revoluţionarele Angela şi Florica au fost eliminate pe un an, cu drept de examen.

«Corpul profesoral — zice corespondentul nostru — *nemulţumit de sancţiunile aplicate, a înaintat ministerului o întîmpinare, cerînd o pedeapsă mai drastică.»* Nu ştim bine ce pedeapsă cere «corpul profesoral» ca să fie mulţumit. Bănuim că tăierea capului ar fi aproape suficient. La caz extrem, s-ar putea acorda arderea pe rug.

Povestea aceasta este de un comic nesfîrşit. Dar în acelaşi timp ascunde o tristeţe şi un sens dezolant. Profesorii sînt de cele mai multe ori nişte indivizi opaci, plictisiţi şi tirani. Nu le face nimeni nici o vină din asta şi, prost plătiţi cum sînt, prost instruiţi şi prost aleşi, nu le cere nimeni să aibe sensibilitatea subtilă şi emoţia permanentă pe care ar trebui să o aibe cineva în faţa adolescenţilor şi a copiilor. Nu le cere nimeni să priceapă miracolul ce le stă în faţă, în bănci. Dar oricum, un lucru tot ar trebui să priceapă: că un educator nu este chiar una cu un poliţist.

Crima celor două fete ascunde atîtea elanuri, naivităţi şi visuri juvenile cîte nu încap în catalogul d-lui profesor.

20 aprilie 1933

[1] **Este vorba despre traducerea romînească a romanului sovietic *Costea Hiabtev, carnetul unul şcolar* roşu, de N. Ogniev.**

«COPIII CINTĂ PESTE HOTARE»

A fost duminică seara la radio un lucru emoţionant. Cine l-a ascultat nu se poate să nu-şi fi spus că omul nu este totuşi un dobitoc obligatoriu, brutal şi prost.

Două ceasuri, cîteva sute de posturi radiofonice din întreaga lume au fost lăsate pe seama copiilor. Toată reţeaua nevăzută a radiofoniei mondiale era ocupată de vocile lor; de la extrema Asiei pînă în nordul Europei, din fundul Africii pînă în cele 2 Americi şi pînă în Australia, glasul copiilor—acelaşi glas parcă—trecea liber peste hotare.

Simplul gînd că toate posturile de pe glob erau deschise pe aceeaşi lungime de undă, ca într-un organism sonor omogen şi unitar, ca şi cum fiecare din ele n-ar fi fost altceva decît un nerv într-un mare sistem nervos, într-un mare circuit de senzaţii şi sentimente—acest simplu gînd era prin el însuşi copleşitor.

Despre «marea familie internaţională» am auzit adesea vorbindu-se. Era o ficţiune frumoasă. Era o idee. Era o abstracţie. Duminică, însă, am simţit pentru întîia dată că această «familie» poate fi o realitate, că poate fi ceva concret, tangibil, real. Un cuvînt spus undeva la ecuator străbătea în aceeaşi clipă globul, pînă la linia polilor.

Aş fi vrut să urmăresc pe hartă saltul geografic al vocilor, salt care anula distanţele, împreuna extremele, suprima oceanele şi lanţurile de munţi. După Hawai cînta Spania, după Cehoslovacia urma Argen-

tina, după România, Finlanda, după Paraguay, Siamul.

31 de ţări, parcă într-adins rînduite nici după ordinea lor geografică, nici după ordinea lor alfabetică, ci împerecheate astfel încît să lege fără «ierarhie» un continent de altul, 31 de ţări participau la acest cîntec deasupra hotarelor.

S-ar fi spus că un regizor ciclopic, dominînd întreaga planetă, ţinea socoteala acestor grupuri de copii şi le indica la timp cînd să-şi ridice glasul şi cînd să-l coboare. Vocea Siamului n-a lovit în văzduh glasul Paraguayului, iar cîntecul micilor italieni nu s-a încăierat cu melodia micilor negri din Uniunea sud-africană.

Glasul copiilor este acelaşi. Fie că vine din centrul Parisului, fie că se înalţă din pădurile Australiei, e aceeaşi voce simplă, cristalină, lipsită de inflexiuni, voce fără vîrstă, fără mister, voce deschisă, sinceră, care nu ascunde nimic, pentru că e toată numai lumină şi transparenţă. Este glasul pe care nu l-a alterat alcoolul, nu l-a devastat sexualitatea, nu l-a descompus tristeţea de a trăi. Este un glas fără istorie, fără geografie, fără rasă.

Erau duminică seara la microfon cîteva civilizaţii, cîteva religii, cîteva culturi.

Dar era o singură copilărie. Era aceeaşi copilărie.

Nimic nu e mai miraculos decît să simţi cum nici şcoala, nici limba, nici moravurile, nici educaţia nu pot rupe din ultimele ei rădăcini identitatea fiinţei umane. Identitatea omului cu el însuşi.

Nu ştiam ce spuneau copiii de pe întreaga suprafaţă a globului, strînşi alaltăseară în aparatul meu de radio. Nu înţeleg nici limba cubană, nici pe cea finlandeză, nici japoneza, nici slovaca. Dar aveam impresia că ascult acelaşi apel, trecut pe alte buze, acelaşi apel străbătînd meridiane şi paralele, pentru un legămînt de prietenie, de cunoaştere şi de iubire.

Două ceasuri, cîntecul copiilor acoperise bătaia mitralierelor.

Dar numai două ceasuri.

30 octombrie 1935

UN GLAS PROFETIC ÎNTR-UN GALANTAR

Ieri, trecînd pe bulevardul Elisabeta, în dreptul Cărţii Romîneşti, m-au oprit locului două inscripţii poruncitoare, ce străluceau cu litere de foc într-una din vitrinele librăriei: *«Munca te onorează! Economia înstăreşte!»*

N-am ştiut în primul moment despre ce e vorba. Cuvintele erau atît de săritor expuse, încît aveam impresia că le strigă cineva cu glas tare. Iar tonul lor era interpelativ şi direct, ca şi cum mi-ar fi fost adresate mie personal.

M-am oprit, avînd nu ştiu de ce sentimentul că este acolo în vitrină cineva care aşteaptă un răspuns.

«Munca te onorează!» Acest «te» era indiscret ca un deget întins spre trecător. Nu era vorba de muncă în general, sau de onoare în general, ci era vorba de mine, de munca mea şi de onoarea mea. Lucruri prea grave pentru ca să trec indiferent mai departe.

Abia după cîteva clipe mi-am dat seama că mă înşelasem şi că frumoasele fraze din galantarul Cărţii Romîneşti nu aveau nimic personal, ci erau doar simple meditaţiuni obiective, simple cugetări generale.

N-am înţeles întîi ce caută ele acolo, în prăvălie. După cîte ştiu, Cartea Rornînească nu face comerţ de proverbe morale. Vinde ghete, vinde mingi, vinde linguri de supă, vinde chiar — cînd nu mai are încotro — cărţi, dar sfaturi şi maxime nu ştiam că vinde.

După un lung şi atent examen al vitrinei, m-am dumirit în sfîrşit: era o vitrină alegorică. O vitrină dedicată spiritului de economie. O vitrină de propagandă.

O dată pe an — la 31 octombrie — lumea întreagă celebrează pe întinsul întregului pămînt această virtute, cea mai cuminte dintre toate virtuţile. Placarde şi afişe îi invită pe oameni la cumpătare şi îi somează să devină bogaţi.

Cartea Romînească, veche instituţie virtuoasă, care cu sudoarea frunţii a ajuns să agonisească numeroase şi nobile milioane, a luat asupră-şi pioasa sarcină de a stimula instinctul nostru de economie. Ar trebui să fim prea uşuratici ca să rîdem de această operă. Ea vine la timp să ne zguduie din desfrîul în care trăim şi din permanentul banchet care este viaţa noastră plină de voluptăţi.

Sîntem cu toţii nişte cheltuitori, nişte mînă-spartă, nişte rentieri cinici. în timp ce sus, în birourile Cărţii Romîneşti, acţionarii acestui templu de cultură se extenuează încasînd dividende, noi ne plimbăm fără nici o răspundere pe stradă, în voia tuturor capriciilor, în căutarea tuturor aventurilor.

Cu ce asprime morală, de la ce înălţime etică, ne admonestează galantarul de pe bulevard:

«Munca te onorează!, Economia înstăreşte!»

Un val de remuşcări ne-a pălit acolo, pe trotuar, în faţa cuvintelor de foc. Era ceva biblic în severitatea lor. Era ceva răzbunător, justiţiar, profetic. Un glas care venea din străfundurile moralei. O voce care plutea ca o flacără, peste Sodoma şi Gomora noastră.

«Munca te onorează! Economia înstăreşte!» Inspirate cuvinte, respectabile legi... Inspirate şi respectabile, dar parcă puţin inutile în aceşti Bucureşti conrupţi, în care nu mai e nimic de făcut, căci, cu excepţia cîtorva societăţi anonime liberale, care transpiră muncind, nimeni nu mai vrea să lucreze, şi toată lumea, într-un glas, refuză să se înstărească.

«Munca te onorează!» Nu ne mai spuneţi nouă, domnilor, acest cuvînt sublim. Vă pierdeţi timpul zadarnic. Sîntem nişte desfrînaţi fără leac. Dar spuneţi-1, strigaţi-1 miilor de şomeri care au neruşinarea să refuze de lucru, uite aşa, pentru că sînt leneşi şi pentru că în ruptul capului nu vor să fie «onoraţi».

Spuneţi-le lor mica poezie pe care d-l Meny Toneghin[1], ilustrul poet, o afişează în galantar, ca să ne convertească la economie:

«.Fit *asemeni cu albina,*
Ce din flori adună miere:
Pune ban cu ban deoparte,
Şi-ai să vezi că ai avere».

Răspîndiţi această preafrumoasă poezie de-a lungul şi de-a latul Romîniei mari, duceţi-o moţilor care n-au mămăligă... repetaţi-o tinerilor intelectuali declasaţi prin foame şi mizerie, aruncaţi-o prin mari megafoane în cele patru colţuri ale ţării, şi veţi vedea, vorba dumneavoastră, cum din 18 milioane de romini veţi face 18 milioane do milionari virtuoşi.

Va fi prima oară cînd poezia lirică va fi repurtat o victorie.

4 noiembrie 1935

„„.«mie si romane sentimentale <lc au'.ină. Autor de.versuri oca/ionaiL ţi ,

O EXECUȚIE CAPITALA

Nici jocurile noastre din copilărie nu erau totdeauna îngereşti. Şi noi născoceam felurite aventuri fantastice cu bandiţi, cu umbre, cu oameni mascaţi... Şi noi visam în visul treaz al copilăriei poveşti tenebroase, la care participam fascinaţi...

Totuşi, cred că «de-a execuţia capitală» nu ne-am jucat niciodată. Caut bine în amintirile mele de demult, şi nu găsesc acest joc atroce, pe care l-au jucat deunăzi la Praga cîţiva nefericiţi copii, pînă ce capul unuia a căzut retezat.

E o nenorocire cumplită, mai cumplită chiar decît însăşi moartea copilului. E o nenorocire care te obligă să te întrebi dacă nu cumva omenirea începe să fie otrăvită de la chiar izvoarele ei, de la primele ei începuturi de simţire.

Telegrama Rador, care ne povesteşte cum mai mulţi copii *mu simulat o execuţie capitală»,* este deprimantă nu numai prin atrocitatea faptului în sine, dar şi prin întreaga lume de gînduri pe care o dezvăluieşte.

«Fratele „condamnatului", în vîrstă de 8 ani — care juca rolul călăului — a ridicat securea, care, fiind prea grea, i-a scăpat din mînă şi, căzînd peste gîtul „condamnatului", i-a retezat capul.»

De unde poate veni un astfel de gînd, oribil prin preciziunea lui materială? De unde îşi alege imaginaţia unui băiat de opt ani această macabră punere în scenă, această secure ridicată deasupra unui grumaz ţintuit la pămînt?

Copiii îşi fac şi ei jocurile lor mici din jocurile noastre mari. Cînd se joacă «de-a moartea», simulează o moarte pe care au văzut-o. Cînd se joacă «de-a execuţia capitală», maimuţăresc cu o tragică inocenţă ceea ce oamenii mari fac cu o tragică luciditate.

De doi ani, Europa a devenit un continent de execuţii capitale. Moartea şi-a trecut din metropolă în metropolă cartierul general. Berlin, Viena, Madrid, Miinchen, Sofia, Atena... Spînzurători, plutoane de execuţie, pumnale... Şi pentru că moartea prin glonte este prea dulce, pentru că moartea prin frînghie este prea banală, s-a repus în funcţie ancestralul topor, străvechea secure. Omul trebuia să-şi recapete simţul exact al uciderii, simţul concret, direct, material. Numai o umanitate viciată de sentimentalism a putut născoci scaunul electric. O umanitate sănătoasă însă, cu nervii tari şi cu moralul ridicat, e datoare să revină la gesturile sale răspicate. Şi nu e nimic mai răspicat, mai afirmativ, mai voluntar decît o secure ce retează un cap.

Cînd acum cîtăva vreme ceteam cu oroare şi spaimă, relatîndu-se în ziare pînă la cele mai minuţioase detalii, cum două femei au fost decapitate cu toporul, nu ne dădeam seama că acea atrocitate răspunde mai departe şi mai adînc decît oroarea noastră individuală, că ea poate atinge fibrele cele mai intime, mai delicate ale sensibilităţii umane şi că poate imprima acolo ireparabile imagini.

Nu ştiu dacă nefericiţii copii de la Praga ceteau ziare. Nu ştiu dacă au văzut publicîndu-se acolo cu imense litere, pe care şi ei puteau să le citească, cifrele condamnaţilor, fotografiile spînzuraţilor, fotografiile capetelor retezate.

doar o MTiaoyVtTco^ ,, ™ '"<* Pare să

?5 noiembrie 1935

UN PRECURSOR: DOMNUL CUDALBU

Ingratitudinea oamenilor este atît de mare, încît nu m-aş mira de loc să vă văd, la cetirea acestui nume, ridicînd din umeri: domnul Gudalbu?

Recunoaşteţi că nu ştiţi cine e domnul Gudalbu Recunoaşteţi că aţi uitat. Recunoaşteţi că nu vă mai amintiţi.

Şi totuşi, a fost un nume care a ţinut la un moment dat afişul comediei noastre publice. A fost un nume popular, un nume de succes, o vedetă.

Nu e prea mult de atunci. Să tot fie nouă ani. Ba mai puţin chiar. Domnul Cudalbu era ministru de justiţie în ultimul cabinet Averescu.

De ce ajunsese ministru, pentru care merite, cu ce titlu, cu ce valoare, nu ştiam atunci, şi cu atît mai puţin am putea şti acum. Fapt e că ajunsese ministru şi că în această calitate a făcut o ispravă dintre cele mai răsunătoare: un proiect de lege a presei!

Ce petrecere a fost! De mult nu se mai inventase un text mai hilariant 1 D-l Cudalbu, care pînă atunci nu se distinsese în literatură, repurta cu prima sa operă un categoric succes. Rareori un debutant reuşeşte să cîştige din primul ceas unanima atenţie şi generala simpatie pe care acest original ministru le declanşa cu întîiul său manuscris.

Erau în proiectul său multă fantezie, mult curaj, multă inventivitate, un teribil instinct al ridicolului, o imensă candoare.

Se înțelege, proiectul Cudalbu n-a devenit niciodată mai mult decît un proiect. Nici nu-mi mai amintesc dacă a fost prezentat Camerei. Cred că nu. A sucombat în servieta d-lui Cudalbu, înainte de a ieşi la lumină. Nu ştiu dacă l-a înăbuşit un rest de pudoare politică, sau numai lipsa materială de timp: într-adevăr, în scurtă vreme guvernul Averescu a căzut — şi o dată cu el a intrat în noaptea uitării domnul Cudalbu, cu proiect cu tot.

Astăzi, cînd guvernul Tătărescu se joacă de-a legea presei, nu vi se pare că este un elementar fapt de justiție să-l reintegrăm pe d-l Cudalbu în toate drepturile sale?

D-sa este un nedreptățit. Toată lumea polemizează cînd cu d-l Tătărescu, cînd cu d-l Vaier Pop—şi nimeni nu se gîndeşte că adevăratul tată spiritual al proiectului atît de aprig discutat este în realitate modestul şi uitatul domn Cudalbu.

E un precursor. Un deschizător de drumuri. Un vizionar. A văzut încă din 1927 soluția supremă a problemelor noastre politice şi economice. Dacă ar fi fost ascultat, dacă presa ar fi fost suprimată în chip metodic şi legal încă de atunci, poate ca n-am fi ajuns în halul în care sîntem. Leul ar fi fost leu, aviația ar fi fost aviație, şomajul n-ar fi fost şomaj, foamea n-ar fi fost foame...

Dar, ca toți profeții în țara lor, d-l Cudalbu a fost trecut în rezervă, iar ideea sa genială a fost strivită sub tăcerea a opt ani de ingratitudine.

D-l Cudalbu plecase de la o constatare în aparență simplă, dar în realitate profundă: o presă care nu există n-are nevoie să fie cenzurată.

Acest adevăr capital îl descoperă — dar cu cîtă intîrziere! — guvernul Tătărescu.

L-am felicita din toată inima pentru ingeniozitate dacă n-am şti că este la mijloc, conştient sau inconştient, un mic plagiat.

Să restabilim deci meritele juste şi să salutăm în memorabilul domn Cudalbu pe întîiul bărbat din Europa care a descoperit ceea ce cîteva veacuri de opresiune nu izbutiseră pînă acum: cum se stîrpeşte definitiv şi de la rădăcină cuvîntul scris.

Guvernul Tătărescu vine abia în rîndul al doilea. Este, cel puțin. în această ordine, un şcolar.

4 decembrie 1935

1 MARTIE

Ieri la o secţie a Tribunalului Ilfov am auzit o vorbă care pe Jules Renard l-ar fi încîntat.

Era o dezbatere lungă, cenuşie, aridă. Sala mică, advocaţi mulţi, dosare imense. Era o atmosferă de arhivă, un miros de hîrtie îngălbenită, ceva descompus în aer, un gust general de oboseală, de somnolenţă, de înnămolire...

Mi se plimba o frîntură de vers prin minte şi o repetam nu pot să vă spun cu ce nostalgie, în timp ce pledoariile se succedau una după alta, lungi şi dezolate.

«Fuir lă-bas, fuir...»[1]

Feţe galbene, priviri plictisite, paltoane înăbuşitoare, o lumină prăbuşită, căzînd fără fluiditate pe obiecte şi pe oameni...

Cineva care avea probabil aceeaşi senzaţie de sufocare s-a îndreptat deodată spre una din ferestre şi a deschis-o.

A fost un moment de buimăceală. Tot soarele părea că intrase brusc în odaie, tot soarele, toată lumina, toată primăvara.

A fost un moment de tăcere, de parcă ar fi năvălit cineva în sală, un necunoscut, un neaşteptat — şi ne-ar fi surprins în nu ştiu ce secrete dezbateri, de la care ar fi vrut să ne rupă.

phaL* **Mattr** " ^ ' (din PoemUl BriM *marină* de St6-

Am simţit cu preciziune că într-adevăr este acolo între noi un intrus — şi dacă nu m-aş teme de binecunoscutul d-tale scepticism, cetitorule, aş spune că acest intrus era primăvara însăşi.

Advocatul care vorbea a tăcut, întrerupt parcă de un nevăzut adversar, judecătorii au privit cu mirare spre fereastră, grefierul a ridicat şi el ochii din dosar...

«Fuir lă-bas, fuir...» Era o voce care venea pe fereastră şi repeta fără cuvinte apelul acesta de plecare, îl vedeam răsMnt în toate privirile şi îl simţeam străbatînd tăcerea noastră de o clipă.

Dar un tribunal e mai puternic decît o primăvară.

Cel dintîi care şi-a revenit a fost, prezidentul. El a bătut cu creionul în masă, a tuşit, şi apoi ne-a spus scurt:

— Să fim serioşi, domnilor. Aprod! închide fereastra.

Să fim serioşi! De două zile, de cînd a izbucnit primăvara, am impresia că fiecare din noi îşi spune acest cuvînt cuminte.

E ceva, în această lumină de martie, care ne umileşte. Ea ne dă sentimentul subit de a ne trezi într-o lume plină de lucruri inutile şi moarte. Ea ne dă sentimentul absurd poate, dar irecuzabil, că viaţa e în altă parte decît între aceste idei pe care le uzăm, între aceste cărţi pe care le cetim, în aceste probleme cu care ne amăgim.

De undeva — din ce conştiinţă vegetală sau animală a primăverii? — vine pînă la noi o chemare de viaţă nouă. E un strigăt copilăros şi etern.

Nu sîntem destul de opaci, nu sîntem destul de sceptici, nu sîntem destul de gravi pentru a nu-1 auzi.

«Fuir lă-bas, fuir...» Toate primăverile încep la fel. Pînă cînd un prezident de tribunal în sufletul nostru ne cheamă înapoi spre seriozitate.

«Să fim serioşi, domnilor.»

...Toate primăverile sfîrşcsc la fel.

2 martie 1936

PROBLEME DE POLITICĂ A CULTURII

EDITOR SAU MARDEIAŞ?

Faptul pe care sîntem siliţi să-1 povestim aici (siliţi împotriva unui sentiment de ruşine profesională) nu s-a întîmplat, cum ar fi fost firesc, într-un club politic, sau în Parlament, sau pe maidan. Ci în biroul unui domn care-şi zice gazetar, director de revistă şi editor.

Iată cum. Un poet, tînăr şi de talent, traduce din Rainer Măria Rilke un volum de versuri. Traducere frumoasă, ce valorează neîndoios cît o operă originală. Pentru a-şi publica volumul, se adresează directorului unei reviste la care lucrează şi convine să i se editeze cartea în anumite condiţiuni. Socotind că un cuvînt de om în toată firea este mai tare decît o hîrtie, tînărul poet nu cere să se semneze un contract. Peste puţină vreme, cînd cartea e gata tipărită, el se prezintă editorului, ca să-şi reguleze drepturile. Dar acest editor refuză să dea vreo explicaţie, pretinde că volumele sînt proprietatea sa şi, la protestul nedumirit al autorului, răspunde cu o ploaie de pumni, palme, picioare.

Pe editor îl cheamă Vladimir Donescu. Adevărata lui ocupaţie este aceea de liberal. într-o bună zi şi-a amintit că este un om bogat şi a crezut că acest fapt îi poate deschide porţile literaturii: a scos atunci o foaie, ce se numeşte *Vremea,*

Şi a adus în publicistică moravurile clubului politic de unde venea: în locul condeiului — o bîtă, în locul cuvîntului — un răcnet. Scena de luni trebuie să fi fost pentru el un fel de antrenament electoral.

Victima acestui acces politic este poetul Eugen Jebeleanu. Membru al Societăţii scriitorilor romîni, el va şti fără îndoială să-şi ia revanşa cum trebuie' o revanşă publică, oficială.

Deci nu în apărarea lui scrim aceste rînduri, ci în apărarea tuturor acelora care prin meseria tristă a literaturii sînt obligaţi să întreţină legături cu o specie de oameni, hotărîţi cu toţii—de la editor la chioşcar—să exploateze, să oprime şi, în limitele codului penal, să înşele, li vezi pirpirii şi umili la început, umblînd după tine cu pălăria în mînă după un manuscris, pînă ce cu numele tău şi cu naivitatea ta izbutesc să-si creeze o fiţuică sau o editură — în orice caz o firmă —de la care mai tîrziu vor avea dreptul să te tragă pe sfoară cînd sînt civilizaţi şi să te omoare în bătaie cînd nu sînt. Pentru că, am mai spus-o de multe ori, comerţul nostru de cărţi şi literatură stă, cu rare excepţii, în mîna unor băcani rătăciţi în lumea artelor, puşi acolo să vîndă în loc de scrumbii versuri.

Dar nu ştiam pînă luni, nu ştiam că incompetenta este numai a doua lor calitate, întîia fiind pugilatul.

25 februarie 1932

PITIGRILLI, DEKOBRA, GUIDO DA VERONA.

Veţi spune că mă repet. Vă voi răspunde că un adevăr care suportă să fie repetat este un adevăr rezistent. Şi că deci poate fi scuturat fără grijă.

Problema editurilor noastre este prima chestiune de politică culturală ce se impune observatorului, şi ar trebui să se impună legiuitorului. Stă în puterea comerţului de cărţi să înăbuşe, sau să promoveze o literatură autohtonă. Deocamdată, această «putere» nu a fost utilizată decît în primul sens: o ucidere sistematică a oricărui efort de a organiza o viaţă literară românească regulată.

Manifestări destrămate, accidentale şi singuratice — da. Activităţi încadrate, coherente şi substanţiale — niciodată.

Scuza «crizei cărţii» a devenit trivială. Nu există o criză a cărţii. Există cel mult o criză de inteligenţă şi de curaj în comerţul de cărţi.

De ce oare să se vîndă Pitigrilli, Dekobra, Guido da Verona şi atîţia alţi mahalagii exotici? Şi de ce să nu prindă, dimpotrivă, cărţi de bună literatură?

Nu există nici un editor în ţara asta să poată răspunde acestei întrebări. Intîi, pentru că nu ar şti. Pe urmă, fiindcă nu l-ar interesa. S-a creat (adică a fost creată de editor) legenda că opera străină «face primă» asupra operei romîneşti.

Unui tînăr scriitor, care îi propunea traducerea unui excelent roman străin, de mare valoare artistică, un editor îi spunea luna trecută textual:

— Domnule, nu mă interesează dacă romanul ăsta e bun sau prost. Eu nu mă pricep în d-alde astea. O carte, ca s-o editez, trebuie să îndeplinească două condiţii: 1) să fie semnată de un autor străin; 2) să aibe 270 de pagini.

Autentic şi de necrezut. «Fobia» asta a autorului străin a mers pînă acolo, încît zilele trecute s-a pus în librărie, de către o editură serioasă de altminteri, o carte scrisă de un autor romîn, dar dată drept traducere din limba... suedeză. Cărţii îi spune *Ceasul lubric,* sau aşa ceva. De unde urmează că, pentru a fi cetit în ţara romînească, trebuie să fii neapărat suedez.

Nu e stupid? Şi nu e mai ales primejdios? Pitigrilli, Dekobra, Guido da Verona... scriitori de mîna opta în propria lor ţară pot constitui obiectul de instrucţie şi de delectare a unui mare public străin care posedă o limbă personală, cu un geniu al ei, cu o sensibilitate a ei? Şi acest lucru poate să fie socotit altfel decît ca o pervertire colectivă, ca o bruscare a gustului public?

Faptul mi se pare grav. Atît de grav, încît nu mă tem, oricît este de penibil lucru, să cer o intervenţie a statului în această materie. E greu să introducă criterii represive în cîmpul artei, dar mă întreb întru cît mai este vorba aici de artă.

Bănuiesc că o carte este un lucru cel puţin tot atît de delicat cît o cutie cu piramidoane. Şi dacă pentru vînzarea piramidoanelor statul are dreptul să impună anumite condiţii, foarte severe, nu înţeleg de loc de ce pentru vînzarea cărţilor nu ar putea face acelaşi lucru, cu mai legitimă severitate.

Dacă socoteala vi se pare prea strictă, prea negustorească, spuneţi-ne-o. Vom afla astfel că în discuţia dintre editori şi scriitori, aceştia din urmă se fac vinovaţi împotriva idealurilor de artă, editorii rămînînd singurii apărători ai acestor idealuri.

Dar o regulamentare legală a condiţiilor de manifestare literară şi artistică ni se pare totuşi posibilă, practică şi justificată, chiar dacă ar fi să jignim toate susceptibilităţile puriste.

Iată, Spania, o ţară cu un renume artistic de mari proporţii, nu se ruşinează să ia măsuri de protecţie a valorilor sale estetice. Există acolo o lege după care nici un concert nu poate avea loc pe teritoriul spaniol decît cu condiţia ca în program să fie înscrisă o bucată originală. Vi se pare asta ridicol?

De ce noi, co mult mai multă dreptate, nu ne-am apăra? Ga să întrebuinţez un termen de actualitate, eu aş propune o *contingentare a cărţilor traduse.* Da. Să se stabilească o proporţie anume între numărul cărţilor originale tipărite anual şi între cel al cărţilor traduse, proporţie care bineînţeles să fie lămurită în favoarea celor dintîi. Să se oblige bunăoară ca fiecare editură pentru o carte tradusă să tipărească 3, 4 sau 5 cărţi romîneşti.

Vă asigur, nici un editor nu va da faliment. Pentru că, împotriva unei prejudecăţi generale, cartea romînească se ceteşte şi se poate vinde. Trebuie pentru asta puţină pricepere comercială şi oarecare curaj intelectual.

E mult? E puţin?

Nu ştiu. Asta ţine de cei cărora te adresezi. Şi pe ăştia — vai! — îi cunoaştem.

7 martie 1932

DE 16 ORI

Afişul Teatrului Naţional, care anunţa pentru luni reluarea piesei lui Caragiale *D-ale carnavalului,* specifica, după tradiţie, numărul de reprezentaţii întrunit pînă azi de această comedie.

16. Şasesprezece. In vreo treizeci de ani de carieră, farsa aceasta vie, sprintenă, cu situaţii de un comic puternic, cu replici dintre cele mai fericite, cu eroi violent de dramatici, în ciuda stilului lor de fantoşe, farsa aceasta scăpărătoare de spirit teatral şi de observaţie comică directă, în treizeci de ani, înnumără 16 reprezentaţii. Nici măcar o reprezentaţie de fiecare an. Statistic, cred că nici o piesa din lume n-a atins asemenea record.

Şi asta unde? La Bucureşti, pe scena unui teatru care a fost şi se mîndreşte a fi rămas casa lui Caragiale. Pe scena unui teatru pentru care statul romînesc cheltuieşte milioane de lei şi căruia îi este dată în păstrare literatura noastră dramatică, limba, tradiţia, stilul unei întregi epoci de «redeşteptare culturală».

Încercaţi să găsiţi o explicaţie acestui fapt. Incompetenţă? Nu totdeauna. Căci au fost directori pricepuţi, inteligenţi şi cu dragoste de teatru. Insucces? Hotărît nu. De cîte ori s-a jucat *bine* o piesă de Caragiale, de atîtea ori sala a fost plină. Neglijenţă? Poate. Dar mi se pare că avem un repertoriu permanent şi, dacă nu mă înşel, în acest repertoriu figurează şi numele lui Ion Luca.

S-a spus uneori că *D-ale carnavalului* este un spectacol uşor, de calitate îndoielnică. (Nu e locul să facem critică literară: de altminteri, afirmaţia asta «delicată» cade singură.) Sau că este inactuală. De aceea probabil i s-a preferat *Punctul negru*[1], care fără îndoială este un spectacol şi subţire, şi actual. Oricum, istoria asta din *Punctul negru* s-a jucat de vreo 40 de ori — pentru satisfacerea gustului nostru literar-naţional — în timp ce Crăcănel, Miţa, Pampon, Catindatul n-au apărut pe scenă decît la doi ani o dată.

Faptul nici nu are nevoie să fie comentat. Simpla lui enunţare ajunge. 16 reprezentaţii în trei decenii. Asta explică o mulţime de lucruri. Explică de ce o politică culturală nu se poate duce niciodată la noi, de ce toate fondurile mai mult sau mai puţin artistice sînt bani aruncaţi pe gîrlă, de ce toate direcţiile şi subdirecţiile şi comitetele şi comiţiile sînt birouri inutile, împovărătoare, oficine de lux şi cheltuială fantezistă, şi în fine de ce scrisul romînesc a avut, are şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, va avea în eternitate soarta pe care o ştim.

20 mai 1932

[1] Vodevil austriac de Kadelburg, fără nici o valoare literară, care a prilejuit un mare succes facil actorului Petre Liciu.

D-l PĂSĂRICĂ ŞI ARTA ROMÎNĂ

Sîntem hotărît o țară civilizată, în care munca intelectuală este cinstită cum se cuvine şi apărată cu entuziasm. Cine a bîrfit vreodată sistemul nostru cultural, cine a vorbit de rău regimul la care sînt supuşi în Romînia poeții, muzicienii şi pictorii, cine nu a fost emoționat de atenția maternă pe care statul a arătat-o totdeauna cetățenilor de talent are astăzi prilejul să se căiască. Avem într-adevăr aici, în sertarul biroului nostru, un document zdrobitor. Un document care dovedeşte, peremptoriu, cum statul romîn îşi pune totul — constituția, legile, justiția, tunurile şi obrazul—pentru apărarea artei.

Este un raport adresat cu toate formele legale posturilor de... jandarmi, invitîndu-le să ia sub directa lor oblăduire muzica rumînească.

Exemplarul pe care îl deținem poartă nr. 5 din 3 ianuarie 1933 şi aparține postului de jandarmi din comuna Balaciu, jud. Ialomița. Hîrtia a fost trimisă acestui post de către Societatea compozitorilor romîni, cu nr. 772, decembrie 22.

Cităm:

«Am onoarea a vâ aduce la cunoştință că legea proprietății literare şi artistice, publicată in Mon. Oficial, precum şi ordinul dvs. nu se mai execută de şefii de posturi.

Diferite persoane de la sate organizează baluri, serate şi orice spectacole, unde se execută compoziții muzicale.

Dreptul de proprietate literară şi artistică, fiind foarte răspîndit pe glob, este greu de apărat de compozitori.

Aceleaşi măsuri cerem şi de la dvs., d-le comandant, să binevoiți a da ordin ca legea să se execute cu strictețe, spre a da posibilitatea compozitorilor de a produce.

Pentru aceasta, vâ rugăm respectuos să binevoiți a da ordin secțiilor şi posturilor de jandarmi să nu mai permită a se organiza baluri, serate sau ca proprietarii cîrciumilor să aducă orchestre in localuri... pînă ce mai întîi nu le prezintă chitanța de plata dreptului de autor de lad-l I. Păsărică, agentul compozitorilor romîni».

Iată un nume predestinat şi un om cu vocația înscrisă în actul de naştere: cine altul decît d-l Păsărică ar fi apărat cu mai multă ardoare muzica romînă în cîrciumile bine dispuse din comuna Balaciu?

Dar, lăsînd gluma, chestia aceasta este de un perfect ridicul. Dacă, în timpurile astea crunte, nu-i mai lăsăm bietului rumîn nici dreptul de a-şi pune țiganul să-i zică la ureche, într-un ceas de chef, un cîntec de inimă albastră fără ca d-l Păsărică să apară cu chitanțierul în numele proprietății artistice — unde o să-şi mai verse omul amarul?

Societatea compozitorilor nu se poate preta la această comedie. Ea e obligată să renunțe la concursul artistic al jandarmilor şi să-şi caute de lucru altundeva decît la Balaciu.

Lăsați-i, domnilor, pe oamenii ăştia de la țară să cînte, cît le mai arde de cîntat. Că pe urmă, cînd le-o trece gustul de scripcă, nu cred să fie a bună.

11 ianuarie 1933

S.S.R.-UL SE REORGANIZEAZĂ

Adunarea generală a S.S.R[1].-ului a hotărit duminică să se purceadă la o completă, reorganizare a societăţii. S-a numit pentru treaba asta o comisie şi... să-i aşteptăm rezultatul.

Ce o ieşi de aici, ştie Dumnezeu. Poate un raport, poate un memoriu, poate nici atît. Sau poate — cine ştie? — o reorganizare serioasă, aşa cum aşteptăm de atîţia ani.

în fond, ce este ineficace şi vechi în acest venerabil S.S.R. nu sînt oamenii care îl conduc. Pe ei îi cunoaştem...

Totuşi, cu asemenea prezidenţi — încadraţi, cel puţin în parte, de tovarăşi preţioşi de lucru—S.S.R.-ul n-a izbutit să ducă decît o viaţă inutilă, fără strălucire intelectuală şi mai ales fără justificare practică. Fiindcă sper că nu se vor număra, la capitolul acţiunii culturale, cele cîteva banchete vesele de la Cina, şi nici la capitolul acţiunii practice — cele cîteva certuri intestine, ce se repetă anual la adunările generale.

Dar dacă oamenii nu sînt de vină, cine sau ce lucru trebuie făcut răspunzător de somnolenţa S.S.R.-ului? Răspunsul nu e dificil. S.S.R.-ul are o organizare sterilizantă. Toate formele, toate organele, toate «acţiunile» asociaţiei ăsteia se învîrtesc în gol, fără obiect precis de muncă, fără influenţă asupra publicului, fără prestigiu faţă de scriitori.

Constatarea aceasta nu poate supăra pe nimeni. Căci dacă adunarea generală a decis o reorganizare serioasă, însemnează că toată lumea şi-a dat seama că lucrurile merg prost. Şi că se ştie de ce anume ele merg atît «de prost.

S.S.R.-ul trebuie să devină sindicat. Sau să nu mai devină nimic. Există cîteva probleme profesionale precise, care îi cad automat în sarcină. Raporturile scriitorului cu statul. Raporturile scriitorului cu editorul. Regimul operelor căzute în domeniul public. Organizarea bibliotecilor publice. Organizarea unei edituri de stat (sau, deocamdată, a editurii Casei Şcoalelor). Şi altele multe, care n-au cum să fie expuse într-un articol de 15 minute. Poate S.S.R.-ul să se transforme astfel încît să fie organul practic, energic, stimulator, presupus de aceste chestiuni foarte precise? Noi avem credinţa că da. Iar dacă nu, este o datorie dintre cele mai simple să tragă obloanele şi să închidă prăvălia. Cel puţin nu va încurca locul pe care alte iniţiative îl pot ocupa.

24 martie 1933

[1] Societatea scriitorilor romîni.

COMENTAR LA O STATISTICĂ

Au trecut neobservate cifrele pe care nu demult le reproducea un confrate, indicînd statistica exportului de cărți franceze în întreaga lume. Aceste cifre erau îmbucurătoare şi deprimante în acelaşi timp, căci indicau pentru România o situație cu totul excepțională. Aflam anume din lectura lor că noi sîntem al doilea stat cumpărător de carte franceză de pe întreg globul.

Singură Belgia ne întrece. încolo, toate celelalte țări, mari şi mici, rămîn cu mult în urma noastră. America Latină, coloniile franceze, Elveția, Canada— toate țări de limbă franceză, cu populație de origină, de educație şi de cultură franceză—cumpără apreciabil mai puțin decît noi. Pentru a nu da decît cîteva cifre, vom observa că în timp ce România consumă a zecea parte din toate cărțile şi revistele franceze exportate (în mod exact, 9,50 la sută), imperiul colonial al republicii nu cumpără decît 7,50 la sută, iar Elveția — 7,01 la sută.

Comparația cu celelalte țări devine de-a dreptul prăpăstioasă. Imaginați-vă că noi aducem din Franța de două ori mai multe cărți decît Statele Unite şi de trei ori mai multe decît Marea Britanie. Imaginați-vă în sfîrşit că cetim cam de cinci ori mai mult decît Iugoslavia, Bulgaria, Grecia şi Turcia, toate patru la un loc.

Nu este uluitor? Am ştiut desigur totdeauna că în ordine intelectuală sîntem un foarte deschis debuşeu francez, dar n-am bănuit niciodată că acest lucru are astfel de proporții.

Cifrele întrec cu mult impresiile sau bănuielile noastre.

Fără îndoială, sînt în această situație destule motive de satisfacție. Sîntem o țară de oameni săraci, în care cu deosebire intelectualii au fost sistematic pauperizați. Profesori, medici, advocați, funcționari, categorii din care se recrutează în mod obişnuit cetitorii de carte, suferă la noi un regim de economii severe. Dacă totuşi, din sărăcia lor—care în plus trebuie să suporte deprecierea leului — ei izbutesc să mențină atît de ridicat consumul de cărți, acest lucru nu se poate datora decît unui efort pe care nu exagerăm numindu-l eroic.

Dar să nu ne exagerăm optimismul. Este şi ceva deprimant în statistica de mai sus. Ea ne obligă să reflectăm încă o dată la tratamentul de indiferență pe care îl suportă cartea romînească. Ea ne obligă să ne întrebăm din nou dacă cumva Franța aceasta, căreia îi cumpărăm zece la sută din tipăriturile sale trimise peste graniță, nu ne datorează în schimb puțină atenție şi puțină curiozitate, ca să nu mai vorbim de bunăvoință.

întrebarea cred că ar merita să fie pusă ritos, printr-una din organizațiile ce au calitatea să vorbească în această chestiune.

Societatea scriitorilor sau Asociația editorilor, fiecare în parte sau amîndouă la un loc, ar avea desigur căderea să prezinte problema în această lumină.

Nu poate fi vorba despre o făgăduială mai mult sau mai puțin amabilă, ci de o discuție practică, cu cifrele în față.

Editura franceză nu poate ignora al doilea său debuşeu comercial din întreaga lume. Scriitorul francez nu poate trece cu uşurință peste a doua țară cetitoare din întreaga lume.

E un rang care pe noi ne onorează, dar care pe scriitorii si editorii francezi ar trebui să-i oblige.

Problema traducerilor ar trebui revăzută din acest punct de vedere. Ea ar trebui înțeleasă nu ca o politeță fără termen și fără constrîngere, ci ca o obligație corespunzătoare.

Dintr-o țară care reprezintă cea mai activă cumpărătoare a produselor sale literare, Franța ar trebui să încerce a-și apropia — măcar din eleganță comercială dacă nu din real interes intelectual — cel puțin două-trei cărți pe an. Nici devotamentele cele mai solide nu trebuie prea mult puse la încercare.

29 ianuarie 1936

CÂRTI PENTRU COPII

Din toate cărțile pe care le-am primit în ultima vreme, cele care mi-au făcut mai multă plăcere au fost cele. cîteva cărți pentru copii recent tipărite în editura Socec. Le-am păstrat cîteva zile pe masă, și dacă nu le-am citit pe toate din scoarță pînă în scoarță a fost dintr-un fel de lașitate de «om serios», care nu-și permite asemenea evaziuni.

Nu îndrăzneam să înfrunt mustrarea tăcută pe care cele cîteva mii de pagini de roman și eseu, cu a căror lectură am rămas în urmă, mi-ar fi adresat-o văzîndu-mă citind *întimplările minunate din viața unui cline, Orfana* sau *Judecătorul cel iscusit.* Dar cu ce plăcere aș fi abandonat romanele de «psihologie» și studiile de «doctrină», cu ce plăcere le-aș fi lăsat în somnoroasa lor gravitate, pentru a face în schimb o plimbare în copilărie, unde mă invitau *Puiul de vrabie* și *Povestea cîrtitorului.* Este cu. siguranță în aceste povești și mai mult adevăr, și mai multă imaginație decît în literatura de banalități mature, care se produce și se consumă automat într-o viață literară prosperă cum este a noastră.

Au aceste cîteva cărți pentru copii nu știu ce ingenuitate de abecedar colorat -- și numai faptul de a le privi pozele este o adevărată odihnă a ochilor.

Nu e rău să ne întoarcem din cînd în cînd în această lume, unde nu se face psihologie şi unde viaţa e foarte simplă chiar cînd e grozav de serioasă. Nu cred că pentru a scrie *înttmplările minunate din viaţa unui cline* un scriitor are nevoie de mai puţină pătrundere, de mai puţin tact, de mai puţină sensibilitate decît i-ar cere nu ştiu ce roman de amor. Dimpotrivă, platitudinile şi clişeele merg cu mai multă uşurinţă într-un roman pentru «oameni mari» decît într-o poveste pentru copii. Vulgaritatea se suportă greu într-un basm.

încercarea editurii Socec de a face o adevărată bibliotecă a copiilor este, mi se pare, un fapt ce trebuie urmărit cu atenţie. Cu atenţie, dar fără exces de bunăvoinţă. Experienţa în sine este frumoasă, dar este şi foarte grea. Ea presupune mai multă răspundere în alegeri, mai mari exigenţe în prezentare, mai multă severitate în control decît orice altă întreprindere literară. O carte pentru copii este o carte de poezie. Orice eroare devine repede în acest domeniu o grosolănie.

Văd bunăoară că în cadrul colecţiei pe care o inaugurează, editura are intenţia să prezinte cîteva mari opere din literatura universală, într-o versiune accesibilă copiilor şi tineretului.

E foarte bine, dar este în acelaşi timp un lucru foarte delicat şi plin de primejdii. Doamne! Ce oroare poate ieşi dintr-o mare operă încăpută pe mîna unui măcelar de literatură, pentru care a rezuma este tot-una cu a ciopîrţi.

Din fericire, colecţia începe cu un *Don Quijote,* rezumat de Paul Reboux. Reboux nu este umoristul, pe care în genere îl cunoaşte publicul cititor de reviste pariziene. El este înainte de orice un bun cunoscător al clasicilor, o minte familiarizată cu marea proză şi cu marea poezie. Rezumatul său simplifică, fără să mutileze. Spiritul operei este păstrat.

E un început care trebuie să rămînă un criteriu. 0 bibliotecă pentru copii are greaua sarcina de a fi instructivă, fără să fie şcolărească. Ea trebuie sa poată însufleţi primii paşi în cultura evitind acel oribil spirit didactic, ce usucă lecturile şcolare.

Plăcerea de a fi primit aceste cărţi de tinereţe si bucuria de a le fi răsfoit mă obligă sa spun cit e de frumoasă iniţiativa, dar şi cît este ea de grea.

1 februarie 1936

C10L MAI MAlt10 TIRAJ

Există o carte romînească pe care nu o pot privi fără un sentiment de invidie. Este cartea de telefoane. Pe cotorul ei se poate citi următoarea declaraţie orgolioasă: *«tirajul acestei cărţi este de 36.000 exemplare»!*

36.000 exemplare este o cifră enormă. 36.000 exemplare în jumătate an! Nici Eminescu, nici Caragiale, nici Creangă n-au atins şi n-au visat o cifră ca aceasta. Nici Rebreanu, nici Arghezi, nici Sadoveanu...

D-l Grigore Filipescu[1] este fără îndoială un om spiritual, dar, oricum, îmi permit să cred că succesul pe care îl repurtează unicul său volum de proză este exagerat. Dintre toţi camarazii mei de literatură, d-sa este singurul autor pe care îl invidiez. Şi nici măcar nu pot avea mîngîierea de a-i dedica fericitului său volum cu scoarţe galbene un articol de critică...

Iertaţi-mă că scriu asupra acestei chestiuni de tiraj. Poate că pe dvs. — care aveţi norocul de a nu fi scriitori — problema aceasta nu vă interesează. Poate că o socotiţi puţin meschină. Poate că v-ar plăcea să-i vedeţi pe poeţi şi pe prozatori mai indiferenţi faţă de soarta materială a operei lor.

[1] **Om politic reacţionar, şef al ultimei rămăşiţe a partidului conservator, director general al Societăţii anonime de telei'oane, în perioada respectivă.**

Aveţi dreptate, dar şi eu am puţină dreptate. într-o societate în care o carte de literatură ar ajunge pentru a-i da autorului ei un an de libertate, am impresia că ar fi pentru toată lumea mai multă independenţă morală, mai mult curaj civic, mai puţină platitudine şi mai puţină laşitate intelectuală.

Cînd vezi la cîte compromisuri, mai mari sau mai mici, mai onorabile sau mai jenante (compromisuri de tot felul: politice sau băneşti, de ordin spiritual sau de ordin practic), sînt obligaţi în genere intelectualii, te cuprinde mila pentru această risipă de inteligenţe, supuse la un regim subaltern şi dezonorant.

Ceea ce numim «libertatea de opinie» nu este în fond dreptul omului de pe stradă de a înjura guvernul la un pahar cu vin, ci dreptul cîtorva conştiinţe reprezentative de a se exprima fără reticenţe.. O societate este majoră prin scriitorii săi, este laşă tot prin ei.

Iată de ce problema tirajului, care nu este altceva decît un aspect al necesităţilor unei. societăţi, mă interesează atîta.

Sînt 36.000 de oameni numai în capitala Romîniei care cumpără «cartea de telefoane». Vă daţi seama ce ar fi dacă aceşti 36.000 de oameni ar cumpăra şi alte cărţi decît «de telefoane»? Vă daţi seama cît timp liber ar putea să asigure ei scriitorului, ce conştiinţă de propria Iui putere i-ar da acestuia, cîtă îndreptăţire de a vorbi fără teamă şi fără menajamente?

Nu vă pune pe gînduri această cifră? Sînt 36.000 de oameni în Bucureşti care au telefon. Telefonul nu e desigur neapărat un semn de distincţiune intelectuală, dar, oricum, el indică anumit nivel de confort şi de civilizaţie. Au telefon medicii, avocaţii, inginerii, industriaşii mai mari, funcţionarii superiori, comercianţii mai de seamă. Au în genere telefon oamenii care participă la activitatea de centru a Capitalei, la viaţa ei politică, morală sau mondenă. Nu o fi un semn de distincţiune intelectuală, dar e un semn de zonă socială. Se poate spune, fără a face o prezumţie

absurdă, că aceşti 36.000 de oameni sînt cei care dau mişcare şi ritm Bucureştilor. Nu toţi or fi bogaţi, dar nici prea mulţi muritori de foame nu cred să se găsească printre ei. Şi ceea ce este sigur, e că din 36.000 măcar treizeci ar putea să suporte cu extremă uşurinţă în bugetul lor costul unei cărţi romîneşti pe săptămînă.

Unde sînt aceşti 36.000? I-a văzut cineva într-o librărie? I-a surprins cineva răsfoind o carte?

Invizibili 36.000! Cît e de puternică indiferenţa voastră, cît e de masivă lipsa voastră de curiozitate!

Pe cotorul unei cărţi de poezie nu veţi pune niciodată semnătura voastră anonimă. Pe coperta unei cărţi de idei nu veţi imprima niciodată certificatul pe care 11 iscăliţi pe coperta unei cărţi de telefoane: *«tirajul acestei cărţi este de 36.000 exemplarei).*

8 februarie 1930

CÎTEVA PERECHI DE ACADEMII!.

Am urmărit cu destulă voie bună polemica dintre venerabila Academie Romînă şi juna sa soră Academia de ştiinţe, de curînd înfiinţată. Dacă nu mă înşel, conflictul a avut şi o latură judiciară. Academia Romînă, vrînd să-şi rezerve exclusiv un nume, pe care îl poartă cu oboseală, dar şi cu glorie, de atîtea decenii, a cerut tribunalelor să interzică oricărei alte instituţii a purta acelaşi nume.

Disputa a fost enervată —şi nimic nu este mai grav decît enervarea persoanelor solemne.

Pînă la urmă, bătrîna instituţie de cultură de pe Calea Victoriei a trebuit să se resemneze şi să suporte ceea ce socotea că este o impostură sau un sacrilegiu. Astfel, avem o nouă academie, ba chiar două sau trei. Academia de ştiinţe a fost inaugurată, Academia de medicină de asemenea, iar Academia de ştiinţe economice este în curs de constituire. Să sperăm că lucrurile nu se vor opri aici şi că, într-un elan egal, toate disciplinele universitare se vor constitui în cîte o academie. De ce nu o Academie de drept civil, una de filologie comparată şi una de chimie organică? De ce nu o Academie de geometrie, o Academie de metafizică si o Academie de mecanică?

Această profuziune de academii, care din senin au răsărit în cultura romînă, este foarte caracteris-

tică pentru noi. Cît de uşor mergem spre festiv, spre oficial şi spre decorativ! Nu avem în universitate catedre bine distribuite, nu avem seminarii şi oficii de studiu, nu avem biblioteci de specialitate şi nici biblioteci de sinteză, dar avem academii.

E singurul lucru care ne lipsea.

Ar fi uşor, ar fi prea uşor să ironizăm acest entuziasm academic atît de tînăr, care se manifestă brusc în atîtea improvizații. Chestiunea însă are oarecare învățăminte serioase — şi nu e rău să le subliniem.

N-am avut niciodată o prea plecată devoțiune pentru academii în genere şi pentru Academia noastră în special. Foarte adesea, a trebuit să observăm în ce spirit întîrziat, lipsit de viață şi lipsit de înțelegere pentru timpul nostru lucrează «supremul for cultural». Cînd Academia alege un nou membru, este sigur că nu va fi un mare creator, ci mai degrabă un personaj cenuşiu, neutru şi indiferent. Cînd Academia premiază o carte, este sigur că nu va fi o mare operă, ci un biet op, nici rău, nici bun, care nu supără pe nimeni şi nu animă nimic.

Dar această mediocritate este de esența oricărei academii, chiar cînd ea este franceză şi are o tradiție ce coboară de la Richelieu. Spiritul academic este în fond spiritul mediu al unei culturi. El nu-şi poate permite nici inițiative, nici acte de curaj, nici momente de tinerețe. Docilitate, prudență, răceală — iată care-i sînt calitățile obligatorii. Şi nu se poate spune că, aşa fiind, o academie nu exercită o funcțiune utilă. Să presupunem că ea reprezintă în rezumat figura generală a unei epoci, aşa cum se desprinde din ansamblul activităților de cultură. Să presupunem că ea ocupă în viața societății un punct central, de unde urmăreşte şi exprimă nu un aspect izolat, oricît ar fi el de strălucitor, ci un tablou complet, în care ştiința, politica şi artele intră deopotrivă.

Dar tocmai acest caracter de sinteză al unei academii face necesară existența unor alte corpuri, cu obiect mai puțin larg şi în schimb mai precis definit.

E firesc ca medicina sau economia politică să găsească terenul academic insuficient. Este firesc ca ele să-şi organizeze organe proprii specializate. Dar e nevoie ca aceste organe să fie în acelaşi stil «academic», obligat la festivitate şi exclus de la creație?

Noi nu avem nevoie de academii. Avem una — şi ne ajunge. Ne-ar trebui în schimb institute. Un institut de istorie a medicinii, de exemplu, ar fi fără îndoială mai fertil decît o întreagă Academie medicală.

Un institut este un oficiu de muncă. El pregăteşte materialul, îl pune în ordine, îl sistematizează, îl face propriu lucrărilor ulterioare de sinteză, Un institut creează — şi acest lucru e cel mai important — cadre de activitate. în locul cîtorva perechi de academii somptuoase şi inutile, cîteva oficii de studiu, înzestrate cu toate instrumentele de lucru, de la laborator la bibliotecă, ar exercita o influență nesfîrşit mai vie şi mai stimulatoare.

Dar avem o înclinare copilăroasă spre tot ce este decor şi ne place să trăim într-un permanent 10 Mai cultural.

9 februarie 1936

NIŞTE ALEGERI... ŞI UN CANDIDAT

O SCRISOARE APOCRIFĂ, CARE AR PUTEA FI ŞI AUTENTICĂ

Astăzi are loc la S.S.R. adunarea generală anuală, care — între altele — va avea să decidă asupra cîtorva noi candidaturi de membri.

Cu mari sacrificii şi numai în dorinţa de a le rezerva cititorilor mei o informaţie preţioasă, am izbutit să-mi procur din dosarul acestor alegeri o piesă de extrem interes. Este vorba de o petiţie semnată de d-l Const. Kintzescu[1]*, cunoscutul cenzor general al culturii romîne.*

Este această petiţie autentică? Este apocrifă? Nu ştiu. Tot ce pot face este să o dau publicităţii, semnînd pentru copie conformă.

Iat-o:

Domnule preşedinte,

Cu surprindere aflu din ziare că la alegerile de noi membri în Societatea scriitorilor romîni, alegeri ce au loc astăzi, figurează între candidaţi un domn ce poartă numele meu.

Trebuie să fie la mijloc o gravă confuzie si tin să protestez în timp util, ca nu cumva — din eroare — să ajung la situaţia regretabilă de a fi membrul unei societăţi pe care încă din cea mai fragedă tinereţe

[1] **Scriitor retrograd, lipsit de orice valoare, care a îndeplinit funcţii de seamă în aparatul de stat burghez.**

am detestat-o cu tot ce era în mine spaimă de artă, groază de libertate şi iubire de virtute.

Mă îndeamnă la această precizare două raţiuni de ordin diferit.

Ca om metodic ce sînt, îngăduiţi-mi să le numerotez.

1) O raţiune de consecvenţă intelectuală. Cunoaşteţi desigur, domnule preşedinte, sacra indignare cu care am avut cinstea să denunţ în repetate rînduri literatura romînă.

Tot ce am putut face împotriva ei, am făcut. Nu mare lucru, din nefericire, căci mi-au lipsit soluţiile radicale. Eu aş fi preconizat un incendiu general al bibliotecilor, sau — pentru a suprima răul de la rădăcină — o mitralieră introdusă din timp la una din adunările dvs. Bunăoară la cea de azi.

Mărturisesc cu regret că n-am găsit concursul necesar pentru a realiza astfel de soluţii totale. Sîntem încă un stat lipsit de justă orientare culturală.

Dar, în aşteptarea unor zile mai bune, am dus singur lupta împotriva literaturii, mulţumindu-mă pentru moment cu măsuri provizorii şi parţiale.

Am eliminat-o din şcoală. Am rupt-o din mîna tinerelor generaţii. Am dat-o afară din biblioteci.

Sînt convins că n-aţi uitat, domnule preşedinte, fulminanta mea circulară din, 1933, prin care dezvăluiam turpitudinea poeţilor, prozatorilor şi criticilor romîni. Nici unul n-a scăpat. Ii luasem după catalog... — toţi, absolut toţi, tineri şi bătrîni, femei şi bărbaţi, morţi şi vii, toţi au intrat în răzbunătoarea mea socoteală.

Nu e un singur membru al societăţii dvs., domnule preşedinte, nu e unul singur pe care să nu-l consider pernicios sănătăţii morale a naţiei.

Şi într-o astfel de tovărăşie compromiţătoare vreţi dvs. să mă înglobaţi? Nu, de o mie de ori nu!

E o maşinaţie în care nu mă voi lăsa prins.

Să nu credeţi că nu înţeleg manevra aceasta. Sînt anumite persoane care, speriate de viguroasa mea acţiune pentru moralizarea literaturii, s-au gîndit să-şi asigure complicitatea mea introducîndu-mă în

societate, pentru ca astfel, la adăpostul numelui meu, să continue în libertate opera lor de corupţie.

Ei bine, se înşală. De pe acum, şi pentru a spulbera orice vană aşteptare, afirm că voi continua cu şi mai mare furie lupta pentru virtute.

Am intenţia de a pune bazele unei asociaţii noi, care va purta frumosul nume de «Liga contra cetitului», şi nu mă îndoiesc că ea va trezi în opinia noastră publică, ameţită de abuzul de lectură, o sănătoasă reacţiune de analfabetism curat, puternic şi virtuos.

Aceasta, ca să se ştie.

2) în al doilea rînd, domnule preşedinte, există o raţiune de prudenţă, care face candidatura mea imposibilă.

Să presupunem că aş avea vanitatea sadică de a fi primit în S.S.R.

Să presupunem că eu, directorul general al moralei publice din Romînia, eu, bărbatul serios care şi-a făcut din virtute o profesie, aş avea acest viciu, această aberaţie, acest sadism de a năzui să ajung membru al Societăţii scriitorilor.

Ei bine, credeţi-mă vicios dacă vreţi (mă aştept la orice din partea unui scriitor!), dar de ce să mă credeţi naiv?

Cum vă imaginaţi că, după ce i-am prigonit pe fiecare în parte şi pe toţi la un loc, eu aş avea naivitatea să solicit scriitorilor un vot?

Scriitorii sînt şi ei o breaslă. Breaslă pe care eu am toată bunăvoinţa de a o extermina, dar care, din păcate, pentru moment există. Nu pot bănui, nu pot spera că această breaslă nu are şi ea — ca toate breslele — un simţ de solidaritate. Nu pot bănui că oameni pe care i-am denunţat cu toată puterea şi prestigiul funcţiei mele publice vor uita că i-am insultat în ceea ce pretind ei că este arta lor, vocaţia lor şi raţiunea lor de a trăi.

Cui să solicit eu votul, domnule preşedinte? Lui Tudor Arghezi? Lui Liviu Rebreanu? Lui Camil Petrescu? Lui Cezar Petrescu? Lui Ionel Teodoreanu? Cui?

Mă uit pe lista membrilor dvs. şi nu văd pe nici unul care — fie şi din neglijenţă, fie şi din scepticism — să voteze pentru mine.

O singură posibilitate ar mai fi: să voteze din ironie.

Dar declar sus şi tare că ironia este un ce subversiv, pe care am refuzat totdeauna să-l înţeleg sau să-l admit.

Pentru toate aceste consideraţiuni, domnule preşedinte, veţi înţelege că persoana mea, activitatea mea, misiunea mea sînt incompatibile cu Societatea scriitorilor romîni şi că petiţiunea ce v-a fost supusă spre aprobare nu poate să fi fost semnată decît ori de un impostor, ori de un glumeţ.

Pentru a fi impostor, nu am destul curaj, pentru a fi glumeţ, nu am destulă fantezie.

Vă rog să credeţi în sincera aversiune pe care o păstrez breslei dvs. literare.

(s.s.) Const. Kiritzescu

p. conformitate Mihail Sebastian

4 mai 1936

BUGAREST, VILLE CINEMAT0GRAP1IIQUE

Nous avons vu la semaine passee un film etonnant: il nous presentait un sujet d'une nouveaute, d'une richesse, d'une diversite qui nous faisaient croire que nous nous trouvions devant une veritable decouverte de pittoresque cinematographique.

Voulez-vous savoir quel etait ce film? Voulez-vous savoir quel etait ce sujet?

Eh bien, ce n'est pas difficile de le dire, mais c'est un peu difficile de le croire: c'etait un film de Bucarest. Oui, rien d'autre qu'un film documentaire, qui nous presentait sur l'eeran la viile de Bucarest.

Mais quel rythme dans la succession des images, quelle diversite dans la prise des vues, quelle vivacite, quel charme, quelle allegresse dans ce voyage visuel autour de notre cite!...

Nous avions l'impression de la connaître, notre Capitale. Nous y vivons, nous y travaillons, nous marchons dans ses rues, nous traversons ses jardins, nous passons tous Ies jours devant ses grands bâtiments.

Detrompons-nous. Bucarest est quand meme une viile inconnue. Elle l'est, au moins pour nous, qui l'avons trop regardee, sans l'avoir jamais vue. Un regard neuf, qui sait surprendre, qui n'a pas perdu la

joie de decouvrir, qui possede encore l'ingenuite de se laisser etonner — un tel regard neuf est capable de dechiffrer dans la viile de Bucarest des tresors de couleur. Je ne sais pas le nom du regisseur et de l'operateur qui furent charges de faire ce film documentaire. Mais il faut Ies feliciter pour la jeunesse de leur regard, pour la fraîcheur de leur choix des images. Ils nous rendent un Bucarest â la fois melancolique dans Ies vestiges de son passe et optimiste dans son aspect moderne. Ils nous fait voir une cite europeenne qui abrite encore avec une sorte de legere tristesse Ies monuments de son passe personnel.

Aucune image n'est chargee ou inutile. II y a de l'expression dans chaque detail, dans chaque instant. Quand on arrive â la fin du film, on a l'impression d'avoir reellement fait un voyage, avec un compagnon extremement sensible et averti, qui a l'art de vous presenter une viile comme s'il vous presentait un etre vivant.

Mais ce film — justement â cause de ses remarquables qualites — nous impose une question assez grave.

Pourquoi n'avons-nous pas une production cinematographique naționale? II ne s'agit pas de faire du chauvinisme, il ne s'agit pas de combattre Ies films etrangers (Dieu nous en garde!) — mais il s'agit tout simplement d'exprimer cinematographiquement certaines richesses de paysage et de sensibilite, qui nous sont absolument propres.

Un pays de vingt millions d'habitants, a-t-il le droit d'ignorer un des moyens d'expression Ies plus complexes que la civilisation moderne met â la disposition de l'homme? Est-il digne d'accepter sans aucune exigence artistique la production tant de fois stupide des studios du monde entier — sans essayer de creer un studio național, qui nous donne de bons films roumains, capables de servir notre pays et notre esprit chez nous et â l'etranger?

Tous Ies essais faits jusqu'â present avaient lamentablement echoue dans une mediocrite sans excuse. Mais le film qui nous fut presente la semaine passee est une trop belle reussite pour ne pas nous imposer de grandes obligations.

13 janvier 1937

BUCUREŞTI, ORAŞ CINEMATOGRAFIC

Am văzut săptămînă trecută un film uimitor: el ne prezenta un subiect de o noutate, o bogăţie, o diversitate care ne-au făcut să credem că ne găsim în faţa unei adevărate descoperiri a pitorescului cinematografic.

Vreţi să ştiţi despre care film este vorba? Vreţi să ştiţi subiectul la care ne-am referit?

Ei bine, nu este greu s-o spui, dar este cam greu s-o crezi: era un film din Bucureşti. Da, nimic altceva decît un film documentar, care ne prezenta pe ecran oraşul Bucureşti.

Dar ce ritm în succesiunea imaginilor, ce diversitate în luarea vederilor, ce însufleţire, ce farmec, cîtă vioiciune în această călătorie vizuală de-a lungul cetăţii noastre!...

Aveam impresia că ne cunoaştem Capitala. Trăim în ea, muncim într-însa, umblăm pe străzile sale, îi străbatem grădinile, trecem în fiecare zi prin faţa marilor sale clădiri.

Să nu ne înşelăm. Bucureştii sînt, totuşi, un oraş necunoscut. Cel puţin pentru noi, care l-am privit prea mult, fără a-l vedea vreodată. O privire nouă, care ştie să surprindă, care n-a pierdut bucuria de a descoperi, care are încă ingenuitatea de a se lăsa uimită — o asemenea privire nouă este în stare să descifreze în oraşul Bucureşti comori de culoare. Nu cunosc numele regizorului[1] *şi nici pe cel al operatorului care au fost însărcinaţi să facă acest film documentar. Dar trebuie să-i felicităm pentru tinereţea privirii lor, pentru prospeţimea alegerii imaginilor. Ei ne-au dat un Bucureşti melancolic în rămăşiţele trecutului său şi totodată optimist în înfăţişarea sa modernă. Ne-au făcut să vedem o cetate europeană care mai adăposteşte, cu un fel de uşoară tristeţe, monumentele propriului său trecut.*

Nici o imagine nu este încărcată sau inutilă. Fiecare amănunt, fiecare clipă are expresie. Cînd ajungi la capătul filmului, ai impresia că ai făcut, într-adevăr, o călătorie, cu un tovarăş extrem de sensibil, şi cunoscător, care posedă arta de a-ţi prezenta un oraş aşa cum ţi-ar prezenta o fiinţă vie.

Dar acest film — tocmai din cauza remarcabilelor sale calităţi — ne impune o problemă destul de serioasă. Din ce cauză n-avem o producţie naţională cinematografică? Nu facem nicidecum şovinism, nu combatem filmele străine (Doamne fereşte!) — ci este vorba, pur şi simplu, de a exprima cinematografic anumite bogăţii de peisaj şi sensibilitate, care ne sînt absolut proprii.

O ţară de douăzeci de milioane locuitori are dreptul să ignore unul din mijloacele de expresie cele mai complexe pe care civilizaţia modernă le pune la dispoziţia omului? Este oare demn să accepţi, fără nici o exigenţă artistică, producţia de atîtea ori stupidă a studiourilor din întreaga lume — fără a încerca să creezi un studio naţional, care să dea filme romîneşti bune, capabile să slujească ţara şi spiritul nostru, la noi şi în străinătate?

Toate încercările făcute pînă în prezent au eşuat lamentabil într-o mediocritate care nu poate fi scuzată. Dar filmul care ne-a fost prezentat săptămînă trecută este o reuşită prea frumoasă pentru a nu ne impune mari obligaţiuni.

13 ianuarie 1937

[1] Regia filmului a fosl asigurată de Paul Căi inescu. Activitatea de cineast a lui Paul Călinescu a luat o deosebită dezvoltare după 23 august 1944, o dată cu avîntul noii noastre cinematografii. El este regizorul filmelor *Răsună valea, Desfăşurarea, Pe răspunderea, mea.*

PAGINI DE CRITICĂ LITERARĂ

DOCUMENT, CRITICĂ ŞI ACTUALITATE

«Actualitatea» este o noţiune compromisă. «Actualul» — o valoare suspectă. Se spune de obicei despre un intelectual pe care vrei să-l denunţi drept diletant şi superficial că se ocupă cu lucrurile prezente. Ceea ce, se vede, este un delict.

Intelectualul romîn, a cărui aspră ţinută se cunoaşte, are obiceiul să frecventeze numai valorile absolute. Eternitatea este mediul lui curent de cugetare.

Dacă am încerca să reabilităm puţin ideea aceasta de «actual»?

întîmplător, anul ăsta — 1932 — este realmente o încrucişare de drumuri. Am fi vrut să fie, dimpotrivă, un timp calm şi plat, pentru a putea afirma intenţionat că este timpul cel mai pasionant şi mai fertil. Pasionant şi fertil pentru un singur motiv: pentru că îl trăim noi.

Este în faptul prezenţei unui lucru sau a unui fenomen ceva care depăşeşte orice altă ierarhie. Ca să ne scandalizăm de-a binelea cititorul, vom susţine că în măsura în care un om sau un fapt este prezent, în această măsură e interesant.

Istoria este o roabă care umblă în urma evenimentelor, şi umblă mult mai încet decît ele. Intre istorie şi viaţă există un decalaj de cîteva decenii, uneori de cîteva veacuri. (Dacă vreţi să cunoaşteţi un

exemplu expresiv de cum deformează timpul realitatea unei clipe, cetiţi în *La vie d''Henri Brulard* două pagini în care Stendhal, martor foarte tînăr al revoluţiei de la 1789, povesteşte ghilotinarea a doi oameni la Grenoble, într-o piaţă publică. Veţi afla de acolo cît de banal eveniment, cît de cotidian si oarecare a fost în timpul ei marea revoluţie.)

Dispreţul viguros pe care «oamenii subţiri» îl afişează faţă de întîmplările curente ale vieţii, faţă de aspectele ei «actuale», este de aceea mai mult decît un simptom de snobism: este un defect de cunoaştere. Actualitatea este un cîmp de observaţie atît de divers şi bogat, încît să refuzi a o vedea, pentru motivul că spiritul tău este torturat exclusiv de viziuni seculare, înseamnă să te dispensezi de experienţe elementare, simple, imediate şi autentice. Nu se întîmplă nimic în lume — nici căderea unei stele într-o seară de august, nici căderea unui cal pe asfaltul îngheţat, într-o seară de ianuarie — nimic care să nu fie revelator şi care să nu închidă un sens, ca pe un sîmbure.

Să iubeşti actualitatea, să o cultivi şi să o observi este să cunoşti viaţa în formele ei relative poate, dar spontane şi proprii.

(O mică nuanţă în acest elogiu al actualităţii: necesitatea de a distinge «actualul» de «provizoriu».)

Dar această pagină de laudă o scrim mai puţin pentru actualitate, cît pentru fructul ei: documentul. Exerciţiul jurnalismului, între foarte multe păcate, a avut şi calitatea de a ne fi descoperit valoarea documentului de viaţă, documentul mărunt, zilnic, dar de care iei cunoştinţă direct, de la sursă, necomentat, plin încă de semnificaţia lui originală.

Un fapt, un nume, un moment, fără a fi capital, pentru simplul motiv că există, este valoros. Nu ştii ce sîmbure de permanenţă ascunde sau nu ascunde, nu ştii ce energii latente se închid sau nu în el. Vremea care trece îţi va spune mai tîrziu, în lumina rece a trecutului, cît rămîne şi ce rămîne din măruntele documente cu care ai plecat la drum. Procesul de triare şi ierarhizare vine deci postum: important este să acumulezi experienţe şi documente, la întîmplare dacă vreţi, învălmăşit, fără alegere, dar să le aduni direct, din locul lor propriu, în clipa lor de afirmare.

Pe urmă, tîrziu, va fi ceasul judecăţilor. Călătorii pasionaţi fotografiază pe drum orice întîlnesc: la urmă abia, după developarea clişeelor, vor şti cîte imagini valoroase rămîn din această trecere în revistă a peisagiilor.

Critica este* făcută să disciplineze. In artă şi în cultură ea constituie momentul developării clişeelor, despre care vorbeam mai sus. Din recolta de documente cu care un ciclu de viaţă se termină, critica le alege pe cele esenţiale. Le promovează.

Nu credem să denigrăm această disciplină, care ne este dragă (prin obiectul ei şi prin preocupările noastre personale) spunînd că ceasul de astăzi în literatura romînească şi în genere în cultura romînească trebuie să fie mai mult unul de afirmare, decît unul de critică.

Acum vreo patru sau cinci ani, la data la care debutau cei mai mulţi din scriitorii cărora pentru uşurinţă li s-a spus «generaţia tînără» şi care în bună parte se află între aceste coperţi[1], necesitatea unor revizuiri critice era evidentă. Mari confuzii prezidau atunci viaţa noastră literară. Nu întîmplător cei mai mulţi dintre tinerii scriitori, debutanţi atunci, începeau cu violente articole de critică şi revizuire.

Cadrele vechi erau obosite, dar existau încă, şi cu suficientă vigoare sau inerţie pentru a impune un număr de confuzii şi a apăra un număr de false valori.

Gîndirismui, poporanismul întîrziat al *Vieţii romîneşti* de la Iaşi, estetismul incert al *Sburătorului* — toate rămîneau virtual în arenă. Se mai află ele astăzi acolo? Hotărît, nu.

Ar fi exagerat, ba chiar inexact, să spunem că prezenţa celor noi-veniţi a determinat această perimare. Vechile orientări îşi purtau moartea în sîn. Au pierit de o uzare personală... Credeţi într-adevăr important să dovedeşti cu certificat de deces fali-

[1] Articolnl a apărat în revista *Azi*.

mentul vechilor curente? Sînt probleme moarte care au cel mult un interes de curiozitate şi pitoresc.

Pentru aceste motive, între document şi critică, între afirmare şi comentariu, noi alegem fără ezitare documentul.

Sînt în momentul acesta de istorie contemporană elemente de cunoaştere, probleme, oameni şi posibilităţi destule pentru a nutri curiozitatea şi pasiunea unui spectator care nu vrea să rămînă numai spectator.

Ceea ce nu este de loc un manifest, ci numai o liniştită constatare.

1 martie 1932

Ei. LOVINESCU: «Memorii» 11 (1916-1931)

I

Memoriile d-lui E. Lovinescu, peste o sută de ani, dacă se vor ceti, se vor ceti cu plăcere. Le va lipsi atunci caracterul imediat polemic, tonul suficient şi protector, accentul nu pătimaş, căci nu se poate vorbi de pasiuni într-o asemenea carte, ci vag enervat şi deformator. Le va lipsi mai ales proasta informaţie psihologică.

Cum toţi eroii acestor memorii vor fi fost de mult absenţi şi cum nu vor putea să dezmintă, ca astăzi, prin simpla lor prezenţă, imaginile strîmbe ce-i reprezintă în cartea d-lui Lovinescu, cetitorul de la 2032 va avea libertatea de a se bucura de frumuseţea paginilor fără să fie supărat de neadevărul lor.

Poate că loaial, critic adică, ar fi să ignorăm micile mobiluri şi marile deformări ce stau la baza *Memoriilor* de faţă şi să le considerăm nu ca pe o operă de informaţie exactă, ci ca pe una de imaginaţie.

D-l Lovinescu însă nu este literat, ci critic şi istoriograf. Ne este deci cu neputinţă să părăsim punctul de vedere pe care şi l-a fixat şi în numele căruia se prezintă cetitorilor. Rectificările sînt de rigoare, într-o carte care pretinde să fixeze valori psihologice, nu simple valori estetice.

D-l Lovinescu este un excelent portretist. O ştiam de mult. D-sa mai este — şi tot de mult o ştiam — un

psiholog nul. Spiritul său, schematic în observarea fenomenului literar, rămîne la fel de schematic în observarea fenomenului de viaţă. Ştie să vadă cel mult aspecte, detalii, fragmente. Un peisagiu sufletesc, oricît de complex, îl reduce la o expresie, la o linie pe care pe urmă o măreşte exagerat, încercînd să compenseze astfel prin proporţii sărăcia elementelor observate.

D-l Lovinescu spune bunăoară, undeva, despre literatura lui Hogaş că este homerică. O dată găsit termenul, tot restul se simplifică: urmează douăzeci de pagini brodate în jurul unui singur epitet, găsit poate întîmplător. (Presupunerea e întemeiată pe primejdioasele confesii făcute la sfîrşitul acestui volum, confesiuni asupra cărora vom reveni.)

Aceeaşi «metodă» (noi spunem acelaşi defect) o întrebuinţează memorialistul Lovinescu.' Te-a văzut o dată bînd apă: de aici scoate concluzia că eşti antialcoolic. Te-a văzut altă dată cumpărînd flori: de aici deduce că eşti afemeiat. Restul nu mai interesează. Din acel moment, tu şi el sînteţi victima unei fişe «memorialistice».

Numai un asemenea procedeu putea da galeria de invalizi morali pe care o prezintă d-l Lovinescu în volumul de faţă, de la Liviu Rebreanu la Camil Petrescu. Să-i lăsăm deoparte pe d-nii B. Fundoianu, Camil Baltazar şi Ion Călugăru, victime mai mult ale unui subit acces antisemit decît ale procedeului general memorialistic. (în orice caz, e bine să remarcăm cît de elegant şi delicat îi încercuieşte autorul în ţarcul lor «confesional».)

Să subliniem deci numai capitolele scrise exclusiv din «pasiune memorialistică». Mi-e greu să insist asupra capitolului *Liviu Rebreanu.* Este acolo un aer degajat, condescendent şi dojenitor, pe care autorul lui *Ion* l-a pedepsit cu o ironie de bună calitate, publicînd întreg capitolul aici, în propria sa revistă. D-l Lovinescu, care înţelege unele lucruri, îl va fi înţeles şi pe acesta.

Dar să ne oprim la cazul delicventului Camil Petrescu. Aici falsificarea psihologică nu mai ţine de atmosferă, ton şi accent, lucruri care în definitiv nu se pot cîntări, ci de fapte şi anecdote. D-l Lovinescu povesteşte de exemplu la paginile 114—115 o întîmplare din care trage concluzia vanităţii supreme a eroului. Ori, această întîmplare i-a fost povestită, după cum o recunoaşte de altfel, d-lui Lovinescu de către d-l Camil Petrescu. Ceva mal mult, ea a fost publicată într-un interviu al d-lui Camil Petrescu. Firesc ar fi fost ca memorialistul să o înregistreze, cum i-a fost comunicată, cu detaliile, cu sensul, cu explicaţia ei originară.

Ei bine, nu. D-l Lovinescu, obsedat de aceeaşi imagine schematică, pe care o pune în fruntea oricăreia din paginile sale, a schimbat anecdota, i-a împrumutat alt înţeles şi a fixat-o în vitrina curiozităţilor sale psihologice cu o etichetă dinainte pregătită.

Rea-credinţă? Fără îndoială, nu. Simplu defect optic. D-l Lovinescu are un ochi de caricaturist, şi nimeni nu-l poate învinui că vede parţial, incomplet şi sumar. Dumneata ai nasul mic şi gura mare; caricaturistul bănuieşte însă că efectul comic ar fi mai pregnant dacă ţi-ar face nasul mare şi gura mică. Vreţi ca pentru un futil scrupul de veracitate să rateze o linie de succes?

Se povesteşte, cu şanse de adevăr, că la una din şedinţele *Sbu'rătorulul,* d-l Lovinescu, cetind capitolul privitor la d-ra Sorana Ţopa (în volum pag. 218—221), această frumoasă actriţă ar fi protestat.

— Domnule Lovinescu, nu înţeleg de ce spuneţi că în copilărie eu am păscut gîştele. Asta nu mi s-a întîmplat niciodată.

— Cum se poate, domnişoară? Chiar d-ta mi-ai povestit.

— Eu? Vă înşelaţi. Vă asigur că nu. Sînt convinsă că nu.

— Serios?! îmi pare foarte rău... Vezi, asta încurcă tot. Manuscrisul e gata. Portretul nu-l mai pot schimba. Ce încurcătură! Ce încurcătură! Domnişoară, te rog, nu-l dezminţi. M-ai contraria.

Semnificativ, nu? îi cerem iertare d-lui Lovinescu pentru această indiscreţie, dar poate că astăzi, după

două volume de «memorii», este mai puţin aprig decît , îl ştiam altădată în apărarea virtuţii de a fi discret, în orice caz, întîmplarea de mai sus este revelatoare. Ea spune anume că în compoziţia acestor «memorii», intenţia, esteticeşte lăudabilă, de a realiza pagini de bună literatură depăşeşte scrupulul de a-i înţelege pe oameni exact şi veridic. D-lLovinescu rămîne un estet. Adică prea mult şi prea puţin pentru un memorialist. Aici stă cheia insuccesului său. (Insucces de realizare, desigur, căci cel de librărie pe noi nu ne interesează.)

Dar chiar dacă d-l Lovinescu ar fi fost un bun observator şi un scrupulos psiholog, mă tem că încercarea de a fi scris istoria anecdotică a *Sburătorului* tot ar fi ratat. Pentru un motiv extrem de simplu: d-l Lovinescu nu ocupă în propriul său cerc locul cel bun. Se vede prost de-acolo, de lîngă birou, din acel fotoliu prezidenţial. Se vede parţial şi fals. Vedeţi, comedia umană a *Sburătorului* e atît de diversă, încît, pentru a o surprinde în toate caracterele ei, e nevoie să priveşti oblic, de lîngă uşă, detaşat de ce se întîmplă, spectator, nu actor.

Ori, personagiul cel mai interesant al acestui spectacol, personagiul cel mai amuzant, mai bogat în resurse involuntare de humor este însuşi d-l Lovinescu. Să joci rolul principal dintr-o comedie şi să exprimi în acelaşi timp sentinţe asupra partenerilor tăi. poate fi interesant, interesant pentru propria ta psihologie, în nici un caz pentru a celorlalţi. Istoria *Sburătorului,* chiar cea anecdotică, va trebui făcută de altcineva, şi atunci *Memoriile* prezente nu vor fi decît un detaliu mai mult într-un material foarte pitoresc şi foarte variat.

Deocamdată, *Memoriile* n-au izbutit să definească decît un singur personagiu, şi acela este d-l Lovinescu însuşi. Despre d-sa, despre portretul său critic şi intelectual (căci despre cel anecdotic eu n-am timp şi nici dispoziţia şugubeaţă de a mă ocupa), despre caracterul inteligenţei şi criticii sale, astfel cum se desprinde din acele pagini de confesiune, voi vorbi în cronica viitoare.

Pentru astăzi este drept să nu închei fără a sublinia admirabila calitate literară a volumului. O frază ordo-

nată, lucidă, bogată în subtilităţi şi nuanţe, epitete pregnante, vii, pasagii de emoţie conţinută, un timbru de melancolie ce învăluie accentele prea brusce, un dar de a fi ambiguu şi incert în afirmaţiile cele mai nete, o ţinută de intelectualitate şi de scepticism, ce acordă paginilor o incontestabilă eleganţă, toate acestea fac din volumul prezent o lectură excelentă. Păcat însă că asemenea mijloace nu sînt utilizate pentru un obiect mai ridicat.

9 aprilie 1932

II

Prin ceea ce ele au strict memorialistic, nu ştiu dacă *Memoriile* d-lui E. Lovinescu vor depăşi enervarea superficială din primele zile ale apariţiei. Probabil că nu. Cetitorul de literatură nu va găsi în paginile lor nici informaţii juste, nici detalii pitoreşti. Iar critica nu poate primi cu seriozitate cele cîteva caricaturi cu care şeful *Sburătorului* are ciudatul capriciu de a-şi popula propriul său cenaclu.

Sub acest raport deci, al anecdoticei şi al psihologiei, *Memoriile* sînt o carte de sezon, un fel de revistă de vară, care, cu două melodii la modă, cu cîteva «poante» şi cu o serie de nuduri, te distrează două ceasuri, fără nici o altă veleitate. Domnii Rebreanu, Camil Petrescu, F. Aderca, Ion Călugăru, Camil Baltazar vor înţelege poate acest divertisment şi îl vor lăsa fără urmare. Nu am auzit niciodată ca d-nii Averescu, Maniu, Duca şi Iorgasăse revolte împotriva d-lui Vlădoianu[1], cunoscutul revuist şi camarad — în ordine politică — al d-lui Lovinescu.

Repet: memorialistic, *Memoriile* acestea îşi pierd tot interesul o dată ce ai închis cartea. Cronica noastră trecută ar fi ajuns cu prisosinţă pentru aţîta lucru.

[1] **N. Vlădoianu, regizor şi autor de texte revuistice bufe, comedioare, prelucrări şi localizări, fără valoare literara.'**

Revenirea de azi este de ordin pur critic şi îl priveşte exclusiv pe d-l Lovinescu, nu povestitorul de anecdote, ci estetul şi istoricul literar.

într-adevăr, volumul de faţă aduce cîteva confesiuni şi puneri la punct personale, care ne edifică asupra metodei de lucru, asupra temperamentului artistic, asupra preferinţelor şi deformărilor critice, într-un cuvînt, asupra orientării d-lui Lovinescu. Asemenea mărturisiri, care rămîne de văzut dacă sînt sincere sau numai imprudente, ne ajută să facem precizări preţioase. Prilejul nu trebuie pierdut, chiar dacă este în afară de actualitate.

Am avut de mult impresia că criticul E. Lovinescu este victima literatului E. Lovinescu. Erau în opera sa critică afirmaţii atît de surprinzătoare, încît nu le puteam găsi decît scuza unei expresii fericite, de care criticul fusese ispitit, în ciuda adevărului.

în toamna lui 1928, vorbind despre volumul *Evoluţia prozei literare* într-un articol din *Universul literar,* pe care nu-l am acum la îndemînă, dar pe care am cuvinte să cred că d-l Lovinescu îl ţine minte, spuneam în esenţă acest lucru: *«criticul nostru se lasă sedus de frumuseţea unei imagini pe care o găseşte accidentalei pe urmă toată operaţia şi truda sa critică este de a justifica această imagine. Procedeul este impresionist, literar şi neconvingător.»*

Nu ştiam atunci — în 1928 – că într-o zi d-l Lovinescu va confirma în termeni incontestabili această învinuire a noastră.

într-adevăr, în ultima parte a *Memoriilor* (pag. 274—276 şi 284—286) d-sa recunoaşte că metoda sa de lucru este de a transforma în idei accidentele propriului său stil. Mai precis, d-l Lovinescu întîi scrie, şi pe urmă gîndeşte. Dacă, după cîte ştim noi, un critic ar trebui să purceadă de la convingeri şi principii, d-l Lovinescu porneşte, după propria sa mărturisire, de la *«stări obscure de conştiinţă)).* Dacă un critic ar trebui să judece cu criterii estetice, d-l Lovinescu judecă cu *«efluvii muzicale».* în considerarea unei opere, d-sa nu aduce puncte certe de vedere, ci *«dispoziţii sufleteşti».*

îl rog pe cetitorul meu să nu creadă că glumesc. Criticul nostru recunoaşte textual că este *«creaţiunea propriei sale expresii»,* de unde noi am fi socotit că expresia este creaţiunea sa proprie.

Şi, pentru ca nici o îndoială să nu fie posibilă, d-sa declară: «...e *un fapt neîndoios că raportul dintre expresie şi realitate nu e totdeauna de subsecventă, ci de multe ori* e *un raport de precedenţă. în loc să o urmeze, cum ar fi firesc, aăesea cuvîntul determină realitatea sufletească».*

Să mărturiseşti că în scrisul tău uneori *«cuvîntul determină realitatea sufletească* » mi se pare că pe romîneşte vine a spune că uneori «te ia gura pe dinainte». D-l Lovinescu devine astfel un fel de Pitie critică, şi judecata sa un fel de somnambulism. Cine gîndeşte, ca d-sa, *«mai mult prin acţiunea obscură a forţelor inconştiente decît a unei speculaţii intelectuale»* (pag. 290), poate la urma urmelor să facă poezie (şi este de văzut dacă asemenea poezie nu pleacă de la un principiu inferior şi caduc), dar în nici un caz nu poate face critică.

Fiindcă critica este o disciplină lucidă şi coerentă, în care vizionarii şi inspiraţii se rătăcesc. îl socoteam pînă astăzi pe d-l E. Lovinescu un observator lucid şi un intelectual laic; iată-l că deodată se revelează a fi un fachir.

Aş spune că aceste declaraţii anulează retrospectiv toată opera sa critică dacă întîi nu aş fi sigur că în literatura romînească nimic nu descalifică şi nimic nu anulează şi dacă, în al doilea rînd, nu aş cunoaşte alte declaraţii ale d-lui Lovinescu, în alt volum, declaraţii pe care le socotisem distrugătoare prin enormitate, şi din care autorul lor a ieşit totuşi surîzător şi teafăr. Mă gîndesc anume la întregul volum *Mutaţia valorilor estetice,* în care totul, de la ideea critică de bază pînă la aplicaţiile şi exemplele ei, este o colecţie de teorii fanteziste si unice.

De aici încolo, în urma confesiunilor din *Memorii* oricine ar avea dreptul să suspecteze opiniile critice ale

d-lui Lovinescu, ştiind ce accidental, capricios, incert şi variabil le este criteriul. Norocul d-sale este că dacă ia noi nu se iartă nimic, se uită în schimb totul.

Cu un temperament placid de moldovean, cu o mentalitate de profesor ponderat, cu un gust prudent şi evaziv, cu o spaimă instinctivă de tot ce este personal şi autentic, d-l Lovinespu era destinat să fie cel mult filolog. Dar muzele au avut capriciul pervers de a-i da acestui om onorabil un veritabil dar scriitoricesc şi de a-l rătăci astfel în cîmpul criticii literare, unde, printr-o colaborare anonimă de cenaclu, printr-o asiduă «informaţie orală», d-sa şi-a clădit lent un sistem şi o scară de valori în absolută contrazicere cu dispoziţiile sale personale.

D-l Lovinescu a creat desigur *Sburătorul,* dar nu în măsura în care *Sburătorul* l-a creat pe d-sa. Iată un caz In care într-adevăr *«expresia a precedat realitatea»...*

16 aprilie 1932

E. LOVINESCU: «MEMORII» (III)

în 1932, la apariţia volumului secund al *Memoriilor* d-lui E. Lovinescu, am publicat două lungi cronici, destul de ample pentru a mă putea dispensa astăzi de o mai amănunţită examinare a volumului III, de curînd apărut.

Acest ultim volum nu este de natură să provoace o revizuire de atitudine faţă de literatura memorialistică a d-lui Lovinescu. El continuă cu fidelitate exerciţiile de portretistică, de polemică si de anecdotică din 1932.

Cum d-l Lovinescu îşi menţine procedeele de memorialist şi cum, nici ca material, volumul de faţă nu aduce nimic diferit, ar fi desigur suficient să spun că-mi menţin în totul cronicile din trecut, pentru ca prin aceasta obligaţiile mele de cronicar să fie împlinite.

Dar am impresia că — deşi la al treilea volum de memorii — autorul nu este încă fixat teoretic asupra obiectivului lor.

Ce a vrut d-l Lovinescu să scrie? O mărturie asupra timpului său, sau o simplă carte de literatură?

în cazul întîi, caracterul documentar al lucrării îi impune obligaţii de obiectivitate şi de adevăr ce nu se pot eluda prin virtuozitate de stil.

în cazul al doilea, nu înţeleg de ce a recurs la «memorii», cînd romanul i-ar fi oferit mai mari libertăţi de ficţiune.

Cît este de dezorientat autorul în ce priveşte materialul său memorialistic şi mai ales în ce priveşte atitudinea sa, care trebuie s-o adopteze faţă de acest material, nu se vede nicăieri mai bine decît în acest ultim volum, în care hotarul dintre faptul autentic şi ficţiune este atît de ezitant şi de nesigur, încît e greu să ştii cu precizie dacă scriitorul relatează sau scorneşte.

O bună parte din carte se pierde în plină fantezie. Personaje vizibil caricaturale, excesiv comice, atrăgător satirice vin să populeze o carte făcută din resturile unui material epuizat. Comedia *Sburătorului,* d-l Lovinescu a terminat-o în volumul precedent. Nu i-au mai rămas disponibile decît unele mici amintiri, pe care nu le-a utilizat la timp, şi cîteva elemente noi, furnizate de recruţii literari ai ultimilor ani. Pentru rest, a recurs la anecdote, mai mult sau mai puţin amenajate «memorialităţii», şi la personaje fictive. Este ceea ce d-sa numeşte o «portretistică anonimă».

Cîtă valoare documentară poate avea un astfel de exerciţiu, în care arbitrariul nu are limită, nu e greu de spus.

Culisele literaturii formează desigur un mediu pitoresc, o lume de aspiranţi şi rataţi, de maniaci inofensivi sau primejdioşi, dar nu cred că un amator de anecdote va putea să ridice acest spectacol pînă la o adevărată experienţă de viaţă.

D-l Lovinescu se lasă prea uşor amuzat de pitorescul comediei literare şi, în căutare de efecte, alunecă pînă la mici farse, care nu mai pot desigur aspira la nici un fel de «semnificaţie psihologică», aşa cum ne anunţă disproporţionat prefaţa. Caracteristic este capitolul *Carol Quintul* scris cu regretabile ambiţii de humor şi cu o manifestă lipsă de realitate.

Dar poate că, discutînd autenticitatea memoriilor d-lui Lovinescu, depăşim propriile sale intenţii. Poate că într-adevăr d-sa n-a vrut să scrie decît o carte de literatură, pentru care amintirile personale i-au furnizat simple pretexte, şi nu veritabile modele. Poate că portretele sale, chiar cînd poartă un nume, sînt încă portrete anonime. Poate în sfîrşit că încer-

carea d-sale este o încercare de nuvelist, de scriitor de schițe...

Această presupunere găsește o confirmare în prefață.

«E neîndoios că elementele ce intră în compoziția lui (a portretului — N.R.) *pot fi în principiu discutate sub raportul autenticității...*

Conceput astfel, adică estetic, portretul trebuie judecat exclusiv estetic, adică sub unghiul artei cu care a fost elaborat, al îmbinării tonurilor și al armonizării lor după legile interioare ale compoziției.»

Nu mă pot opri să observ că, exprimată de un memorialist, această teorie este cel puțin stranie. Un memorialist este un om care relatează anumite fapte la care a luat parte. Așa spune dicționarul. Este definiția cea mai simplă și cea mai sigură. Dar e posibil ca el să pretindă ca relatarea sa să fie judecată sub alt unghi decît sub unghiul adevărului? Există alt criteriu? Există altă lege?

D-l Lovinescu crede că da. D-sa crede că a face frumos este mai important decît a face just. D-sa crede că un portret memorialistic este un lucru autonom, detașat de modelul său și valabil în sine.

Iată de ce spuneam pe vremuri, și sînt obligat să repet astăzi, că d-l Lovinescu este în același timp un portretist excelent și un psiholog nul.

Potretist excelent, sub unghiul artei. Psiholog nul, sub unghiul adevărului. «îmbinarea tonurilor», «armonizarea lor», este făcută uneori cu mînă de maestru. Semnificația psihologică este însă aproape totdeauna trădată.

S-ar părea, după citatele de mai sus, că d-sa renunță la valoarea de document a memoriilor și că, de dragul unei realizări literare, sacrifică îndatoririle de observație riguroasă.

S-ar părea că d-sa definește memoriile drept un gen mai mult literar decît istoric, în care imaginația și fantezia colaborează cu mai multe drepturi decît faptul autentic. Specie epică, înrudită cu nuvela și schița, memoriile încetează astfel să-și mai merite numele.

E locul să ne întrebăm dacă nu e la mijloc o eroare de terminologie şi dacă toată neînţelegerea nu porneşte numai de la un simplu abuz de cuvinte, autorul denumindu-şi greşit scrierile.

Dacă am putea răspunde afirmativ la această întrebare, obiecţiile noastre ar cădea. D-l Lovinescu ar deveni un autor de schiţe — în felul d-lui D.D. Pătrăşcanu, de exemplu — iar comentariul nostru critic nu ar mai avea de formulat nici o nedumerire de principiu, ci numai aprecieri de valoare.

Dar dacă d-l Lovinescu ne sugerează această soluţie, tot d-sa — puţin mai tîrziu — ne-o interzice. După ce la pagina 7 ne-a vorbit despre «portretul conceput estetic», la pagina 50, uitînd libertăţile pe care şi le acordase cu atîta largheţă, afirmă cu asprime obligaţia memorialistului de a căuta adevărul şi nimic altceva de<îît adevărul. Aflăm aici că primul său rost este de a fixa caractere şi personalităţi cu *«sentimentul de a se afla în faţa eternităţii, ce nu cunoaşte slăbiciune, prietenie, complicitate lăcrimoasă, ci strictul adevăr impersonal».*

Strictul adevăr impersonal? Acceptă d-l Lovinescu un astfel de criteriu? Primeşte d-sa să privim cele trei volume de memorii sub acest unghi?

Am impresia că această declaraţie solemnă, în care este invocată eternitatea însăşi, nu e decît o imprudenţă. Cartea d-lui Lovinescu este o carte de «şuete». O carte scrisă pentru «poantă». Şi mai ales o carte care inspiră, prin fiecare cuvînt, prin fiecare intenţie, prin fiecare nuanţă, o imensă vanitate personală, care-şi acordă la fiecare pas triumfuri, aprobări şi elogii de la sine înţelese.

D-l Lovinescu este eroul principal al memoriilor sale. D-sa joacă totdeauna rolul avantajos. D-sa are totdeauna ultimul cuvînt. D-sa găseşte mereu replica cea mai fericită. Nu cunosc autor mai fotogenic decît d-sa. Tot ce face îl prinde. Tot ce spune are haz. Cînd e ironic este strălucitor. Cînd e amabil este magnanim. Fiecare laudă pe care o acordă este o condescendenţă. Fiecare observaţie pe care o formulează este un verdict.

Eu, eu, eu, eu, eu, de o mie de ori «eu», de o sută de mii de ori «eu», iată singurul cuvînt pe care condeiul său ştie să-l scrie, cu o discretă detaşare — de parcă ar fi vorba despre un personaj istoric de mult trecut dincolo de controlul scepticismului nostru — cînd cu o pătrunsă puritate, cînd, în sfîrşit, cu o melancolică mustrare pentru ingratitudinea generală.

E curios de observat cum d-l Lovinescu, aşa de sensibil la comedia megalomaniei, nu se controlează mai atent pe sine însuţi.

Povesteşte la pag. 182—183 un fapt divers cu un scriitor (probabil d-l H. Sanielevici), celebru prin colosala sa orbire, şi relatează o convorbire a acestuia cu un ministru.

«—Domnule ministru, dumneata îţi închipui că ştii cine sînt eu?

— Negreşit, răspunse ministrul, uluit.

— Ei bine, te înşeli! N-ai s-o ştii decît peste trei luni, la apariţia cărţii mele. Atunci, în străinătate, cînd se va rosti cuvîntul Romîniei, toţi se vor gîndi la mine, şi cînd se va rosti numele meu, se vor gîndi la Romînia.

— Şi ce ai răspuns? l-am întrebat pe ministru.

— Ce să răspund?... Am vrut să strig: săriţi, ajutor...»

Conştient de ridiculul situaţiei, d-l Lovinescu o povesteşte fără menajamente — ceea ce nu-l împiedică totuşi pe d-sa ca într-o împrejurare asemănătoare să se comporte cu aceeaşi lipsă de discernămînt, cu aceeaşi agresivă siguranţă de importanţa sa, cu aceeaşi lipsă de moderaţie, la urma urmelor indispensabilă şi oamenilor de geniu, nu numai criticilor literari.

Irezistibilul capitol *Comisia medicală,* care încheie volumul, îl pune pe autor într-o postură de involuntară comedie. Iată cum se comportă d-l Lovinescu la un examen medical:

«— Dezbrăcaţi-vă, îmi spuse absent, profesional, doctorul mai bătrîn cu ochii nedezlipiţi de paginile unui dosar.

Neînţelegîni ce vrea, statui nemişcat.

— Dezbrăcaţi-vă, repetă el, la fel de absent, cu ochii tot la hîrtii.

— îmi dați voie mai întîi, domnule doctor, să mă prezint: E. Lovinescu.

— Știu, știu, răspunse el moale, binevoitor, dar distrat și cu nasul in dosar. Știu. Nu face nimic; dezbrăcați-vă, vă rog.

...Mi-am ridicat deci cămașa. în loc să mă întrebe, de pildă, asupra mersului literaturii romîne, doctorul își aplică obedient și profesional urechea la piept.

— Cam grăsuț, mormăi el binevoitor.

—- Poftim?

— Cîte chile? mai adause, ca să spună probabil ceva.

— în orice caz, mai puține decît numărul cărților mele...

...Domnule, eu sînt un om notoriu și de o conștiință tot atît de notorie...

Eu sînt E. Lovinescu... Eu sînt E. Lovinescu, scriitorul...»

Nu știu ce va fi gîndit medicul despre acest pacient ciudat, care se recomanda așa de excesiv. Probabil, mai puțin sperios decît ministrul, n-a strigat după ajutor, ci s-a mulțumit pur și simplu să-și facă datoria și să-și continue examenul.

Dar acest singur moment, povestit cu atîta inocență, arată cu prisosință cît de puțin psiholog este d-l Lovinescu și cît e de neindicat d-sa pentru a exprima *«strictul adevăr impersonal».*

23 mai 1937

«LE FEU»

Cred că am cetit prima oară *Focul* lui Henri Barbusse prin 1918, cînd nemții erau încă la Brăila, sau puțină vreme după plecarea lor. Circula pe atunci o traducere romînească a romanului, cenzurată de Komandatură, cu multe episoade suprimate și cu mari pete albe în text. Sper că memoria nu mă înșală și că, dacă aș căuta cu stăruință, aș găsi la vreun anticar acel volum cu coperțile pe care parcă și astăzi le văd în roșul lor decolorat într-adevăr, probabil spre a nu fi prea subversiv.

Nu știu dacă prima ediție franceză, tipărită în plin război, a apărut necenzurată. Ar fi de mirare. Și este și astăzi greu de înțeles cum această carte disperată, tragică, sfîșiată a fost îngăduită într-o vreme care trăia doar prin exasperarea ultimelor resurse de orbire colectivă.

Le Feu era un strigăt de rezistență. Cel dintîi poate. Ironia făcea ca acest strigăt să capete un premiu literar. Mă întreb dacă Academia Goncourt, dînd un premiu lui Henri Barbusse, nu încerca astfel să localizeze explozia romanului, reducîndu-1 la valoarea unui fapt literar, nu la semnificația unui gest uman.

De ce permiteau nemții traducerea cărții și răspîndirea ei în Germania și în țările ocupate? Fără îndoială, pentru a demonstra «moralul scăzut» al inamicilor.

Dar arma era primejdioasă şi cu dublu tăiş. Căci In paginile ei, oricît de prudent forfecate, cetitorul din tranşeele germane recunoştea o dramă pe care, sub alte steaguri, o trăia el însuşi.

Toate birourile de cenzură au mutilat romanul lui Barbusse, dar nimeni nu izbutea să oprească inima însîngerată care bătea acolo.

Cine a inventat stupida vorbă după care pacifismul — adică iubirea de pace — este o atitudine nevirilă? *Le Feu* era o operă de răscolitoare puteri. Cel care o scrisese venea de pe front, unde luptase eroic în primele rînduri, dar eroismul său moral, de scriitor, era nesfîrşit mai îndîrjit, iar primejdiile pe care de bunăvoie le înfrunta erau mai grave decît ale morţii fizice pe cîmpul de război, unde totuşi nu ocolise această moarte.

...Se poate spune orice despre acţiunea lui Barbusse după război. A fost o foarte agitată luptă, care a trezit la extrema dreaptă şi la extrema stînga[1] duşmănii tari. Fondarea grupului *Clarte,* despărţirea violentă de Romain Rolland, tipărirea pamfletului *Le couteau entre Ies dents* contraziceau imaginea, evident mai comodă, a unui literat care, oricît ar fi de revoltat, şi-ar putea totuşi acomoda revoltele cu exigenţele şi cu satisfacţiile artei. Războiul şi revoluţia îl despart pe Barbusse definitiv de literatură. De la *Le Feu* n-a mai scris nimic, decît pamflete, apeluri şi manifeste. Nu este în căderea noastră să desprindem scrisul lui Barbusse din marea încăierare anonimă, căreia singur s-a sortit. Dar *Le Feu* rămîne una din cele mai mari cărţi ale timpului nostru. Va supravieţui tuturor cărţilor de război pe care le-a creat moda, sau cererea publicului, sau exigenţele editorilor. Va fi cîndva un document sigur al acelor timpuri tragice, care, pe măsura ce se depărtează de noi, îşi pierd realitatea. Şi va fi totdeauna o operă în care inima omului îşi va recunoaşte suferinţele — vai!... identice. Căci iată, în timp ce la Moscova îienri Barbusse închide ochii lui obosiţi, pe continent se pregătesc viitoare catastrofe, pe care mîine un alt Henri Barbusse — mereu acelaşi şi mereu altul — le va povesti.

[1] Prin «extrema stîngă», M. Sebastian înţelege aici partidul socialist şi radical-socialist, care figurau în viaţa politică a Franţei ca grupări de stînga.

După cum se ştie, Barbusse a întîlnit o constantă simpatie în rindurile comuniştilor francezi şi ale tuturor democraţilor autentici din lumea întreagă.

4 septembrie 1935

O «CHESTIUNE DE POEZIE»... ŞI URMĂRILE EI

O SCRISOARE A D-LUI MIRCEA DEM. RĂDULESCU SI UN RĂSPUNS

Directorul *Rampei* a primit din partea d-lui Mircea Dem. Rădulescu[1] o epistolă, pe care mi-a făcut plăcerea să mi-o comunice, întrucît se referea la un articol al meu.

L-am rugat să permită publicarea acestei scrisori, nu numai «în baza dreptului de apărare», ci şi pentru a-mi da astfel prilejul unei necesare precizări.

Dăm mai jos atît epistola d-lui Mircea Dem. Rădulescu, cît si răspunsul meu.

M.Sb.

Iată scrisoarea d-lui Mircea Dem. Rădulescu:

«Un domn Mihail Sebastian, care iscăleşte articole prin Rampa, *îşi permite într-un articol intitulat* Chestiuni de poezie *aprecieri — pe care le socotesc lipsite de bună-cuviinţă — asupra operei mele literare.*

Acest domn scrie între altele: „...poezia modernistă, poezia abstractă, sau cum vreţi să-i mai spuneţi îşi are Mircea Dem. Răduleştii ei, la fel de banali, la fel de inexpresivi, la fel de triviali".

Somez pe numitul domn să precizeze de ce sînt trivial!

Trivial e dumnealui.

Altfel nu-mi pot explica asemenea insolenţă la adresa mea.

Acest domn e sau analfabet, sau inconştient.

Dacă ar fi citit cel puţin manualele de clasele secundare ale literaturii contimporane, ar fi putut să ia contact cu o parte din activitatea mea literară, cu tot ce am scris de vreo treizeci de ani încoace.

D-l Sebastian, care dă lecţii de „tehnică" poetică tinerilor modernişti, ar face bine să studieze cumsecade literatura romînă contimporană şi să nu-şi mai permită şarje la adresa unor scriitori de talia mea.

A m văzu tcăeunsis tem .'Un sistem îndrăzneţ şi periculos.

M-am simţit însă surprins, din liniştea mea modestă unde îmi văd de treburi şi necazuri, de atacul fără noimă al d-lui Sebastian, care vrea să vîndă castraveţi la grădinar.

N-am îngăduit pînă acum nimănui să aducă vreo jicnire trecutului meu şi muncii mele literare.

Să-şi bage minţile-n cap şi să-şi vază de proza dumnealui cotidiană, iar nu să profereze injurii la adresa scriitorilor romîni.

Asta ca chestie... şi atît deocamdată pentru domnul Sebastian.

încredinţat că vei da cuvenita ospitalitate acestor rînduri, te rog să primeşti încredinţarea vechii mele prietenii.»

MIRCEA DEM. RĂDULESCU

Stimate Maestre, sînt informat că ne-aţi făcut aseară o vizită la redacţie şi nu vă pot spune profundul meu regret de a nu fi fost de faţă.

E o veche şi pioasă dorinţă a mea de a vă cunoaşte, şi nu o dată — în liceu — recitind în ora de romînă, din versurile domniei-voastre, am încercat să evoc, printre trîmbiţele lor eroice, chipul poetului. Voi fi foarte sincer şi vă voi mărturisi că lirica domniei-

[1] Mircea Dem. Rădulescu, care a debutat în 1914 ca poet «modernist» de inspiraţie frivolă, a devenit după primul război mondial un fecund versificator de stanţe «eroice», unul dintre cei mai reprezentativi autori de versuri pompiereşti naţionaliste. în dramaturgie, acest poet-tambur a compus cîteva drame fastuoase, pe teme istorico-exotice, lipsite de oric| valoare.

voastre nu a fost, în anii mei de adolescenţă, lectura mea exclusivă.

Citeam pe atunci din Arghezi şi Bacovia. Spuneam (şi mă jenez să v-o spun tocmai domniei-voastre), spuneam seara, ca să nu mă audă nimeni, naive poeme de Albert Samain, lungi elegii de Francis Jammes, obscure cîntece de Rimbaud. în sfîrşit începeam să-i descifrez pe Stephane Mallarme.

în această societate de poeţi melancolici, vă rog să credeţi că versurile dumneavoastră detunau brusc ca un pocnet de armă. Eraţi, scumpe Maestre, un poet salubru, un poet energic... Cu domnia-voastră năvălea în poezie un aer sănătos, cuvinte dintr-o bucată, armonii zîngănitoare...

Deschideam un volum de Mircea Dem. Rădulescu, şi era de ajuns: viorile tăceau subit, iar instrumentele de suflat intrau în funcţiune. Poezia dumneavoastră este o poezie de alămuri. Este prima noastră fanfară lirică.

Aş vrea să credeţi în sinceritatea mea. Aş vrea să Înţelegeţi că nu pun în aceste rînduri nici o umbră de ironie. Cu mîna pe inimă v-o spun: literatura domniei-voastre este reconfortantă.

Vedeţi, Eminescu sau Arghezi, Baudelaire sau Rimbaud sînt trişti... Bucuria lor abia dacă ajunge pînă la surîs, dar suferinţa lor trece mai departe de lacrimă.

«La chair est triste, helasl et j'ai lu tous Ies liores.»

Sună versul ăsta în toate versurile — şi este parcă o chemare de melancolie, de renunţare...

Deci, cînd vă citesc pe dvs., domnule Rădulescu, recapăt încredere în viaţă.

Nu, carnea nu e tristă, şi n-am citit toate cărţile. Dimpotrivă, am impresia că n-am citit nici una. Am impresia că abia acum încep să citesc. Poezia dvs. este un început. Ea strigă mai tare decît toate vocile poetice care au precedat-o. Niciodată un flaut n-a învins o trîmbiţă. Aici stă şi forţa, şi eternitatea artei dvs. poetice.

Este ceva viguros în literatura dvs. — şi aceasta se vede, scumpe Maestre, şi din lapidara epistolă pe care avem satisfacţia de a o publica.

Mă acuzaţi bunăoară că, vorbindu-vă despre poezie, am cutezanţa de a vinde *«castraveţi la grădinar».*

îmi permit a crede că alegînd din întreaga botanică tocmai această legumă, domnia-voastră v-aţi definit cu remarcabilă luciditate propria literatură.

Din instinct, aţi mers către punctul cel mai energic, mai simplu, mai afirmativ, mai convins. Castravete. E ceva tunător în acest cuvînt. Este un întreg program artistic. Este un întreg stil.

«Ţi-aş fi pus, ca să nu suferi,
Pleoape smulse de la nuferi,
Ochi, cîte un bob de rouă,
Licurici in lună nouă.
Sinii, ca doi pui de mierlă,
l-aş fi pus în cîte-o perlă.»

Vorbeşte Arghezi. îl auziţi? Cîte lucruri dificil de găsit, cîte lucruri fragile, pieritoare, nesigure: nuferi, rouă, perle!

Dvs., mai decis, mai viril şi mai lapidar, v-aţi oprit în faţa unui element suprem de poezie. A fost cîndva o imagine de poet mai fericită decît această alegere de castravete?

Se face tîrziu, scumpe Maestre, şi tipografia nu mă poate aştepta. Va trebui să întrerup, spre regretul meu, această conversaţie. Nu însă înainte de a vă repeta părerea mea de rău de a nu vă fi întîlnit.

Mi se spune că aţi fost energic. Nu cred. Nu pot crede.

Este în chiar opera dvs. o lozincă de admirabilă prevedere, şi v-aş fi amintit-o — sînt încredinţat— spre cel mai mare bine al concordiei noastre.

«Căci politica cea bună In asemenea momente
Este ea să. nu recurgem la mijloace violente.»

Am fi convorbit deci foarte calmi şi v-aş fi explicat pe Ioc că nu e la mijloc decît o greşală de interpretare.

Fraza pe care o decupaţi din articolul meu şi care vă indignează nu se referă la domnia-voastră. îngăduiţi-mă într-adevăr să observ că un singur Mircea

Dem. Rădulescu (la singular!) e cu totul altceva decît mai mulți Mircea Dem. Rădulești (la plural).

Poezia dvs. este un fapt unic, un fapt autonom, şi eu nu cer decît să-i păstrăm această autonomie. Să o ferim de epigoni, să o păstrăm în absoluta ei singurătate.

îmi place poezia dvs., stimate Maestre, dar tocmai de aceea țin ca ea să-şi păstreze puritatea şi să nu devină o şcoală literară. Credeți-mă pe mine, singurul duşman al lui Mircea Dem. Rădulescu nu poate fi decît o serie de Mircea Dem Rădulești. Prin mulțimea lor, ei l-ar demonetiza, l-ar umbri, i-ar micşora forța de tunet liric în poezia romînă.

Cu această observație, cred că epistola dvs. rămîne fără obiect, iar somația pe care mi-o adresați, fără utilitate.

Vă rog să credeți în gratitudinea mea literară şi în admirația mea solidă.

17 februarie 1936

ION CĂLUGĂRU: «COPILĂRIA UNUI NETREBNIC»

Trebuie să despărțim *Copilăria unui netrebnic* de tot restul operei de pînă azi a d-lui Ion Călugăru. E o carte pe care a scris-o cu toate resursele d-sale de scriitor, dar limpezite, puse în ordine, simplificate.

D-l Călugăru era, pînă la această ultimă carte, un prozator tumultos, febril, inegal, împărțit între un lirism uneori despletit şi între un simț de satiră aproape totdeauna crispată. Patetic şi caricatural, scrisul său avea o tensiune nervoasă, care ne obosea prin propriile lui excese. Erau ridicări şi depresiuni subite în acest scris copleşit de lacrimi şi grimase.

Toate cărțile sale ne lăsau un sentiment de artificiu şi — în anumită măsură — de nesinceritate, prin tonul lor persiflant, prin ironia lor seacă, prin humorul lor mecanic, toate insuficiente pentru a masca o dezolare latentă, incurabilă.

D-l Călugăru era un scriitor trist, care se amăgea şi ne amăgea prin volubilitate. *Omul de după uşă* şi *Don Juan Cocoşatul* sînt cărți volubile. Nu trebuie să fiu rău înțeles. Aproape tot ce a scris acest scriitor este interesant. Pe harta literaturii noastre, el ocupă un loc propriu. Dar scriitor «interesant» nu e totuna cu un scriitor mare. Aş spune chiar dimpotrivă — dacă ați vrea să primiți acest paradox. în fond, artificiile sînt totdeauna mai «interesante» decît viața.

Prețuiam tot ce era nou, cutezător, personal în opera d-lui Călugăru, dar o prețuiam oarecum ca pe o curioasă experiență literară, care ne intriga prin elementele ei complexe. *Copilăria unui netrebnic,* însă, nu este o carte «curioasă», «interesantă»sau «originală». Este pur şi simplu o mare carte liniştită. Ea nu ne intrigă, nu ne bruschează, nu ne surprinde, dar ne cucereşte prin puterea ei simplă de a trăi viața şi de a o exprima.

Copilăria unui netrebnic e romanul unui tîrg moldovenesc. Un roman de savoare folclorică prin lumea pe care o prezintă şi prin viziunea ei originară, ce-şi are rădăcinile într-o sensibilitate de copil, care pentru prima oară se deschide în fața existenței.

Tîrgul propriu-zis este un mediu variat, plin de culoare, plin de pitoresc, o lume închisă, trăind cu superstițiile ei de veacuri, cu legendele ei locale, cu atmosfera ei morală foarte tenace, cu dramele ei de moarte, de iubire, de foame.

Este un mediu de ghetto evreiesc, cu infiltrații țărăneşti — infiltrații în limbaj, în moravuri, în felul de a privi şi înțelege viața. Amestecul este poate ciudat, dar el reprezintă o realitate minuțios şi profund cercetată.

Acest mic tîrg evreiesc din *Copilăria unui netrebnic^* are duble rădăcini... Este ceva rural în existența lui, o anumită apropiere de pămînt, de peisaj, de animale şi plante, ceea ce dă întregii cărți un gust viu, senzual, plin.

Este de remarcat vigoarea plastică pe care o au în *Copilăria unui netrebnic* faptele simple de viață: lumina zilei, întunericul nopții, ploaia, anotimpurile. Toate cresc cu o realitate, cu o plinătate senzorială, cu o bogăție de culoare şi de sunet ce sînt cu adevărat de sursă folclorică.

Mi-ar fi greu să citez (pentru că aproape totul trebuie să fie reținut şi citat din această carte), dar lectorul

va reciti începutul capitolului al patrulea, pînă la pagina 113, şi va observa pînă la ce preciziune de senzații este evocată o ploaie, ca un început de potop.

Sînt foarte mulți oameni în cartea d-lui Călugăru, ca şi în cărțile sale anterioare. Dar în timp ce altădată ei se pierdeau într-un fel de negură, de unde era foarte greu sâ-i desprinzi ca existență individuală, aici fiecare personaj este diferențiat, văzut, conturat. Nu este nici o apariție nesemnificativă în galeria eroilor săi. Fiecare aduce o comedie proprie sau o dramă proprie —şi de multe ori ajunge o singură trăsătură, o singură notație, pentru a realiza convingător un tip, o prezență. Nu vorbesc numai despre personajele care ocupă planul întîi al cărții. Vorbesc despre siluetele episodice, despre aparițiile secundare, despre vocile care se pierd în rumoarea, în mişcarea, în aglomerația întregii opere.

Este vorba despre Caceabule, figură de un tragic, concis şi burlesc, este vorba despre învățătorul Peisich, comica şi sinceră siluetă de apostol al meseriei lui, este vorba despre Saniil Căruceru, despre comisarul Precup, despre Ştrul Purțache, Moişă Lungu, Mochi Ciucălău, Iordache Mantu, Baba Clonț, Nuța Cîrna.

Trecerea lor prin carte este, s-ar zice, întîmplătoare, dar de neuitat.

Ultima lecție pe care o ține Peisich cu desculții lui elevi îmi aminteşte prin emoție o ultimă lecție a lui Alphonse Daudet, din *Lettres de mon moulin.* Apropierea poate să vi se pară riscată (căci atmosfera celor două cărți este aşa de profund diferită), dar nicăieri în altă parte n-am găsit această melancolie înfrîntă a profesorului care e smuls din mijlocul clasei lui.

Fac rău că mă refer la anumite momente ale romanului d-lui Călugăru. Fac rău, fiindcă orice preferință înseamnează o nedreptate față de lucrurile rămase nemenționate. Adevărul e că nu am rezerve (şi asta nu mi se întîmplă prea des), nu am nici un fel de rezervă în adeziunea mea la această carte, adeziune care este emoțională înainte de a fi critică,

dar adeziune care rezistă celei mai severe şi mai cumpănite cercetări.

Sinceră, fără impudoare, *Copilăria unui netrebnic* îmbrăţişează viaţa în cele mai delicate procese ale ei — naştere, pubertate, iubire, moarte — şi străbate pînă în regiuni de conştiinţă, pe care numai o intuiţie de mare artist le poate aborda fără a cădea în grotesc, în trivial sau în vulgaritate.

Dacă aş face istorie literară, aş observa că ceea ce distinge îndeosebi *Copilăria unui netrebnic* în literatura noastră este faptul că pentru prima oară realizează cu adîncime, dar şi cu naturaleţă o conştiinţă de copil.

Copii se găsesc destui în romanele noastre. Ei au graţie în cărţile d-lui Ionel Teodoreanu, au ingenuitate în paginile d-lui Arghezi, au un fel de gravitate retorică în literatura d-lui N. D. Cocea *(Fecior de slugă)* sau a d-lui G. M. Vlădescu *(Moartea fratelui meu),* au nu ştiu ce lirism romanţios şi excesiv sub condeiul d-lui G. M. Zamfirescusau al d-lui I. Peltz, dar în toate aceste variante descoperi mîna omului matur, care îi regizează, îi conduce, îi comentează.

Toată viaţa din cartea d-lui Călugăru e trăită, văzută, simţită prin conştiinţa unui copil.

Este de aceea un sentiment de mirare, de-a lungul întregului roman, în faţa tuturor lucrurilor ce se întîmplă şi a tuturor oamenilor ce trec. Este senzaţia de a descoperi pentru prima oară moartea, toamna, ploaia, de a vedea pentru prima oară lumina, culorile, de a auzi întîia dată sunetele, strigătele.

Nici un clişeu, nici o convenienţă, nici o obişnuinţă. Totul este simţit, direct, ca şi cum s-ar fi spart cu violenţă crusta ce acoperă lucrurile, lăsîndu-le astfel deschise pînă la fibrele lor cele mai intime, pînă la rădăcina lor de nervi şi de sînge.

Este o carte feerică şi exactă. Exactă prin puterea şi plasticitatea notaţiei. Feerică, prin elementele ei de vis şi legendă.

Recitesc ce am scris şi mă îngrijorează tonul apologetic al cronicii mele. îmi veţi face dreptatea de a recunoaşte că nu l-am întrebuinţat prea des m scrisul meu. Dâr *Copilăria unui netrebnic* este o apariţie de excepţie...

9 mai 1936

EMIL CIORAN: «CARTEA AMĂGIRILOR,:

Cartea amăgirilor este o carte delirantă. DT Cioran însuşi este un scriitor în delir, care îşi iubeşte delirul, îl alimentează, îl întreţine, îl stimulează. E un om care nu numai că are febră, dar are şi orgoliul febrei sale. Febra pentru d-l Cioran este un mod de a privi şi înţelege lumea. Febra, pentru d-sa, este un program, o filozofie şi o metafizică.

Dacă aş fi sigur că vorba nu va fi luată drept o glumă, aş spune că această «carte a amăgirilor» este o carte tifică. Ea reprezintă o formă gravă de tifoidă, transpusă pe plan moral şi considerată ca o concepţie a vieţii.

E grav? Nu ştiu dacă e grav. Nu ştiu dacă e grav, pentru că mai întîi nu ştiu în ce măsură d-l Cioran delirează sincer. D-sa este un bolnav, un ipohondru, sau un impostor? Delirul d-sale este un delir de natură biologică, sau numai un delir literar? în cazul întîi, cartea d-sale poate fi cel puţin un document de psihologie, în cazul al doilea, ea devine cel mult un exerciţiu de stil.

Mărturisesc că nu pot da un răspuns categoric acestor întrebări. Cazul d-lui Cioran este poate mai complex. Poate că el cuprinde şi elemente de nelinişte reală, de nelinişte organică, dar acestea se complică şi se agravează cu o deformare voluntară de atitudine. Cine

poate spune unde este limita dintre a fi bolnav şi a voi să fii bolnav?

D-l Cioran este un delirant care vrea să delireze. D-sa este un tific care nu consimte să renunţe la febră. Se complace în ea şi îşi dă toată silinţa să o menţină.

Iată de ce cetindu-i nu numai cartea de faţă, ci în genere întreaga sa literatură (primul volum, *Pe culmile disperării,* precum şi aproape toate eseurile sale din felurite publicaţii), te întrebi dacă d-l Emil Cioran este cu adevărat un disperat, sau dacă o face numai pe disperatul.

întrebarea, repet, nu se rezolvă aşa. Am sincera dorinţă de a pricepe drama acestui om (dacă dramă este!) — şi tocmai de aceea nu pot simplifica prea lesne lucrurile socotindu-l pe d-l Cioran în plină impostură psihologică şi metafizică.

E adevărat însă că scrisul său ne îndeamnă mai mult către această din urmă presupunere. E un scris umflat, gongoric, declamator, cu false violenţe, cu false lamentări, un scris exterior, plin de procedee retorice, plin de vocative, imprecaţii şi apeluri, copleşit de adjective, interjecţii şi epitete. Este un stil eminamente catastrofic (ale cărui influenţe literare sînt de altminteri uşor de identificat), un stil care strigă, care ţipă, care urlă — şi nu ştii dacă urlă dintr-o nevoie organică de expresie, sau dintr-o manieră literară deliberată.

D-l Cioran îşi defineşte singur arta poetică: «...a *gindi în febră, a face gîndurile arzătoare, a scoate aburi din idei»* (pag. 88).

Definiţia ultimă are o vizibilă turnură comică. Sînt însă decis să nu rîd şi nici măcar să surîd citindu-l pe d-l Cioran. Altfel n-ar mai avea nici un sens să vorbim despre cartea aceasta, pe care orice cronicar bine dispus ar putea să o ridiculizeze numai prin citate. N-am căutat prea des asemenea efecte, şi cu atît mai puţin le voi căuta astăzi. D-l Cioran dezarmează tocmai prin imprudenţa sa. în anumit sens, este eroic curajul său de a scrie astfel, înfruntînd (şi poate acceptînd)

ridicolul sub toate formele, cu conştiinţa, probabil, că depăşeşte acest ridicol.

Ironia e o rezistenţă absolut insuficientă în faţa delirului. Să nu fim ironici cu d-l Cioran. Ar fi şi prea uşor, şi prea puţin.

D-sa scrie cu *«flăcări şi fulgere»,* scrie *«exaltat, vrăjit şi înnebunit»,* scrie într-o *«ebrietate de sonorităţi»,* scrie cu *«foc, elanuri barbare şi explozii»,* scrie într-o *«beatitudine de o bestială intensitate şi de o demonică unicitate»,* scrie *«într-un elan pervers şi într-un tremur total».*

Ceea ce mă îngrijorează în acest stil catastrofic (şi e singurul lucru pe care prieteneşte l-aş supune meditaţiei d-lui Cioran) nu este valoarea lui literară, ci incapacitatea lui reală de expresie. Stilul d-lui Cioran este un stil spart. Cuvintele sale sînt distruse prin exces, strivite prin abuz, stinse, decolorate şi ucise prin artificiu. Nimic nu omoară mai sigur cuvintele decît superlativul lor. Cartea d-lui Cioran zace doborîtă de superlative.

De aceea ne este aşa de greu sa credem în dramele ei. De aceea avem mereu sentimentul că ne aflăm angajaţi într-o teribilă farsă.

Poate că d-l Cioran însuşi este victima acestei farse. Se lasă dus de cuvinte, se lasă tîrît de ritmul lor oratoric, şi încetul cu încetul devine prada propriului său joc verbal, în care printr-o inconştientă mistificare începe să creadă.

Sînt un disperat! Sînt un disperat! — strigă d-l Emil Cioran, şi, pe măsură ce strigă, se convinge de propria d-sale disperare. Dacă i-am spune că nu e un disperat, ci un om sănătos, zdravăn şi echilibrat, d-l Cioran s-ar considera fără îndoială jignit.

Am scris altă dată, cu alt prilej — şi referindu-mă la alţi tineri scriitori ai noştri — despre un gen de tragic, pe care îl denumeam *«tragicul declarativ».* Formula se potriveşte de minune şi d-lui Emil Cioran.

D-sa declară:

«...eu am murit de mai multe ori» (pag. 54).

Sau:

«...sînt un Raskolnikoff fără scuza crimei» (pag. 100).

Asemenea afirmaţii trebuie primite cu multă aproximaţie, atîta vreme cît nimic din scrisul d-lui Cioran nu ne constrînge să credem în realitatea lor interioară.

O conştiinţă tragică nu se realizează prin simple declaraţii de catastrofă, şi faptul de a trăi o dramă nu va putea fi niciodată înlocuit cu diverse exerciţii verbale. Aş putea să invoc exemplul lui Dostoievski (care de altfel se află prezent în cartea d-lui Cioran, sub formă de reminiscenţă literară).

Cît despre d-l Ciaran, d-sa nu ne dă decît o carte de literatură, în care umbrele lui Nietzsche, Gide şi Dostoievski se încrucişează destul de vizibil.

P. S. îmi pare rău că nu pot încadra în acest articol elementele «mozartiene», pe care d-l Cioran le recunoaşte, spre marea noastră mirare, în sensibilitatea sa.

Iată un punct, singurul prin care, în ce mă priveşte, aş putea fi în contact cu acest eseist.

Dar poate că voi avea cândva prilejul să scriu. Mai ales ţinînd seama că d-l Cioran este un scriitor activ.

13 iunie 1936

iL'ETE 1914)

Les lecteurs du grand roman de M. Roger Martin du Gard *Les Thibault* auront une grande surprise â lire les trois derniers tomes de cet ouvrage, publies recemment. Le roman prend brusquement un caractere social, que les premiers volumes ne nous laissaient pas prevoir. *Les Thibault* etait pour nous plutot un roman de construction balzacienne, le tableau d'une grande familie bourgeoise, l'etude psychologique d'un certain milieu et d'un certain esprit.

Ces Thibault nous faisaient l'impression d'etre en France ce que les Forsyte de John Galsworthy sont en Angleterre: un type caracteristique de familie, etudiee dans ses manifestations individuelles, qui — si diverses qu'elles soient — revelent certains traits communs.

Nous n'oublions sans doute jamais la figure du vieux Thibault, exemplaire humain capable de supporter la plus rigoureuse comparaison avec les heros de Balzac.

Sa mort mettait fin â une grande pârtie du roman de M. Martin du Gard et nous laissait dans l'attente de ce qui allait suivre.

La nouvelle generation des Thibault devait etre maintenant entraînee avec plus de responsabilite personelle dans le jeu de la vie. Cest avec une curiosite avide que nous attendions la suite du roman-—

et c'est avec la joie de revoir, apres une longue sepafation, des etres familiers et chers, que nous avons ouvert les trois volumes de *L'Ete 1914.*

Avons-nous le droit . de parler d'une deception? Sans doute, non. M. Roger Martin du Gard reste un grand ecrivain, et son ouvrage—une puissante construction litteraire. Mais ces trois derniers volumes, malgre leur interet bien souvent dramatique, nous paraissent rompre la ligne generale du roman, la devier, la deplacer vers d'autres buts, vers d'autres horizons.

Nous attendions le roman de Jacques et d'Antoine Thibault: M. Martin du Gard nous donne le roman de 1'Europe. II fait moins attention â la destinee de ses anciens heros qu'aux evenements historiques auquels ils assistent.

UEte 1914 c'est l'histoire des derniers jours de la paix, des premiers jours d'alarme europeenne, des premieres heures de la guerre. La destinee des Thibault se perd dans les vagues tragiques de la destinee sociale. II n'y a presque plus de drame individuel. Tout est rapporte â ce qui se passe dans ce monde desoriente, fatigue, vaincu de juillet 1914.

M. Roger Martin du Gard a l'habitude et l'art de «romancer» les grands evenements de l'histoire contemporaine. II l'a deja fait pour l'affaire Dreyfuss, si dramatiquement evoquee dans son roman *Jean Barois.* La remarquable habilete avec laquelle il sait utiliser les documents reels et les incorporer â la fiction, la puissance avec laquelle il introduit ses personnages imaginaires dans la realite la plus fidele reussissent de nous donner le tableau le plus vivant, le plus pathetique d'une epoque. On ne sait pas exactement quelle est la part de l'historien et quelle est celle du romancier, ou finit la realite de l'histoire et oii commence l'imagination de l'auteur.

On a ecrit d'innombrables ouvrages documentaires sur les evenements de l'ete 1914. Mais il est infiniment probable que pour savoir au juste ce qui s'est passe, pour saisir la signification des choses et pour revivre leur atmosphere poignante, le lecteur de l'avenir ne s'adressera pas aux documents des tech-

niciens, et cherchera la verite dans ce «roman» d'uii ecrivain qui-n'est pas un historien de profession, mais qui est un grand connaisseur du coeur humain et le temom le plus sensible, le plus penetrant de son epoque.

16 janvier 1937

«VARA LUI 1914»

Cititorii marelui roman al d-lui Roger Martin du Gard, *Familia Thibault,* vor avea o mare surpriză citind ultimele trei tomuri, recent publicate, ale acestei lucrări. Romanul capătă brusc un caracter social, pe care primele volume nu ne lăsau să-1 prevedem. *Familia Thibault* era pentru noi mai curînd un roman de construcţie balzaciană, tabloul unei mari familii burgheze, studiul psihologic al unui anumit mediu şi al unui anume spirit.

Aceşti Thibault ne făceau impresia de a fi în Franţa ceea ce Forsyte-ii lui John Galsworthy sînt în Anglia: o familie de un tip caracteristic, studiată în manifestările sale individuale, care — oricît de diferite sînt — evidenţiază anumite trăsături comune.

Nu uităm desigur, nici un moment, figura bătrînului Thibault, exemplar uman capabil să suporte cea mai riguroasă comparaţie cu eroii lui Balzac. Moartea sa punea capăt unei însemnate părţi a romanului d-lui Martin du Gard şi ne lăsa în aşteptarea celor ce aveau să urmeze.

Noua generaţie a familiei Thibault trebuia să fie, de aci încolo, antrenată în jocul vieţii cu mai multă răspundere personală. Am aşteptat cu o lacomă curiozitate urmarea romanului şi am deschis — cu bucuria de a revedea, după o lungă despărţire, fiinţe familiare şi dragi — cele trei volume ale *Verii lui 1914.*

Avem oare dreptul să vorbim despre o decepţie? Fără îndoială că nu. D-1 Roger Martin du Gard rămîne

un mare scriitor, şi lucrarea sa — o viguroasă construcţie literară. Dar aceste trei ultime volume, în pofida interesului, adeseori dramatic, pe care-1 stîrnesc ne par a rupe linia generală a romanului, deplasîndu-se spre alte ţeluri, spre alte orizonturi.

Aşteptam romanul lui Jacques şi Antoine Thibault: d-l Martin du Gard ne dă romanul Europei. El acordă mai puţină atenţie destinului vechilor săi eroi decît evenimentelor istorice la care aceştia asistă.

Vara lui 1914 este istoria ultimelor zile ale păcii, a primelor zile de alarmă europeană, a primelor ore ale războiului. Destinul familiei Thibault se pierde în valurile tragice ale destinului social. Aproape nu mai există dramă individuală. Totul este raportat la ceea ce se petrece în lumea dezorientată, obosită, înfrîntă, din iulie 1914.

D-1 Roger Martin du Gard are obişnuinţa şi arta de «a romanţa» marile evenimente ale istoriei contemporane. El a şi dovedit aceasta, cu afacerea Dreyfuss, atît de dramatic evocată în romanul său *Jean Barois.* Remarcabila iscusinţă cu care ştie să folosească şi să încorporeze în ficţiune documentele reale, forţa cu care-şi introduce personajele imaginare în realitatea cea mai fidelă reuşesc să ne dea tabloul cel mai viu, cel mai patetic al unei epoci. Nu se poate şti exact care este partea istoricului şi care aceea a romancierului, unde sfîrşeşte realitatea istoriei şi unde începe imaginaţia autorului.

S-au scris nenumărate lucrări documentare asupra evenimentelor din vara lui 1914. Dar este mai mult decît probabil că pentru a şti cu adevărat ce s-a petrecut, pentru a sesiza înţelesul lucrurilor şi pentru a retrăi atmosfera; lor autentică, cititorul timpurilor viitoare nu se va adresa documentelor tehnicienilor şi va căuta adevărul în acest roman al unui scriitor care nu este un istoric de profesie, dar care este un mare cunoscător al sufletului omenesc şi martorul cel mai sensibil, cel mai pătrunzător al epocii sale.

16 ianuarie 1937

ANTON HOLBAN ŞI LITERATURA

Nu am intenţia să reviu aici despre literatura lui Anton Holban.

La apariţia cărţilor lui, am spus în repetate cronici ce loc singuratec, orgolios, ocupau ele în viaţa noastră literară — şi mă gîndesc cu emoţie că undeva printre hîrtiile mele trebuie să mai fie şi astăzi scrisoarea pe care mi-a trimis-o după cronica mea despre *Ioana.*

Dar dacă pe Anton Holban, scriitorul de cărţi, îl vom mai întîlni adesea, pe omul timid, ascunzînd sub un surîs nesigur nu ştiu ce panică fără leac, pe acesta l-am pierdut pentru totdeauna.

Nu-1 voi mai vedea în sălile de concert, unde silueta lui era atît de cunoscută, atît de familiară.

Poate mă înşel, dar am avut totdeauna impresia că este ceva crispat în fiinţa lui Holban, iar zîmbetul lui mi se părea totdeauna oprit la jumătate, nu ştiu de ce obstacol intim.

Dar în serile de concert era ceva transfigurat în acest prea febril Anton Holban.

Asculta probabil cu o prea mare încordare, căci la sfîrşit, după ultimul acord, avea o izbucnire expansivă de ascultător cucerit, care aplaudă zgomotos, puţin copilăreşte.

îmi amintesc mai ales de un concert din primăvara trecută. Cînta la Filarmonică Lola Bobescu *Simfonia spaniola* de Lalo. Era o dimineaţă de duminică, de la sfîrşitul lui aprilie. Nu ştiu exact ce era: soarele alb de afară, tînăra fată care cînta cuminte, silitoare ca o şcolăriţă şi inspirată ca o domnişoară din elegiile lui Jammes — dar bătrîna simfonie era în acea dimineaţă strălucitoare ca niciodată.

în primele rînduri, Holban aplauda cu violenţă, cu zîmbetul lui de astă dată larg deschis, luminat. M-a zărit şi a avut nu ştiu ce scurtă tresărire stingherită: «M-ai prins în flagrant delict de emoţie.»

E un cuvînt pe care mi-1 amintesc astăzi cu melancolie, un cuvînt care arăta mai multă ingenuitate decît ne-ar fi lăsat să bănuim scrisul său chinuit.

...Şi mai este o amintire, pe care o evocam duminică în sala îngheţată în care trupul lui Holban îşi aştepta ultima ardere.

Astă-toamnă am întîrziat o oră pe plaja de la Cavarna, într-un amurg de septembrie. Veneam acolo pentru întîia dată. Portul mi se părea trist, lipsit de frumuseţe, inexpresiv, prea liniar, prea impersonal. Venind de la un Balcic feeric şi mergînd spre un şi mai feeric Surtuchioiu, Cavarna mi se părea dezolată şi stearpă.

Mi-am amintit atunci brusc de Cavarna lui Anton Holban, de acea Cavarna din paginile *Ioanei,* şi am ridicat ochii, să văd, dincolo de peisajul imediat ce se oferea privirii, un alt peisaj, tremurător, nesigur, care ştiam că este şi el acolo, undeva sub aceleaşi lucruri, sub aceeaşi lumină. Anton Holban îl văzuse — eu nu.

Un scriitor care moare este o lume care se închide irevocabil. Cîte Cavarne de noi nevăzute nu duce Anton Holban în el, dincolo de viaţă?

24 ianuarie 193"/

MIHAIL SADOVEANU: «CAZUL EUGENIȚEI COSTEA,

Am scris anul trecut despre *Pastele blajinilor.* Scriu acum despre *Cazul Eugeniței Coştea.* Trebuie să fiu sincer şi să recunosc că o astfel de alegere însemnează oarecum a ocoli activitatea literară a d-lui Mihail Sadoveanu în ceea ce ea are central şi a ne opri la aspecte ale ei mai puțin profunde şi, în orice caz, mai puțin definitorii.

Nici *Pastele blajinilor,* nici *Cazul Eugeniței Costea* nu fac parte din realizările esențiale ale d-lui Sadoveanu. între timp, d-sa a publicat *Frații Jderi* şi *Izvorul Alb,* cărți de largă întindere, de un covîrşitor suflu epic şi, incontestabil, cărți ce se află pe linia mare a geniului său creator.

Totuşi, după cum se vede, am preferat pentru cronica noastră opere de un interes mai limitat .şi de o valoare mai modestă, căci însuşi lucrul pe care şi l-a propus autorul scriindu-le a fost, vizibil, mai modest. Cred că nu greşesc spunînd că sînt cărțile de odihnă ale d-lui Sadoveanu, cărțile sale do repaos.

Cetitorul nu trebuie să creadă că această preferință e un fel de a-mi uşura îndatoririle de cronicar. Nu la întîmplare şi nu fără socoteală am ales ce am ales. Două sînt motivele care m-au determinat.

întîi, un motiv de organizare a muncii mele personale. Lucrez de mai multă vreme la o monografie critică, destul de întinsă, a romanului romînesc. în

volumul secund al acelei lucrări, va fi un lung studiu despre romanele d-lui Sadoveanu — şi desigur materialul va fi mai ales furnizat de cărțile sale de primă importanță. îmi rezerv de aceea dreptul de a cerceta în cronici separate ceea ce aş numi «zona secundară» a operei d-sale.

în al doilea rînd, dacă-mi place să mă opresc la cărțile din această «zonă secundară», este pentru că le recunosc un farmec cu totul special, un timbru distinct în marea melodie sadovenistă.

Un Mihail Sadoveanu poet al istoriei, însuflețitor de epoci trecute, mare colorist al naturii, cunoaştem — şi îl cunoaştem de totdeauna. Dar ne este mai puțin cunoscut, mai puțin familiar, un Mihail Sadoveanu de ştii modern, romancier interesat de aspectele urbane ale vieții, sedus — foarte puțin şi nu fără oarecare ironie — de anumite incursiuni psihologice într-un suflet omenesc mai puțin primar, mai puțin răspicat decît al vechilor săi eroi.

Aici condeiul său ezită puțin, caută, se întreabă, cu ceva din timiditatea unei mîini de uriaş, chemată la un joc prea fragil. Nu pot spune cît e de emoționantă această ezitare şi ce impresie de glumă luată în serios îți dau unele pagini în care acest scriitor, obişnuit cu furtunile, se mulțumeşte cu nuanțele.

Dacă *Pastele blajinilor* era încă o carte pe vechiul gust al d-lui Mihail Sadoveanu, dacă şi conflictul, şi personajele acelei cărți erau convențional de sadoveniste, nu e mai puți» adevărat că se afla acolo o figură de tînără domnişoară, simțitor deosebită de eroinele d-sale obişnuite.

Cazul Eugeniței Costea este şi mai accentuat o carte de alt stil. De aceea, poate, este scrisă cu mai multă, ezitare, ca şi cum autorul s-ar teme de orizonturile prea nesigure spre care s-ar putea să fie dus de propriul său subiect.

E mai mult un proiect de carte decît o carte încheiată. Este o lungă explicație, în care autorul încearcă să-i arate cetitorului de ce pînă la urmă nu va putea scrie povestea Eugeniței Costea şi de ce rezistă ispitei de a o scrie.

Tîrziu"de tot, cînd va fi de mult antrenat în povestire şi cînd cartea se va apropia de sfîrşit, d-l Sadoveanu încă va avea cochetăria de a spune:

«Presupunînd, lucru extrem de puţin probabil, că totuşi cîndva aş face această carte...» (pag. 209).

Mi se pare că niciodată d-sa n-a lăsat să se vadă'că ar fi preocupat întrucîtva de chestiuni de tehnică literară, în *Cazul Eugeniţei Costea* —• mai ales în primul capitol, dar şi în multe alte notaţii din cursul cărţii — ne vorbeşte despre o sumă de idei în legătură cu tehnica scrisului. O face, e drept, cu puţină ironie, cu anumită naivitate simulată, cu un respect prefăcut la adresa criticilor.

«In interesul meu de azi, criticii au demonstrat fragilitatea genului epic, ce se cheamă viaţă romanţată.»

Dar în ciuda acestui ton de glumă, d-l Sadoveanu este totuşi sincer preocupat de unele întrebări în legătură cu arta romanului, şi nu ştiu dacă voind să facă din Eugeniţa Costea o figură mai neînţeleasă, cu sufletul mai incert, d-sa n-a vrut în realitate să-şi impună un exerciţiu depăşind deprinderile literare ale condeiului său.

Portretul eroinei ne indică din pragul cărţii o figură în care n-am recunoaşte de la primă vedere un tip sadovenist.

«Bruscă şi dramatică prin apariţie şi mişcări, cum şi prin aruncătura violentă sau languroasă a privirii; gravă prin vocea moale, cu intonaţii de contraltă. Gura ei cam mare, cu buze sensuaie violent carminate, părea a da un contur misterios cuvintelor. Cînd protesta sau se precipita într-o discuţie absurdă, apoi se avînta cu toată inteligenţa şi mai ales cu toată forţa tinereţii şi cu toată pasiunea, ca şi cum s-ar fi avîntat într-o ascensiune ori ar fi lunecat într-o prăpastie.»

Eugeniţa Costea pare a fi, în intenţia autorului, o apariţie neînţeleasă. «Bruscă şi dramatică», spune d-l Sadoveanu. Ceva straniu şi în orice caz ceva excesiv trebuie să fie în firea ei. Tocmai de aceea autorul pare intimidat de eroină — şi de mai multe ori ne face impresia că se refugiază în personaje mai puţin incerte şi prezentînd o mai mare securitate.

în fapt, deşi şi-a propus să ne vorbească despre Eugeniţa Costea, este parcă mai bucuros în tovărăşia celorlalţi eroi ai povestirii şi, cu voie sau fără, se lasă atras de personajele episodice.

Există şi în această carte o «cucoană Smarandă» şi un «conu Gheorghiţă», există şi aici un «Bercu crîşmarul» şi un «domnu Neculai Cumpănă, primarele». Sînt momente nu lipsite de farmec, dar farmecul lor este cuminte, aşezat şi sigur. Mai tremurătoare, mai dificilă, mai imprdbabilă este trecerea Eugeniţei Costea prin carte — şi pasul ei graţios de domnişoară melancolică, predestinată unei morţi tinere, sună cu oarecare frică între atîţia oameni, care vorbesc tare şi calcă apăsat.

Trebuie delicateţa unui astfel de autor pentru ca un subiect ca al cărţii de faţă să dea o povestire aşa de suavă. *Cazul Eugeniţei Costea* ar putea fi cu uşurinţă o melodramă — şi totuşi nu e. Faptele cărţii, relatate sumar, dau o «intrigă» în care coincidenţele au ceva violent, forţat. Nu sîntem prea departe de situaţiile tari, pe care le iubeşte d-l G. M. Vlădescu, de exemplu. Imaginaţi-vă un bărbat bun, afectuos, puţin visător, care e obligat să se sinucidă din cauza unui om aspru şi a unei soţii indiferente. Imaginaţi-vă o co'pilă care simte cine e vinovat de sinuciderea tatălui şi păstrează o puternică aversiune. Imaginaţi-vă, în sfîrşit, că omul aspru se va îndrăgosti tocmai de văduva celui pe care l-a silit să se sinucidă şi că, la rîndul ei, copila sinucisului îl va iubi pe el.

Nu e atroce? Nu e insuportabil?

Ei bine, nu. Nu e nici atroce şi nici, mai ales, insuportabil. D-l Sadoveanu povesteşte totul cu un calm, cu o fină'emol/ie potolită, cu o gingăşie care nu numai că atenuează brutalitatea faptelor, dar le face normale, uşor de primit.

Soţia indiferentă nu este monstruoasă. E în ea o eleganţă rece şi o inconştienţă calculată (dacă se pot împreuna aceste cuvinte), este o frivolitate de sentiment şi un egoism de animal frumos, care toate intră admirabil în acel vocativ puţin ironic, puţin omagial

şi puţin melancolic, pe care bărbatul trădat îl aruncă, nu fără emoţie: ducesă!

Această Agripina Costea — ducesa — este o frumoasă schiţă de roman şi trebuie să admirăm graţia subţire cu care d-l Mihail Sadoveanu a desemnat-o.

Cînd mă gîndesc cît de aproape era de melodramă şi cu ce mijloace simple autorul a salvat-o de acolo, înţeleg şi mai bine farmecul acestei cărţi, care desigur nu e un roman, dar este o frumoasă mică povestire.

O ironie luminoasă, cristalină, arareori împînzită de o lacrimă (cum este, de exemplu, în mişcătoarea pagină a sinuciderii lui Laurenţiu Costea, pag. 101—102), o ironie subtilă, fără nimic violent, îngăduitoare, uşor dezabuzată, care ne aduce aminte — oricît ar părea de ciudată apropierea — de Anatole France, o asemenea ironie, poate nu placidă, dar înţelegătoare şi melancolică fără să vrea, pluteşte peste paginile acestei cărţi — ce nu e poate pentru d-l Sadoveanu decît o pauza în opera sa, dar este pentru noi un prilej de a medita la resursele d-sale literare mai puţin cunoscute.

31 ianuarie 1937

PAGINI DE JURNAL
1935 - 1937

Sîmbătă 7 septembrie 1935

Dejunul la Capsa cu D. şi S., care îmi propun să fac pentru *Excelsior* un buletin francez săptămînal. Poate voi accepta, dar e oarecum puţin trist să fiu salariatul lui Soreanu! |ncă o dată prilejul să mă gîndesc cu resemnare şi fără necaz la inaptitudinea mea în ordinea practică şi la fericita abilitate a celorlalți.V Nu voi izbuti niciodată să trec dincolo de o mizerie mai mult sau mai puţin suportabilă, nu voi face niciodată carieră, nu voi avea niciodată bani... Şi sincer vorbind, foarte sincer, fără nici un motiv de a mă păcăli pe mine însumi, cred că banii îmi şi sînt indiferenți.JțAş cere vieții doar puţină linişte, o femeie, cărți şi o casă curată.

Dar nu există imbecili şi deştepți, buni şi răi, oneşti şi escroci. Există doar putința de a fi tare, nu importă cum, prin bani, prin şantaj, prin importanță, prin orice. Atunci orice alt criteriu încetează...

1 martie 1936

Admirabilă zi şi copleşitor de frumoasă seară! Un cer albastru cu stele «foşnitor_de multe», cum îi spuneam astă-vară, într-o noapte^¥~âstă7~lui Emil Gulian[1].

i Poet şi critic literar (1907 — 1943).

Dar ivii era ca asta. Simt ca a izbucnit primăvara, O simt după multe lucruri, dar mai ales o simt după urgenta mea nevoie de a fi fericit...

Duminică 29 martie 1936

Am ascultat vineri seara la Ateneu *Pasiunea lui Ioan,* iar azi-dimineață a lui Matei, în care regăsesc o sumă de lucruri păstrate în amintire de anul trecut, dar şi descopăr nenumărate lucruri noi.

Mă simțeam copleşit. Aveam într-adevăr senzația fizică de a mă afla sub o boltă de sunete. E o senzație de monumental, care face poate pentru prima dată ca vorba «arhitectura sonoră» să nu fie pentru mine o vorbă goală.

Şi cîte pagini sonore, cîte momente de grație!

Marți 14 aprilie 1936

Aş fi fost mulțumit de ziua mea de ieri dacă nu s-ar fi terminat aşa de prost la Cazino, unde a trebuit să' stau pînă la două jumătate noaptea, fiindcă nu-1 puteam lăsa singur pe C, care pierdea prea mult.

Altfel, o zi bună. Izbutisem să regăsesc viziunea (vreau să spun că o vedeam din nou) piesei şi să reintru în mişcarea ei. Am şi început să scriu ultima scenă din primul act, Valeriu. Mă tem că am pierdut din nou contactul. Voi încerca să-1 reiau la Breaza, unde plec la unu.

Pe urmă (pe la opt seara, plimbîndu-mă prin parc — o seară admirabilă, cer albastru translucid, stele cu o sclipire tînără) am văzut destul de precis un studiu mai lung despre Jules Renard, pe care ar fi să-1 scriu după terminarea jurnalului lui. Titluri de capitole: *Jules Renard anecdotier. Jules Renard frangais moyen. Jules Renard în familie, părinți, copii, nevastă. Jules Renard radical* etc.

în altă ordine de idei, am decis, şi cred că definitiv, materialul primului volum din *Romanul rominesc.* Vor fi şase capitole: *Rebreanu, Sadoveanu, H.P. Bengescu, Camil, Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu...* Văd destul de bine prefața primului volum, prefață

în care voi explica planul întregului ciclu şi voi justifica lipsa literaturii dinainte de război.

Convorbire azi-dimineață în parc între doi copii de 11—12 ani, în primele clase de liceu, unul în costum de liceu militar, al doilea — şosete, pantaloni scurți, haină şi cravată, îmbrăcat franțuzeşte, de parcă — blond cum era — ar fi fost un copil din grădina Luxembourg:

Militarul: Voi*.purtați la şcoală svastică?
Celălalt: Ce e aia?
Militarul: Semnul ăla, ştii...
Celălalt: Nu ştiu ce e.
Militarul: Noi purtăm.

Pe urmă s-au depărtat de mine şi după cîteva minute s-au întors. Convorbirea continua. L-am auzit pe băiatul blond explicîndu-i militarului:

— Religia este despărțită de stat. Statul şi religia nu au nimic comun de cîteva sute de ani. Ştii? în şcoli nici nu se învață religia...

Textual. Altfel nici nu m-ar interesa să însemn aici. O societate de polițişti nici nu poate crea altceva decît generații întregi de polițişti. Se înțelege, polițişti prin spirit şi prin mentalitate, cînd nu se poate de-a dreptul prin meserie. Aş vrea să ştiu din ce familie este băiatul blond, care nu ştie ce este o svastică. Aş vrea să cunosc pe tatăl copilului acestuia şi să-i strîng mîna.

Asta-mi aminteşte reflecția lui Corneliu Moldovanu[1], acum vreo două săptămîni, cînd, la ieşirea de la nu ştiu ce premieră, ne aşteptau în stradă țigănuşii cu ediția specială anunțînd condamnarea lui Constantinescu-Iaşi:

— Bine i-a făcut! Dar e prea puțin.

Şi ăsta e un scriitor!

Joi 16

Breaza. Pe măsură ce-l citesc, jurnalul lui Renard îmi devine din ce în ce mai scump.{Cît îl iubesc pe

1 Poet, critic şi dramaturg mediocru, de formație tradiționalistă, cu vederi profund retrograde (1883 — 1952).

omul ăsta şi ce absurdă mi se pare moartea lui, deşi au trecut de atunci 24 de ani!

Uite singurul fel de eternitate care contează: după 24 de ani să fii mai viu ca un om viu, iar memoria ta să fie tot aşa de reală ca o prezenţă fizică.

Citind azi nota de la 24 iulie 1903, mi-am spus că ar trebui să scriu o carte despre Jules Renard, în care să explic prin el amorul meu pentru Franţa. Radicalismul lui Renard are rădăcini ţărăneşti. Asta mă linişteşte asupra destinelor democraţiei franceze...

Duminică 19 aprilie, Bucureşti

Azi-dimineaţă la Ateneu, concert Lola Bobescu *(Simfonia Spaniolă* de Lalo). O fată de 15—16 ani, cu gesturi încă de copil, cu un amestec delicios de bravură şi timiditate. Cîntă admirabil, dar în timp ce cîntă surîde ici şi colo cuiva din sală — o rudă probabil sau un prieten — întocmai cum făceau la Brăila elevele lui *Mademoiselle* Lambert la examen. Emoţionant de tînăra, de sinceră, de fragedă, o fată din Francis Jammes.

In primele rînduri, Anton Holban aplauda cu un fel de entuziasm lubric. E delicios băiatul ăsta, care pare o fată bătrină. «M-ai prins în flagrant de emoţie», mi-a spus.

Marţi 21

Mă gîndesc, în timp ce piesa continuă să mă preocupe, deşi n-am mai scris nimic la ea, mă gîndesc la un scurt roman în care aş limpezi capitolul F. Ce s-a întîmplat aseară la teatru mi-a redeşteptat nevoia de a-l scrie. Două sute de pagini — Cugetarea. Tot va fi fost bună la ceva această stupidă istorie.

Dar deocamdată piesa primează.

Simbătă 3 mai 1936

Adunare generală a S.S.R. Cum pot lua în serios asemenea ridicule comedii, cum pot crede măcar o secundă că într-adevăr îmi pasă dacă Kiritzescu e ales sau nu e ales, dacă Toneghin e votat sau nu e?

O oră, cît am stat acolo, m-am agitat, am făcut grup, am făcut propagandă, şi abia cînd am ieşit în stradă mi-am dat seama ce joc caraghios jucasem.

Ce am eu comun cu toată povestea asta, cu toate comploturile astea... Sîntem într-o groaznică mahala, o mahala cu literaţi. Sinistru, sinistru, încă o dată sinistru.

Trec de altfel printr-o perioadă de intoxicare literară. Mi-e silă. pe ce n-am rămas un meseriaş oarecare — avocat, birocrat — un om de treabă şi de ce nu mi-a fost dat să am casa mea, viaţa mea, iubirea mea, fără complicaţii, fără nimic «interesant», fără regrete?

Nici măcar spectacolul vienezilor *(Grosse Liebe* de Molnar), văzut după masă, n-a izbutit să mă remonteze complet. Totuşi, am avut trei ore de încîntare şi cîteva minute de emoţie. Lili Darvaş, o mare actriţă.

Dar toată ziua îmi lasă un gust de zădărnicie. îmi aduc iar aminte de toată viaţa mea pierdută.

Joi 14 mai 1936

Azi-noapte de la Stuttgart, o simfonie concertantă de Mozart, şi pe urmă, surpriză... *KleineNachtmusik.*

Mi-a părut bine s-o reascult, de vreme ce e atît de mult legată de piesa mea. Din nefericire, aparatul meu de radio este prăpădit rău. Totuşi, am prins suficiente pasaje. Şi asta mă întoarce spre piesă, pe care în ultimele zile am abandonat-o. Ar trebui neapărat să plec măcar pentru trei zile, ca să regăsesc filonul pentru moment întrerupt...

Duminică 31 mai

Sînt mai mult deşert decît trist şi trăiesc pentru că am apucat să trăiesc.

Ultimele trei zile mi-au fost otrăvite de-o gravă încurcătură în birou. Nu sînt făcut pentru afiavocat, şi dacă aş fi sincer ar trebui să renunţ complet la asta. Dar nu am curaj să rup cu nimic, nici măcar cu asta.

Şi nici măcar nu ştiu dacă voi putea pleca joi din Bucureşti, deşi aş avea atît de mare nevoie, mai puţin pentru piesă şi mai mult pentru mine...

Joi 11 iunie 1936, Bucureşti

Mă gîndesc la o carte pe care aş putea-o tipări peste un an, doi — care s-ar numi *Culise* şi în care aş strînge toate lucrările mele scrise în legătură cu creaţia literară, cu tehnica de lucru, cu viaţa de scriitor, cu experienţele publicării unei cărţi etc, etc.

Gîndul mi-a venit încă de la Breaza, cînd, terminînd primul act al piesei, m-am amuzat să recitesc din caietul ăsta tot ce e privitor la piesă, din care am început să scriu pînă acum. Am băgat de seamă că face un adevărat «jurnal de şantier», nu lipsit de interes.

Volumul ar putea să cuprindă: 1. Jurnalul *Oraşului cu salcimi* — aşa cum a fost tipărit pe vremuri în *Azi,* şi cu eventuale adăugiri de după apariţia romanului. 2. Jurnalul piesei de teatru. 3. Seria de articole publicate în *Rampa* sub titlul *Voluptatea de a fi scriitor* aşa cum au fost scrise sau refăcute dacă se poate— sau dacă nu, rescrise cu desăvîrşire. 4. Diversele mele polemici... 5. Criticii mei comentaţi, confruntaţi... 6. Diverse întîmplări şi anecdote literare văzute sau trăite de mine. De exemplu, trecerea mea pe la *Sburâtorul,* incidentul cu Lovinescu (smochingul)...

Vineri 12

Recitesc după aproape zece ani *Les faux monnayeurs*[1]. Cît de grăbit o judecam! Şi cît de sumar era articolul meu din *Cuvîntul,* 19271 Dar aştept să termin cartea, pentru a-mi revizui întreaga judecată despre carte. Voi încerca să mă precizez mai pe larg într-un articol din *Fundaţii...*

Miercuri 17 iunie

Două zile, ieri şi azi, stupid pierdute din cauza afacerii PI.

[1] ***Falsificatorii de bani,*** **roman de Andre Gide.**

teri la tribunal, nemtncat, ameţit de foame, de ten* siune nervoasă, de nerăbdare, am stat pînă la 5. Am pledat frumos şi am pierdut. Sînt un vorbitor bun, dar nu voi fi niciodată un avocat bun. Mă amuză bara, adversarul, judecătorii, frazele suitoare, interpelative, uşor retorice pe care le găsesc şi — oricît pare de stupid — îmi place să mă ascult. Pe cît sînt de prost *causeur* (lamentabila mea figură într-o societate, la o reuniune mondenă, la o vizită), pe atît sînt de bun vorbitor. ,

Dar nu-mi serveşte la nimic. Aş putea fi un conferenţiar, dar nu un avocat.

Astăzi toată ziua pierdută la doamna PI. acasă, în aşteptarea portărelului pentru executare. Şi între timp mă aşteaptă atîtea lucruri pe care le iubesc sau pe care le-aş putea iubi! Şi cel puţin dacă m-ar aştepta.

Voi încerca să plec vineri la Breaza.

Luni 22

Cald, plictisit, o sumă de mizerii cu tribunalul (mereu în legătură cu afacerea PL), nici un chef pentru nimic, decît pentru soare şi amor.

«Soare şi amor.» E un rezumat perfect pentru idealul meu de fericire. Ieri la Snagov am văzut exactă imaginea unei astfel de vieţi.

Am fost cu barca la pescuit şi ne-am oprit un timp la mănăstirea Snagov, emoţionant de frumoasă. La intrarea în naos, o frescă cu un grup de femei remarcabil, în partea dreaptă a tabloului: o linie de o graţie absolut surprinzătoare acolo. Prima femeie avea o mişcare voluptoasă a piciorului, a coapsei, drapată într-o lungă ştofă, mişcare pe care n-aş fi crezut s-o găsesc pe un zid de mănăstire.

Pe verso-ul peretelui, în biserica propriu-zis, privind dinspre altar spre ieşire, o altă scenă (coborîrea de pe cruce?), curioasă prin stîngăcia copilărească a greşelilor de perspectivă. îmi amintea un tablou de Zurbaran[1] de la Louvru (nu *înmormîntarea lui Saint Bonaven-*

[1] **Pictor spaniol (1598—1662).**

tare?). într-uh grup, un bătrîn care-şi duce mina la gură, gest de o expresivitate laică încîntătoare[1]...

Miercuri 1 iulie 1936

Duminică şi luni am fost la Brăila, unde seria mea sărbătorea 10 ani de la bacalaureat.

După 11 luni de absenţă am regăsit Brăila fără surpriză. Neschimbată şi admirabilă prin tăcere, prin simplitate.

Senzaţia curioasă de a locui acolo la hotel. Camera mea — Hotelul Francez — dădea pe strada Polonă. Biserica Sf. Petru exact în faţa ferestrei mele, la capătul străzii.

La liceu am fost mai emoţionat decît m-aş îi aşteptat. M-am aşezat în bancă, ultima bancă din clasa 8-a, asaltat de amintiri. La dreapta mea, locul lui Ficu, gol.

Goraş a strigat catalogul, şi noi îi răspundeam pe rînd prezent. Din cînd în cînd se auzea un «absent» şi de cîteva ori «mort». Sînt 4 morţi.

Pe urmă a urmat un lucru uluitor: discursul lui Goraş. Ar merita transcris în întregime, cuvînt cu cuvînt. Cred că n-aş putea însă. Încerc, oricum, să-1 reconstitui.

«Domnilor, între catedră şi clasă, între profesori şi elevi, există totdeauna neînţelegeri, unele din ele foarte dureroase, dar aş vrea să credeţi că ele nu lasă în sufletele profesorilor mai puţine urme, mai puţine regrete decît în sufletul elevilor. Iată, eu port de 10 ani o amintire de care am suferit foarte mult şi de care sînt bucuros să mă pot elibera astăzi mărturisind-o.

Ea priveşte pe unul din cei mai străluciţi din seria dvs. . . . Era în clasa 7-a. Luase un premiu la limba romînă la serbarea de fine de an; nici azi nu-mi pot da seama cum — cînd să împart premiile, pe el am uitat să-1 strig. Era cald, eram obosit, eram prins de nenumărate griji, şi o astfel de greşală era poate explicabilă. Tot ce pot spune este că ea nu era intenţionată. După lăsarea cortinei mi-am

1 Momentul a fost transpus In *Accidentul.*

adus aminte şi l-am căutat. El mi-a spus un cuvînt care m-a enervat, şi atunci eu i-am replicat foarte aspru. Am regretat pe loc. Mi-am dat seama că greşesc. Era însă prea tîrziu. Vreau să-i spun astăzi, în faţa dvs. a tuturor, cît am suferit pentru nedreptatea ce i-am făcut-o atunci. îl asigur că n-am aşteptat să treacă atîţia ani pentru a-mi aduce aminte. Nu drumul strălucit pe care l-a făcut de atunci în viaţă, nu succesele lui atît de frumoase în literatură mă fac să-i vorbesc astfel. Eu din primul moment am fost îndurerat. Aş fi vrut să-i cer mai din timp scuze. Nu s-a putut, n-am putut. O dată am încercat, dar mi-am dat seama că e foarte greu. Astăzi o fac şi, vă spun, sînt fericit că o pot face în faţa colegilor săi. Dacă se poate va ierta şi va înţelege.»

Eram copleşit. îmi dăduseră lacrimi şi tremuram totul. I-am răspuns cu glasul stins o sumă de lucruri prost spuse.

«Nu cunosc, domnule director, n-am cunoscut pînă astăzi pe nimeni în stare să facă ce aţi făcut dvs. acum.»

într-adevăr. Gestul mi se pare la drept vorbind extraordinar. Goraş rămîne un tip mai complex chiar decît îl bănuiam.

Seara, la «banchet», am mîncat cu toţii la Monument. Am stat tot timpul lîngă el şi ne-am întreţinut 4
cu destulă aisansă[1].

Am să-i trimit cărţile mele şi poate am să-i scriu.

A doua zi, luni, lungă plimbare pe Dunăre pînă la Crapina... Ne aştepta acolo un prînz pescăresc, ca în poveşti. Imensul ceaun în care fierbea ciorba de peşte, crapii aliniaţi la proţap în jurul jăratecului erau o privelişte din Sadoveanu sau din Hogaş. Am umblat toată ziua gol, m-am scăldat in Dunăre, am vîslit, am mîncat enorm, am băut.

întoarcerea a fost magnifică. Călare pe cabina şalupei, aveam deschisă înainte toată Dunărea (o Dunăre mai largă decît la Brăila, cu o pădure de sălcii mai ordonate, aproape ca într-un parc bine îngrijit). Eram în plin soare la ora 6, cînd am plecat iar... După o oră petrecută în orăşelul alarmat de invazia noastră

1 Cordialitate, degajare (de la fr. *aisance).*

(delicioasa grădină publică, plină de domnişoare, copii şi tineri amoreji), mi-am reluat locul pe acoperişul cabinei şi am călătorit *in the moon light*[1] pînă la Galaţi. De aici la Brăila, unde am ajuns la 1 noaptea, mai mult somnoros.

O zi excelentă, care m-a depărtat de Bucureşti, m-a făcut să respir şi să aflu încă o dată că pămîntul e mai mare decît cei 3 kilometri pătraţi pe care trăiesc, mă agit şi conversez eu.

Miercuri 22 iulie

Numirea la Fundaţie a venit cînd nu o mai aşteptam. Cîteva zile nici nu mi-a venit să cred. Mi se părea că totul se va strica din nou în ultimul moment. Dar azi-dimineaţă am încasat 39.500 lei pe trecut. Fabulos! Şi voi avea de aici încolo 6.000 de lei pe lună (5.933).[2]

Iată-mi vacanţa aranjată. Voi putea lucra şi — să sperăm — să-mi termin piesa.

Azi-dimineaţă, ieşind de la Fundaţie şi trecînd pe Calea Victoriei, am avut buna inspiraţie să intru la Columbia, ca să întreb dacă mi-a venit cumva *Kleine Nachtmusik,* comandată încă din mai. Venise. Le-am plătit şi sînt fericit că prima cumpărătură a fost asta. Va fi poate de bun augur. Şi discurile sînt magnifice...

Despre rest n-am curiozitatea de a scrie. Şi nici nu e mare lucru.

Duminică, *Lohengrin* de la Bayreuth, ascultat pe o căldură de ecuator. Vocile — admirabil de clare, corurile şi orchestra — tulburi.

«...Dar, spune-mi, la crepuscul, încet, sînt fericit?»

Vineri 7 august

Scrisoarea de la J., care e la Sovata. Amuzant cum datează «Sovata, în 3 august». Acest «în» e un vechi tic al meu, de prin 1925, 1926. Ea l-a păstrat, desigur, fără să ştie. E şi asta o formă de fidelitate.

Un bărbat nu va şti niciodată ce sedimente de amoruri trecute sînt în gesturile, în obiceiurile, în vocabularul, în ticurile unei femei.

1 La lumina lunii (engl.).

2 Această nesperată îmbunătăţire a situaţiei sale materiale avea să dureze numai un an.

Duminică 9, [Ghilcoşj

Mă gîndeam ieri, plimbîndu-mă pe şosea, la Ionel Teodoreanu. Nu ştiu de ce, mi-ar fi făcut plăcere să-l întîlnesc.

Azi-dimineaţă, pe cine găsesc în pensiune, tratînd cu *Fräulein* Wagner închirierea unei camere? Ionel Teodoreanu cu soţia lui. Sinceră bucurie de a-l vedea!

Vor locui în pensiune, începînd de mîine seară. Scrie un roman. Sper că nu ne vom incomoda unul pe altul. ••.

Marţi 11

Începusem aseară să scriu cîteva rînduri aici, în caiet, cînd mi-a bătut în uşă Ionel Teodoreanu. L-am poftit înăuntru şi am stat vreo două ore de vorbă. Cînd a plecat, n-am mai ştiut exact ce am vrut să spun în fraza începută — şi am abandonat-o aşa cum era, mai ales că trebuia să mergem la masă.

Teodoreanu este acelaşi convorbitor fascinant pe care l-am cunoscut la Galaţi. îl ascult cu cea mai mare plăcere — deşi nu-mi vorbeşte decît despre el, despre literatură, despre romanul pe care îl scrie. Mi-a citit cîteva pasaje — şi unele mi s-au părut excelente, îndeosebi un episod cu doi eroi, Hans Muller şi Mircea Ştefănescu.

— Sînt la etuvă antilirică, mi-a spus. E un roman pe care-l scriu împotriva mea: cred că o să-ţi placă.

E de altfel un camarad încîntător. Băieţii lui, care locuiesc la dreapta mea şi-mi sînt oarecum tovarăşi de balcon, au primit ordin să fie liniştiţi. Doamna Teodoreanu face o cafea neagră extraordinară, din care primesc şi eu o raţie de două ceşti pe- zi.

Romanul lui se cheamă *Arca lui Noe.* Se petrece la Borsec, într-o pensiune — pensiunea lui *Frau* Blecher.

Pentru că venise vorba de Cezar Petrescu, care utilizează — aproape fără să-şi dea seama — în cărţile lui sugestii din diverse convorbiri sau confesii literare, m-am grăbit să-i spun ca măsură de prudenţă:

— Să ştii că şî în ceea ce scriu eu acuma este o pensiune , într-o localitate de munte — pensiunea Weber,

condusă de *Frăulein* Weber, pensiune pe care la un moment dat un personaj o compară cu un vapor...

Am rîs amîndoi de coincidență — dar nu e rău că am precizat.

— De altfel, mi-a spus el, nu cred că ne întîlnim. Mergem probabil pe drumuri diferite.

— Cu atît mai diferite cu cît ceea ce scriu eu este... o piesă de teatru.

— Băiatul meu cel mare — Ștefănică — mi-a spus azi la prînz...

(Bătaie în ușă. Deschid: e Teodoreanu. îmi aduce cafeaua de dimineață. Ne vorbim doar din ochi — de frică să nu ne angajăm într-o nouă conversație. Continui:)

— ...mirat: «Papa, să știi că domnul Sebastian vorbește singur cînd scrie»... N-am crezut, dar acum înțeleg...

îi explic că într-adevăr simt nevoia să spun fiecare replică înainte de a o scrie.

Vineri 25 septembrie

Aseară P. a izbucnit deodată în mijlocul unei conversații destul de potolite despre politica externă, ridicînd deodată glasul cu acea teribilă violență cu care mă surprinde uneori...

Tot incidentul m-a deprimat. Scriindu-1, observ că nu regăsesc încordarea enervantă de aseară, sentimentul de disensiune iremediabilă, pe care l-am încercat.

P. este un om de dreapta pînă la ultima consecință, în Abisinia a fost cu Italia. în Spania e cu Franco. La noi e cu Codreanu. Face uneori eforturi — cît de penibile? — pentru a ascunde acest lucru, cel puțin față de mine. Dar se întîmplă să-1 răzbească, și atunci țipă, cum a țipat aseară.

El crede orbește ce scrie *Universul...* Veștile cele mai absurde, cele mai trivial tendențioase, găsesc în el un ascultător credul. Și are un fel naiv de a se exaspera, de a ridica vocea, pentru*a lansa, fără un zîmbet măcar, chestiile abracadabrante pe care le află în oraș, în redacția *Vremii,* în redacția CWmtafou...

Aș vrea să eliminăm din discuția noastră orice aluzie politică. Dar e posibil? Strada urcă pînă la noi vrînd-nevrînd — și în cea mai anodină reflecție simți spărtura mereu mai mare dintre noi.

Miercuri 30 septembrie 1936

Duminică și luni — la Roman. Am plecat de acolo copleșit, uzat. Aveam impresia că nu voi putea reintra în viață. Totul mi se părea inutil. Simplul gînd că un telefon de dat sau de primit din partea lui X. poate fi pentru mine o problemă mă umilea. Ideea de a juca piesa mi se părea '-trivială.

Acum totul a trecut. într-un fel, am uitat. Mă voi duce după masă la tribunal, mă voi duce diseară la teatru, scriu acum aici, în caietul ăsta — iar între timp viața lui Blecher[1] continuă la Roman așa cum am văzut-o. Voi mai avea vreodată curajul să mă vaiet de ceva? Voi mai avea nerușinarea să am capricii, indispoziții, enervări?... El trăiește în intimitate cu moartea. Nu cu o moarte abstractă, nebuloasă, cu termen lung. E moartea lui, precisă,jlefinitivă, cunoscută în detalii ca un obiect.

Ce îi dă curaj să trăiască? Ce 11 susține? Nu e nici măcar disperat. Nu înțeleg, mărturisesc că nu înțeleg. De cîteva ori aș fi izbucnit în lăcrămi privindu-1. Noaptea l-am auzit gemînd din odaia lui, țipînd — și am simțit că mai e cineva în casă afară de noi, cineva care era moartea, destinul —• nu știu cine. Am plecat de acolo răvășit, amețit.

Dacă lucrurile ar avea vreo sancțiune, vreo consecință, eu n-ar mai trebui să-mi continui viața mea de pînă acum. N-ar mai trebui să pot.

Dar uit — și reviu la existența asta inconștientă de om oarecum valid.

11 octombrie, duminică

Sărbătorirea lui Stelian Popescu[2] la Arenele Romane. Perpessicius îmi spunea aseară:

[1] **Romancier și poet (1909—1938).**

*** Gazetar și om politic reacționar. Director al ziarului naționalist *Universul.***

— O zi de doliu. Şi adăugă: cea mai ruşinoasă zi din Romînia de după război.

Poate că n-ar trebui să fiu trist. Poate că, dimpotrivă, ar trebui să fiu mulţumit că toată dreapta romînească, tot «naţionalismul», se grupează în jurul lui Stelian Popescu. Este definitoriu, infamant şi — în anumit sens, privind foarte de sus lucrurile — consolator.

Nae Ionescu i-a telegrafiat ieri felicitîndu-1 în numele lui şi al *Cuvîntului.* Trebuie să fiu deprimat? Mai degrabă nu. Ar trebui să-1 văd şi să-i spun: Acuma, domnule profesor, nu mai e nici o îndoială că politica dvs. este o eroare...

Triste, triste timpuri! Ce val de trivialitate, în care se îneacă toţi din ipocrizie, din laşitate, din interes!

Va veni o zi în care se va putea vorbi deschis despre aceste negre zile? Sînt convins, sînt absolut convins. Aş vrea să mai fiu atunci de faţă.

Duminică 25

Este în X ceva din *M-me* Verdurin[1]. Nu mult şi nu cu aceeaşi violenţă comică, dar este. Îmi spunea azi-dimineaţă la concert, după ce cîntase Enescu concertul de Brahms:

— Nu eşti puţin bolnav? Pe mine m-a îmbolnăvit.

Şi făcea un cap fericit, suferind în fericire, aproape de leşin. Mi-e foarte dragă, dar aş vrea să pot realiza odată într-un personaj de roman savanta ei tactică socială.

Marţi 27

încă de la Roman, Blecher îmi vorbise despre o femeie din Bucureşti care-mi cunoaşte cărţile şi «le admiră». Acum doi ani, i-a scris o scrisoare, spunîndu-i că a descoperit un scriitor «mai inteligent decît Gide».

Anul trecut, la un concert, a stat lîngă mine, ar fi vrut să-mi vorbească, dar n-a îndrăznit... O cheamăM.G. — soţia unui inginer. Se pare, remarcabil de bogaţi.

Alaltăieri, Blecher mi-a trimis o scrisoare, în care mă ruga să-i telefonez doamnei G. — dar îmi recomanda o sumă de precauţii. Să-i telefonez marţi sau miercuri — nu în altă zi — la ora 11 dimineaţa — nu la altă oră.

i Personaj din *în căutarea timpului pierdut* de Marcel Proust.

I-am telefonat chiar acum. 0 voce firavă, timidă, şoptind mai mult decît vorbind, de parcă s-ar teme să n-o audă cineva din odaia alăturată. Mi-a dat o întîlnire pentru joi la 6, în hol la Athenee Palace. Încă un lucru «misterios» în această poveste. Vom vedea...

Vineri 6 noiembrie

Ieri, prînz kvP. O discuţie de politică externă, cea mai potolită cu putinţă. încercam să vorbesc cu indiferenţă, ca şi cum ar fi fost vorba de fapte exacte, nu de opinii, impresii şi atitudini.

Reţin o frază a lui P. şi o reproduc textual:

«Prefer o Romînie mică, cu provinciile pierdute, dar cu burghezia şi elita ei salvată, decît o Romînie mare proletară.»

Şi era calm. Nu părea că-şi dă seama de imensitatea lucrului pe care îl spunea...

Simbătă 14

A fost poate una din ultimele zile magnifice de toamnă. M-am dus la O.N.E.F., la un meci de fotbal (Venus—C.F.R.). Nu pentru meci, ci pentru peisaj, pe care îl bănuiam dinainte strălucit. Nu m-am înşelat. O lumină obosită, pudrată, tandră — în depărtare o ceaţă uşoară, argintie, aburită, din care oraşul se desprindea ireal, ca într-o pînză de pictură, ca într-o fotografie reliefată. Şi cîte culori! Nu ştiam că sînt atîtea case roşii în Bucureşti. De acolo, de la O.N.E.F., se văd ca nişte construcţii de Baukasten. Şi pomii desfrunziţi, ieşind din ceaţă ca dintr-un abur pe care l-ar fi făcut propria lor respiraţie. Totul era de un desen foarte delicat, dar de o bogăţie de culori explozivă. Peluzele roşii, firmele de reclamă multicolore, iarba verde încă, tricourile pestriţe, negre-albe-albastre, o lume imensă, totul era ameţitor. La începutul reprizei a doua, arbitrul a fluierat un minut de tăcere, mi se pare pentru un jucător străin, mort de curînd. S-a făcut brusc o imensă tăcere — tăcerea a vreo 20.000 de oameni. Se auzea doar din depărtare rumoarea oraşului.

Sirnbătă 21

închei o săptărtiînă de care mi-e ruşine. Zile întregi pierdute, nopţi ameţite. N-am făcut nimic şi m-am lăsat dus de toate întîmplările care s-au nemerit să-mi iasă în cale.

Mîine plec la Brăila, la botezul copilului Sylviei, dar sînt decis ca la întoarcere să-mi impun o săptămînă serioasă de muncă.

Aş vrea să scriu o carte, şi poate că pentru asta ar trebui să plec de Crăciun undeva. Dar am atîtea proiecte vagi pentru Crăciun...

Luni 23

Aseară la Stuttgart, al doilea concert brandemburghez de Bach şi concertul pentru pian şi orchestră în si minor de Mozart, cu Edwin Fischer.

Brăila mi s-a părut ca niciodată tristă, provincială, uitată de Dumnezeu. Tramvaiul s-a oprit aproape 15 minute la colţul străzii Unirea, aşteptind să facă «cruce». Pe urmă, pe strada Galaţi n-a mai mers de loc, fiindcă linia era în reparaţie, şi a trebuit să coborîm pentru transbordare. în centru, ceasul era oprit la 5 fără 20, deşi era 10 jumătate dimineaţa. Puţin mai departe, ceasul de la biserica grecească arăta 11.20. Frig de noiembrie, lume puţină, case vechi — nici un om nou, nici o clădire nouă, prăvălii deşarte.

în port am fost cu Petrică, ceea ce m-a împiedicat să fiu emoţionat. Am revăzut totuşi cu plăcere vapoarele, sălciile, lanţurile grele, odgoanele.

Toate mi se păreau în oraşul ăsta desprinse de mult, dintr-o viaţă anterioară.

Marţi 1 decembrie 1936

...P. e revoltat. I se pare că librarul îl persecută, că editorii îl lucrează, că O. e ironic cu el, că N. de la Cartea Romînească e perfid... Ciornei nu i-a pus cartea în vitrină, Alcalay a pus-o, dar nu se vede, Cartea Ronească îl sabotează.

Mi se pare mie sau într-adevăr eu n-am avut niciodată asemenea preocupări? Nu mi-o spun cu mîndrie, dar n-am cerut niciodată nimănui nici un articol, n-am

dus nici o politică literară, n-am cultivat simpatii, n-am evitat adversităţi.

Poate că toate astea intră în vechea mea lene, dar în anumită măsură şi în conştiinţa că destinul meu de scriitor — dacă cumva am vreunul — se decide dincolo, mult dincolo de toate aceste mici «chestii»...

Din orgoliu sau din lene, indiferenţa mea este aceeaşi, cel puţin în ordine literară.

Sirnbătă 12 *.

Am să scriu oare cartea la care mă gîndesc de la o vreme, fără să ştiu bine ce ar putea da şi unde ar putea duce?

«De la o vreme»... în mod exact, din ziua de 18 octombrie — ziua mea — cînd coboram de la P., cu P., să cumpăr cele două sticle de şampanie, am văzut deodată imaginea unui accident de stradă, în care mi-ar fi făcut plăcere să mă las antrenat.

Am văzut atunci un prim capitol cu o bogăţie de detalii minuţioase şi atît de presante, încît mi se părea că, venit acasă, nu voi putea face altceva decît să scriu, ca sub dictarea unei voci imperioase. Am încercat într-adevăr să scriu — nu mai ţin minte dacă chiar în seara aceea, sau cîteva seri mai tîrziu — dar n-a mers.

Nu-i mai puţin adevărat că de atunci mă gîndesc mereu la posibilitatea acestei cărţi. Sînt cîteva mici fapte, cîteva sugestii care au început să se strîngă în jurul primei imagini şi să adere.

De exemplu plimbarea cu S. — in seara în care a furat un măr pe strada Academiei (gest care m-a întinerit prin reflex) — mi-a redat în chiar momentul acela gustul de a scrie o scurtă poveste. Descurajat cum sînt, voi găsi poate o bucurie într-asta.

Va fi un scurt roman sau o lungă nuvelă. Un *recit.* Poate voi încerca în vacanţa Crăciunului să scriu. Dar pentru asta ar trebui să plec din Bucureşti, şi mă întreb dacă voi găsi banii pentru plecare.

Duminică 20

Proiecte: 1. Să plec la Breaza pe la 2 ianuarie, să rămîn pînă la 20 şi să încep a scrie un roman care să apară în martie-aprilie.

2. Sa încep imediat lecturile necesare pentru întîiul volum din *Romanul romînesc,* pe care să încep a-l redacta mfebruarie-martie, ca să apară de Ziua Cărţii.
6. ba discut cu O. tipărirea unui volum de cronici si eseuri, care să apară eventual în februarie sau de l aşti.

Miercuri 30

M-am întors aseară de la Roman, unde fusesem pentru a doua oară să-1 văd 'pe.BJech.er.

E poate obişnuinţa — dar mie mi s-a părut mai bine decît data trecută. Cu vremea, dacă aş trăi mereu lingă el, aş ajunge probabil să cred că tragedia lui e normală. Mai există tragedii trăite zi la zi. O ştiu puţin şi din propria mea viaţă. Dincolo de 24 de ore începe obişnuinţa, adică acceptarea.

în ce-1 priveşte pe Blecher, este mult mai descurajat. Mi-a vorbit despre moartea lui, pe care o crede apropiată.

«Mă gîndesc — zicea — că .iuIes Renard a murit în 1911. Din depărtare, moartea devine aşa de indiferentă! Să mi se pară şi mie că am murit de mult, de la 1911.

Nu mă sperii de moarte. O să mă odihnesc, o să dorm. Ah, ce bine o să mă întind şi ce bine o să dorm!

Uite, am început să scriu un roman. Dar nu ţiu neapărat să-1 termin. Dacă voi muri înainte, cred că nici nu voi regreta că nu l-am terminat. Ce puţin lucru e pentru mine literatura şi cît de puţin timp îmi ocupă!

M-am gîndit în ultima vreme să mă sinucid. Dar e greu. Nu am cu ce. Cel mai simplu ar fi să mă spînzur, dar pentru asta ar trebui să bat un cui în perete, m-ar auzi Olimpia, ar veni imediat înăuntru şi n-aş mai putea face nimic.

Am cerut să-mi cumpere sodă caustică sub un pretext oarecare — dar n-au lăsat-o părinţii mei.

Ce stupid am fost că nu mi-am cumpărat un revolver pe vremea în care mai umblam şi puteam să-1 cumpăr!»

A doua zi, adică ieri dimineaţă, mi-a cerut scuze pentru această mărturisire:

«Te rog să mă ierţi. Nu ştiu ce am avut. Mie nu-mi place să mă vaiet. Am oroare de sentimentalism.»

Ce mă bucură şi mă emoţionează în el sînt resursele lui încă neatacate, de copilărie, de humor, de exuberanţă. Cu cîtă bună-credinţă, cu cîtă silinţă îmi cînta din acordeon diverse tangouri şi foxtroturi! Să fie într-asta un efort de bucurie iremediabil pierdută?

îmi povestea diverse jocuri de astă-vară, cînd era Geo BogzaJa el. Se jucau de-a vaporul. Bogza îi remorca patul lui Blecher, dădea semnalul de plecare, în perete bătuseră un aviz: «Este interzis a se sui pe catarg şi a scuip* de sus în camera maşinilor».

Mi-a arătat un album de fotografii. M-am oprit să nu plîng, privind o fotografie de-a lui de la 17 ani, figură admirabilă de adolescent. *«..Pelais beau gosse, hein?»'* Am plecat pe la 4, dar de ce n-am avut curajul să-1 îmbrăţişez, să-i spun mai mult, să fac un gest de frate, ceva care să-i arate că nu e singur, că nu este absolut şi fără salvare singur?...

Vineri 8 ianuarie 1937, Sinaia

Sînt de luni seară aici, la vila R., casă admirabilă, care la început mi s-a părut somptuoasă şi severă, dar cu care încep să mă împrietenesc. Mi se pare că aş putea trăi o viaţă întreagă aici. Voi pleca însă duminică şi voi regăsi un Bucureşti în care sînt aşa de dezorientat...

Am venit cu gîndul să scriu. Nu prea merge însă. Alaltăieri, în vreo patru'ore de lucru încordat, abia am reuşit să scriu vreo trei pagini —şi alea pline de ştersături. De atunci nimic. Mă dezolează dificultatea mea de a scrie. Şi invidiez aşa de mult abundenţa lui P.! Condeiul meu e plin de obstacole, plin de scrupule, plin de ezitări. Nu ăşa se scrie un roman. De altfel, trebuie "să* c"onvîn' că "nu sînt un romancier. Pot scrie delicate reflecţii — de reverie interioară, de soliloc — dar nu pot să mă avînt cu uşurinţă între mai multe personaje, pe care să le las să trăiască.

M-am gîndit bine la asta, în cursul unei plimbări pe munte. E în mine o anumită lipsă de spontaneitate, care nu poate fi anulată de nici o altă calitate. Ceea ce scriu eu este puţin schematic, puţin liniar, puţin

» Eram un băiat frumos, nu-i aşa? (fr.)

abstract, chiar cînd e grațios, chiar cînd e străbătut de una din emoții (căci sînt așa de sentimental)...

Pot prin urmare sa fac mici povestiri de 200 pagini, cu accent de jurnal intim — dar un roman, nu. De asemenea, mi se pare că aş putea foarte bine scrie teatru. Sînt anumite tipare" mecanice în teatru care mă ajută pe mine — care sînt aşa de lipsit de imaginaţie. Şi pe urmă, distanțele sînt mai scurte în teatru... Dacă piesele mele ar fi putut fi reprezentate, e foarte probabil că aş fi devenit «autor dramatic» — exclusiv autor dramatic. Dar aşa, experiența primei mele piese îmi ajunge.

"Cît priveşte cartea pe care am început s-o scriu[1], n-o văd deocamdată bine. Nu am pentru început decît o vagă, foarte vagă privire de ansamblu, şi un proiect precis de prim capitol. Mai departe nu văd nimic, nu ştiu nimic. Contez ca lucrurile să se precizeze, pe măsură ce voi scrie. Dar mă urnesc aşa de greu din loc! Şi mai am atîtea îndatoriri de lucru! Cine ştie cît mă va ține şi fleacul ăsta de carte, pş care eu îl vedeam apărînd în primăvară! Totdeauna ritmul meu lent de lucru mi-a dejucat cele mai cumpătate proiecte literare. Totuşi, voi încerca, pe de o parte, să lucrez la Bucureşti (ieşiri în oraş suprimate, după-amiezi harnice, seri cuminți), iar pe de altă parte, din cînd îh cînd, să-mi iau scurte concedii de lucru, pe care să le petrec la Breaza sau la Sinaia.

Sîmbătă 9

Prima mea zi de schi. N-aş fi crezut că va merge aşa de uşor. Aveam un fel de vanitate copilărească de a mă simți instalat pe schiuri — în perfecta mea ținută reglementară (pe care mi-am improvizat-o în ziua plecării de la Bucureşti), dar nu credeam că voi reuşi vreodată să fac vreo ispravă cu echipamentul meu, puțin cinematografic.

Alaltăieri, la Predeal, unde ne oprisem cîteva minute la vila V., ceream detalii cu oarecare sfială, fiindcă erau atîția schiori vechi acolo — şi cînd cineva m-a întrebat, pentru a şti dacă voi învăța sau nu: «eşti fricos?», i-am răspuns fără ocol şi cu mare sinceritate: «da». «Atunci, n-ai să înveți niciodată», mi-a răspuns tipul, tranşînd discuția.

Şi totuşi am să învăț. Din primul moment şi dindu-mi drumul oarecum la nimereală, convins că voi cădea după primii metri, am străbătut vijelios (da, îmi place să spun vijelios) frumoasa pantă de la Stîna reginei — şi, ce e mai comic, fără să cad. Şi pe urmă, am făcut o sumă de alte *exploils-uvi,* care mă uluiau. Ne-am coborît la, întoarcere, o bună parte din drum, pe schiuri — e drept, căzînd destul de des, dar la urma urmelor cu destulă îndemînare pentru prima zi.

W., care mi-era profesoară, mi-a spus: «Bravo, ai talent» — şi nu mi-a fost ruşine să primesc cu măgulire această notă bună, conferită cu obiectivitate, de pe catedră.

Ce dimineață fericită! Viața mai are unele lucruri să-mi spună.[1]

Luni 18

Ieri, incinerarea lui Holban. Imposibilitatea de a realiza gîndul că într-adevăr a murit, că nu-l voi mai întîlni pe stradă, că nu-l voi mai vedea în sălile de concert.

Tot ieri, scrisoare de la Blecher. Un fel de «scrisoare-testament». îmi dă diverse instrucțiuni pentru manuscrisele lui, după ce va muri — ceea ce i se pare foarte apropiat. I-am răspuns imediat.

Azi-dimineață, o voce de femeie la telefon.

— Domnule, vreau **să vă** mulțumesc pentru *Inimi cicatrizate*[2], carte pe care am citit-o după recomandarea dvs.

N-a vrut să-mi spună cine e.

— Atîta vroiam **să** vă spun: că vă mulțumesc.

Şi pe urmă a închis.

Sinaia, sîmbătă 30

Din nou la Sinaia. Locuiesc într-o cameră închiriată *vis-ă-vis* de parc. Modestă, dar curată şi agreabilă. Vreau

[1] Este vorba despre romanul *Accidentul.*

1 Episodul va ti evocat In romanul *Accidentul.*
2 Unul din cele doua romane ale lui M. Blecher.

să rămîn pînă miercuri — şi mai ales vreau să scriu. Pentru asta am venit. Dar voi putea? Va merge?

Duminică 31 ianuarie

Ninge frumos, liniştit. E un timp ideal de schi. Totuşi, nu-mi voi acorda o dimineaţă de schi decît dacă o voi merita, adică dacă voi fi lucrat suficient.

Am scris ieri toată după-masa, am scris şi azi-dimineaţă. Merge foarte încet. Fiecare frază îmi ia un timp enorm. Nu-mi dau seama dacă sînt prea leneş, sau prea scrupulos. Aş vrea să o pot lua puţin razna, să-mi dau drumul, să mă las antrenat de mersul lucrurilor, să nu întorc mereu capul înapoi, spre ce am făcut, să nu măsor cu atîta atenţie fiecare pas înainte. Cu ritmul ăsta, îmi va trebui un an ca să termin cartea. Şi nu trebuie să uit că mă aflu deocamdată în teren cunoscut — adică la primul capitol, la care am gîndit mult, în detaliu. Ce voi face mai tîrziu, cînd voi trece în partea de ceaţă a romanului?

Nu ştiu. Aş vrea din toată inima să apar de Ziua Cărţii, sfîrşitul lui aprilie, începutul lui mai, dar nu-mi vine a crede. Parcă mă văd la vară, lucrînd tot la cartea asta şi silit să-mi amîn încă o dată celelalte proiecte...

Sînt mulţumit de această scurtă evaziune de la Bucureşti. Sînt singur şi fericit, în măsura în care mai pot fi fericit.

Luni 1 februarie

Nu ştiu dacă meritam această dimineaţă de schi. Fapt este că mi-ăm acordat-o, şi acum nu simt nici un fel de remuşcare.

Am fost la Opler: terenul e mult mai mic, şi panta — mai uşoară decît la stînă. N-am mai avut impresia ameţitoare a începutului. Totul mi s-a părut mai puţin fantastic decît atunci. Dar sînt destul de copil pentru a fi fericit şi cu atît de puţin.

Cît priveşte lucrul — ieri am scris mai bine de şase pagini, în exact 7 ore jumătate. Nu e un record, desigur: este un randament potolit şi normal. Voi scrie desigur şi astăzi, toată după-masa. Dar pe măsură ce

stau mai mult la masa de lucru, îmi dau seama că sînt angajat într-o treabă de drum lung. Trebuie să renunţ a-mi fixa termene şi a-mi impune programe prestabilite. Singurul program cuminte este acela de a lucra cu stăruinţă, fără a mă gîndi cînd am să termin, în nici un caz nu cred că voi fi gata în primăvară.

Marţi 2 februarie

Dimineaţa mi-am pierdut-o cu cronica pentru *Reporter.* Dar toatîă după-amiaza am lucrat pînă la ora opt, iar pe urmă, de la 9.1/2 seara pînă acum, la 12 noaptea, cînd scriu aceste rînduri. Totuşi, bilanţul zilei este ridicul: trei pagini. Nici trei pagini. Sînt sincer furios pe mine. Nu e admisibil să scriu aşa de încet. Nu e admisibil să stau ore întregi pentru a indica un singur gest. Oare nu voi căpăta niciodată mai multă uşurinţă, mai multă cursivitate?

Cu ritmul meu de acum, ştie Dumnezeu cînd voi termina o carte de 200 de pagini, din care nici 20 nu cred că am scris pînă azi.

Vineri <?, Bucureşti

M-am întors de la Sinaia miercuri pe seară. Mulţumit de cîte am lucrat? Da, în anume sens. Cele 20 de pagini scrise pînă azi sînt desigur puţine — dar ele ajung pentru a-mi da sentimentul că «s-a rupt gheaţa». Acum ştiu că muncind, lucrlnd sistematic vreo 40 de zile («libere», cum se zice la tribunal, căci nu socotesc pauzele inevitabile), voi putea termina această mică povestire. Şi «se întîmplă», într-adevăr, unele mici lucruri, pe care nu le-am aşteptat, care se ivesc singure din mersul liber al faptelor. Poate pînă la urmă o să iasă o carte mică de care să nu mă jenez.

Titlu posibil: *Accident.* Nu e prea sugestiv, dar eu n-am avut niciodată darul titlurilor bune.

Aseară, festival de dans Kreutzberg. Nu-mi pot da seama exact de valoarea lucrului, căci trebuie să existe o întreagă tqhnieă ce poate eventual înlocui cu succes inspiraţia, emoţia, talentul" natural.

Dar tipul mi s-a părut extraordinar. Am primit drept o bună întîmplare personală faptul că In program figura *Romanţa* din *Kleine Nachtmusik. A* dansat-o cu

o grație extremă. Mă gîndeam la piesa mea — şi vedeam în mişcarea lui Kreutzberg ceea ce aş îi vrut să realizez cu un ritm şi stil.

Curioase aptitudini in Kreutzberg! E cînd un mim, cînd un grimast, cînd un veritabil clovn. Au îost momente cînd mi-l amintea pe Grock. Iar în Till Eulenspiegel, era o siluetă de Breughel...

Sinaia, duminică 14.

Iară la Sinaia. Am sosit azi-dimineață, dar nu cred că voi sta mai tîrziu de marți. De altfel, am ambiții literare foarte modeste. Vreau să termin primul capitol, pe care nici pînă azi nu l-am terminat, căci de la ultimul meu *sejour* la Sinaia n-am mai scris un rînd.

încolo, vreau să fac puțin schi — şi să mai uit de Bucureşti.

Marți 16

Mă întorc la Bucureşti chiar azi-dimineață, cu maşina lui R. Ziua de ieri a fost o zi completă de schi...

Exercițiile de schi de după masă au fost aspre. Am căzut de nenumărate ori. La întoarcere, am căzut aşa de rău — erau cîțiva metri de gheață — că mi-am rupt pantalonul la genunchi, şi m-am ales cu o mică rană, întocmai ca în primul capitol al romanului.

Cît despre roman, mi-e ruşine să scriu. N-am lucrat absolut nimic.

Vineri 19 martie

Marți la Brăila, la înmormîntarea babei, care a murit luni, după ce o zi întreagă rătăcise spre Baldoveneşti, unde jandarmii au găsit-o în mijlocul nopții, căzută de oboseală pe linia ferată. Avea 92 de ani. Dacă nu s-ar fi rătăcit, cred că mai putea trăi nenumărați ani.

Am primit vestea fără emoție şi de altfel tot fără emoție am asistat la înmormîntare. Este totuşi o întreagă lume care se duce cu ea şi întreaga noastră copilărie care-şi pierde unul din eroii ei principali. Săraca baba— ce lungă viață! Nu e de mirare că-şi pierduse memoria...

Joi 25

.„Blecher eşte de ieri dimineață în Bucureşti. Intrat la Saint-Vincent de Paul, camera 15. A venit pentru abcesul care încă nu s-a scurs, cu toate că s-au făcut la Roman două intervenții măcelăreşti.

Mi-a povestit drumul cu trenul şi m-am înfiorat. Plecarea de acasă în plină noapte, luna pe cer, străzile pustii, gardiştii care priveau mirați targa ce trecea, aşteptarea în biroul şefului de gară, urcarea în vagon prin fereastră, sosirea dimineața la Bucureşti, hamalii care refuzau să-l scoată pe fereastră.

Atroce suferinți! Totul devine absurd de inutil, lîngă o atît de mare durere.

A crezut că moare. Era la un moment dat decis să se sinucidă.

Şi-a rupt toate hîrtiile, toate manuscrisele: 80 de pagini din noul roman început, 70 de pagini dintr-un jurnal.

Abia am avut curajul să-l dojenesc...

Duminică 4 aprilie 1937

Zile extenuante în tribunal, nu atît prin efort fizic, cît prin tensiune nervoasă.

Arestarea lui Bogza m-a înmărmurit. Mi se părea un act de nebunie, care va" trece "la cea dintîi explicație. Eram convins că după o noapte petrecută la poliție îi vor da drumul. Alergături prin redacții, telefoane, curse cu automo.bilul — totul mă deprima, încă o dată a trebuit să deplor temperamentul meu alarmist.

Convorbirea cu judecătorul de instrucție (Ionel Stănescu de la Cab. VII, tip suficient, prost, lichea, sirtmlînd revolta morală) m-a lăsat fără replică. Am încercat să-i vorbesc, să-l înduplec, să-i citesc din poemele mai put-in scandaloase ale lui Bogza — dar totul era inutil. Omul lucra din ordin, din servilism sau din simplă cruzime de imbecil. Poate că vorbindu-i cu atîta căldură eram ridicul. El, în orice caz, ridea.

A doua zi, confirmarea mandatului. Am vorbit, îmi dau seama, cu prea vizibilă emoție. Un avocat nu trebuie să pară aşa de mult angajat într-un proces.

Dar voi putea vreodată face ceva — nu importa ce — fără pasiune?

De altfel, nu trebuie să-mi fac reproşuri. Cauza era în orice caz pierdută — şi dacă mandatul a fost confirmat, n-a putut să fie declt din ordin. Căci ceilalţi avocaţi au fost mult mai detaşaţi In pledoariile lor. Totuşi am pierdut.

Un asemenea proces pierdut (proces în care dreptatea juridică, pentru a nu mai vorbi de cealaltă, este strigătoare la cer) ajunge pentru a te dezgusta irevocabil de avocatură. Dar eu n-am nevoie să mai fiu dezgustat.

Nu m-a indignat atît confirmarea mandatului, cît atitudinea judecătorilor. Puiu Istrati avea tot timpul un surîs batjocoritor, sceptic, neatent, de stîlp de cafenea. Simţeam că, orice am spune, procesul pentru el este dinainte judecat. Judecat de scaunul lui, de insensibilitatea lui, de obişnuinţa lui, de indiferenţa lui. Ce forţă din lume poate scutura conştiinţa atrofiată a unui judecător, cu mentalitate de funcţionar?...

Mi-am închipuit că asupra acestor lucruri nu e posibil nici un dezacord cu oamenii de condiţia mea. Sînt anumite lucruri pe care — de la un anumit nivel de sensibilitate — le consider de la sine înţelese. Totuşi, cu ce stupoare a trebuit să constat azi la prînz că P. este de partea lui Puiu Istrati, nu de partea lui Bogza!

întîi şi întîi Bogza (spune P.) nu e scriitor. Nu e nici membru în S.S.R. — şi pe urmă e mai mult ziarist decît scriitor...

— De ce să mă revolt eu de arestarea lui Bogza? striga el. L-a arestat? Ei şi? O să stea o lună la puşcărie, şi gata. Nu e grav. Grav este altceva: că tinerii ăştia sînt martirizaţi de 10 ani în puşcării...

— Care tineri?

— Tinerii naţionalişti.

ADDENDA

PRIMĂVARĂ PROVINCIALĂ

Cu topoare, larmă, sfadă,
s-au pornit să taie ramuri din copacii de pe stradă
slujitorii primăriei de oraş provincial,
mic, neînsemnat, banal.

Şi înşiruiţi pe rînd, brazi, stejari,
salcîmi şi tei
seamănă unor şcolari
cînd
sînt tunşi cu «trei».

Un bătrîn, serios copac a fost tuns
şi-a rămas cu două ramuri,
două jalnice relicve
dintr-o freză ce altdată două tigve
de copaci mai tinerei
să îmbrace-ar fi ajuns.

Ceasul de la «Sfîntul Petru» sună tare,
douăsprezece bătăi rare;
iar dintr-un liceu vecin
i-a răspuns

clopotul cu un suspin
de salvare.

Este ultimul trimestru.
Un copil cu păru-n soare
trece repede, pedestru,
călăreț pe un băț pentru covoare.

Ies băieții. Cei mai mici cu gălăgie,
cei mai mari privind neîncetat
fetele, ce-au început să vie
dinspre externat.

Pîlcuri-pîlcuri trec în cete,
şi mergînd pe îndelete
chicotesc şi-şi tot fac semne
cînd în stînga, cînd în dreapta.

Cinci elevi din clasa VII-a
într-un colț se-ncerc pesemne
să rezolve o problemă
pentru o temă.

Cu paşi mărunți şi repezi de ştrengar,
o fată dintr-a opta clasă
se duce înspre casă
şi trece chiar
privind stăruitor
pe lîngă grupul ce lucrează
aceeaşi straşnică problemă.

Un vînt primăvăratec îi conturează
fin, discret, ispititor,
prin şorțul de uniformă,
o minunată formă
de picior.

Iar băieții au uitat de sin şi cos,
de triunghi şi logaritm
şi privesc spre fată, care
merge-n ritm.

Dar deodată,
din liceu, prin poarta mare
a ieşirii principale,
se arată
profesorul de ştiințe naturale.

Toți băieții îl salută-n grabă mare,
şi de zor
o porneşte fiecare.

Domnul profesor
tuşeşte,
— tuse seacă —
şi prin ochelari priveşte
înspre fată, care
se îndepărtează.
Din adînc şi greu oftează
şi la braț c-un teanc de teze
pleacă

să le corecteze.

Iunie 1925

/

IMN

Desfăşură-se ceasul înalt, unic, egal
Şi fie uniform prin locurile-aceste,
îndoaie-se cu linişti de apă lîngă mal
Spre seară, cînd nu ştii ce e şi ce nu este.
Oprească-se aici eternizat şi dens
Cu singura lumină pe care-o mai aştept,
Să-1 desluşesc aproape şi să-1 iubesc imens,
Să-1 recunosc mai bine şi să-1 iubesc mai drept.
Desfăşură-se ceasul din ce în ce mai vechi
Simplificat şi sobru, intim şi liniar,
Subtilizînd tăcerea spre calm şi transparenţă.
Desfăşură-se ceasul din ce în ce mai clar.

12 februarie 1928

CÎNTEC INCERT

Nu tu erai în seară şi în lumina, nu,
Ci amintirea numai sau poate anotimpul,
Abia te împlineşti din ceasul cînd te ştiu,
Şi te destrami o dată—aerian — cu timpul.

Treci între două vieţi şi clipe inegale,
împărăţind arar şi îndoielnic peste
Acest minut incert al arătării tale
Şi nu ştiu dacă seară sau amintire este.

Creşti în cuvîntul meu şi în cuvînt descreşti,
Precum un zbor nesigur descumpănind pe ape.
De ce te pierzi aici şi-n care lume eşti
în clipa cînd te simt departe şi aproape?

18 martie 1928

LA BRAŞOV, 1NTR-0 ZI DE IARNĂ...

Niciodată mai mult ca în acea zi de iarnă, Braşovul nu mi s-a părut un oraş de pictură.

Niciodată ca în acea zi de iarnă Braşovul nu mi s-a părut mai colorat, mai pictural. Era totuşi o zi ceţoasă — ceaţă uşoară, albăstrie, de februarie, care face lucrurile fumurii, fără densitate. Totuşi, din această pînză difuză izbucneau la cea mai slabă chemare a soarelui colori tari, aproape violente.

Casele mai vechi ale Braşovului au îndrăzneli de coloare care te uimesc într-un peisaj de oraş, fie el de la munte. Sînt unele ziduri roşii sau galbene, unele ferestre verzi sau albastre, cu totul neorăşeneşti. Este în cutezanţa lor, atît de firească totuşi,, atît de nesilită, ceva cîmpenesc, ceva marin.

Marea suportă în vecinătatea ei colorile cele mai tari. Le suportă pentru că, prin propria ei intensitate de coloare, face plauzibilă orice lumină. De aceea, probabil, pictorii mai bucuros descind spre mare decît urcă spre munte.

Este totuşi la Braşov o bogăţie de coloare, o uşurinţă de lumină, o abundenţă de teme, care cheamă cu generozitate pictura.

Ceea ce face ca Braşovul să nu fie de la prima vedere fascinant (cum este Balcicul, desigur, care te îmbată violent, din prima secundă), ceea ce atenuează la Braşov coloarea este cadrul munţilor apropiaţi, cu tonul lor mai

mult grav, adine, puţin sumbru chiar. în ziua de iarna despre care vorbesc, pădurile de pe Tîmpa, scuturate de zăpada ultimă, erau cafenii, cu o nuanţă aspră de «mahon» închis.

Lipseşte totdeauna peisajului de munte exuberanţa meridională a locurilor de la mare. în apropierea mării totul pare fluturător, pavoazat. La munte este totdeauna ceva împietrit.

Cu lumina Ivii, cu bogăţia lui de coloare, Braşovul nu este totuşi un oraş expansiv. Oarecare răceală, oarecare tăcere greoaie domină primele impresii. Contribuie la acest lucru mai ales casele vechi, cu porţile lor parcă ferecate, cu obloanele lor bine trase. Sînt străzi pe care orice casă pare o cetate cu punţile ridicate. Ai impresia că veacuri întregi să baţi la aceste porţi, şi ele tot nu se vor deschide.

Porţi întunecate de la Braşov, de un negru-ars, ca după un incendiu de mult stins, cît de misterioasă pare viaţa lor, cît de ascunse secretele pe care le apără!

Mai mult decît ruinele pitoreşti ale oraşului, mai mult chiar decît admirabila Biserică Neagră, aceste porţi păstrează un aer de burg vechi — acel aer puţin sever şi greoi, care opreşte colorile să aibe întreaga lor libertate luminoasă.

Braşovul, mai bine cunoscut, mi se pare un oraş colorat şi melodios. Faţa lui gravă acoperă numai pentru privitorii grăbiţi farmecul oraşului...

Multă vreme n-am cunoscut decît două imagini ale Braşovului, una foarte de departe, din vîrful Postăvarului, imagine sclipitoare, fastuoasă, care trăia mai mult ca un detaliu al peisajului general decît prin ea însăşi, şi alta foarte de aproape, din chiar centrul cetăţii, unde oraşul nu este decît un vulgar cartier de cafenele şi prăvălii.

Amîndouă imaginile sînt insuficiente. Braşovul trebuie văzut de la margini spre centru. Cuprinsă de la poalele Tîmpei, sau şi mai bine, de pe Warte, perspectiva oraşului se îndepărtează în timp. «Vederea generală» este de stampă. Totul pare sculptat în lemn, gravat în piatră. Seara aduce peste lucruri o nemişcare

desprinsă parcă dintr-un depărtat trecut. în lumina de zi, totul se colorează viu, ca într-un joc de *«Baukasten».* Biserica Neagră, cu zidurile ei arse, cheamă colorile, le sprijină, le linişteşte, le împacă...

Mergeam prin acest Braşov cu un pictor prieten şi îl invidiam pentru carnetul lui de schițe, pentru cutia lui de colori. Pretutindeni, în cele mai neînsemnate detalii, mi se părea că văd motive de pictură. Totul mi se părea expresiv.

Pe tovarăşul meu bogăția de coloare a Braşovului îl mulțumea mai puțin. «E prea ilustrativ», mi-a spus.

Cuvîntul e destul de grav, şi obiecția, cel puțin la început, mi s-a părut serioasă.

Este într-adevăr ceva de decor la Braşov, un anumit exces de frumusețe care merge spre ilustrație. Dar este primejdia oricărui lucru pitoresc. El amenință să seducă prin ceea ce are exterior, prea direct, prea «frapant». „ Rămîne ca prin atitudinea sa de artist, prin disciplina sa proprie, pictorul să nu se lase amăgit, să nu cadă în cursă, să nu primească prea uşor lucrurile care ise oferă fără taină, fără rezistență.

Poate că în literatură tentația facilității nu e atît de mare ca în pictură şi în muzică. Pictorul şi compozitorul lucrează cu lucruri îmbătătoare: coloare, melodie. Ca să te sustragi lor, e nevoie de oarecare asprime.

Un Braşov pictat numai pentru elementele lui de pitoresc local ar fi neinteresant. Tot ce este «ilustrativ» în el s-ar răzbuna prin prea mare uşurință. Dar oraşul acesta are un suflet propriu, o gravitate fundamentală, nu ştiu ce adîncă tristețe solemnă de orgă şi mi se pare că frumusețea lui picturală vine mai ales din aceste lucruri ascunse.

Este «ilustrativ» ceea ce este fără suport intim, dar acolo unde se află un suflet tainic, adînc, coloarea îşi poate lua cele mai mari libertăți, fără teama de a se pierde în simple jocuri de suprafață.

Braşovul e de uouâ ori amăgitor: şi prin răceala lui de cetate greoaie, care în primul moment te ține departe, nu te lasă să te împrieteneşti, dar şi prin aspectul lui decorativ, puțin artificial, care îți abate privirea de la marile frumuseți ascunse.

Cînd ai învins şi o amăgire, şi pe cealaltă, cînd ai trecut dincolo de ele, descoperi o admirabilă cetate, în care un material fermecător de pictură aşteaptă, apărat şi ascuns de două scuturi.

1 aprilie 1940

NOTE

ACCIDENTUL

Accidentul a apărut în 1940 (Ed. Fundației pentru literatură și artă). Primele referiri privind proiectul acestui roman apar în jurnalul scriitorului în decembrie 1936. O primă versiune, aproape terminată, îi este furată, împreună cu toate bagajele, la Paris, în toamna anului 1937.

Este evident că, deși continuă o mai veche activitate de romancier, ultima carte de proză a scriitorului se încadrează în problematica specifică ciclului său dramaturgie. Totuși, ca și în celelalte creații ale sale epice, materialul autobiografic joacă un rol considerabil aici, spre deosebire de lucrările dramatice. Pasaje întregi (ședința de la tribunal, lecțiile de schi ș.a.) sînt intim legate de viața scriitorului. *Accidentul* se detașează de înțelesul acestora, ridicîndu-se la o dezbatere cu mult mai cuprinzătoare și de un general interes.

DESCHIDEREA STAGIUNII

Nuvela *Deschiderea stagiunii* este dominată de mirajul teatrului, care îl fermecase într-atît și pe Mihail Sebastian. Emoția începutului de stagiune, trecerea în revistă a afișelor colorate care anunță noile premiere, pasiunea eroului nuvelei pentru luminile scenei sînt totodată mărturii ale atașamentului nezdruncinat față de teatru, propriu scriitorului. Atrage atenția, între altele, pasajul scurt care evocă în cîteva rînduri viața noastră teatrală din primul deceniu al secolului (Haralamb Lecca, Locusteanu și mai ales Davila, cu antrenul său pătimaș), pasaj care semnalează încă o dată interesul viu aj lui M. Sebastian pentru studiul de bibliotecă al istoriei culturii romînești.

Nuvela a fost publicată întîi fragmentar — în ziarul *Rampa* (16 septembrie 1935), și apoi într-o culegere comună de nuvele a unor scriitori din aceeași generație (*Nuvele inedite,* Ed. Adevărul, f. a. [1935]).

ARfICOLE POLIfICE ŞI DE POLITICA A CULfURÎi

Articolele: *Să se bată sănătoşi!, Prea mulţi martiri, Babbitt la Versailles, Trei sacale şi un simbol, Duminică 17 aprilie, ora ll...,Heinrich-Gerhard Gruber, Conferinţa dezarmării continuă, (/.Partide de idei», Care au mai guvernat,,., Explicaţia fripturismului, «Subprobleme» la Lausanne, Vivat solidarismul social, Unul care mîngîie copii, « Automobilele zburdă», Şomeri bine educaţi, Sinucideri din plictiseală, Intre Waterloo şi viaţă, Să li se taie capul!* au apărut în anii 1932 — 1933 în ziarul *Cuvîntul,* exprimînd, de cele mai multe ori, punctul de vedere personal al autorului, şi nu opinia programatică a publicaţiei ca atare.

în *Cuvîntul* (1932 — 1933) au apărut de asemenea articolele *Editor, sau mardeiaş? Pitigrilli, Dekobra, Guido da Verona, De 16 ori, D-l Păsărică şi arta romînă, S.S.R.-ul se reorganizează,* publicate în ediţia de faţă în capitolul *Probleme de politică a culturii.*

Articolele: *«Copiii cîntă peste hotare», Un glas profetic într-un galantar, O execuţie capitală, Un precursor: domnul Cudalbu, 1 martie,* ca şi *Comentar la o statistică, Cărţi pentru copii, Cel mai mare tiraj! Cîteva perechi de academii!, Nişte alegeri... şi un candidat* au apărut în anii 1935 — 1936 în ziarul teatral *Rampa.*

Articolul: *Bucarest, viile cinematographique* (1937) a apărut în ziarul *L'Independance Roumaine,* sub semnătura *Flaminius.*

CRONICI ŞI ARTICOLE LITERARE

Articolul *Document, critică şi actualitate* a apărut în revista literară lunară *Azi* (1932), de sub direcţia lui Zaliaria Stancu. *«LeFem şi O « chestiune de poezie»...* şi *urmările ei* au apărut în ziarul *Rampa*(1935 — 1936). Tot în *Rampa* au apărut cronicile literare la cărţile *Copilăria 'unui netrebnic* şi *Cartea amăgirilor.*

Cronica la *Memorii de E. Lovinescu,* voi. al II-lea, a fost tipărită în revista săptămînală *Romînia literară* (1932), condusă de Liviu Rebreanu, revistă la care Mihail Sebastian a fost titularul cronicii literare. Cronica la voi. al III-lea al *Memoriilor* a apărut în revista *Reporter,* unde, în tot cursul anului 1937, scriitorul a îndeplinit obligaţiile cronicarului literar. Tot în *Reporter* (1937) au apărut articolul *Anton Holban şi literatura* şi cronica la romanul *Cazul Eugeniţei Costea.*

Articolul *tUEte 1914»* (1937) a fost publicat în ziarul *VIndependance Roumaine* sub semnătura *Flaminius.*

PAGINI DE JURNAL

Paginile de jurnal, selectate pentru volumul al 11-lea al *Operelor alese,* cuprind însemnări din perioada anilor 1935—1937, ani decisivi în formaţia scriitorului şi — totodată — anii în care a fost conceput în mare parte romanul *Accidentul.* Socotim totodată că fragmentele din *Jurnal* publicate suplimentează şi

explică nu puţine dintre articolele şi cronicile editate în această culegere.

Notaţiile din *Jurnal* slnt redate fragmentar, avînd în vedere, mai cu seamă, rîndurile ce prezintă un interes deosebit pentru cititor. Notarea unor persoane amintite în jurnal cu iniţiale este convenţională şi ne aparţine. Unele pagini tipărite aici au mai fost publicate în unele reviste, după moartea scriitorului, în ceea ce priveşte ediţia de faţă, ea a selectat, după criterii proprii, pasajele reţinute spre publicare, folosind textul propriu-zis al jurnalului.

ADDENDA

Preocuparea pentru creaţia lirică poate fi situată în anii primei tinereţi a scriitorului. Încă în liceu, M. Sebastian a tradus din poezia franceză, mai ales din Francis Jammes. O parte din aceste traduceri au fost publicate, apoi, în *Universul literar* (1928). Cu mult mai tîrziu, în plină maturitate, în anii grei ai războiului, Sebastian a tradus remarcabil din *Sonetele* Iui Shakespeare.

Poeziile publicate în ediţia de faţă sînt prezentate cititorului mai ales pentru valoarea lor documentară. Astfel, *Primăvară provincială,* versuri scrise la optsprezece ani neîmpliniţi şi care n-au fost publicate niciodată, interesează biograful pentru viziunea lucidă a atmosferei ucigătoare a oraşelului de provincie,putînd fi considerat ca un preambul adolescentin la *Oraşul cu salcîmi.* Poezia s-a păstrat, pînă de curînd, între hîrtiile unui prieten. Celelalte două poezii, incluse în *Addenda,* au apărut în revista *Universul literar* în vremea direcţiei lui Camil Petrescu, şi anume: *Imn* în 12 februarie 1928, iar *Cîntec incert* în 18 martie 1928. în aceeaşi publicaţie, M. Sebastian a mai tipărit şi alte versuri. Poeziile alese de noi sînt mai curînd relevabile exerciţii de lector inteligent şi sensibil al poeziei contemporane (Arghezi îndeosebi), aducînd şi unele date preţioase pentru cunoaşterea scriitorului la vîrsta de douăzeci şi unu de ani, în pragul vieţii.

La Braşov, într-o zi de iarnă... a apărut în *Revista Fundaţiilor* (VII, nr. 4, aprilie 1940). Aceste notaţii lirice au fost publicate aici, ca anexă documentară la *Accidentul,* cu care se află într-o relaţie evidentă.

ÎNSEMNĂRI BIOBIBLIOGRAFICE

Mihail Sebastian s-a născut la Brăila, la 18 octombrie 1907. în acest oraş a urmat cursurile şcolii primare şi apoi ale liceului N. Bălcescu. încă din ultimele clase de liceu începe să se ocupe activ de literatură. Citeşte enorm, redactează lucrări extraşcolare, compune versuri. După terminarea liceului se înscrie la Facultatea de drept din Bucureşti. Pentru a se putea întreţine la studii, încearcă multă vreme, zadarnic, să intre într-o redacţie de ziar. în noiembrie 1927 este primit în redacţia ziarului *Cuvintul,* unde publicase, pînă atunci, fără a fi cunoscut şi sub pseudonim, o serie de foiletoane literare. Fără a-şîpăfâsr obligaţiile faţă de ziar, scriitorul petrece între 1930—1931 aproape doi ani la Paris, unde încearcă să se pregătească pentru doctoratul în Drept. Asupra tînărului cinstit şi însetat de cultură se exercită, în acest timp, innuenţft..ngt^ţă.A.B'of'so''i'Ji. Nae lonescu^-directorul *Cuvintuîui,* filozof abil al «existenţei tragice». Cînd profesorul şi ziarul se orientează deschis spre dreapta, în anii 1933 — 1934, Mihail Sebastian părăseşte *Cuvintul,* îndreptîndu-se, în anifurmători şi în urma unui lung şi dureros proces de transformare, către o altă înţelegere a lucrurilor. Primele sale lucrări de proză literară: *Fragmente dintr-un carnet găsit* (1932), *Oraşul cu salcimi* (terminat în 1931, tipărit abia în 1935), *Femei* (1933) şi *De două mii oe ani* (1934), poartă amprenta derutei ideologice a scriitorului în această perioadă a activităţii sale. Aceste lucrări se caracterizează prin căutările febrile ale autorului, care, ciocnindu-se de problemele mari ale vieţii, nu găseşte răspunsurile salvatoare. Totodată în aceste cărţi se pronunţă o accentuată poziţie individualistă. în scrierile sale cu caracter publicistic şi polemic din anii care .urmează se deosebesc accentele unei vădite radicalizări a concepţiilor scriitorului.

Activitatea febrilă de gazetar, critic literar şi cronicar dramatic la revistele *Rampa, Vremea, Reporter, Viaţa romlnească* se caracterizează în anii 1935—1939 printr-o apropiere mereu mai puternică de problematica socială, de frămîntările contemporaneităţii. Gazetar modest şi, în acelaşi timp, umil secretar la un mare avocat, scriitorul simte puternic în aceşti ani poziţia vrăjmaşă a burgheziei faţă de intelectualitatea cinstită.

Prima piesă de teatru a lui Mihail Sebastian, *Jocul de-a vacanţa* (terminată în 1936), exprimă setea de evadare a autorului dintr-o societate care degradează omul. Următoarele sale lucrări de teatru vor da amploare acestei drame *(Steaua fără nume* — 1943, *Insula* — 1944, *Ultima oră* — 1944). în 1940 apare romanul *Accidentul,* după ce în 1939 apăruse studiul despre *Corespondenţa lui Marcel Proust.* Dictatura fascistă şi ororile războiului criminal antisovietic îl zguduie puternic pe Mihail Sebastian. împiedicat să scrie, din pricina legiuirilor rasiale, scriitorul nu se mulţumeşte să transforme munca sa umilă de profesor la un liceu particular într-o activitate educativă pe care elevii săi nu o vor uita niciodată. El intră în contact cu mişcarea antifascistă şi participă la redactarea unor publicaţii ilegale.

După 23 august 1944, M. Sebastian a definitivat textul *Ultimei ore* şi s-a preocupat de unele studii literare, proiectate cu mai mulţi ani în urmă. în lunile care au urmat eliberării, el a dramatizat romanul antifascist *Nopţi fără lună* de John Steinbeck. Dramatizarea acestui roman a prilejuit primul spectacol cu o piesă antifascistă în Bucureştiul eliberat. în ziua de 29 mai 1945 a murit, în urma unui accident de automobil, în timp ce se îndrepta spre Universitatea liberă democrată; instituţie de culturalizare a maselor, pentru a-şi începe cursul său închinat operei marelui Balzac.

OPERELE APĂRUTE IN VOLUM

FRAGMENTE DINTR-UN CARNET GĂSIT. Bucureşti, colecţia «Carte cu semne», 1932.

FEMEI. Bucureşti, Editura Naţională Ciornei, ediţia I – 1933 ; ediţia a H-a – 1934.

DE DOUĂ MII DE ANI. *Roman.* Ediţia I — Bucureşti, Editura Naţională Ciornei, 1934 ; Ediţia a II-a — Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1946.

ORAŞUL CU SALCÎMI. *Roman.* Bucureşti, Editura Universală Alcalay, 1935.

CUM AM DEVENIT HULIGAN. *Texte, fapte, oameni.* Bucureşti, Editura Cultura Naţională, f.a. [1935].

DESCHIDEREA STAGIUNII în *Nuvele inedite,* Editura Adevărul, f.a. [1935].

CORESPONDENŢA LUI MARCEL PROUST. Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1939.

ACCIDENTUL. *Roman.* Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1940.

TEATRU. *Jocul de-a vacanţa. Steaua fără nume.* Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1946.

OPERE ALESE, voi. I. *Teatru.* Bueureşti. Editura de stat pentru literatură şi artă, 1956.

ULT,M «r c"reî"-"-~ * -« .....—,

TRADUCERI

ROGER VERCEL: CĂPITAN CONAN. *Roman.* Editura Naționala Ciornei, 1935.

MARGARET KENNEDY : DESTINUL TESSEI SÂNGER. *Roman.* Craiova. Editura Librăria Şcoalelor, 1940.

TABLA ILUSTRAȚIILOR

CUPRINSUL